ДРОГОБИЦЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ІВАНА ФРАНКА

Кваліфікаційна наукова
праця на правах рукопису

ЯХИМЕЦЬ ЮРІЙ МИХАЙЛОВИЧ

УДК: 330.322 (477) "22"

ІМПЕРАТИВИ ФОРМУВАННЯ ІНТЕГРОВАНОГО ІНВЕСТИЦІЙНОГО КЛІМАТУ В НАЦІОНАЛЬНІЙ ЕКОНОМІЦІ ПОВОЄННОГО ПЕРІОДУ

Спеціальність 051 – «Економіка»

Галузь знань – 05 «Соціальні та поведінкові науки»

Подається на здобуття наукового ступеня доктора філософії.

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей,результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело._____ Ю. М. Яхимець

Науковий керівник: **РИБЧУК Анатолій Васильович,** доктор економічних наук, професор

Дрогобич, 2026

ЗМІСТ

АНОТАЦІЯ……....4

ВСТУП……19

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ ІНТЕГРОВАНОГО ІНВЕСТИЦІЙНОГО КЛІМАТУ В НАЦІОНАЛЬНІЙ ЕКОНОМІЦІ……..30

1.1. Інвестиційний клімат як інтегроване економічне поняття…….30

1.2. Концептуальний базис формування та структурні елементи інтегрованого інвестиційного клімату…….49

1.3. Методичні засади державної політики забезпечення економічної безпеки інвестиційних процесів……..63

Висновки до розділу 1……...80

РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ СТАНУ ФОРМУВАННЯ ІНТЕГРОВАНОГО ІНВЕСТИЦІЙНОГО КЛІМАТУ В НАЦІОНАЛЬНІЙ ЕКОНОМІЦІ……...83

2.1. Загальна характеристика інвестиційних процесів в Україні……..83

2.2. Аналізування якості інтегрованого інвестиційного клімату національної економіки України……103

2.3. Характеристика державної політики формування інтегрованого інвестиційного клімату України……124

Висновки до розділу 2……143

РОЗДІЛ 3. ПРІОРИТЕТИ ТА ІНСТРУМЕНТАРІЙ ПОЛІТИКИ ФОРМУВАННЯ ІНТЕГРОВАНОГО ІНВЕСТИЦІЙНОГО КЛІМАТУ В ЕКОНОМІЦІ УКРАЇНИ……..147

3.1. Стратегічні імперативи формування інтегрованого інвестиційного клімату……147

3.2. Організаційно-економічний механізм реалізації системної інвестиційної політики……..167

3.3. Інструментарій публічно-приватного партнерства в системі реалізації стратегічно значимих інвестиційних проектів……188

Висновки до розділу 3…… 208
ВИСНОВКИ……212
СПИСОК ДЖЕРЕЛ ІНФОРМАЦІЇ……..217
ДОДАТКИ……....243

АНОТАЦІЯ

Яхимець Ю. М. **Імперативи формування інтегрованого інвестиційного клімату в національній економіці повоєнного періоду. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.**

Дисертація на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 051 Економіка. (05 Соціальні та поведінкові науки). – Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка, Дрогобич, 2026.

Дисертаційне дослідження присвячено обґрунтуванню теоретико-методологічних і прикладних засад державного регулювання імперативів формування інтегрованого інвестиційного клімату в національній економіці повоєнного періоду на основі системного аналізу сприятливості інституційних, фінансово-економічних та правових умов для активізації інвестиційних процесів з урахуванням викликів повоєнного відновлення та визначення стратегічних пріоритетів і механізмів державного впливу на формування сприятливого інвестиційного середовища, що забезпечує узгодження внутрішніх та зовнішніх інвестиційних потоків, підвищення інвестиційної привабливості країни і сталий соціально-економічний розвиток у довгостроковій перспективі.

Удосконалено теоретико-методичні засади дослідження інвестиційного середовища шляхом обґрунтування поняття інтегрованого інвестиційного клімату як системної багатовимірної категорії, що відображає сукупність умов, чинників та взаємозв’язків, які визначають можливості й ризики інвестиційної діяльності на національному та регіональному рівнях; запропонований підхід передбачає декомпозицію інтегрованого інвестиційного клімату на окремі взаємопов’язані складові (політико-інституційну, фінансово-економічну, виробничо-ресурсну, інноваційно-технологічну, транспортно-логістичну та соціокультурну) інвестиційного середовища та його перевагами є можливість комплексної оцінки інвестиційних умов, ідентифікації їх структурних дисбалансів, забезпечення

міждисциплінарного підходу до аналізу інвестиційних процесів, а також формування більш цілісних аналітичних та управлінських рішень у сфері інвестиційної політики.

Визначено, що інвестиційний клімат є складною економічною категорією, архітектоніку якої формує широкий перелік елементів низки середовищ макроекономічної системи (політико-інституційного, фінансово-економічного, виробничо-ресурсного, інноваційно-технологічного, транспортно-логістичного, соціокультурного). Відтак, інвестиційному клімату притаманна інтеграційна основа, а його регулювання уможливлює формування цілісного сприятливого макроекономічного середовища для інвестування. Базовими постулатами (принципами) інтегрованого інвестиційного клімату є: стабільність політико-правової та економічної системи; захист прав інвесторів; ефективність та прозорість регулювання інвестиційних процесів; соціальна відповідальність та сталість розвитку; державна підтримка інвестицій в інноваційно-технологічну модернізацію.

Поглиблено методичні засади формування державної політики забезпечення економічної безпеки інвестиційних процесів, зокрема, на відміну від усталеної практики оперування аспектами інвестиційної безпеки, розроблено підхід, що передбачає узгодження індикаторів, складових та завдань державної політики з відповідними етапами інвестиційного процесу (планування, розроблення інвестиційного проєкту, освоєння інвестицій, залучення інвестицій, отримання дозволів, введення об’єктів в експлуатацію, забезпечення окупності інвестиційної діяльності); такий підхід дозволяє посилити цілісність та послідовність управлінських дій, зменшити ризики невідповідності між стратегічними завданнями і практичною реалізацією інвестиційної діяльності, а також підвищити рівень стійкості інвестиційного середовища до внутрішніх і зовнішніх загроз.

Розроблено методико-прикладні засади планування державної інвестиційної політики шляхом розробки методичного підходу до формування стратегічних імперативів інтегрованого інвестиційного клімату в

національній економіці; на відміну від існуючих підходів, ідентифікація стратегічних імперативів здійснюється за окремими складовими інвестиційного середовища та узгоджується з досягненням головної мети державної політики у цій сфері – створення цілісного, структурно збалансованого й інвестиційно привабливого середовища, здатного забезпечити ефективне залучення інвестицій, їх освоєння та раціональне використання для потреб структурної модернізації й сталого розвитку національної економіки; такий підхід дозволяє підвищити результативність стратегічного планування та забезпечити довгострокову стійкість інвестиційних процесів.

Детерміновано чинники, а також тенденції, які гальмують формуванню в Україні інтегрованого інвестиційного клімату. Визначено, що слабкими сторонами інвестиційного розвитку економіки України слід вважати наступні: порівняно незначні обсяги інвестування, рівень яких скоротився в динаміці майже удвічі за 2013-2024 рр. з 31,3 млрд дол. США до 13,3 млрд дол. США; незадовільний стан інвестування у нематеріальні активи у галузях, які формують науково-інноваційний потенціал розвитку національної економіки (на нематеріальну компоненту припадало лише близько 4-5 % обсягів капіталовкладень); низька інвестиційна активність у пріоритетних галузях економіки з високим рівнем доданої вартості (у 2024 році проти 2013 року обсяги капіталовкладень у переробну промисловість знизились на 63,1 % з 5,6 млрд дол. США до 2,1 млрд дол. США); незначну роль фінансово-кредитних установ у наданні коштів для реалізації інвестиційних проєктів (у 2024 р. за рахунок кредитів банків та інших позик було профінансовано лише 3,8 % капітальних інвестицій в Україні); зниження рівня інвестування за рахунок капіталовкладень з-за кордону (частка прямого іноземного інвестування за кошти інвесторів – нерезидентів в період повномасштабного вторгнення зійшла практично до нуля та становила лише 0,1 % або 12,7 млн. дол. США й 17,2 млн. дол. США у 2022-2024 рр.); нарощення просторово-галузевих диспропорцій у зв’язку з

переміщенням промислового капіталу зі сходу в центр та на захід України.

Виявлено характеристики інтегрованого інвестиційного клімату національної економіки за результатами експертного опитування через інтерв'ювання 35 керівників підприємницьких структур та провідних фахівців з питань інвестування та ідентифіковано найбільш вагомі перешкоди/бар'єри процесів інвестування у розрізі складових інвестиційного середовища.

Підтверджено, що в Україні реалізується доволі комплексна державна інвестиційна політика, спрямована на активізацію процесів залучення, покращення структурних характеристик та підвищення ефективності використання інвестиційного капіталу й ресурсів шляхом популяризації інвестиційного потенціалу національної економіки в цілому та у зрізі регіонів й пріоритетних галузей, впровадження норм і регламентів ЄС у сфері інвестиційної діяльності, орієнтованих на спрощення інвестиційних процесів.

Водночас, результати оцінювання якості державної політики формування в економіці України інтегрованого інвестиційного клімату дозволили детермінувати її вади. Серед них домінантне місце займають перешкоди політико-інституційної, фінансово-економічної та інноваційно-технологічної складових інтегрованого інвестиційного клімату.

Удосконалено форми та способи застосування інструментарію публічно-приватного партнерства в системі реалізації стратегічно значимих інвестиційних проєктів. З цією метою визначено найбільш прийнятні сфери реалізації проєктів, сформовано пул практичних рішень щодо стратегічно важливих інвестиційних ініціатив в Україні та обґрунтовано прикладні інструменти, використання яких забезпечує активізацію і масштабування практик публічно-приватного партнерства у процесі формування інтегрованого інвестиційного клімату національної економіки; перевагами запропонованого підходу є можливість оптимізації взаємодії між державними та приватними структурами, зниження інституційних і фінансових ризиків, підвищення ефективності використання ресурсів та

створення передумов для довгострокового розвитку стратегічно важливих галузей і регіонів.

Дістали подальше розгортання концептуальні структурні характеристики інтегрованого інвестиційного клімату шляхом здійснення типологізації чинників його формування, обрання системи методів (адміністративно-правових, організаційних, фіскальних, грошово-кредитних, інформаційних, інфраструктурних) та найбільш раціональних інструментів регулювання в їх межах, що дозволило визначити їх функціональну спрямованість, забезпечити комплексність механізмів впливу на інвестиційне середовище та підвищити результативність інструментів державної інвестиційної політики в умовах сучасних викликів та обмежень.

Розвинуто методичні засади аналізування державної інвестиційної політики, коли на відміну від традиційної практики оперування показниками обсягів та структури капітальних інвестицій (як критеріями ефективності), розроблено й апробовано методичний підхід, що передбачає ідентифікацію позитивних практик, а також виявлення вад і недоліків державної політики формування інтегрованого інвестиційного клімату за його ключовими складовими: політико-інституційною, фінансово-економічною, виробничо-ресурсною, інноваційно-технологічною, транспортно-логістичною та соціокультурною; це дозволяє здійснювати більш об’єктивну, комплексну та структуровану оцінку якості інвестиційної політики, підвищувати її адаптивність до викликів і формувати цілеспрямовані управлінські рішення.

Набули подальшого розвитку практичні рекомендації з реалізації державної інвестиційної політики за рахунок обґрунтування структури та змістового наповнення організаційно-економічного механізму реалізації системної інвестиційної політики держави, коли метою організаційного блоку механізму є забезпечення узгодженості інституційних рішень, координації дій органів державної влади та створення ефективних організаційних умов для залучення інвестицій, тоді як економічний блок спрямований на формування фінансово-економічних стимулів, інструментів

підтримки та регулювання інвестиційної діяльності; досягнення мети механізму здійснюється на засадах поетапного впровадження засобів і заходів, що змінюють ситуацію у напрямі формування цілісного, структурно збалансованого та привабливого інвестиційного середовища, підвищення економічної безпеки національної економіки в умовах війни, її модернізації в період повоєнної відбудови та зростання якості життя населення.

Ключові слова: інвестиції, інвестиційна привабливість, інвестиційний клімат, інвестиційне середовище, інтегрований інвестиційний клімат, національна економіка, державна інвестиційна політика, інвестиційні ризики, економічна безпека держави, економічне відновлення, трансформаційні процеси, організаційно-економічний механізм, публічно-приватне партнерство, економічне зростання, сталий розвиток.

SUMMARY

Yahymets Yu. M. **Imperatives of forming an integrated investment climate in the national economy of the post-war period**. – Qualification scientific work in the form of a manuscript.

Dissertation for the degree of Doctor of Philosophy in the specialty 051 Economics. (05 Social and Behavioral Sciences). – Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University, Drohobych, 2026.

The dissertation research is devoted to the substantiation of the theoretical, methodological and applied principles of state regulation of the imperatives of forming an integrated investment climate in the national economy of the post-war period based on a systematic analysis of the favorableness of institutional, financial, economic and legal conditions for activating investment processes, taking into account the challenges of post-war recovery and determining strategic priorities and mechanisms of state influence on the formation of a favorable investment environment, which ensures the coordination of internal and external investment flows, increasing the country's investment attractiveness and sustainable socio-economic development in the long term.

The theoretical and methodological principles of the study of the investment

environment have been improved by substantiating the concept of an integrated investment climate as a systemic multidimensional category that reflects a set of conditions, factors and relationships that determine the opportunities and risks of investment activity at the national and regional levels; the proposed approach involves the decomposition of the integrated investment climate into separate interrelated components (political-institutional, financial-economic, production-resource, innovation-technological, transport-logistics and socio-cultural) of the investment environment and its advantages are the possibility of a comprehensive assessment of investment conditions, identification of their structural imbalances, ensuring an interdisciplinary approach to the analysis of investment processes, as well as the formation of more holistic analytical and management decisions in the field of investment policy.

It is determined that the investment climate is a complex economic category, the architecture of which is formed by a wide list of elements of a number of environments of the macroeconomic system (political-institutional, financial-economic, production-resource, innovation-technological, transport-logistics, socio-cultural). Therefore, the investment climate has an inherent integration basis, and its regulation makes it possible to form a holistic favorable macroeconomic environment for investment. The basic postulates (principles) of the integrated investment climate are: stability of the political-legal and economic system; protection of investors' rights; efficiency and transparency of regulation of investment processes; social responsibility and sustainable development; state support for investments in innovative and technological modernization.

The methodological principles of forming a state policy to ensure the economic security of investment processes have been deepened, in particular, in contrast to the established practice of operating with aspects of investment security, an approach has been developed that involves coordinating indicators, components and objectives of state policy with the relevant stages of the investment process (planning, development of an investment project, development of investments, attraction of investments, obtaining permits, commissioning of

facilities, ensuring the payback of investment activities); such an approach allows to strengthen the integrity and consistency of management actions, reduce the risks of inconsistency between strategic objectives and the practical implementation of investment activities, as well as increase the level of resilience of the investment environment to internal and external threats.

Methodological and applied principles of planning a state investment policy have been developed by developing a methodological approach to the formation of strategic imperatives of an integrated investment climate in the national economy; Unlike existing approaches, the identification of strategic imperatives is carried out according to individual components of the investment environment and is consistent with achieving the main goal of state policy in this area - the creation of a holistic, structurally balanced and investment-attractive environment capable of ensuring effective investment attraction, development and rational use for the needs of structural modernization and sustainable development of the national economy; such an approach allows to increase the effectiveness of strategic planning and ensure long-term sustainability of investment processes.

The factors and trends that hinder the formation of an integrated investment climate in Ukraine have been determined. It has been determined that the following should be considered weaknesses in the investment development of the Ukrainian economy: relatively small investment volumes, the level of which decreased in dynamics almost twice in 2013-2024 from 31.3 billion USD to 13.3 billion USD; unsatisfactory state of investment in intangible assets in industries that form the scientific and innovative potential of the development of the national economy (the intangible component accounted for only about 4-5% of the volume of capital investments); low investment activity in priority sectors of the economy with a high level of added value (in 2024, compared to 2013, the volume of capital investments in the processing industry decreased by 63.1% from 5.6 billion USD to 2.1 billion USD); the insignificant role of financial and credit institutions in providing funds for the implementation of investment projects (in 2024, only 3.8% of capital investments in Ukraine were financed through bank loans and other

loans); a decrease in the level of investment due to capital investments from abroad (the share of foreign direct investment from non-resident investors during the period of full-scale invasion dropped to almost zero and amounted to only 0.1% or 12.7 million USD and 17.2 million USD in 2022-2023); increasing spatial and sectoral imbalances due to the movement of industrial capital from the east to the center and west of Ukraine.

The characteristics of the integrated investment climate of the national economy were identified based on the results of an expert survey through interviews with 35 heads of business structures and leading investment specialists, and the most significant obstacles/barriers to investment processes in terms of components of the investment environment were identified.

It was confirmed that Ukraine implements a fairly comprehensive state investment policy aimed at activating the processes of attraction, improving structural characteristics and increasing the efficiency of the use of investment capital and resources by popularizing the investment potential of the national economy as a whole and in regions and priority industries, implementing EU norms and regulations in the field of investment activity, focused on simplifying investment processes.

At the same time, the results of assessing the quality of state policy for the formation of an integrated investment climate in the economy of Ukraine allowed determining its shortcomings. Among them, the dominant place is occupied by obstacles of the political-institutional, financial-economic and innovative-technological components of the integrated investment climate.

The forms and methods of using the public-private partnership toolkit in the system of implementing strategically important investment projects have been improved. To this end, the most acceptable areas of project implementation have been identified, a pool of practical solutions for strategically important investment initiatives in Ukraine has been formed, and applied tools have been substantiated, the use of which ensures the activation and scaling of public-private partnership practices in the process of forming an integrated investment climate of the national

economy; the advantages of the proposed approach are the possibility of optimizing interaction between state and private structures, reducing institutional and financial risks, increasing the efficiency of resource use, and creating prerequisites for the long-term development of strategically important industries and regions.

The conceptual structural characteristics of the integrated investment climate were further developed by typifying the factors of its formation, selecting a system of methods (administrative and legal, organizational, fiscal, monetary and credit, informational, infrastructural) and the most rational regulatory instruments within their framework, which made it possible to determine their functional orientation, ensure the complexity of mechanisms of influence on the investment environment and increase the effectiveness of state investment policy instruments in the face of modern challenges and limitations. Methodological principles for analyzing state investment policy have been developed, when, unlike the traditional practice of operating with indicators of the volume and structure of capital investments (as efficiency criteria), a methodological approach has been developed and tested that involves identifying positive practices, as well as identifying flaws and shortcomings of the state policy of forming an integrated investment climate according to its key components: political and institutional, financial and economic, production and resource, innovation and technological, transport and logistics and socio-cultural; This allows for a more objective, comprehensive and structured assessment of the quality of investment policy, increasing its adaptability to challenges and forming targeted management decisions.

Practical recommendations for the implementation of state investment policy have been further developed by substantiating the structure and content of the organizational and economic mechanism for implementing the state's systemic investment policy, when the purpose of the organizational block of the mechanism is to ensure the consistency of institutional decisions, coordinate the actions of state authorities and create effective organizational conditions for attracting investments, while the economic block is aimed at forming financial and economic

incentives, instruments for supporting and regulating investment activities; achieving the goal of the mechanism is carried out on the basis of the phased implementation of means and measures that change the situation in the direction of forming a holistic, structurally balanced and attractive investment environment, increasing the economic security of the national economy in war conditions, its modernization during the period of post-war reconstruction and increasing the quality of life of the population.

Keywords: investments, investment attractiveness, investment climate, investment environment, investment resources, integrated investment climate, national economy, state investment policy, investment processes, investment risks, economic security of the state, war, economic recovery, financial resources management, transformation processes, regional development, organizational and economic mechanism, public-private partnership, economic growth, financial technologies, digital economy, sustainable development.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті у наукових фахових виданнях:

1. Яхимець Ю.М., Рибчук А.В. Проблеми формування інтегрованого інвестиційного клімату в державі. Бізнес-інформ. № 11, 2022. С.101–107. https://doi.org/10.32983/2222-4459-2022-11-101-107 (*0,62 д.а., особистий внесок полягає в аналізі умов формування інтегрованого інвестиційного клімату в державі, інструментів регулювання інвестиційного клімату, взаємозв'язів між функцією інвестиційного клімату та економічним розвитком національної економіки – 0,3 д.а.*).

2. Яхимець Ю.М. Імперативи теоретичного дослідження інвестиційного клімату національної економіки. Бізнес-інформ. № 3, 2023. С.33–38. https://doi.org/10.32983/2222-4459-2023-3-33-38 *(0,52 д.а.).*

3. Яхимець Ю.М. Характеристика структурних елементів інвестиційного клімату. Бізнес-інформ. № 4, 2023. С.47–52. https://doi.org/10.32983/2222-4459-2023-4-47-52 *(0,53 д.а.).*

4. Яхимець Ю.М. Формування привабливого інвестиційного клімату в

системі ієрархічних рівнів національної економіки. Інвестиції: практика та досвід, 2023. № 19. С. 125–129. https//doi.org/10.32702/2306 6814.2023.19.12 *(0,52 д.а.).*

5. Яхимець Ю.М. Концептуальні засади державної політики гарантування економічної безпеки формування інтегрованого інвестиційного клімату. Агросвіт, № 21, 2024. С. 163–168. https //doi.org/10.32702/2306-6792.2024.21.163*(0,52 д.а.).*

6. Яхимець Ю. М. Класифікація чинників формування інтегрованого інвестиційного клімату в національній економіці. Ефективна економіка, №2, 2025. http://doi.org/10.32702/2307-2105.2025.2.104 *(0,55 д.а.).*

7. Яхимець Ю. М. Еволюція державної політики формування інтегрованого інвестиційного клімату в Україні. Бізнес-навігатор. Випуск 2 (79), 2025. с. 464–470. https://doi.org/10.32782/business-navigator.79-76 *(0,76 д.а.).*

8. Яхимець Ю. М. Умови формування якісних рис інтегрованого інвестиційного клімату в Україні. Актуальні проблеми розвитку економіки регіону: науковий журнал. Івано-Франківськ: Вид-во Карпатського (Прикарпатського) національного університету імені Василя Стефаника, 2025. Вип. 21. Т. 2. С. 281–291. https://doi.org/10.15330/apred.2.21.281-290 *(0,83 д.а.).*

9. Яхимець Ю. М. Стратегічні орієнтири формування інтегрованого інвестиційного клімату. Науковий Вісник Одеського національного економічного університету. №7-8, 2025. С.18–25. https://doi.org/10.32680/2409-9260-2025-7-8-332-333-18-25 *(0,79 д.а.).*

10. Рибчук А.В., Яхимець Ю. М. Формування інтегрованого інвестиційного клімату інструментами публічно-приватного партнерства у процесі реалізації стратегічних національних проектів. Економічний простір. № 206.С. 133-138.https://doi.org/10.30838/EP.206.133-138 *(0,73 д.а., особистий внесок полягає в обґрунтуванні теоретичних і прикладних засад формування інтегрованого інвестиційного клімату інструментами публічно-приватного*

партнерства (ППП) у процесі реалізації стратегічних національних проєктів, пошуку ефективних механізмів залучення приватних інвестицій в умовах обмежених фінансових ресурсів держави – 0,4 д.а.).

Публікації за матеріалами конференцій, які засвідчують апробацію результатів дисертаційного дослідження:

11. Яхимець Ю.М. Економічний зміст поняття «інвестиційний клімат». «Modernisation of science and its influence on global processes». Матеріали міжнародної конференції 21 жовтня 2022р. Берн, Швейцарська Конфедерація. С. 12–13. *(0,14 д.а.).*

12. Яхимець Ю.М. Фактори формування сприятливого інвестиційного клімату в економіці країни. «Modern and globa lmethods of the development of scientific thought». Матеріали міжнародної конференції 25-28 жовтня 2022 р. Флоренція, Італійська Республіка. С.144–146. *(0,15 д.а.).*

13. Яхимець Ю.М. Інструменти моделювання інвестиційного клімату. «Актуальні проблеми обліково – аналітичного процесу в управлінні підприємницькою діяльністю». Матеріали X Міжнародної науково-практичної Інтернет – конференції 27 жовтня 2022 р., м. Мукачево. С. 193–196. *(0,2 д.а.).*

14. Яхимець Ю.М,, Рибчук А.В. Чинники активізації інвестиційного клімату. «Scientific method: reality and future trends of researching». Матеріали міжнародної конференції 24 березня 2023 р. Загреб, Республіка Хорватія. С. 22–23. *(0,15 д.а., особистий внесок полягає в обґрунтуванні чинників і формування сприятливого інвестиційного клімату з метою підвищення ефективності залучення інвестицій у національну економіку – 0,1 д.а.).*

15. Яхимець Ю.М. Інституційне середовище формування сприятливого інвестиційного клімату. «The oretical and practical scientific achievements: research and results of the ir implementation». Матеріали міжнародної конференції 7 квітня 2023 р. Піза, Італійська Республіка. С. 15–16 *(0,15 д.а.).*

16. Яхимець Ю.М. Сприятливий інвестиційний клімат – фактор

економічної безпеки національної економіки. «Актуальні проблеми сучасної науки»: матеріали X-ої Міжнародної науково-практичної конференції / За редакцією Олега Кузика, Ігоря Столярчука. Дрогобич: Редакційно-видавничий відділ ДДПУ імені Івана Франка, 2023. С.419–420. *(0,15 д.а.).*

17. Яхимець Ю.М. Інвестиційний клімат – мотиваційний інструмент вибору державно – приватних проектів розвитку. Модернізація економіки: сучасні реалії, прогнозні сценарії та перспективи розвитку: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (27-28 квітня 2023 року, м. Херсон – м. Хмельницький). Херсон : Видавництво ФОП Вишемирський В.С. С. 545–547. *(0,2 д.а.).*

18. Яхимець Ю.М. Державне регулювання взаємодії національних і регіональних процесів формування сприятливого інвестиційного клімату. «Scientific opinions on modern methods of solving problems». Матеріали III Міжнародна науково-практична конференція 02-04 жовтня 2023 р., Прага, Чехія. С. 42–43. *(0,15 д.а.).*

19. Яхимець Ю.М. Ситуаційні умови корегування інвестиційного клімату. «Актуальні проблеми обліково – аналітичного процесу в управлінні підприємницькою діяльністю». Матеріали XI Міжнародної науково-практичної Інтернет – конференції. 26 жовтня 2023 р., м. Мукачево. С. 316–318. *(0,2 д.а.).*

20. Яхимець Ю.М. Соціальна детермінанта формування інтегрованого інвестиційного клімату в державі. «Актуальні проблеми сучасної науки» : матеріали XI-ої Міжнародної науково-практичної конференції / За редакцією Олега Кузика, Ігоря Столярчука. Дрогобич: Редакційно-видавничий відділ ДДПУ імені Івана Франка, 2024. С. 640–641. *(0,15 д.а.).*

21. Яхимець Ю.М. Мотиваційні умови формування інвестиційного клімату як інтегрованого економічного поняття. Модернізація економіки: сучасні реалії, прогнозні сценарії та перспективи розвитку: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (18-19 квітня 2024 р., м. Херсон – м. Хмельницький). Херсон : Видавництво ФОП Вишемирський В.С., 2024. С. 74–76. *(0,2 д.а.).*

22. Яхимець Ю.М. Принципи формування інтегрованого

інвестиційного клімату. «Актуальні проблеми обліково – аналітичного процесу в управлінні підприємницькою діяльністю». Матеріали XII Міжнародної науково-практичної Інтернет – конференції. 23 жовтня 2024 р., м. Мукачево. С. 344–346. *(0,2 д.а.).*

23. Яхимець Ю.М. Інституційні інструменти формування інтегрованого інвестиційного клімату в Україні. «Technologies and strategies for the implementation of scientific achievements». Матеріали міжнародної конференції 7.03.2025 р. Швеція, Стокгольм, 2025. С. 11–14. *(0,2 д.а.).*

24. Яхимець Ю.М. Державні механізми забезпечення інтегрованого інвестиційного клімату в українській економіці. «Ефективні механізми господарювання в контексті сучасної економічної теорії». Матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Запоріжжя, 7–8 березня 2025 р.). Львів Торунь: Liha-Pres, 2025. С.109–112. *(0,2 д.а.).*

25. Яхимець Ю.М. Інтегрований економічний клімат – стратегічна мета української держави. «Інтелектуальний ресурс сьогодення: наукові задачі, розвиток та запитання» Матеріали V Міжнародної наукової конференції 29 серпня 2025 року, м. Чернівці, Україна, С. 11–13. *(0,2 д.а.).*

26. Яхимець Ю.М. Інноваційно-технологічна компонента інтегрованого інвестиційного клімату. «Актуальні проблеми сучасної науки» : матеріали XII-ої Міжнародної науково-практичної конференції / За редакцією Олега Кузика, Ігоря Столярчука. Дрогобич: Редакційно-видавничий відділ ДДПУ імені Івана Франка, 2025. С. 626–627. *(0,15 д.а.).*

ВСТУП

Актуальність теми. Інвестиції відіграють одну з провідних ролей у забезпеченні функціонування та розвитку соціально-економічних систем, оскільки вони формують матеріальну основу для структурної модернізації економіки, створення нових робочих місць, підвищення конкурентоспроможності та забезпечення стійкого економічного зростання. Своєю чергою, для належного залучення інвестиційного ресурсу в країні необхідно створити сприятливий інвестиційний клімат, що проявляється у стабільності макроекономічного середовища, наявності прозорих правил ведення бізнесу, розвиненій інституційно-правовій базі та ефективних механізмах державного регулювання.

Інвестиційний клімат, який був сформований в економіці України до повномасштабної війни, на загал мав певні позитивні риси, зокрема наявність законодавчої бази для захисту прав інвесторів, розвиток окремих інфраструктурних напрямів та активізацію міжнародного партнерства. Однак він також характеризувався значними вадами, такими як високий рівень корупції, недосконаліть судової системи, надмірний податковий тиск та недостатня захищеність приватної власності. Позаяк в умовах повномасштабної війни ці проблеми ще поглибилися, що проявилося у відтоку капіталу, руйнуванні виробничих та логістичних ланцюгів, зростанні інвестиційних ризиків та зниженні довіри інвесторів до економічного середовища.

Відтак, для відновлення інвестиційної привабливості економіки України потрібно застосувати нові, відмінні від стандартних методи, механізми та засоби державної інвестиційної політики. Вони мають бути спрямовані на відновлення довіри до економічної системи, формування гарантій безпеки інвесторів, стимулювання залучення приватних і міжнародних ресурсів, розвиток партнерських відносин між державою та бізнесом, а також створення умов для реалізації інноваційних і технологічних

проєктів.

Зазначене актуалізує завдання обґрунтування теоретико-методологічних засад і прикладних рішень стосовно імперативів та інструментів державної політики формування інтегрованого інвестиційного клімату в національній економіці України, що сприятиме її повоєнному відновленню, зростанню конкурентоспроможності та стійкому соціально-економічному розвитку.

Питання формування та реалізації державної інвестиційної політики, зокрема у контексті раціонального використання ресурсного потенціалу для забезпечення економічного розвитку, залучення та поєднання публічних і приватних фінансових потоків з метою модернізації інфраструктури та підвищення якості життя населення, а також створення сприятливого інвестиційного середовища, знайшли всебічне відображення у наукових дослідженнях таких вчених, як Є. Бойко, З. Варналій, С. Вовканич, З. Герасимчук, Б. Данилишин, М. Долішній, Є. Качан, Л. Ковальська, М. Козоріз, І. Колодійчук, О. Копилюк, В. Кравців, О. Крайник, Л. Ладонько, Л. Ліпич, Р. Лупак, Н. Міценко, М. Мельник, В. Мікловда, Я. Побурко, Ю. Полякова, Д. Стеченко, І. Сторонянська, Л. Шевчук, С. Шульц та інші.

Попри значний науковий доробок у сфері дослідження інвестиційної політики, окремі її аспекти залишаються недостатньо опрацьованими. Зокрема, потребують поглибленого вивчення питання формування антикризової інвестиційної політики в умовах війни, економічної турбулентності та повоєнного відновлення; розроблення довгострокової інвестиційної стратегії України, орієнтованої на модернізацію інфраструктури та структурну перебудову економіки; забезпечення інвестиційної привабливості галузей роздрібної торгівлі та сфери послуг. Недостатньо дослідженими залишаються напрями застосування інноваційних фінансових інструментів (венчурного капіталу, краудфандингу, новітніх моделей державно-приватного партнерства), а також питання інституційної спроможності держави у формуванні передбачуваного та безпечного

інвестиційного середовища. Потребує розвитку науковий дискурс щодо регіонального виміру інвестиційної політики, зокрема розроблення диференційованих механізмів стимулювання залежно від ресурсного й соціально-економічного потенціалу територій. Водночас малодослідженими залишаються соціальні ефекти інвестицій, пов'язані з підвищенням якості життя населення, розвитком людського капіталу та зростанням зайнятості, а також роль цифровізації у забезпеченні прозорості, моніторингу й ефективного управління інвестиційними потоками. Вказане визначило мету, завдання, об'єкт і предмет дисертації.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційна робота пов'язана з темами наукових досліджень Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка, а саме – в рамках науково-дослідної теми: «Механізм управління ефективністю та стійкістю функціонування соціально-економічних систем в умовах трансформації економіки України» (державний реєстраційний номер 0122U001528, термін виконання 01.01.2021–31.12.2025), у межах якої автором розроблено інструментарій оцінювання та стимулювання залучення іноземних і внутрішніх інвестицій в об'єкти національної економіки, а також визначено концептуальні засади формування інтегрованого інвестиційного клімату з урахуванням викликів повоєнного відновлення та необхідності забезпечення стійкого розвитку соціально-економічних систем різних рівнів.

Мета і завдання дослідження. Метою дисертаційної роботи є обґрунтування теоретико-методологічних і прикладних засад державного регулювання процесу формування інтегрованого інвестиційного клімату в національній економіці повоєнного періоду.

З урахуванням визначеної мети в роботі поставлено і виконано такі завдання:

- узагальнити концепційні характеристики інвестиційного клімату та його дослідження як інтегрованого економічного поняття;
- визначити економічну сутність та сформувати концептуальний базис

формування й структурні елементи інтегрованого інвестиційного клімату;

- розробити методичні засади державної політики забезпечення економічної безпеки інвестиційних процесів;

- надати загальну характеристику інвестиційних процесів в Україні та проаналізувати якість інтегрованого інвестиційного клімату національної економіки України;

- охарактеризувати державну політику формування інтегрованого інвестиційного клімату України;

- визначити стратегічні імперативи формування інтегрованого інвестиційного клімату;

- розробити організаційно-економічний механізм реалізації системної інвестиційної політики;

- обґрунтувати положення інструментарію розвитку публічно-приватного партнерства в системі реалізації стратегічно значимих інвестиційних проєктів.

Об'єктом дослідження є процеси державної політики формування інтегрованого інвестиційного клімату в національній економіці повоєнного періоду.

Предметом дослідження є теоретико-методологічний базис дослідження, методичний інструментарій аналізування, імперативи та прикладні засади формування інтегрованого інвестиційного клімату в національній економіці України.

Методи дослідження. У процесі дослідження використовувалися загальнонаукові та спеціальні методи: синтезу і системного аналізу – для узагальнення концепційних характеристик інвестиційного клімату та його дослідження як інтегрованого економічного поняття (п.р. 1.1); статистично-економічного та компаративного аналізу – під час надання загальної характеристики інвестиційних процесів в Україні та аналізування якості інтегрованого інвестиційного клімату національної економіки України (п.р. 2.1 та 2.2); ґрупувань, логічного аналізу, стратегічного менеджменту –

під час надання характеристики державної політики формування інтегрованого інвестиційного клімату України (п.р. 2.3); системного аналізу – з метою обґрунтування положень формування та реалізації організаційно-економічний механізм реалізації системної інвестиційної політики (п.р. 3.2); стратегічного менеджменту – для обґрунтування стратегічні імперативи формування інтегрованого інвестиційного клімату (п.р. 3.1) та обґрунтування положень інструментарію розвитку публічно-приватного партнерства в системі реалізації стратегічно значимих інвестиційних проєктів (п.р. 3.2).

Наукова новизна одержаних результатів полягає в обґрунтуванні теоретико-методичних підходів та прикладних рекомендацій у сфері формування інтегрованого інвестиційного клімату в національній економіці повоєнного періоду. Зокрема, у дисертації:

удосконалено:

- теоретико-методичні засади дослідження інвестиційного середовища шляхом обґрунтування поняття інтегрованого інвестиційного клімату як системної багатовимірної категорії, що відображає сукупність умов, чинників та взаємозв'язків, які визначають можливості й ризики інвестиційної діяльності на національному та регіональному рівнях; запропонований підхід передбачає декомпозицію інтегрованого інвестиційного клімату на окремі взаємопов'язані складові (політико-інституційну, фінансово-економічну, виробничо-ресурсну, інноваційно-технологічну, транспортно-логістичну та соціокультурну) інвестиційного середовища та його перевагами є можливість комплексної оцінки інвестиційних умов, ідентифікації їх структурних дисбалансів, забезпечення міждисциплінарного підходу до аналізу інвестиційних процесів, а також формування більш цілісних аналітичних та управлінських рішень у сфері інвестиційної політики;

- методичні засади формування державної політики забезпечення економічної безпеки інвестиційних процесів, зокрема, на відміну від усталеної практики оперування аспектами інвестиційної безпеки, розроблено підхід, що передбачає узгодження індикаторів, складових та завдань

державної політики з відповідними етапами інвестиційного процесу (планування, розроблення інвестиційного проєкту, освоєння інвестицій, залучення інвестицій, отримання дозволів, введення об'єктів в експлуатацію, забезпечення окупності інвестиційної діяльності); такий підхід дозволяє посилити цілісність та послідовність управлінських дій, зменшити ризики невідповідності між стратегічними завданнями і практичною реалізацією інвестиційної діяльності, а також підвищити рівень стійкості інвестиційного середовища до внутрішніх і зовнішніх загроз;

- методико-прикладні засади планування державної інвестиційної політики шляхом розробки методичного підходу до формування стратегічних імперативів інтегрованого інвестиційного клімату в національній економіці; на відміну від існуючих підходів, ідентифікація стратегічних імперативів здійснюється за окремими складовими інвестиційного середовища та узгоджується з досягненням головної мети державної політики у цій сфері – створення цілісного, структурно збалансованого й інвестиційно привабливого середовища, здатного забезпечити ефективне залучення інвестицій, їх освоєння та раціональне використання для потреб структурної модернізації й сталого розвитку національної економіки; такий підхід дозволяє підвищити результативність стратегічного планування та забезпечити довгострокову стійкість інвестиційних процесів;

- форми та способи застосування інструментарію публічно-приватного партнерства в системі реалізації стратегічно значимих інвестиційних проєктів. З цією метою сформовано пул практичних рішень щодо стратегічно важливих інвестиційних ініціатив в Україні та обґрунтовано прикладні інструменти, використання яких забезпечує активізацію і масштабування практик публічно-приватного партнерства у процесі формування інтегрованого інвестиційного клімату національної економіки; перевагами запропонованого підходу є можливість оптимізації взаємодії між державними та приватними структурами, зниження інституційних і фінансових ризиків, підвищення ефективності використання ресурсів та

створення передумов для довгострокового розвитку стратегічно важливих галузей і регіонів;

отримали подальший розвиток:

- концептуальні структурні характеристики інтегрованого інвестиційного клімату шляхом здійснення типологізації чинників його формування, обрання системи методів (адміністративно-правових, організаційних, фіскальних, грошово-кредитних, інформаційних, інфраструктурних) та найбільш раціональних інструментів регулювання в їх межах, що дозволило визначити їх функціональну спрямованість, забезпечити комплексність механізмів впливу на інвестиційне середовище та підвищити результативність інструментів державної інвестиційної політики в умовах сучасних викликів та обмежень;

- методичні засади аналізування державної інвестиційної політики, коли на відміну від традиційної практики оперування показниками обсягів та структури капітальних інвестицій (як критеріями ефективності), розроблено й апробовано методичний підхід, що передбачає ідентифікацію позитивних практик, а також виявлення вад і недоліків державної політики формування інтегрованого інвестиційного клімату за його ключовими складовими: політико-інституційною, фінансово-економічною, виробничо-ресурсною, інноваційно-технологічною, транспортно-логістичною та соціокультурною; це дозволяє здійснювати більш об’єктивну, комплексну та структуровану оцінку якості інвестиційної політики, підвищувати її адаптивність до викликів і формувати цілеспрямовані управлінські рішення;

- практичні рекомендації з реалізації державної інвестиційної політики за рахунок обґрунтування структури та змістового наповнення організаційно-економічного механізму реалізації системної інвестиційної політики держави, коли метою організаційного блоку механізму є забезпечення узгодженості інституційних рішень, координації дій органів державної влади та створення ефективних організаційних умов для залучення інвестицій, тоді як економічний блок спрямований на формування фінансово-економічних

стимулів, інструментів підтримки та регулювання інвестиційної діяльності; досягнення мети механізму здійснюється на засадах поетапного впровадження засобів і заходів, що змінюють ситуацію у напрямі формування цілісного, структурно збалансованого та привабливого інвестиційного середовища, підвищення економічної безпеки національної економіки в умовах війни, її модернізації в період повоєнної відбудови та зростання якості життя населення.

Практичне значення отриманих результатів полягає у у можливості їх безпосереднього використання в процесі формування та реалізації державної інвестиційної політики в умовах повоєнного відновлення національної економіки, а також у діяльності органів державної влади, місцевого самоврядування, фінансових інституцій та суб'єктів господарювання з метою підвищення конкурентоспроможності територій та зниження рівня інвестиційних ризиків у повоєнний період, що підтверджується відповідними актами та довідками про впровадження та використання отриманих у роботі результатів. Наукові розробки автора та отримані результати використані:

– управлінням інвестицій та економічного розвитку виконкому Дрогобицької міської ради при використанні методичних підходів до оцінки інвестиційного потенціалу територій та при розробці Програми сприяння залученню інвестицій у Дрогобицьку територіальну громаду (Довідка № 217 від 09.01.2026),

– ТОВ «Кепітал таймс інвестмент адвайзор» при визначенні пріоритетів інвестування з урахуванням ризиків та інституційних чинників і вдосконаленні підходів до оцінювання інвестиційного клімату та ефективності інвестиційних ріщень (Довідка № 123-40 від 15.01.2026),

– ПрАТ ТЕК «Західуктранс» при розробленні управлінських рішень щодо підвищення інвестиційної привабливості підприємства шляхом врахування внутрішніх і зовнішніх факторів інвестиційного середовища (Довідка № 26/01-095-21 від 20.01.2026),

– в освітньому процесі Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка при викладанні дисциплін: «Основи економічної теорії», «Мікроекономіка», «Макроекономіка», «Державне регулювання економіки», «Інвестиційний аналіз». (Довідка № 1834 від 31.12.2025).

Особистий внесок здобувача полягає у проведенні самостійного наукового дослідження, в межах якого обґрунтовано авторське трактування сутності інтегрованого інвестиційного клімату як складної системної та багатовимірної економічної категорії. що передбачає його декомпозицію на взаємопов'язані складові: політико-інституційну, фінансово-економічну, виробничо-ресурсну, інноваційно-технологічну, транспортно-логістичну та соціокультурну. У дисертаційній роботі запропоновано організаційно-економічний механізм реалізації системної державної інвестиційної політики та розроблено методичний підхід до формування стратегічних імперативів інтегрованого інвестиційного клімату в національній економіці повоєнного періоду, зокрема з урахуванням фінансування стратегічних інвестиційних проєктів на засадах публічно-приватного партнерства. Усі наукові результати, викладені в дисертації, отримано автором самостійно; з наукових праць, опублікованих у співавторстві, використано виключно ті матеріали, що є результатом особистих досліджень здобувача.

Апробація результатів дослідження. Основні положення та результати дисертації обговорювалися на 16 конференціях, зокрема на: Міжнародній конференції «Modernisation of science and its influence on global processes» (м. Берн, Швейцарська Конфедерація, 2022), Міжнародній конференції «Modern and globa lmethods of the development of scientific thought» (м. Флоренція, Італійська Республіка, 2022), X Міжнародній науково-практичній Інтернет – конференції «Актуальні проблеми обліково – аналітичного процесу в управлінні підприємницькою діяльністю» (м. Мукачево, 2022), Міжнародній конференції «Scientific method: reality and future trends of researching» (м. Загреб, Республіка Хорватія, 2023),

Міжнародній конференції «Theoretical and practical scientific achievements: research and results of their implementation» (м. Пізза, Італійська Республіка, 2023), X Міжнародній науково-практичній конференції «Актуальні проблеми сучасної науки» (м. Дрогобич, 2023), V Міжнародній науково-практичній конференції «Модернізація економіки: сучасні реалії, прогнозні сценарії та перспективи розвитку» (м. Херсон – м. Хмельницький, 2023), III Міжнародній науково-практичній конференції «Scientific opinions on modern methods of solving problems» (м. Прага, Чехія, 2023), XI Міжнародній науково-практичній Інтернет – конференції «Актуальні проблеми обліково – аналітичного процесу в управлінні підприємницькою діяльністю» (м. Мукачево, 2023), XI Міжнародній науково-практичній конференції «Актуальні проблеми сучасної науки» (м. Дрогобич, 2024), VI Міжнародній науково-практичній конференції «Модернізація економіки: сучасні реалії, прогнозні сценарії та перспективи розвитку» (м. Херсон – м. Хмельницький, 2024), XII Міжнародній науково-практичній Інтернет – конференції «Актуальні проблеми обліково – аналітичного процесу в управлінні підприємницькою діяльністю» (м. Мукачево, 2024), Міжнародній конференції «Technologies and strategies for the implementation of scientific achievements» (Стокгольм, Швеція, 2025), Міжнародній науково-практичній конференції «Ефективні механізми господарювання в контексті сучасної економічної теорії» (м. Запоріжжя, 2025), V Міжнародній науковій конференції «Інтелектуальний ресурс сьогодення: наукові задачі, розвиток та запитання» (м. Чернівці, 2025), XII Міжнародній науково-практичній конференції «Актуальні проблеми сучасної науки» (м. Дрогобич, 2025).

Публікації. За результатами дослідження опубліковано 26 наукових праць обсягом 9,17 д.а. (8,47 д.а. належить особисто автору), а саме 10 статей (8 з яких одноосібні) у наукових фахових виданнях України та 16 публікацій за матеріалами конференцій.

Структура та обсяг роботи. Дисертація складається з анотації, вступу, трьох розділів, висновків, списку джерел інформації та 8 додатків, які

розміщено на 18 сторінках. Загальний обсяг роботи – 262 сторінки, в тому числі 216 сторінок основного тексту. Робота містить 33 рисунки та 9 таблиць.

РОЗДІЛ 1
ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ІНТЕГРОВАНОГО ІНВЕСТИЦІЙНОГО КЛІМАТУ В НАЦІОНАЛЬНІЙ ЕКОНОМІЦІ

1.1. Інвестиційний клімат як інтегроване економічне поняття

У наукових працях з економіки та державного управління наявні різні підходи до трактування змісту та класифікації інвестицій. У найпростішому розумінні «інвестувати» означає вкладати капітал в об'єкти інвестування сьогодні щоб отримати прибуток (дохід) або досягти певного соціального ефекту в майбутньому. Утім, прийняття рішення інвестором щодо здійснення інвестування передусім залежить від характеристики інвестиційного клімату країни/регіону локалізації об'єкта інвестування.

На сьогодні в науковій полеміці відсутня одностайність у трактуванні поняття «інвестиційний клімат». Термін «клімат» означає «обстановка, стан, які склалися де-небудь», «обставини, умови життя, роботи де-небудь» [185, с. 123]. Відтак, у найпростішому розумінні інвестиційний клімат є сукупністю певних обставин та умов, в яких відбувається інвестиційна діяльність.

Ретроспективний аналіз економічних (зокрема, інвестиційних) теорій дозволив виділити три етапи еволюції системи наукових знань про інвестиційний клімат (рис. 1.1).

І етап (до першої половини XIX ст.) – становлення наукової бази про капітал, інвестиції та інвестування. Саме поняття «інвестиційний клімат» у лексиконі тогочасних економістів не вживалося, утім їхнім працям були притаманні описи окремих елементів, ознак, чинників-стимуляторів та чинників-дестимуляторів формування інвестиційного клімату, а також перші дослідження ролі держави в інвестиційному процесі.

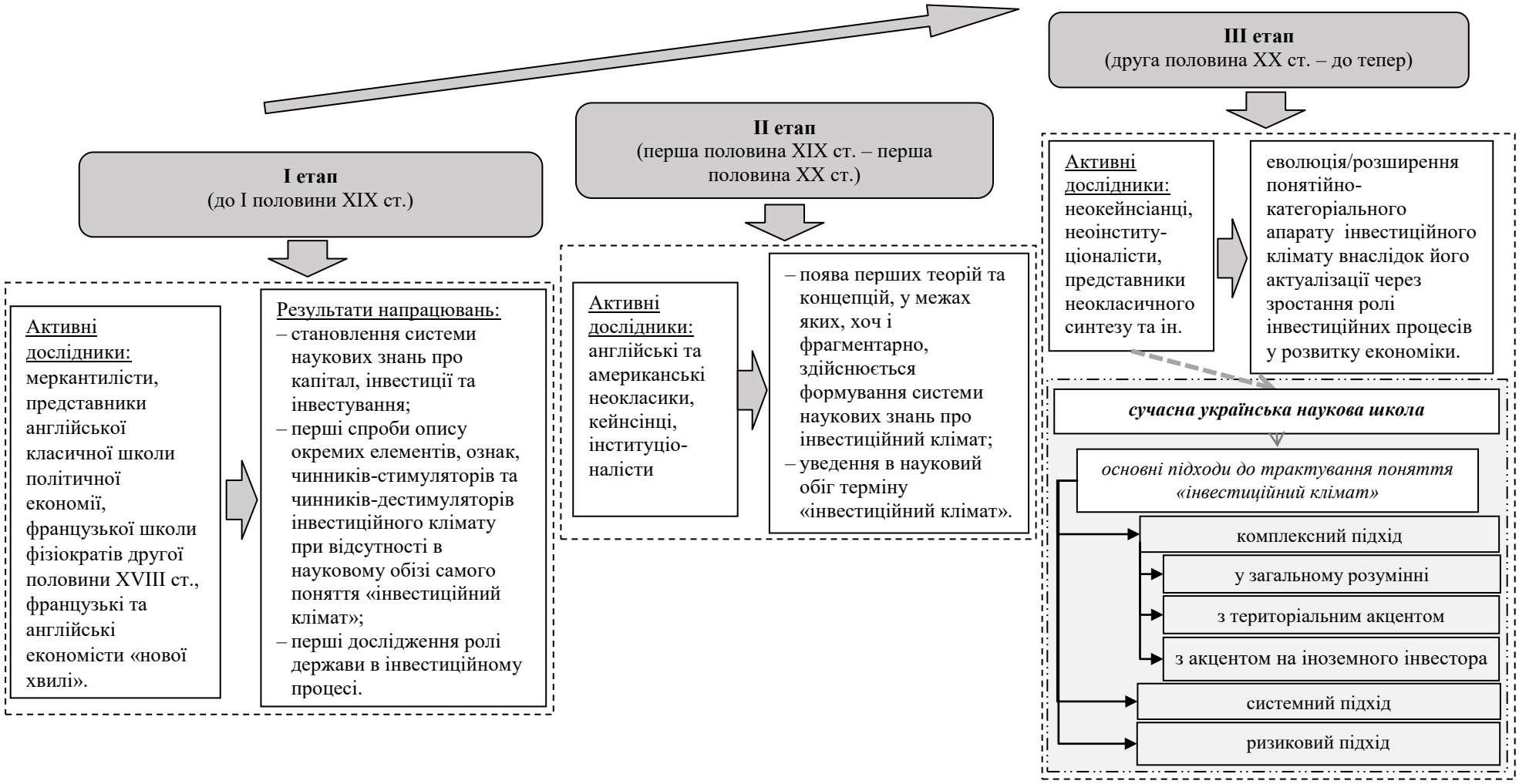

Рис. 1.1. Еволюція системи наукових знань про інвестиційний клімат

розроблено автором

ІІ етап (перша половина ХІХ ст. – перша половина ХХ ст.) – уведення в науковий обіг терміну «інвестиційний клімат», поява теорій та концепцій, у яких він досліджується.

ІІІ етап (друга половина ХХ ст. – до тепер) – розширення понятійно-категоріального апарату інвестиційного клімату внаслідок його актуалізації через зростання ролі інвестиційних процесів у розвитку економіки.

Ранні дослідження інвестиційних процесів (І етап), представлені працями меркантилістів (Т. Ман, Д. Юм, Ж. Кольбер, Й. Бехер, Л. Зекендорф), вченими англійської класичної школи політичної економії (А. Сміт, Д. Рікардо) [248; 267; 259] , французької школи фізіократів другої половини XVIII ст. (Ф. Кене, Ж. Тюрго), французьких (Ж.-Б. Сей, Ф. Бастіа) [262] та англійських (Дж. Лодердейл, Т. Мальтус, Дж. Мілль, Н. Сеніор) економістів «нової хвилі» [249]. Здебільшого праці зазначених дослідників містили опис й трактування ролі держави в інвестиційному процесі, обґрунтування необхідності державного регулювання умов, які б сприяли притоку інвестиційних ресурсів (фактично, мова йшла про формування сприятливого інвестиційного клімату без інтерпретації самого поняття «інвестиційний клімат»).

У зазначеному вище контексті Л. Зекендорф наголошував, що нація має розвиватись у закритому просторі під протекторатом держави. Утім, на наш погляд, помилковою була думка дослідника про те, що розвиток країни залежить тільки від її природних багатств. Джерелом прогресу Л. Зекендорф вважав уміння правильно використовувати природні ресурси та переваги, для чого держава повинна інвестувати у [258, с.226]:

– розвиток виробничих ініціатив, які стимулюватимуть розвиток інших, пов’язаних галузей, і забезпечать зайнятість населення;

– розвиток освіти, що у майбутньому сприятиме ідентифікації напрямів ефективного використання ресурсів і створюватиме «продуктивну людину», висококваліфікованого працівника;

На актуальності протекціоністської політики держави наголошував й Ж.-Б. Сей та Ф. Ліст, а Т. Мальтус – на розвитку виробництва та створенні нових галузей.

Й. Бехер точніше сформулював термін «привабливість виробництва», зазначаючи, що держава має забезпечувати стабільний рівень прибутковості виробництва, не нижчий за проценту ставку, шляхом регулювання прибутку за допомогою податків та контролю процентів за кредит. Дж. Лодердейл відстоював ідею стимулювання інвестиційної діяльності фіскальними інструментами. Іншими вагомими чинниками-стимуляторами формування інвестиційного клімату меркантилісти та фізіократи визначали: високу рентабельність виробництва, добробут населення, розвинуту грошово-кредитну систему та упровадження монетарних методів стимулювання інвестицій, наявність внутрішньої конкуренції та ін. Натомість найбільш значущим дестимулятором формування інвестиційного клімату вважався експорт капіталу та його вільний відплив [169, с. 450].

У контексті аналізу становлення наукових вчень щодо формування інвестиційного клімату варто згадати й праці марксистів. Зокрема, К. Маркс вперше обґрунтував мотиви інвестування зазначаючи, що основним із них є престиж капіталістів, визначений тим високим соціальним статусом, який вони займають у суспільстві і постійно його зміцнюють шляхом реінвестування в об’єкти науково-технічного прогресу. Марксова модель інвестиційного процесу включає інноваційну складову, яка сприяє реалізації основного мотиву інвестування. Окрім того, інновації, на його думку, нівелюють дію закону спадної продуктивності факторів виробництва, а також вирішують проблему дефіциту ресурсів [250, с. 848]. Отже, з позиції сьогоднішніх економічних знань можемо констатувати важливість інновацій та науки в контексті формування інвестиційного клімату.

У другій половині XIX та на початку XX ст. (II етап) відбувається трансформація класичної інвестиційної теорії у неокласичну. У цей період з’являються перші праці, у межах яких, хоч і фрагментарно, здійснюється формування системи наукових знань безпосередньо про інвестиційний клімат.

II етап розвитку системи наукових вчень про інвестиційний клімат представлений здебільшого працями англійських та американських неокласиків (А. Маршалл, І. Фішер), кейнсіанців (Дж. М. Кейнс) [251; 246]. Обґрунтування

необхідності систематичного, а не епізодичного, регулювання державою інвестиційних процесів і застосування специфічних інструментів формування інвестиційного клімату здійснив Дж. М. Кейнс. Провідна ідея його теорії – необхідність органічного поєднання ринкових механізмів і механізмів державного регулювання капіталістичної економіки, свідомого створення макроекономічних умов для забезпечення сталого економічного зростання, яке має формуватися за допомогою економічних інструментів постійного нарощування інвестицій у національну економіку [169, с. 451]. Чинниками впливу на інвестиційні процеси та формування інвестиційного клімату за Дж. М. Кейнсом є грошово-кредитна та фіскальна політики держави. При цьому, грошово-кредитна політика має базуватись на врахуванні «ефекту Фішера», створюючи ілюзію зростання норми прибутку і тим самим заохочуючи підприємців здійснювати інвестиції. Заходи у сфері грошово-кредитної політики, спрямовані на формування сприятливого інвестиційного клімату і, відтак, оптимістичних настроїв у підприємців (як інвесторів), повинні здійснюватися наступними способами [16, с. 28]:

– шляхом помірного нарощування інфляції, що забезпечує, з одного боку, деяке знецінення грошових заощаджень, а, з другого, – створює ілюзію зростання доходів на вкладені кошти і разом з тим (унаслідок інфляційного очікування) сприяє зростанню поточного споживання домогосподарств;

– шляхом планового зниження відсоткової ставки за допомогою цілеспрямованого зменшення і фіксації норми відсотка на кредитні ресурси держави. Зниження ставки відсотка відбувається разом зі зростанням маси грошей в обігу.

Фіскальні методи державного регулювання інвестиційних процесів та формування сприятливого інвестиційного клімату Дж. М. Кейнс пов’язував зі збільшенням державних витрат при одночасному забезпеченні планового обсягу дефіциту бюджету.

Загалом кейнсіанці активно відстоювали державне регулювання процесу залучення іноземних інвестицій та наголошували на необхідності орієнтування на ендогенні економічні ресурси та використання національних переваг.

Дж. М. Кейнс акцентув на формуванні національного інвестиційного клімату шляхом створення національних режимів інвестування, узгоджених із внутрішньою економічною політикою [90, с. 39].

Згодом, розвиваючи ідеї Дж. М. Кейнса, неокейнсіанці Д. Хікс та Е. Хансен [241; 240] наголошували на вирішальній ролі передових технологій та цілеспрямованої економічної політики держави у формуванні сприятливого інвестиційного клімату.

наголошували на вирішальній ролі передових технологій та цілеспрямованої економічної політики держави у формуванні сприятливого інвестиційного клімату.

Дослідження інвестиційних теорій англійських та американських неокласиків, кейнсіанців та неокейнсіанців дозволило виокремити у них наступні основні:

– чинники-стимулятори формування інвестиційного клімату: висока рентабельність виробництва, протекціонізм, стимуляційна фіскальна та монетарна політика, розвинена грошово-кредитна система, інновації, а також, на відміну від вчень класичної економічної теорії, високий рівень споживання та ефективний попит;

– чинники-дестимулятори формування інвестиційного клімату: інфляція, високий інвестиційний ризик, а також, на відміну від вчень класичної економічної теорії, збільшення індивідуальних заощаджень (чи схильність до заощаджень) та спадна гранична ефективність капіталу внаслідок надмірного його нагромадження.

Приблизно у середині XX ст. (III етап) відбувається актуалізація та переоцінка попередніх наукових вчень про інвестиційні процеси. У цей період посилена увага до інвестиційного клімату як явища та об’єкта досліджень в економіці спостерігається в інституціональній теорії (Т. Веблен, В. Мітчелл, А. Шпітгоф, Дж. Коммонс та ін.) Згодом, розвиваючи ідеї Дж. М. Кейнса, неокейнсіанці Д. Хікс та Е. Хансен [241; 240] наголошували на вирішальній ролі передових технологій та цілеспрямованої економічної політики держави у формуванні сприятливого інвестиційного клімату.

Загалом, прихильники цього напряму:

по-перше, беруть за основу вивчення не лише економічних, а й соціальних, політичних, етичних, правових та інших чинників інвестування. До базових параметрів формування сприятливого інвестиційного клімату відносять [16, с. 33-34]:

– економічні параметри: макроекономічні показники розвитку, стан грошово-кредитної системи, переваги національної економіки, розвиток факторів виробництва, розвиток ключових секторів економічної структури, рівень внутрішньої конкуренції, експортний потенціал, рівень розвитку транснаціональних зв'язків, місце країни у міжнародному поділі праці тощо;

– інституціональні параметри: структура інститутів у суспільстві, правова база, вплив окремих лобістських груп на уряд країни, менталітет нації, розвиток ідеології тощо;

– соціальні параметри: стан і потреби соціального розвитку;

по-друге, доводять ключову роль держави в активізації інвестиційної діяльності шляхом формування сприятливого інвестиційного клімату.

Зокрема, В. Мітчелл також приділяв увагу аналізу циклічних коливань й був прибічником державного регулювання економіки. Він наголошував на кумулятивній природі інвестиційного буму, а його пожвавлення чи спад пов'язані з дією екзогенних (зовнішніх) та ендогенних (внутрішніх) чинників щодо економічної системи. Фактично, у дослідника «чинники» є спорідненим поняттям до «інвестиційного клімату». При цьому, В. Мітчелл до екзогенних чинників відносить науково-технічний прогрес, демографічне зростання, військові конфлікти, неврожаї, міжнародну інвестиційну активність, роботу влади, валютно-кредитну систему та інші сторонні імпульси, а до ендогенних – посилення мотивів інвестиційної діяльності (зростання прибутку і процента), стабільність грошово-кредитної системи, сталість позиції банків як позикодавців, збільшення обсягу капіталу, який шукає сфери застосування тощо [16, с. 34].

А. Шпітгоф умовою створення сприятливого інвестиційного клімату вважав формування галузей, в основі функціонування яких покладені новітні

технології. Такі галузі активно представлені на нових ринках збуту, дають надвисокі прибутки, мають переваги на міжнародній економічній арені [266, с. 136]. А Дж. Коммонс, засновник соціально-правової течії в інституціоналізмі, обґрунтовував поняття діючого колективного інституту. Він вважав, що роль держави полягає у створенні умов для прогнозованої інвестиційної діяльності завдяки формуванню правового та економічного середовищ [90, с. 41].

На важливості ролі держави в контексті формування сприятливого інвестиційного клімату наголошував засновник інституціональної теорії конкурентних переваг М. Портер [257]. Утім, за науковцем, перелік основних напрямів державного втручання суттєво відрізнявся від тих, які описувалися іншими інституціоналістами, та включав: створення оптимальної податкової політики щодо нових видів продукції; підтримку тих галузей виробництва, де вже існують вагомі умови досягнення конкурентних переваг на світовому ринку та підприємства, які впроваджують передові технології шляхом конкурсного грантового фінансування пілотних проєктів; встановлення національних премій за якість продукції тощо. Разом з тим, М. Портер наголошував, що у короткостроковій перспективі протекціонізм може призвести до гальмування інвестиційного процесу та банкрутств фірм, однак у довгостроковій перспективі сприятиме появі конкурентоспроможних виробництв.

Фундатори історичної школи національної політекономії В. Рошер, Б. Гільдербранд, К. Кніс обґрунтовували вплив суспільних інститутів на економічний розвиток. Г. Шмоллер, Л. Брентано, К. Бюхер інвестиційний клімат розглядали як єдність економічних і соціальних умов інвестиційної діяльності. При цьому, суб’єктом активізації інвестиційних процесів та створення сприятливого інвестиційного клімату, на думку дослідників, є виключно держава. Подібною до вище названих науковців була й позиція В. Зомбарта, М. Вебера, Р. Штаммлера, які наголошували, що формування сприятливого інвестиційного клімату прямо корелює з діяльністю держави щодо узгодження принципів ефективної економіки та соціальних цінностей. А на думку засновника теорії соціально-ринкового господарства В. Ойкена, якість

інвестиційного клімату залежить він стану інвестування соціальних потреб в країні реципієнта [268; 270].

На противагу описаним вище теоріям, у яких наголошувалося на важливій ролі держави (а в окремих наукових працях й виключній її ролі) у формуванні сприятливого інвестиційного клімату, представники теорії трансформації (А. Берлі, Г. Мінз, І Надлер та ін.) наголошували, що держава не повинна безпосередньо втручатися в інвестиційні процеси, а лише створювати умови, які б позитивно впливали на інвестиційні настрої фірм та корпорацій. Адже акціонерна форма власності створює передумови для транснаціоналізації економік і посилення їхньої відкритості, а стабільне становище держави на ринках формує сприятливий інвестиційний клімат.

Ця ідея набула розвитку в працях американського соціолога і економіста В. Ростоу, французьких соціологів Ж. Еллюля та Р. Арона й була втілена в теорії цілеспрямованого формування обмежувального чи сприятливого інвестиційного клімату. Відповідно до зазначеної теорії держава повинна створювати сприятливі умови для носіїв стратегічних інвестицій – транснаціональних корпорацій – з метою спрямування інвестиційних потоків у пріоритетні сфери економіки. Представники цієї теорії також стверджували, що основою піднесення суспільства є рівень розвитку техніки, який впливає на внутрішню інвестиційну активність і, відповідно, на темпи економічного зростання. При цьому транснаціоналізація економіки завдяки корпоратизації створює умови для обміну передовими технологіями та інвестування у їх виробництво [261 с. 89-91].

Резюмуючи інституціональні підходи до аналізу інвестиційної активності можна виокремити наступні складові національного інвестиційного клімату, вплив на які з боку держави дає змогу управляти внутрішніми та іноземними інвестиційними потоками:

1) політичні: національна економічна політика, ідентифікація стратегічних національних пріоритетів; ступінь захищеності економіки, національна безпека; політика уряду щодо екологічної безпеки; зовнішньоекономічна стратегія завоювання міжнародних ринків; політична

ситуація у світі; рівень політичної інтеграції в певні коаліції та об'єднання; політичні рішення міжнародних організацій;

2) інституціональні: інституціональна будова суспільства; правова база; розвиток ідеології та менталітет нації; вплив окремих лобістських груп на дії уряду країни тощо;

3) економічні: макроекономічні показники росту; стан грошово-кредитної системи; національні економічні переваги; розвиток чинників виробництва; розвиток супутніх секторів; рівень внутрішньої конкуренції; експортний потенціал країни; місце країни в міжнародному поділі праці; рівень розвитку транснаціональних зв'язків;

4) соціальні, зокрема, стан та потреби соціального розвитку;

5) екологічні.

Представники сучасного неокласичного аналізу міжнародного руху капіталів Дж. Флемінг та Р. Манделл пропонують авторську модель, що описує основні макроекономічні взаємозв'язки відкритої економіки виходячи з позиції жорстких цін та незмінного валютного курсу. У цій моделі чинниками формування національного та/або міжнародного інвестиційного клімату дослідники визначають загальнополітичні та законодавчі бар'єри, рівень міжнародної й національної стабільності, міру економічного ризику, стан макроекономічного середовища тощо. Натомість представники сучасної теорії міжнародної інвестиційної поведінки фірми визначають наступний перелік основних чинників формування інвестиційного клімату: загальне ставлення у країні-реципієнті до іноземних інвестицій; політична стабільність; законодавчі обмеження права власності; валютне регулювання; стабільність валютного курсу; структура податків; відносини між державами [226, с. 1-9].

У контексті дослідження становлення та розвитку системи наукових знань про інвестиційний клімат варто також розглянути підходи до інтерпретації цього поняття сучасними українськими науковцями. Застосування методів індукції та дедукції, узагальнення, систематизації та порівняння дозволяє ідентифікувати три найбільш поширені підходи до трактування сутності поняття «інвестиційний клімат» вітчизняними дослідниками, а саме:

1. Комплексний підхід, у т.ч.:

– в його загальному розумінні, в межах якого інвестиційний клімат розглядається як сукупність чинників та умов інвестування;

– з рівневим акцентом. Інвестиційний клімат розглядається як сукупність чинників та умов інвестування на макро-, мезо-, мікрорівні;

– з акцентом на іноземного інвестора, у межах якого інвестиційний клімат розглядається як сукупність чинників та умов інвестування для іноземних інвесторів.

2. Ризиковий підхід, відповідно до якого інвестиційний клімат – це співвідношення інвестиційної привабливості та інвестиційного ризику.

3. Системний підхід, у межах якого інвестиційний клімат розглядається як певна система або структура.

У межах найбільш поширеного комплексного підходу до дослідження інвестиційного клімату останній розглядається через призму набору факторів чи сукупності умов для здійснення інвестиційної діяльності. При цьому, більшість науковців (як-от І. Новак [140, с. 115-116], В. Чернега [183, с. 79], Н. Крихівська [97, с. 261], Г. Фролова [180, с. 67] та ін.) виділяють політико-правові, економічні, фінансові та соціальні чинники (умови, передумови). Існує низка підходів, де автори розглядають інвестиційний клімат як сукупність, крім зазначених вище, й природних, географічних, екологічних, культурних чинників (зокрема, це М. Бормотова [9, с. 65], В. Струніна [174, с. 12-13] та ін.). А О. Оніщенко [144, с. 248] пропонує доповнити зазначений перелік ще й такими чинниками формування інвестиційного клімату, як рівень корумпованості та криміногенності в країні.

І. Новак [140, с. 116] трактує інвестиційний клімат як сукупність наявних на певній території політичних, соціальних, інфраструктурних та інноваційних елементів та наголошує на синергетичному ефекті, який наступає при взаємодії зазначених елементів. Цікавою є думка Н. Крихівської, Г. Чернишова [97, с. 261], які розглядають інвестиційний клімат як комплекс не лише правових, економічних, соціальних факторів, а й інвестиційної інфраструктури, характеристик валютної та фіскальної політики, продуктивних сил, рівень

розвитку фінансово-кредитної системи та інвестиційного ринку, статус іноземного інвестора.

Поширеним у сучасній науковій думці є підхід до трактування поняття «інвестиційний клімат» як сукупності чинників та умов інвестування на певному рівні управління (рівневий акцент). При цьому, низка дослідників (наприклад, О. Носова [141, с. 60-61], Т. Кубах [101] та ін.) розглядає інвестиційний клімат на макро- (держава), мезо- (регіон, галузь), мікро- (окреме підприємство) рівнях, на кожному з яких діють відповідні чинники. Їх сукупність формує оцінку інвестором сприятливості інвестиційного клімату відповідного рівня.

На макрорівні інвестиційний клімат, як правило, оцінюють параметрами розвитку політичного, правового, економічного та соціального середовища. Насамперед, це: динаміка і структура ВВП, стан платіжного балансу, рівень розвитку фінансового ринку, величина зовнішнього і внутрішнього боргу тощо. На цьому рівні приймають рішення щодо можливості інвестування у країну загалом. Після вивчення інвестиційного клімату на макрорівні, оцінюють інвестиційний клімат на рівні регіону та галузі (мезорівень). Особливістю цього рівня є те, що інвестиційний клімат регіонів і галузей є різним. Диференціація обсягів інвестицій між регіонами, поділ регіонів на сприятливі та депресивні вказує на нерівномірність виробництва та характеризується тенденцією збільшення розриву в їх економічному розвитку. Після аналізу мезорівня, інвестор оцінює обране підприємство, і так аж до окремого проекту [179, с. 165].

На противагу описаній вище позиції щодо формування інвестиційного клімату на макро-, мезо-, мікрорівні, у науковій полеміці існує думка, що інвестиційний клімат формується лише на загальнодержавному (макро-) рівні та відображає основні умови здійснення інвестиційної діяльності, які є однаковими для всіх просторово-суспільних систем країни. А на рівні окремих регіонів, галузей, підприємств, проєктів, окремих фінансових (фондових) інструментів під впливом різних чинників формується інвестиційна привабливість [144, с. 249].

Подібною до цієї є й думка У. Нечитайло [138, с. 99], яка зазначає, що фактори формування інвестиційного клімату є загальнодержавними і, відповідно, однаковими для всіх регіонів країни. А при аналізі інвестиційної ситуації на мезорівні (рівні регіону) слід застосовувати поняття «інвестиційне середовище регіону», яке є результатом прямих дій місцевих та регіональних факторів.

На противагу зазначеній вище позиції О. Танделова та В. Головатюк зазначають, що інвестиційний клімат є сукупністю факторів/умов регіональної дії та наголошують, що вони можуть як сприяти, так і гальмувати процеси інвестиційної діяльності. Фактично, науковці при трактуванні інвестиційного клімату розрізняють чинники-стимулятори та чинники-дестимулятори [127, с. 34]. Подібну позицію відстоює і С. Мочерний, який інвестиційний клімат розглядає як комплекс об'єктивних та суб'єктивних умов, що сприяють (перешкоджають) процесу інвестування в економіці (на макрорівні) та окремих підприємств, компаній, галузей (на мікрорівні).

Заслуговує на увагу думка І. Сазонець та В. Федорової, які інвестиційний клімат трактують як наявність таких умов інвестування, що впливають на переваги інвестора у виборі певного об'єкта інвестування. При цьому автори зазначають, що на макрорівні інвестиційний клімат формується показниками політичного (включаючи законодавчого) та соціально-економічного середовища для інвестицій, а на мікрорівні є наслідком двосторонніх відносин між інвестором (приватною чи юридичною особою) та конкретними державними структурами, постачальниками, клієнтами, банківськими та небанківськими фінансовими установами, профспілками та трудовими колективами держави/регіону – реципієнта інвестицій [165, с. 19-20].

Резюмуючи підходи до трактування поняття «інвестиційний клімат» з рівневим акцентом, зазначимо, що на наш погляд, дискусійним є застосування аналізованого поняття відносно мікрорівня. Вважаємо, інвестиційний клімат, радше, є характеристикою макро- та мезорівнів (тобто держави, регіону, галузі), адже чинники, які його формують, є зовнішніми відносно бізнесу. Натомість щодо останнього більш коректним буде застосування терміну «інвестиційна

привабливість».

В сучасній науковій полеміці різною є позиція дослідників щодо визначення переліку бенефіціарів сприятливого інвестиційного клімату. Зокрема, існують думки, що інвестиційний клімат повинен формуватися лише для іноземних інвесторів. Такий підхід, на наш погляд, можна ідентифікувати як комплексний підхід з акцентом на іноземного інвестора.

І. Бланк акцентує, що інвестиційний клімат є комплексом політичних, організаційно-правових, соціально-економічних, фінансових, соціально-культурних і географічних чинників, які притаманні певній країні та формують її привабливість для іноземних інвесторів. Подібної позиції дотримуються А. Загородній та Г. Вознюк, які інвестиційним кліматом називають сукупність політичних, соціальних та економічних факторів, які бере до уваги іноземний інвестор, ухвалюючи рішення про здійснення інвестицій. Аналогічною є й позиція І. Бут, Н. Мельничук та низки інших вітчизняних дослідників [140, с. 116;122, с. 135].

Протилежною є позиція В. Головатюк. Автор зазначає, що інвестиційний клімат є чинником, який обумовлює стимулювання економічного розвитку, насамперед, за рахунок ендогенних ресурсів суспільства і лише в другу чергу за рахунок чужоземних інвестицій [179, с. 166]. Аналізуючи міжнародний досвід інвестиційної діяльності, дослідник наголошує, що найбільшою привабливістю для зовнішніх інвесторів характеризуються ті просторово-суспільні системи, де відчутну активність проявляють внутрішні інвестори. Натомість П. Брінь та М. Акулова [11, с. 113-114] при дослідженні інвестиційного клімату не проводять поділу між іноземними та вітчизняними інвестиціями. Вони зазначають, що інвестиційний клімат є комплексом політичних, економічних, юридичних чинників, які формують певні умови, в яких існує рівна можливість для здійснення процесу інвестування як іноземними так і вітчизняними інвесторами.

Порівняно з комплексним підходом до трактування поняття «інвестиційний клімат», за якого останній розглядається як сукупність чинників та умов інвестування, ризиковий підхід до вивчення інвестиційного клімату є

меншою мірою представлений в сучасній вітчизняній науковій дискусії.

В умовах ризикового підходу поняття «інвестиційний клімат» розглядається дослідниками як співвідношення двох аспектів інвестування – інвестиційної привабливості та інвестиційного ризику. Через призму оцінки інвестором ефективності вкладень трактує інвестиційний клімат О. Власюк [173], називаючи його спроможністю економіко-правового середовища забезпечити належну віддачу на інвестований капітал.

А. Гончаров інвестиційним кліматом називає ситуацію, що склалася в регіоні, з точки зору вітчизняних та зарубіжних інвесторів, які вкладають свій капітал у розвиток його економіки. Автор наголошує, що структурно інвестиційний клімат формується в умовах взаємодії двох його складових – інвестиційного потенціалу та інвестиційного ризику. При цьому, інвестиційний потенціал виникає унаслідок дії макроекономічних параметрів. Інвестиційний ризик формується під впливом зовнішніх та внутрішніх умов, ситуацій та перспектив розвитку, а його наявність означає невизначеність прогнозу щодо одержання прибутку від вкладень [140, с. 116].

Подібною до зазначеної вище позиції є й думка Т. Яровенко. Зокрема, досліджуючи особливості інвестиційного клімату, авторка зазначає, що він формується за рахунок інвестиційного потенціалу й інвестиційного ризику у даній країні, а також зумовлює певний ступінь інвестиційної привабливості об’єктів інвестування на її території та інвестиційну активність інвесторів і реципієнтів. Крім того, інвестиційний клімат, за Т. Яровенко, впливає на рівень прибутковості, ефективності, ліквідності й ризику вкладень на території країни-реципієнта, а також ймовірність втрати інвестицій чи інвестиційного прибутку [196, с. 167].

Ризикового підходу до трактування поняття «інвестиційний клімат» притримується й Б. Губський. При цьому, автор наголошує, що інвестиційний потенціал відображає об’єктивні, переважно кількісні умови інвестування, а інвестиційний ризик – переважно якісні політичні, соціально-економічні характеристики приймаючої країни щодо ймовірності втрат в ній вкладень чи доходу від них [144, с. 248].

Мало поширеним у сучасній науковій думці є трактування поняття «інвестиційний клімат» як певної системи або структури (системний підхід). Заслуговує на увагу позиція І. Корміліциної [179, с. 167], яка визначає інвестиційний клімат як складну економічну систему, що формується множиною взаємопов'язаних елементів, які утворюють цілісність, утім не мають чітких меж. На думку дослідниці, інвестиційний клімат складається з підсистем різного типу, більшість з яких є середовищами – макроекономічне, фінансове, політичне, інституційне, поведінкове, соціальне, культурне та ін. Фактично, І. Корміліцина поняттям «середовище» ідентифікує чинники формування інвестиційного клімату.

І. Приходько [155, с. 24] зазначає, що інвестиційний клімат – це сукупність системи об'єктивних чи суб'єктивних факторів, притаманних певній країні, що визначають її привабливість для інвестора. Вважаємо, що зазначене трактування є досить фрагментарним та не відображає повною мірою сутності комплексного поняття «інвестиційний клімат».

Ведучи мову про сучасні підходи до трактування поняття «інвестиційний клімат», важливо звернути увагу на його інтерпретацію міжнародними експертними агентствами, зокрема, Moody's, Standard & Poor's, Fitch Ratings, Euromoney, European Business Association, Всесвітнім економічним форум та ін. Здебільшого зазначені організації у своїх дослідженнях асоціюють інвестиційний клімат з інвестиційним іміджем країни, який визначається на основі рейтингової оцінки кредитоспроможності економіки. Відповідно, зростання іміджу країни, зокрема, на світовій арені, є чинником, що пришвидшує ухвалення позитивного рішення інвестором щодо інвестування у цю країну і навпаки. При цьому, основною умовою формування сприятливого інвестиційного клімату міжнародними експертними агентствами визначається стабільність національної валюти.

Узагальнюючи проведене дослідження, слід відзначити одностайність більшості науковців у трактуванні поняття «інвестиційний клімат», як комплексу умов, що характеризують інвестиційний процес на різних рівнях управління. Утім ці умови здебільшого зводяться до набору індикаторів, які

описують політико-правові, економічні та соціальні обставини інвестиційної діяльності. На наш погляд, такий підхід є досить вузьким. Інвестиційний клімат – складніша категорія, архітектуру якої формує широкий перелік макроекономічних характеристик, які, у свою чергу, є елементами різних середовищ макроекономічної системи – політико-інституційного, фінансово-економічного, виробничо-ресурсного, інноваційно-технологічного, транспортно-логістичного, соціокультурного (рис. 1.2).

Отже, інвестиційному клімату притаманна інтеграційна основа, а його регулювання уможливлює формування сприятливого макроекономічного середовища для інвестування, ознаками якого є не лише фінансово-економічні індикатори ефективності інвестиційних проєктів, а система політико-інституційних, фінансово-економічних, виробничо-ресурсних, інноваційно-технологічних, транспортно-логістичних та соціокультурних чинників.

Резюмуючи наведене, пропонуємо інвестиційний клімат трактувати як сукупність умов та чинників, які впливають на рішення інвесторів щодо розміщення їхніх активів; формується на національному, регіональному (територіальному) і галузевому рівнях та є провідною умовою забезпечення відповідних економік інвестиційним капіталом. З огляду на мотивацію до інвестиційної діяльності інвестиційний клімат інтегрує та визначається провідними аспектами у межах:

1) політико-інституційного середовища (політична стабільність; повноцінне, стабільне і прозоре правове середовище інвестиційної діяльності; ефективність та стабільність інституцій; захищеність права власності; прозора судова, фіскальна, митна системи; відсутність рейдерства і корупції; відсутні/незначні торговельні бар’єри);

2) фінансово-економічного середовища (стабільне фінансово-економічне зростання країни/регіону; стабільність функціонування фінансових установ та ринків; інтернаціоналізація фінансових ринків; прозора та добросовісна конкуренція; стабільність національної валюти; наявність ринку збуту з високим ростом; якість та доступність адміністративних процедур для підприємництва);

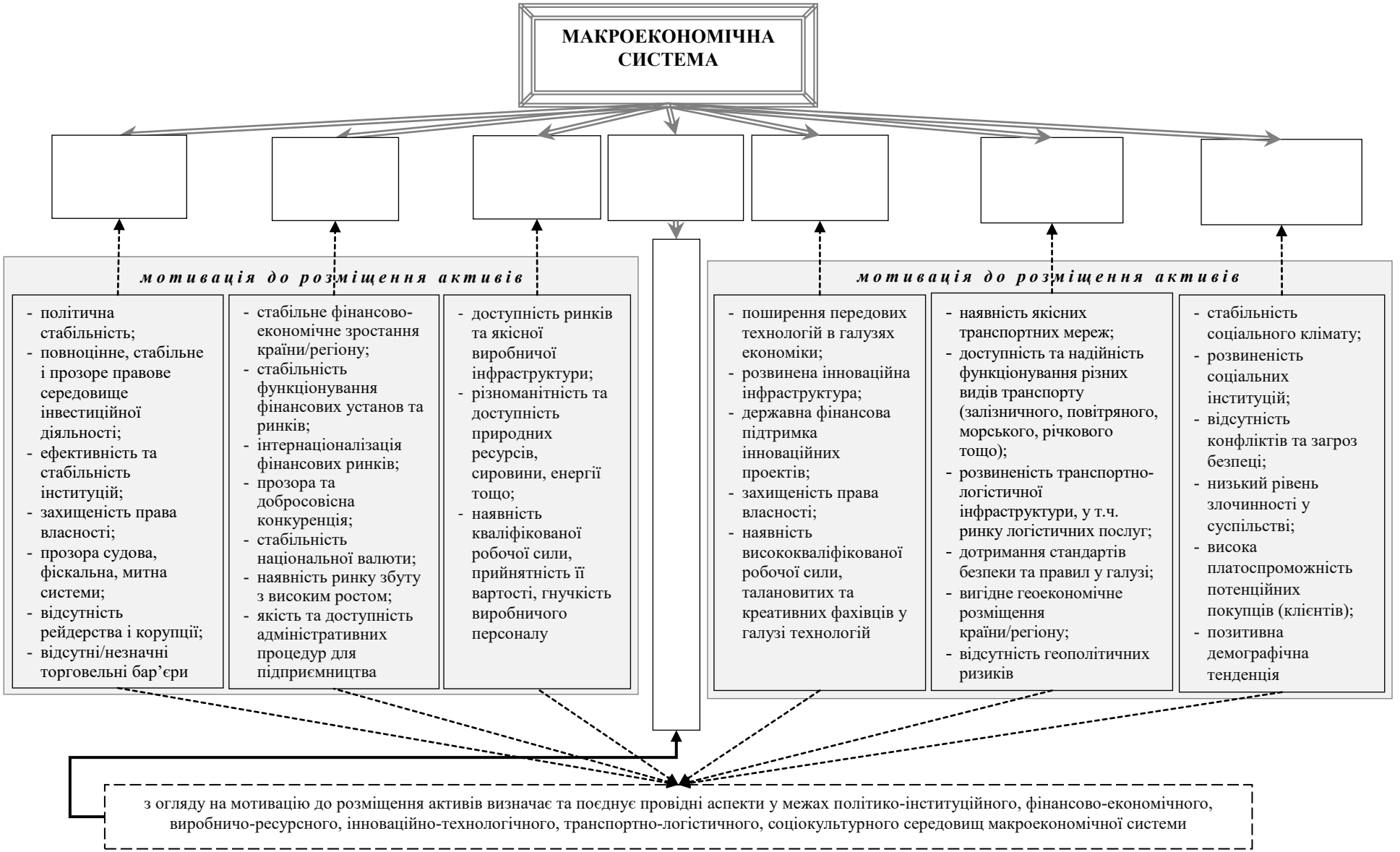

Рис. 1.2. Концептуальна візія інвестиційного клімату як інтегрованого економічного поняття

розроблено автором

3) виробничо-ресурсного середовища (доступність ринків та якісної виробничої інфраструктури; різноманітність та доступність природних ресурсів, сировини, енергії тощо; наявність кваліфікованої робочої сили, прийнятність її вартості, гнучкість виробничого персоналу);

4) інноваційно-технологічного середовища (поширення передових технологій в галузях економіки; розвинена інноваційна інфраструктура; державна фінансова підтримка інноваційних проектів; захищеність права власності; наявність висококваліфікованої робочої сили, талановитих та креативних фахівців у галузі технологій);

5) транспортно-логістичного середовища (наявність якісних транспортних мереж; доступність та надійність функціонування різних видів транспорту (залізничного, повітряного, морського, річкового тощо); розвиненість транспортно-логістичної інфраструктури, у т.ч. ринку логістичних послуг; дотримання стандартів безпеки та правил у галузі; вигідне геоекономічне розміщення країни/регіону; відсутність геополітичних ризиків;

6) соціокультурного середовища (стабільність соціального клімату; розвиненість соціальних інституцій; відсутність конфліктів та загроз безпеці; висока платоспроможність потенційних покупців (клієнтів); позитивна демографічна тенденція).

Умови та чинники, які формують інвестиційний клімат певної економічної системи, можуть мати як стимулюючий, так і дестимулюючий вплив на його якість.

Ефективність державної політики формування сприятливого інвестиційного клімату визначається системою застосовуваного інструментарію, при виробленні якого опираються на сучасний новітній теоретико-методичний і методико-прикладний базис в аналізованій сфері, що є предметом наступного розділу дослідження.

1.2. Концептуальний базис формування та структурні елементи інтегрованого інвестиційного клімату

Інвестиційний клімат як інтегроване економічне поняття має складну багатоаспектну структуру, яка формується сукупністю елементів, що взаємодіють між собою та спільно визначають і описують досліджуване поняття. Однак, у вітчизняній та зарубіжній системах наукових знань про інвестиційний клімат сьогодні відсутня одностайність щодо ідентифікації його структурних елементів.

Досліджуючи структурні елементи інтегрованого інвестиційного клімату (рис. 1.3), найперше варто визначити суб'єкти його формування. Оскільки, як вже зазначалося, інвестиційний клімат формується на національному, регіональному (територіальному) і галузевому рівнях, суб'єктами його формування є органи державного управління центрального та місцевого рівнів. В Україні до них належать:

– на центральному рівні – Кабінет Міністрів України, Національний банк України, Міністерство економіки України, Міністерство фінансів України, Міністерство розвитку громад, територій та інфраструктури України та інші центральні органи влади. Ключова роль зазначених органів влади в контексті формування інвестиційної клімату полягає у формуванні якісного інституційного забезпечення різних аспектів інвестиційної діяльності. Зокрема, на центральному рівні розробляються та затверджуються нормативно-правові акти (у т.ч. ратифікуються міжнародні угоди в сфері інвестування), формується юридична практика у сфері регулювання інвестицій та інвестиційної діяльності, встановлюються «правила гри» для всіх учасників інвестиційних відносин;

– на місцевому рівні – обласні державні (військові) адміністрації, органи місцевого самоврядування. Органи влади місцевого рівня затверджують стратегії, плани та програми місцевого, у тому числі, інвестиційного розвитку, розробляють інвестиційні паспорти тощо.

У контексті нормативно-правового регулювання інвестиційної діяльності важливо відмітити слушність думки О. Гаврилюк [18, с. 70], який наголошує на потребі формування не лише сприятливої, а, насамперед, стабільної правової основи для інвестиційної діяльності. Наявність усталеного законодавства дає можливість інвестору планувати свою інвестиційну активність на певний період. Натомість постійні зміни законодавства означають для нього нестабільність, адже внесення інвестицій відбувається за одних умов, реалізація інвестиційного проєкту – за інших, а отримання результату – за ще іншої ситуації.

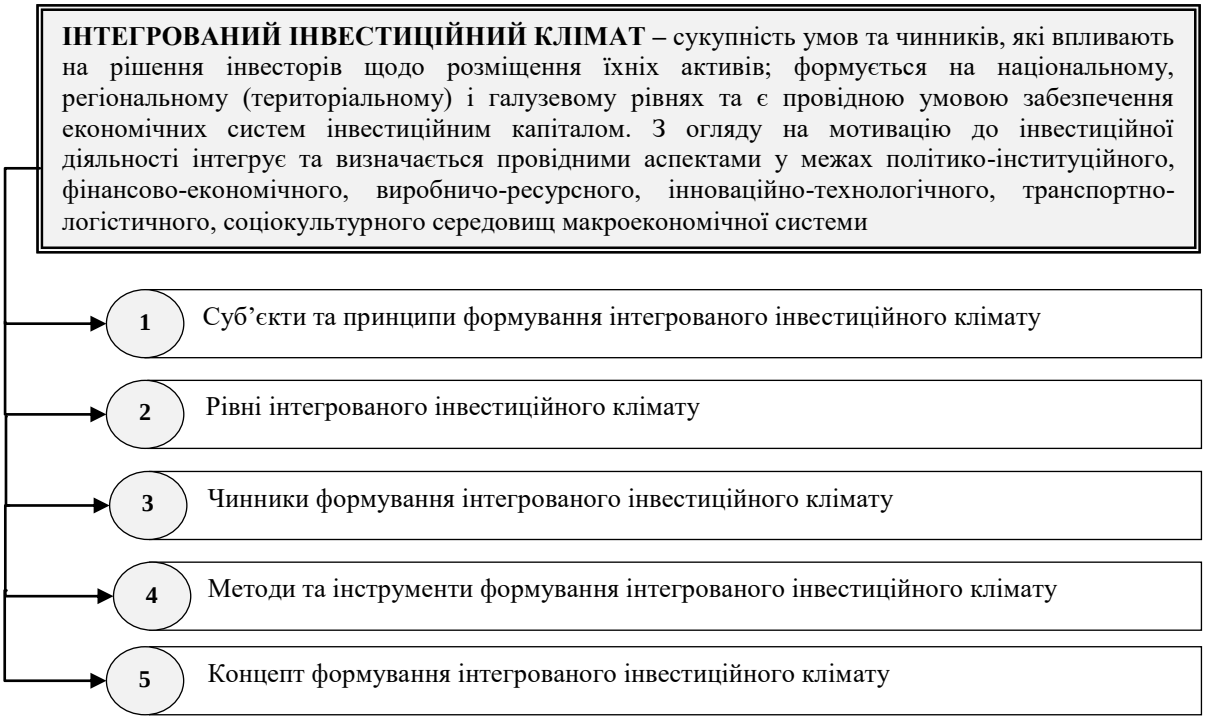

Рис. 1.3. Концептуальна схема дослідження структурних елементів інтегрованого інвестиційного клімату

розроблено автором

В узагальненому трактуванні метою формування сприятливого інтегрованого інвестиційного клімату, зважаючи, що суб'єктами цього процесу є органи державного управління центрального та місцевого рівнів, є досягнення, з одного боку, ефективності інвестиційної політики (збільшення обсягів і покращення структури інвестицій), а з іншого боку, певних соціальних цілей, як-от економічного благополуччя суспільства, зменшення соціальної вразливості та рівня бідності населення, зростання тривалості

життя, відновлення миру і безпеки тощо унаслідок залучення в економічні процеси додаткового фінансового (інвестиційного) ресурсу.

Інтегрований інвестиційний клімат, сприятливий для ефективної реалізації інвестиційних проєктів, на наш погляд, має формуватися на основі наступних ключових принципів:

1) стабільності політико-правової та економічної системи, зважаючи на прагнення інвесторів до ведення діяльності в умовах передбачуваного середовища;

2) захисту прав інвесторів, важливим елементом чого є наявність якісного законодавства, що регулює інвестиційну діяльність, незалежної судової системи та дієвих механізмів вирішення конфліктів;

3) ефективності та прозорості державного регулювання інвестиційних процесів, орієнтованого на зменшення адміністративних бар'єрів для інвестиційної діяльності та сталий збалансований розвиток. Важливим аспектом досягнення зазначеного принципу є дієва боротьба з корупцією та іншими девіаціями, здатними посилити інвестиційні ризики;

4) соціальної відповідальності та сталості розвитку;

5) державної підтримки інновацій, що загалом є драйвером розвитку економічних та соціальних індустрій та зміцнення конкурентоспроможності національної економіки.

1. Узагальнення та систематизація наукових підходів до трактування сутності поняття «інвестиційний клімат», дозволяють класифікувати його за п'ятьма основними ознаками (рис. 1.4). За рівнем формування: національний, регіону (території), сектора та галузі. На кожному із зазначених рівнів інвестиційний клімат має свою специфіку та визначається певним набором умов і чинників формування. Наприклад, для оцінки інвестиційного клімату країни загалом доцільно аналізувати її загальну тенденцію основних макроекономічних параметрів, особливості податкової системи та інвестиційного законодавства. Натомість на регіональному (територіальному) та галузевому рівнях ключовими умовами формування

інвестиційного клімату є доступність ресурсів, якісна інфраструктура, кваліфікована робоча сила тощо.

За напрямом впливу на національну інвестиційну систему: сприятливий, несприятливий та нейтральний інтегрований інвестиційний клімат. Погоджуємося із думкою Т. Яровенко [196, с. 167], що сприятливий інвестиційний клімат формується в умовах взаємодії певних чинників, які мотивують інвестора до інвестування та забезпечують захист їх прав. Вважаємо, що обов'язковими умовами формування сприятливого інвестиційного клімату, найперше, є: стабільна економіка, якісне нормативно-правове та інституційне забезпечення інвестиційної діяльності та ведення бізнесу загалом, наявність ефективної системи захисту прав інвесторів, а також (тут ми підтримуємо позицію М. Вакулич [13, с. 45]) чітка регламентація структурної політики держави з врахуванням пріоритетів економічного розвитку, наявність розвиненої інвестиційної інфраструктури тощо.

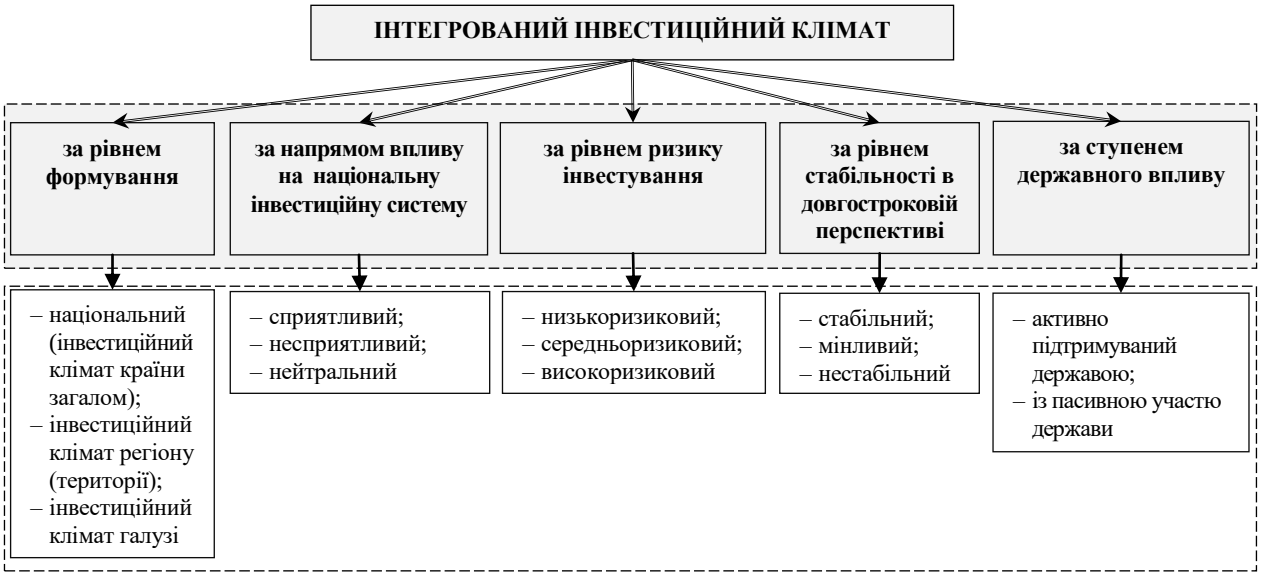

Рис. 1.4. Класифікація інтегрованого інвестиційного клімату

розроблено автором

2. Натомість несприятливий інтегрований інвестиційний клімат характеризується сукупністю чинників, які перешкоджають ефективній реалізації інвестиційних проєктів і, відповідно, зумовлюють зниження інвестиційної активності. Несприятливість інвестиційного клімату

посилюється в умовах зростання рівня корупції, політичної, інституційної та фінансово-економічної нестабільності, низького рівня розвитку інвестиційної інфраструктури. Ознаками нейтрального інвестиційного клімату є відсутність очевидних чинників, які б стимулювали або відштовхували інвестора в процесі ухвалення рішень щодо інвестування у конкретну країну (регіон, територію, галузь).

3. За рівнем ризику інвестування: низькоризиковий, середньоризиковий та високоризиковий інтегрований інвестиційний клімат. На рівень ризиковості інтегрованого інвестиційного клімату впливає, з-поміж іншого, змінність умов ведення бізнесу інвестором в економічній системі-реципієнті (наприклад, рівень корупції, а також відкритості та прозорості у всіх сферах державного управління, частота зміни податкового, інвестиційного та ін. законодавства, суспільно-політична стабільність, рівень правової захищеності інвестора тощо). У міру зростання інвестиційних ризиків загальна сприятливість інвестиційного клімату знижується і, відповідно, зменшується ймовірність ухвалення інвестором позитивного рішення щодо інвестування в потенційну країну (регіон, галузь).

4. За рівнем стабільності у довгостроковій перспективі: стабільний, мінливий та нестабільний інтегрований інвестиційний клімат. Стабільний інтегрований інвестиційний клімат характеризується комплексом незмінних умов інвестування, які притаманні певній економічній системі упродовж тривалого часу, діють історично. На противагу цьому, мінливий та нестабільний інвестиційний клімат є наслідком частої зміни умов економіко-правового середовища господарської діяльності. Варто наголосити, у контексті мотивації до інвестування рівень стабільності інвестиційного клімату у довгостроковій перспективі та рівень ризику інвестування перебувають у тісному взаємовпливі.

5. За ступенем державного впливу: інтегрований інвестиційний клімат, який активно підтримується державою (наприклад, шляхом застосування стимулюючих фінансових інструментів для інвесторів, реалізації програм

підтримки інвестиційної діяльності тощо), із пасивною участю держави. Доцільність виділення зазначеної класифікаційної ознаки виникла з огляду на те, що основним суб'єктом формування інвестиційного клімату є органи державного управління.

На формування інтегрованого інвестиційного клімату впливає комплекс чинників (стимуляторів/дестимуляторів), які взаємодіють і визначають інвестиційну привабливість країни, регіону (території), галузі. Чинники інтегрованого інвестиційного клімату різняться, зважаючи на особливості інституційного та економічного розвитку, політико-географічного розташування країни.

І. Приходько [155, с. 24] наводить наступний перелік чинників формування інтегрованого інвестиційного клімату: прозора інституційна база інвестування та регулювання інвестиційної діяльності; стабільність національної валюти; наявність державних гарантій нерезидентам; податкові пільги, умови реєстрації іноземних інвестицій і спільних підприємств, наявність вільних економічних зон; стабільність функціонування фінансово-кредитних інституцій; стабільна політична ситуація; відсутність корупції та бюрократії; ефективне функціонування інвестиційного ринку; розвиненість продуктивних сил; активна участь населення в інвестиційних процесах тощо. При цьому, автор наголошує, що ключове значення серед наведених чинників формування інтегрованого інвестиційного клімату мають географічне розташування, рівень та динаміка основних макроекономічних показників, політична стабільність і ступінь втручання уряду в економіку, природно-ресурсний потенціал, демографічна ситуація.

Чинниками інтегрованого інвестиційного клімату, на нашу думку, є: можливість надання гарантій іноземним інвесторам; якість правової бази країни; ефективність функціонування державних органів у сфері інвестиційної політики; якість державного регулювання природних монополій; рівень оподаткування, зрозумілість і передбачуваність національної податкової системи; поточна інвестиційна активність; рівень

відпливу (припливу) капіталу з країни; рівень корупції, у т.ч. відносно інвестиційної діяльності; справедливість правосуддя, якість системи захисту прав інвесторів.

Зазначені чинники згадуються й у дослідженнях інших вітчизняних науковців, наприклад, В. Кардаша [79, с. 130], О. Лендєл [112, с. 86], Т. Яровенко [196, с. 167], В. Чернеги [183, с. 79] та ін. Однак, такий підхід досить фрагментарний, оскільки більшою мірою враховує вплив політико-інституційних та частково фінансово-економічних чинників. Натомість, будучи інтегрованим економічним поняттям, інвестиційний клімат формується й під впливом інноваційно-технологічних, транспортно-логістичних, соціокультурних та інших чинників. Відтак, більш систематизованим, на наш погляд, є підхід до ідентифікації чинників формування інвестиційного клімату Т. Товт [176, с. 507], яка виділяє чинники, пов’язані з:

1) розвитком прикордонної інфраструктури: кількість та оснащеність пунктів пропуску через державний кордон, розвиненість транспортних мереж і телекомунікацій, якість дорожнього покриття та придорожньої інфраструктури, розгалуженість мережі залізничних колій і модернізованість рухомого складу залізниць, наявність авіаційного сполучення між містами-центрами ділової активності тощо;

2) станом наявного природно-ресурсного потенціалу, а також можливістю його залучення та ефективного використання в процесі реалізації інвестиційних проєктів;

3) якістю людського капіталу: вікова структура населення, рівень та соціальні стандарти життя, наявність кваліфікованих трудових ресурсів, знання іноземних мов, вміння працювати із сучасними технологіями, бажання навчатися й розвиватися;

4) розвитком транскордонного бізнесу: поширеність бізнес-ініціатив та активностей, наявність потенційних покупців, посередників, контрагентів тощо;

5) якістю науково-освітньої бази, системи підготовки кадрів, інноваційного середовища.

Методико-прикладним слід вважати підхід Є. Мордаля [127, с. 35], який до чинників формування інвестиційного клімату, пов'язаних з параметрами стану внутрішнього ринку, а також загальної економічної динаміки країни (регіону), додає підгрупу зовнішньоекономічних чинників, до яких відносить: можливість доступу до нових ринків збуту; залучення до країни іноземних інвесторів, які виготовляють товари, що не виробляються на території країни; можливість отримання державних кредитів; членство у міжнародних організаціях. Автор також ідентифікує групу матеріально-технічних чинників, пов'язаних з виробничим потенціалом та розвитком інфраструктури (мережа вантажних терміналів та інших багатофункціональних комплексів; митні склади, логістичні термінали; якісні залізничне покриття та автомобільні дороги; розгалужена інфраструктура водного та морського транспорту; розвинена інфраструктура логістичного сервісу; інформаційно-комунікаційна інфраструктура, рівень цифровізації бізнес-процесів).

А. Поліщук [154] та В. Чернега [183, с. 79] наголошують, що найвагомішим чинником, який впливає на формування інвестиційного клімату в країні, є її податкова система. При цьому автори зазначають, що основним завданням реформування оподаткування в контексті створення сприятливого інвестиційного клімату є зниження податкового навантаження на економіку.

Н. Шевченко [188] пропонує розглядати чинники формування інтегрованого інвестиційного клімату за рівнем їх формалізації: (1) чинники, що підлягають формалізації, тобто ті, які можна виразити за допомогою економіко-математичних та статистичних показників; (2) чинники, що не підлягають формалізації. Їх слід аналізувати у динаміці.

На формування інвестиційного клімату як інтегрованої економічної категорії впливає й низка чинників-дестимуляторів, до яких В. Пшенична

[163, с. 15] зараховує: бар’єри та ризики, пов'язані з нестабільністю законодавства та поточної економічної ситуації; зовнішньоекономічні ризики, наприклад, можливість введення обмежень на торгівлю та постачання, ускладнення митних процедур та процедур, пов’язаних із перетином кордону; відсутність актуальної інформаційної бази щодо стану інвестиційних об'єктів; виробничо-технічні ризики; нерозвиненість ринкової інфраструктури, коливання цін та курсів валют; природно-кліматичні умови.

М. Бормотова та ін. [9, с. 63] до основних дестабілізуючих чинників формування інвестиційного клімату відносять низький платоспроможний попит, зумовлений зниженням доходів населення. Ю. Орловська [146, с. 17] провідним чинником-дестимулятором формування інвестиційного клімату називає високий інвестиційний ризик. Нам імпонує позиція І. Бланка, Н. Гуляєвої [5], які зазначають, що інвестиційний ризик генерується невизначеністю внутрішніх та зовнішніх умов здійснення інвестиційної діяльності; це ймовірність виникнення несприятливих фінансових результатів у вигляді скорочення доходів у зв’язку з невизначеністю умов реалізації інвестиційного проєкту. Отже, ми вважаємо, що інвестиційний ризик, радше, є наслідком дії чинників-дестимуляторів формування інвестиційного клімату.

Результати охарактеризованих вище досліджень дають підстави групувати чинники формування інтегрованого інвестиційного клімату за класифікаційними ознаками, наведеними на рис. 1.5. Щодо конкретного переліку чинників формування інвестиційного клімату, вважаємо, що їх найбільш доцільно розглядати у межах різних середовищ макроекономічної системи (політико-інституційні, фінансово-економічні, виробничо-ресурсні, інноваційно-технологічні, транспортно-логістичні, соціокультурні чинники), з огляду на мотивацію інвестора до розміщення активів.

Варто наголосити, зазначений перелік не є вичерпним та може змінювати/доповнюватися залежно від країни-, регіону-, галузі-реципієнта. Також перелік та дія чинників буде дещо відрізнятися й на різних рівнях

управління.

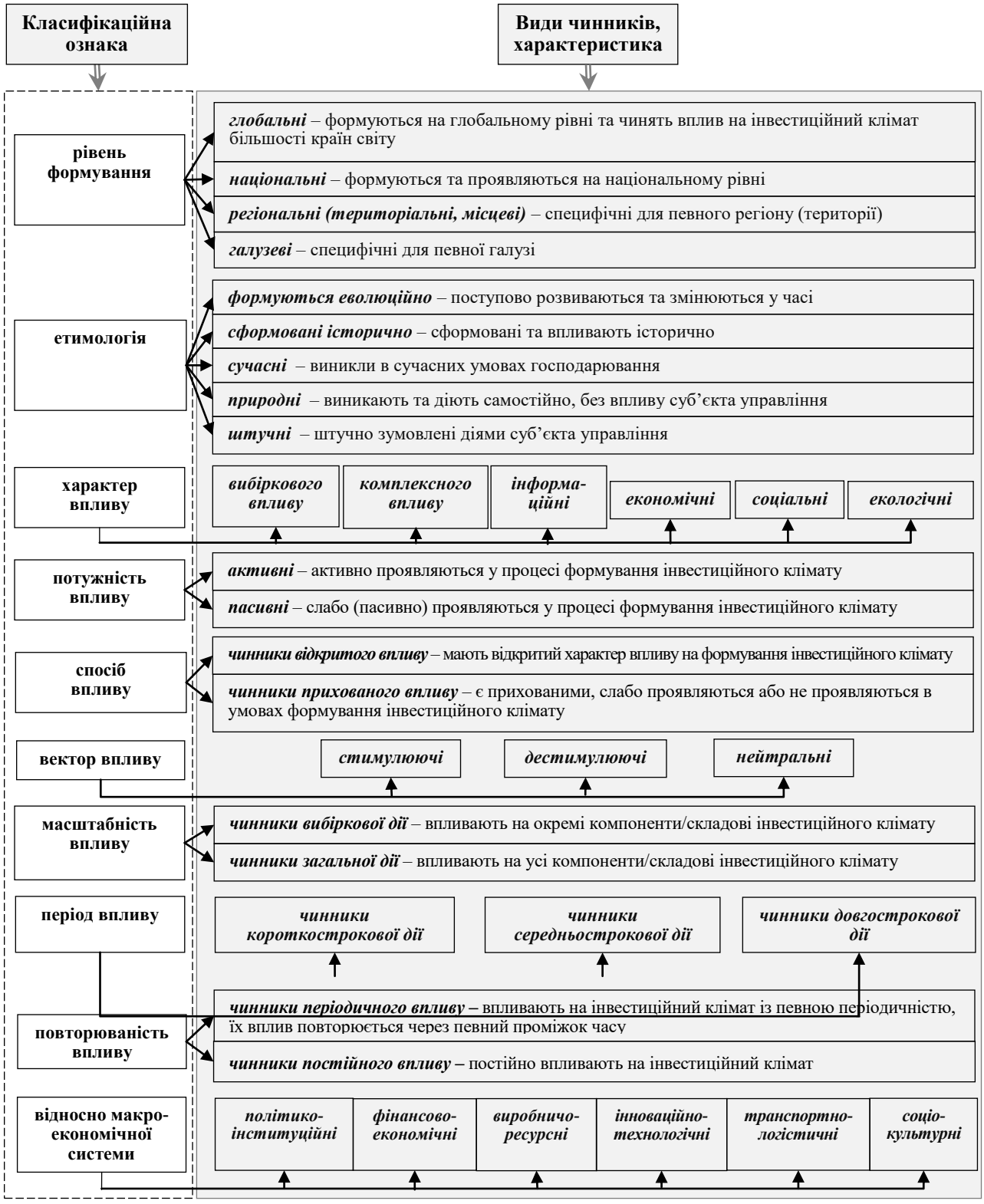

Рис. 1.5. Класифікація чинників формування інтегрованого інвестиційного клімату

систематизовано автором на основі [155]

Наприклад, чинники макрорівня (здебільшого, політико-інституційні,

фінансово-економічні тощо) переважно не є персоніфікованими, тобто, вони є однаковими для усіх регіонів країни, а тривалість їх дії – довгострокова. Натомість на мезорівні діють здебільшого виробничо-ресурсні, транспортно-логістичні, соціокультурні тощо чинники формування інтегрованого інвестиційного клімату, які є різними для різних регіонів.

Чинники формування інтегрованого інвестиційного клімату перебувають у тісній взаємодії між собою та здійснюють синергетичний вплив на поведінку інвесторів щодо ухвалення рішення про інвестування, вибору об'єкта вкладення коштів чи пріоритетних напрямів реалізації інвестиційних проєктів, обсягу вкладень тощо. Інтегрований інвестиційний клімат формується органами державного управління центрального та місцевого рівнів зі застосуванням регулюючих методів. Метод (з грецької мови – «шлях крізь», «спосіб пізнання») – це спосіб практичного здійснення чогось [168]; систематизована послідовність кроків, необхідних для досягнення мети [193].

Враховуючи зазначене, методами формування інтегрованого інвестиційного клімату можна трактувати сукупність організованих та системних способів впливу органів влади на нормативно-правове та організаційно-інституційне середовище реалізації інвестиційних процесів.

Своєю чергою, методи державної політики формування інтегрованого інвестиційного клімату реалізуються за допомогою сукупності інструментів (регуляторів, важелів) державного регулювання інвестиційної діяльності ([7, с. 11]; [38] та ін.) та інвестиційної політики ([187, с. 78-79]; [86, с. 116] та ін.). Слід вказати на те, що дослідження інструментів формування інвестиційного клімату досить фрагментарні. Зокрема, інструментами формування інвестиційного клімату І. Чуницька [184, с. 114-115] визначає державно-приватне партнерство, пільгове оподаткування інвестиційної діяльності, спрощену систему ліцензування, патентування тощо.

Досліджуючи процеси формування інвестиційного клімату у сфері агропромислового комплексу, Я. Жовнірчик та В. Гусєв [52, с. 1091]

виділяють дві групи інструментів: (1) макрорівневі та (2) мікрорівні. Інструменти формування інвестиційного клімату макроекономічного рівня пов'язані з прямим державним впливом на інвестиційні процеси. До них здебільшого відносять: регулювання у сфері нормативно-правової бази; покращення фінансового забезпечення через пряме фінансування інвестиційних проєктів і розвиток фінансово-інвестиційного сектора країни; реалізацію державних інвестиційних програм, у т.ч. в межах виконання стратегій регіонального розвитку; створення осередків інформаційного забезпечення інвесторів; систему податкових преференцій та пільг, програми кредитування тощо.

О. Лайко та А. Квілінскі [2, с. 98] виокремлюють групи інструментів формування інвестиційного клімату на місцевому рівні: (1) прямого впливу: прямі державні інвестиції, державні фінансові гарантії, концесійні договори, державно-приватне партнерство тощо; (2) непрямої дії: податкові пільги, спеціальні податкові та спеціальні дозвільні режими та ін.; (3) позаекономічного впливу: нормативно-правове закріплення кращих вітчизняних та європейських практик інвестиційної діяльності, стратегії соціально-економічного розвитку, інформаційно-консультаційне та організаційне забезпечення інвестиційних проектів, маркетингово-інвестиційні заходи.

На наш погляд, інструменти формування інтегрованого інвестиційного клімату за формами впливу слід класифікувати на прямі та непрямі. Відповідно, методи прямої дії безпосередньо визначають умови реалізації інвестиційних процесів за допомогою інструментів здебільшого адміністративно-правового та організаційного характеру. Такі інструменти застосовуються переважно на макрорівні та визначають загальні умови інвестиційної діяльності. Методи непрямого впливу опосередковано впливають на поведінку учасників інвестиційних процесів через створення середовища, стимулюючого для ухвалення позитивного рішення щодо інвестування. Непрямий вплив на формування інтегрованого інвестиційного

клімату здійснюється, найперше, фіскальними, грошово-кредитними, інформаційними, інфраструктурними інструментами (рис. 1.6).

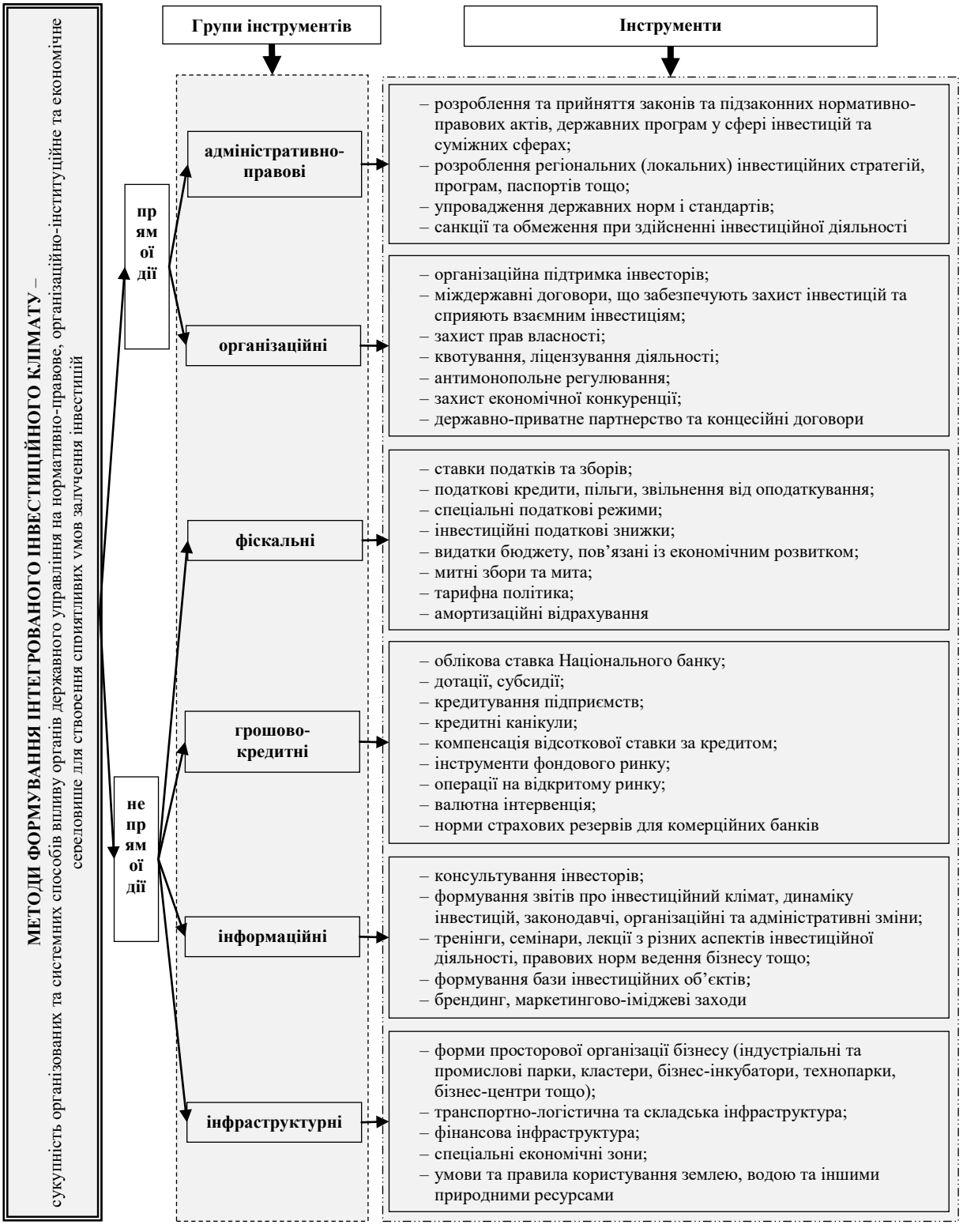

Рис. 1.6. Класифікація методів та інструментів формування інтегрованого інвестиційного клімату

розроблено автором

Складним та багатоаспектним явищем є також й механізм формування інтегрованого інвестиційного клімату, який схематично можна представити як результат взаємодії чинників-стимуляторів та чинників-дестимуляторів інвестиційного клімату під впливом зовнішніх щодо економічної системи чинників (рис. 1.7).

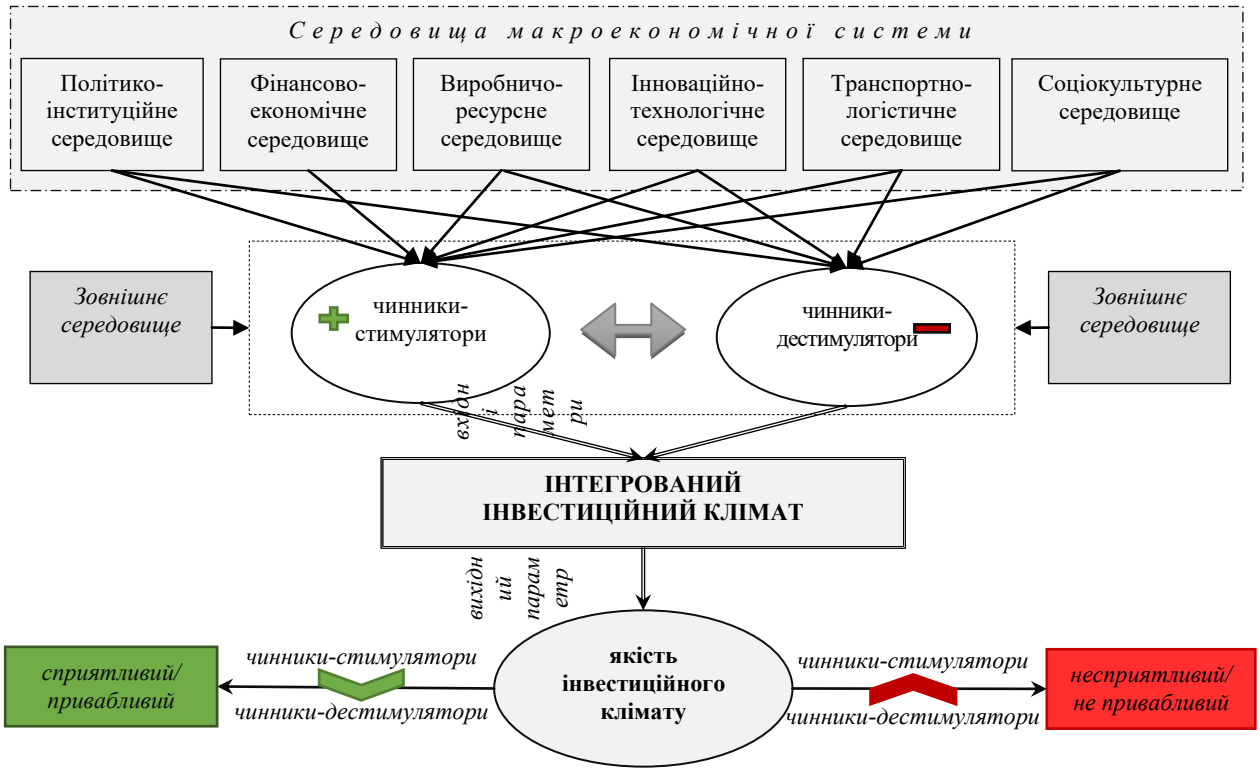

Рис. 1.7. Схема-концепт формування інтегрованого інвестиційного клімату

розроблено автором

Примітка:

› – *означає переважання впливу чинників-стимуляторів над чинниками-дестимуляторами*

‹ – *означає переважання впливу чинників-дестимуляторів над чинниками-стимуляторами*

Складність та багатоаспектність структури інтегрованого інвестиційного клімату зумовлює необхідність комплексного дослідження динаміки його компонентів для пошуку раціонального їх співвідношення, яке забезпечувало б як ефективність діяльності інвесторів, так і досягнення соціально-економічних цілей суспільства, що є предметом наступного розділу дослідження.

1.3. Методичні засади державної політики забезпечення економічної безпеки інвестиційних процесів

В умовах загострення кризових явищ, обумовлених погіршенням безпекової ситуації через воєнні дії на території України, спостерігаються деструктивні тенденції розвитку бізнес-середовища, трансформації усталених моделей розвитку галузей національної економіки та різкого скорочення інвестиційної діяльності. Очевидно, що систематичне руйнування об'єктів промислової та енергетичної інфраструктури разом із міграцією бізнесу, капіталу та вимиванням інтелектуально-кадрового потенціалу призвело до погіршення економічної ефективності бізнес-процесів, прибутковості та, як наслідок, послаблення економічної безпеки процесів інвестиційної діяльності, що дестабілізує базисні засади формування інтегрованого інвестиційного клімату.

Зважаючи на значення інвестицій у забезпеченні нормалізації процесів модернізації й розвитку національної економіки та її відбудови у повоєнному періоді, потреба формування концептуальних засад політики гарантування економічної безпеки інвестиційних процесів набирає особливо високої актуальності. Так саме держава має взяти на себе активну участь у формуванні сприятливого інтегрованого інвестиційного клімату та забезпеченні резильєнтності інвестування до викликів турбулентностей воєнного та повоєнного часу шляхом розробки та впровадження антикризово-адаптивних механізмів управління інвестиційними ресурсами, гарантуючи при цьому потенційним інвесторам високий рівень дохідності та надійності інвестиційних операцій в довгостроковій перспективі.

Більше того, актуалізується завдання визначення механізмів, інструментів та засобів ефективної державної політики саме комплементарного, інтегрованого характеру. У цьому відношенні доцільно реалізувати заходи орієнтовані, з одного боку, на гарантування економічної

безпеки інвестиційних процесів (у дослідженнях з економіки більшого поширення термін набув як інвестиційна безпека держави, регіону, галузі, підприємств, окремих проєктів тощо), а, з іншого боку, на забезпечення безпеки елементів інтегрованого інвестиційного клімату. За такого підходу інтегрований інвестиційний клімат набуває ще більш системної і якісної характеристики.

Основоположною категорією, яка вивчає ці аспекти є економічна безпека. У науковому дискурсі існують різні підходи до розуміння даного поняття, які видозмінюються у залежності від об'єкта дослідження (підприємства, регіону, галузі економіки чи національного господарства в цілому). Найчастіше її розглядають на мікрорівні як стан найбільш ефективного використання наявних ресурсів підприємства, який створює передумови для його стабільного розвитку (З. Варналій [14]); як захищеність суб'єктів господарювання від наявних та потенційних ризиків і загроз (І. Штулер та Д. Шевченко [192]); як здатність підприємства безперервно розвиватись з метою максимізації економічних ефектів діяльності та оперативно адаптуватись до умов (викликів) мінливого середовища функціонування (О. Сосновська та М. Житар [170]). На наш погляд, вищенаведені означення є по суті взаємодоповнюючими та лише в системному розгляді найкраще відображають сутність даної категорії.

Водночас на мезорівні економічну безпеку здебільшого пов'язують із розвитком регіонів та галузей національної економіки. Відтак у найбільш простому розумінні економічну безпеку регіонів трактують як певний стан економіки регіону, що забезпечує стійкість та високий рівень адаптивності до зовнішніх і внутрішніх загроз, в тому числі сталий соціально-економічний розвиток (Л. Коковський [89]). За управлінським підходом В. Гейця [126] досліджуване поняття визначають як здатність регіональних органів влади реалізовувати заходи економічної політики орієнтованої на нарощення конкурентних переваг регіону, посилення його стабільності, резильєнтності, сталості розвитку. Зрештою, на думку А. Сухорукова та Ю. Харазішвілі

[175], дефініція економічної безпеки регіону формується в площині ефективного використання наявного ресурсно-виробничого та інноваційного потенціалу, високого рівня захищеності господарсько-економічних процесів від дії існуючих та можливих викликів і загроз, міцності та надійності зв'язків між управлінськими елементами регіональної економічної системи, що у підсумку сприяє зниженню територіальних та галузевих диспропорцій у розвитку, покращенню значень параметрів економічного поступу регіону.

Поняття економічної безпеки галузей національної економіки є порівняно менш поширеним, проте займає вагому роль у формуванні інтегрованого інвестиційного клімату національної економіки. Позаяк саме інвестування у розвиток пріоритетних галузей економіки слід розглядати як одну із ключових передумов забезпечення сталого економічного зростання регіону та гарантування економічної безпеки країни в цілому. Відтак у сутнісно-змістововому вимірі дану категорію О. Білорус та В. Рокоча трактують як здатність інтегрованих кластерних підприємницьких структур акумулювати фінансово-економічні ресурси достатні для посилення рівня техніко-технологічної озброєності, забезпечення ефективності та стійкості бізнес-процесів, а також посилення конкурентоспроможності галузі [25;49]. З іншого боку, М. Куницька-Іляш [107], детермінуючи сутність поняття «економічна безпека галузі» з точки зору фінансового підходу, характеризує її як стан системної захищеності галузі національного господарства, який визначається в площині посилення стійкості та стабільності процесів фінансово-економічного розвитку суб'єктів галузі, забезпеченості фінансовими ресурсами і сформованості умов та можливостей для розвитку і реалізації економічного потенціалу.

Зрештою, на національному рівні, економічна безпеку ототожнюють із системою управлінських заходів, які реалізують державні органи влади у напрямі забезпечення сталого розвитку та модернізації галузевої структури національної економіки задля ефективного функціонування механізму протидії ризикам і загрозам (В. Мунтіян [129]); визначають як стан

національної економіки, який створює передумови для покращення якості життя населення і зростання добробуту нації та держави в цілому (Г. Пастернак-Таранушенко [151]), а також гарантує макроекономічну збалансованість і стійкість в умовах нестабільності (М. Єрмошенко [50], Т. Сак [167]), захист національних інтересів, в тому числі у контексті посилення обороноздатності (Ю. Луцик [118]).

Незважаючи на значну кількість підходів до трактування поняття «економічна безпека» у різних проявах її, роль в перебігу інвестиційних процесів висвітлена не у достатній мірі. На нашу думку, є підстави розглядати економічну безпеку інвестиційних процесів (зокрема з позиції держави при реалізації політики формування сприятливого інтегрованого інвестиційного клімату) як стан доступності економічних агентів до інвестицій, фінансових та інших ресурсів інвестиційної діяльності, що забезпечує ефективне використання інвестиційного капіталу та формування усталених тенденцій до його нарощення й захищеності прав власності, а також захист від внутрішніх і зовнішніх загроз здійснення інвестиційних операцій та досягається шляхом формування сприятливого інтегрованого інвестиційного клімату, здатності держави гарантувати прозорість і надійність судової системи, збереження якісного конкурентного середовища, нарощення спроможності фінансового і зокрема страхового секторів проактивно та адаптивно реагувати на нові виклики середовища інвестиційної діяльності в умовах ринкових та безпекових турбулентностей.

Разом з тим специфіка інвестиційного процесу полягає у тому, що він реалізується здебільшого на мікрорівні, але в середовищі, яке формується в регіоні, галузі та країні в цілому. Відповідно економічна безпека інвестиційних процесів етимологічно і методично має враховувати всі ці рівні. Однак з позиції державного регулювання економіки у фокусі уваги перебувають макроекономічні складові безпеки.

У науковій літературі існують різні теоретичні підходи до типологізації та структурування компонентів економічної безпеки. Зокрема, у

національному вимірі на законодавчому рівні згідно «Методичних рекомендацій щодо розрахунку рівня економічної безпеки України» виділяють виробничу, демографічну, енергетичну, зовнішньоекономічну, інвестиційно-інноваційну, макроекономічну, продовольчу, соціальну та фінансову складові безпеки [123]. Водночас Гнатенко В. [26] справедливо наголошує на необхідності додаткового виокремлення ще й інформаційної та екологічної складової. Якщо актуальність першої компоненти можна пояснити зростанням ролі інформаційно-комунікаційних та цифрових технологій у формуванні доданої вартості та житті суспільства, то, друга відображає стан збереження навколишнього середовища та рівень використання природних ресурсів, що особливо важливо старопромислових територій країни.

Водночас Г. Пастернак-Таранушенко [151] серед складових економічної безпеки виділяє демографічну, екологічну, харчову, ресурсну, прісноводну, енергетичну, цінову, фінансово-грошову, політичну, соціальну, кримінальну, медичну. Втім така розширена версія структурування, на наш погляд, у деякій мірі виходить за межі поняття «економічна безпека», а медична, кримінальна, політична складові пов’язані, скоріше, з національною безпекою. Водночас прісноводну та харчову безпеку слід досліджувати в межах ресурсної.

Не менш важливе значення у структуруванні економічної безпеки держави мають напрацювання В. Шлемка та І. Бінька [190], які пропонують детермінувати два види економічної безпеки: зовнішньоекономічну (як рівень співвідношення експортно-імпортних операцій, який забезпечує реалізацію економічних інтересів держави) та внутрішньоекономічну. Водночас в межах другої вчені виділяють сировинно-ресурсну, енергетичну, фінансову, воєнно-економічну, технологічну, продовольчу, соціальну, демографічну, екологічну. Подібної позиції притримується В. Мунтіян [129], який обґрунтовує доцільність додаткового виокремлення у структурі економічної безпеки країни компоненту тіньової економіки, як одного з

провідних чинників, що підриває основи національної безпеки.

Звернімо увагу, що в низці досліджень при визначенні компонент економічної безпеки держави здебільшого залишають поза увагою інноваційну та інвестиційну, які в умовах трансформації галузевої структури економіки у векторі її технологізації та цифровізації відіграють важливу роль у процесах здобуття та нарощення конкурентних переваг, а відтак забезпечують посилення безпеки економіки як в цілому, так і окремих регіонів зокрема.

Відносно компонент економічної безпеки на регіональному та галузевому рівнях, то, до прикладу О. Бондаревська [8,с.5-57], детермінуючи місце економічної безпеки регіону в системі безпеки національної економіки, виокремлює мезоекономічну, виробничу, інвестиційно-інноваційну, фінансову, зовнішньоекономічну, соціальну, демографічну складові безпеки. Разом з тим В. Гарькава [19,с.37-49], розвиваючи соціально-економічний підхід до моніторингу стану економічної безпеки регіону, пропонує оцінювати досліджувану категорію у зрізі регіональних ринків праці, а також виробничої, фінансової, науково-технічної, соціально-демографічної, продовольчої та екологічної компонент. Разом з тим Г. Рибак та Ю. Федотова [164,с.56-64] доповнюють вищенаведене групування складовими громадської безпеки, тінізації економіки та корумпованості влади. О. Бутнік-Сіверський [12,с.59-73] у зв’язку із зростанням ролі інтелектуальної праці та інтелектуальних ресурсів у забезпеченні техніко-технологічної модернізації виробничих процесів акцентує увагу на потребі виділення інтелектуальної складової економічної безпеки на мезорівні управління.

Не менш прикладне значення мають пропозиції О. Денисова [43,с. 65], який до ключових складових економічної безпеки регіону відносить ресурсний та виробничий потенціал, інвестиційне забезпечення, стан економічної свободи бюджетно-фінансову самостійність регіону, стан розвитку ринкової інфраструктури, інтелектуально-кадрове забезпечення.

У галузевому зрізі підходи до визначення компонент економічної

безпеки видозмінюються у залежності від особливостей та галузевої специфіки. Так, О. Власюк [17] до ключових функціональних складових економічної безпеки аграрної галузі відносить політико-правову, фінансову, виробничо-технологічну, інвестиційну, інноваційну, екологічну, маркетингову, інтелектуально-кадрову, соціальну, зовнішньоекономічну. Тоді як Т. Васильців, Р. Лупак, О. Рудковський та С. Бєлікова [15], оцінюючи економічну безпеку сфери послуг, виділяють фінансову, інтелектуально-кадрову, техніко-технологічну, інвестиційно-інноваційну, інституційно-правову, інтерфейсну, екологічну компоненти безпеки.

Зважаючи на те, що предметом дослідження є економічна безпека інвестиційних процесів в національній економіці вважаємо за доцільне виділити такі її складові як: макроекономічну, інституційну, політико-правову, фінансову, інноваційну, інвестиційну, енергетично-ресурсну, техніко-технологічну та виробничу.

Провідними серед них, на нашу думку, є інституційна та політико-правова компоненти, суть яких полягає у забезпеченні належної інституційно-правової підтримки інвестиційних процесів і на практиці визначається в площині організаційно-управлінської спроможності органів державної влади формувати сприятливе нормативно-правове середовище (правові межі) для залучення, ефективного освоєння інвестиційних ресурсів, а також гарантування безпеки проходження всіх етапів інвестиційного процесу в умовах економічної нестабільності.

На загал у науковій літературі існує чимало теоретико-концептуальних підходів до узагальнення змістових характеристик інвестиційного процесу. У найпростішому розумінні А. Пересада [152] визначає досліджуване поняття як сукупність взаємопов’язаних дій, які супроводжують процес інвестування. Разом з тим Л. Пронь [162,с.143-148] ототожнює його із інвестиційним розвитком та розглядає як процес пошуку та залучення інвестицій задля реалізації економічного потенціалу підприємства, регіону чи країни та орієнтованого в кінцевому підсумку на підвищення прибутковості і

зростання соціально-економічних ефектів в прогнозній перспективі.

На мікрорівні М. Гобрей [28,с.151-154] поняття інвестиційного процесу детермінує в площині забезпечення організаційного супроводу щодо вкладення матеріальних та нематеріальних ресурсів в реальні об'єкти задля підвищення економічної ефективності та прибутковості (дохідності) бізнес-процесів суб'єктів господарювання. Водночас В. Мартиненко [121], формулюючи авторську позицію до розуміння інвестиційного процесу за виробничо-ресурсним підходом, визначає його як використання інтелектуально-кадрових, фінансових, виробничо-технологічних ресурсів для задоволення виробничо-технологічних потреб у розвитку за допомогою встановлених правових, організаційно-економічних та інституційно-адміністративних механізмів залучення і використання інвестиційних ресурсів.

Д. Левчинський [111,с.131-139] розглядає інвестиційний процес як сукупність взаємопов'язаних і послідовних заходів, які впроваджуються від моменту ухвалення рішення про інвестування до завершення реалізації інвестиційного проєкту та забезпечують перетворення вкладених інвестиційних ресурсів у кінцевий бажаний результат.

Відтак із врахуванням ролі інвестиційних процесів у забезпеченні сталого розвитку національної економіки, у нашому розумінні, досліджувану категорію визначаємо як безперервний та повторюваний в часі процес відбору, ухвалення та виконання інвестиційних рішень орієнтованих на реалізацію інвестиційних проєктів, які здійснюються суб'єктами підприємницької діяльності через пошук, акумулювання та використання інвестиційних ресурсів та у підсумку забезпечують покращення структурно-кваліметричних характеристик галузевих, регіональних та макроекономічних систем національного господарства, сприяють підвищенню ефективності їх функціонування та посиленню конкурентоспроможності національної економіки.

Зважаючи на те, що інвестиційний процес в організаційному плані

реалізується за певним алгоритмом, доцільно також виділити ключові етапи інвестиційних процесів.

Так, Х. Яремик [195,с.268-272] виділяє передінвестиційний, безпосередньо інвестиційний та експлуатаційний етапи інвестиційних процесів. При цьому передінвестиційний етап включає підетапи, під час яких оцінюють сильні та слабкі сторони об'єкта інвестування й можливі ризики при ухваленні рішення про вкладення коштів, експлуатаційний – використання створених інвестиційних об'єктів, в тому числі виробництво та реалізація продукції та послуг, отримання соціально-економічних вигод у вигляді підвищення ефективності та прибутковості бізнес-процесів.

Д. Норткотт [1] до етапів інвестиційних процесів на мікрорівні відносить пошук та генерацію ідей, безпосередньо розробку інвестиційних проєктів, їх первинний відбір, фінансово-економічний аналіз і ухвалення рішень, реалізацію проекту, а також моніторинг і післяінвестиційний контроль.

В. Шевчук та П. Рогожин [189], розглядаючи інвестиційний процес як явище циклічне та повторюване, вважають за доцільне виокремлювати етапи (стадії) руху (кругообігу) інвестицій, до яких відносять: створення та відбір бізнес-ідей; пошук і акумулювання інвестиційних ресурсів; створення інвестиційних об'єктів, виробництво і реалізацію продукції, одержання прибутку; розподіл прибутку та спрямування «фінансово-економічних надлишків» на реалізацію нових бізнес-ініціатив.

Натомість Н. Мещерякова [124,с.75-82], детермінуючи теоретичні аспекти розвитку інвестиційних процесів з позиції державного управління, пропонує виділяти такі етапи як стимулювання інвестиційної діяльності; програмування і планування інвестиційних процесів, прогнозування соціально-економічних ефектів у випадку їх реалізації; кошторисне проєктування та фінансово-економічне обґрунтування інвестиційних об'єктів; освоєння інвестицій; підготовка до виробництва продукції, попереднє та кінцеве здавання інвестованого об'єкта до експлуатації,

визначення соціально-економічного ефекту.

З іншого боку, Ю. Герасименко [21,с.76-82] у вимірі національної економіки виділяє чотири ключові етапи інвестиційного процесу: вибір інвестиційної стратегії розвитку, визначення інвестиційних ризиків, формування інвестиційної політики та моніторинг її реалізації. На нашу думку, такий підхід до структурування інвестиційного процесу доволі дискусійний, позаяк держава визначає лише базові закономірності здійснення інвестиційної діяльності, проте не втручається у завдання та прикладні механізми й інструменти її реалізації конкретними суб'єктами господарювання.

Зважаючи на те, що розробка і реалізація інвестиційних проєктів, в тому числі пошук, акумулювання та використання інвестиційних ресурсів здійснюється не так державою, як на рівні суб'єктів господарювання в середовищі, яке детермінується організаційними, економічними та іншими чинниками, вважаємо за доцільне виділити такі етапи інвестиційних процесів, як планування інвестиційного проєкту, освоєння інвестицій та їх залучення, отримання дозволів та введення інвестиційних об'єктів в експлуатацію, забезпечення окупності інвестиційної діяльності та реінвестування.

Водночас державні органи влади з управлінської точки зору повинні взяти на себе відповідальність за формування сприятливого середовища, яке забезпечуватиме організаційний супровід та належний рівень керованості інвестиційними операціями, гарантуючи при цьому їх безпечність та надійність упродовж реалізації усіх етапів інвестиційних процесів. Це також відповідатиме принципам формування інтегрованого інвестиційного клімату, дозволить полегшити і прискорити проходження усіх етапів інвестиційного процесу, а також наростити загальні обсяги інвестиційної діяльності.

Відтак, в цілому погоджуємось із В. Здреник [67,с.58-63], що на етапі планування інвестиційної діяльності механізми державної політики управління інвестиційними процесами насамперед повинні орієнтуватися на

вирішення проблем, пов’язаних із посиленням стійкості макроекономічної, політико-правової та інституційної компонент економічної безпеки інвестиційних процесів. У цьому відношенні особливу увагу варто приділяти заходам із забезпечення макроекономічної, фінансової та нормативно-правової стабільності, модернізації законодавчої бази управління інвестиційними процесами орієнтованої на встановлення прозорих (справедливих) правил гри, в тому числі спрощення процедур погодження інвестиційних проєктів, розвитку інвестиційної інфраструктури та налагодження оперативної взаємодії між учасниками інвестиційної діяльності.

Не менш прикладне значення на етапі планування інвестиційних проєктів відіграють управлінські заходи, спрямовані на створення інвестиційних платформ та інвестиційних площадок обміну інформацією, бізнес-ідеями, функціонування яких дозволяє на початковому етапі інвестування відкинути сумнівні інвестиційні проєкти, мінімізувати ризики шахрайства та недобросовісної конкуренції, в тому числі запобігти не цільовому використанню інвестиційних ресурсів, підвищити рівень фінансової грамотності та дотримання вимог законодавства, принципів добросовісної конкуренції.

Задля оцінювання результативності політики державного управління інвестиційними процесами на етапі планування інвестиційних проєктів та їх відбору Н. Ляшук [120,с.51-59] пропонує використовувати індикативний підхід до моніторингу, за яким якісна оцінка сформованості інституційного та політико-правового середовища вимірюються шляхом експертного опитування учасників інвестиційних відносин, в той час як макроекономічна складова економічної безпеки інвестиційних процесів забезпечується через зниження рівня інфляції та «тінізації» економіки, послаблення трендів до девальвації національної валюти та корумпованості органів влади, а також зростання легкості ведення бізнесу.

З одного боку, реалізація вищенаведених завдань та покращення

значень макроекономічних індикаторів дозволить покращити інвестиційну привабливість національної економіки та її пріоритетних галузей, в той час як, з іншого боку, сприятиме посиленню впевненості та довіри потенційних інвесторів вкладати та освоювати фінансові ресурси у внутрішні бізнес процеси, у тому числі на інноваційних засадах.

Варто зазначити, що у науковій літературі механізми державної політики управління інвестиційними процесами та забезпечення їх економічної безпеки на етапі освоєння інвестицій здебільшого розглядаються у фокусі вирішення проблемних аспектів, пов'язаних із пошуком фінансово-кредитних ресурсів та розвитком спроможності фінансової інфраструктури забезпечувати потреби інвестування в умовах ринкових турбулентностей. Для прикладу, Н. Георгіаді та О. Федорчак [20,с.6-11] наголошують на необхідності першочергової реалізації заходів, пов'язаних із забезпеченням розвитку та ефективного й прозорого функціонування ринку капіталу, фінансово-кредитного та страхового секторів економіки. Відтак, результативність управлінських дій на етапі освоєння інвестицій ототожнюється здебільшого з фінансовою компонентою економічної безпеки інвестиційних процесів, яка посилюється при покращенні страхового покриття, збільшенні обсягів інвестування реального сектору економіки та дохідності облігацій внутрішньої позики. На наш погляд, на етапі освоєння інвестицій важливу роль також відіграє інвестиційна складова економічної безпеки інвестиційних процесів, стан забезпеченості якої на практиці може позначатися зростанням чисельності обсягів укладених інвестиційних контрактів, а також рівня сформованості й якості функціонування інвестиційної інфраструктури.

Н. Саінчук, О. Гаврилюк та І. Голик [166,с.144-149] додають, що з метою прискорення процесу освоєння інвестицій державі варто впроваджувати механізми стимулювання інвестиційних процесів в цілому та освоєння інвестиційних ресурсів безпосередньо, які включатимуть розвиток підприємницької ініціативності, зокрема у площині мотивації потенційних

гранто- та інвестоотримувачів до розробки інвестиційних проєктів, пошуку джерел та форм їх фінансування, освоєння інноваційних технологій, формування інвестиційної бізнес-культури. У цьому відношенні управлінські заходи повинні орієнтуватися на спрощення та діджиталізацію будь-яких легальних бізнес-процедур з високим рівнем інноваційності та суспільної корисності, фінансово-економічне стимулювання інноваційних бізнес-ініціатив, модернізацію та розширення мережі інституційних інвесторів, розробку інвестиційних паспортів територій, поліпшення інвестиційних умов і гарантій для приватних інвесторів, імплементацію закордонного досвіду розробки програм із залучення інвесторів.

Зрештою ефективне управління інвестиційними процесами на етапі планування інвестиційного проєкту та освоєння інвестицій створює передумови для активізації залучення інвестицій.

Як справедливо зазначають Л. Боровік, та Т. Осадча [10,397-402], раціональне та продуктивне використання інвестицій на етапі їх залучення можливе лише у випадку наявності відповідного ресурсного забезпечення у зрізі інтелектуально-кадрових, енергетичних, виробничих, інноваційних та техніко-технологічних складових. Відтак задля оцінювання ефективності процесів інвестування на етапі їх залучення особливу увагу варто приділяти енергетично-ресурсній компоненті економічної безпеки інвестиційних процесів та якості професійно-кадрового, зокрема управлінського, потенціалу підприємств (підвищення кваліфікації фахівців, впровадження інноваційних систем менеджменту управління інвестиційними процесами).

Не менш прикладне значення в умовах технологізації економіки та зростання ролі інновацій у гарантуванні сталого розвитку і посилення конкурентоспроможності національної економіки відіграє інноваційна, техніко-технологічна та виробнича компоненти економічної безпеки інвестиційних процесів. Вважаємо, що чинниками їх зміцнення є зростання обсягів імпорту інноваційних технологій, збільшення темпів приросту продуктивності праці, техніко-технологічного озброєння та оновлення й

вдосконалення виробничо-технічної бази суб'єктів господарювання, впровадження новітніх систем та стандартів управління якістю.

Зрештою І. Штулер та В. Сержанов [191,с.162-166], визначаючи пріоритети державної політики залучення інвестицій у контексті гарантування економічної безпеки інвестиційних процесів, наголошують на необхідності покращення ресурсної, зокрема техніко-технологічної забезпеченості підприємств-інвесторів, імпорту передових і прогресивних технологій та обладнання необхідного для реалізації інвестиційних проєктів.

На наш погляд, не менш важливе значення у процесі залучення інвестицій відіграють управлінські заходи, спрямовані на підтримку та проведення незалежних аудитів інвестиційних проєктів, спрощення процедур і забезпечення цифрових комунікацій та розрахунків, інших відносин між контрагентами в процесі освоєння інвестицій, а також забезпечення своєчасного та повного фінансування інвестиційних програм, у тому числі на засадах публічно-приватного фінансування.

Очевидно, що у результаті залучення та освоєння інвестицій суб'єкти господарювання мають змогу наростити виробничо-технологічний та інноваційний потенціал, який у підсумку дозволяє створювати й випробовувати інноваційні технології, продукти/послуги. Відтак, важливу роль у забезпеченні завершеності інвестиційної діяльності відіграють механізми державної політики, які регламентують процес отримання дозвільної документації на виробничо-господарське використання та введення інвестиційних об'єктів в експлуатацію.

Економічна безпека інвестиційних процесів на даному етапі забезпечується найперше інноваційною компонентою, яка за підходом Н. Юрчук, В.Вовк та Р. Топіна [194,с.53-61] детермінується через такі параметри, як кількість впроваджених винаходів та технологій, отриманих патентів та ліцензій, винахідницька активність та оновлення продукції, частка працівників, задіяних у інвестиційно-інноваційній діяльності суб'єктів господарювання.

Не менш прикладне значення також відіграє інституційна та політико-правові складові гарантування економічної безпеки інвестиційних процесів, які лише у випадку належної сформованості законодавства та управлінської (інституційної) спроможності дозволяють досягти орієнтирів державної політики в частині спрощення, модернізації та прискорення процедур оформлення дозвільної документації, введення об'єктів в експлуатацію, сертифікації та ліцензування, практичного впровадження інституту інвестиційних «нянь», а також забезпечення діджиталізації в інвестиційній діяльності та засобах її нагляду й контролю.

Зрештою, за умови гарантування державою економічної безпеки інвестиційних процесів у системі заходів із формування інтегрованого інвестиційного клімату, досліджувану категорію слід розглядати як явище циклічне, повторюване, яке за сприятливих умов характеризується тенденцією до розвитку й модернізації пріоритетних галузей національного господарства.

Відтак державні органи влади у контексті формування інтегрованого інвестиційного клімату національної економіки повинні впроваджувати заходи направлені на забезпечення належної окупності інвестицій та стимулювання реінвестиційних процесів.

Зважаючи на значення реінвестиційних процесів у забезпечення стійкості та сталості інвестування, в аналітичному зрізі їх можна оцінити шляхом оцінювання тенденцій таких індикаторів як коефіцієнт рентабельності інвестиційної діяльності, рівень реінвестування прибутків, скорочення терміну окупності інвестицій.

Варто зазначити, що посилення негативних тенденцій у вигляді скорочення обсягів реінвестування прибутків та зниження ефективності інвестиційної діяльності засвідчують недостаню якість державної політики управління інвестиційними процесами, що підриває основи їх економічної безпеки, підвищує ризики інвестування та, у випадку відсутності дієвих запобіжників протидії, призводить до погіршення інвестиційного

середовища, а в підсумку – сповільнення темпів економічного зростання національної економіки.

Виходячи з цього, механізми державної політики забезпечення економічної безпеки інвестиційних процесів на етапі забезпечення окупності інвестиційної діяльності та формування реінвестиційних намірів за підходом О. Черепа [182,с.311-316] мають бути першочергово направлені на створення умов (зокрема фіскально-податкових) для підвищення фінансово-економічної ефективності й прибутковості інвестиційних проєктів через впровадження практики пільгового оподаткування доході, отриманих від інвестиційно-інноваційної діяльності, а також надання податкових канікул для підприємств, які реалізовують реінвестиційну діяльність у пріоритетних галузях національного господарства.

А. Журавель та Ю. Буяджи [53,с.98-102] та Д. Осьмак та І. Кушал [148,с.36-40] наголошують на необхідності забезпечення належного рівня захисту прав та надання системи державних гарантій інвесторам, додаткового страхування фінансових й інвестиційних ризиків, зокрема надання страхових гарантій інвесторам стосовно виплат компенсацій та відшкодування збитків інвестиційної діяльності у випадку посилення ринкових турбулентностей та погіршення безпекової ситуації

У підсумку авторське бачення концептуальних засад державної політики забезпечення економічної безпеки інвестиційних процесів у розрізі етапів реалізації інвестиційного процесу, завдань державної політики та складових й індикаторів економічної безпеки інвестиційних процесів набувають вигляду як на рис. 1.8.

Відтак, механізми державної політики забезпечення економічної безпеки інвестиційних процесів повинні, з одного боку, стимулювати та заохочувати потенційних інвесторів вкладати фінансово-інвестиційні ресурси у розвиток бізнесу за належної управлінської «модерації» та контролю над розвитком і перебігом інвестиційних процесів.

Рис. 1.8. Концептуальні засади державної політики забезпечення економічної безпеки інвестиційних процесів (авторська розробка)

Водночас, з іншого боку, забезпечувати та нарощувати власну інституційну спроможність до оперативного та своєчасного реагування на виклики ринкових турбулентностей, прискорення та полегшення проходження усіх етапів інвестування, зокрема з метою формування більш інтегрованого інвестиційного клімату.

Таким чином, одним з пріоритетів державної політики формування інтегрованого інвестиційного клімату є забезпечення економічної безпеки інвестиційних процесів, що безпосередньо корелює з нарощенням обсягів інвестиційної діяльності та ефективізацією процесів, а, відтак, нарощенням темпів економічного зростання, розширенням експортного потенціалу й посиленням конкурентоспроможності національної економіки та її стратегічних пріоритетних галузей.

Висновки до розділу 1

1. Інвестиційний клімат є складною економічною категорією, архітектоніку якої формує широкий перелік елементів низки середовищ макроекономічної системи (політико-інституційного, фінансово-економічного, виробничо-ресурсного, інноваційно-технологічного, транспортно-логістичного, соціокультурного). Відтак, інвестиційному клімату притаманна інтеграційна основа, а його регулювання уможливлює формування цілісного сприятливого макроекономічного середовища для інвестування.

Базовими постулатами (принципами) інтегрованого інвестиційного клімату є: стабільність політико-правової та економічної системи; захист прав інвесторів; ефективність та прозорість регулювання інвестиційних процесів; соціальна відповідальність та сталість розвитку; державна підтримка інвестицій в інноваційно-технологічну модернізацію.

2. Інтегрований інвестиційний клімат формується на національному, регіональному (територіальному) і галузевому рівнях. В його структурі як

системі можна виділити наступні складові елементи: (1) суб'єкти – органи державного управління центрального та місцевого рівнів; (2) чинники формування стимулюючої та дестимулюючої дії, які класифікуються за рівнем формування, етимологією, характером, потужністю, способом, вектором, масштабністю, періодичністю та повторюваністю впливу. Ці чинники взаємодіють і визначають інвестиційну привабливість економічної системи, та є провідною умовою її забезпеченості капіталом.

Метою формування інтегрованого інвестиційного клімату є нарощення обсягів інвестицій, покращення їх структури і ефективного використання, а також досягнення суспільних цілей (економічного благополуччя, підвищення якості життя, забезпечення сталого розвитку територій тощо) унаслідок залучення в економічні процеси додаткового фінансового (інвестиційного) ресурсу.

За формами впливу методи формування інтегрованого інвестиційного клімату умовно можна класифікувати на прямі (безпосередньо впливають на функціонування суб'єктів інвестиційних процесів за допомогою інструментів здебільшого адміністративно-правового та інституційно-організаційного характеру) та непрямі (опосередковано впливають на поведінку учасників інвестиційного ринку через створення певного середовища, яке стимулює їх до ухвалення рішення щодо інвестиційної діяльності в конкретній економічній системі). Ці методи реалізуються за допомогою сукупності інструментів прямої (застосовуються переважно на макрорівні та визначають загальні умови діяльності суб'єктів інвестування) та непрямої (найперше, фіскальних, грошово-кредитних, інформаційних, інфраструктурних) дії.

3. Інвестиційні процеси за своєю суттю високо ризикові, відтак, одне з ключових завдань державної політики формування інтегрованого інвестиційного клімату полягає у забезпеченні економічної безпеки інвестиційних процесів. Для того, аби ефективізувати управлінську діяльність, орієнтовану на посилення економічної безпеки інвестування, органам державного управління необхідно декомпонувати інвестиційний

процес на окремі етапи заради кращої ідентифікації перешкод, викликів і загроз та забезпечення їх проходження, що у підсумку сприятиме підвищенню надійності інвестиційних операцій.

Таким чином, формується система завдань державної політики забезпечення економічної безпеки інвестиційних процесів у відповідності до проблематики проходження етапів інвестиційного процесу: планування інвестиційного проєкту, освоєння інвестицій та їх залучення, отримання дозволів / введення інвестиційних об’єктів в експлуатацію, забезпечення окупності інвестиційної діяльності та реінвестування з фокусом на забезпеченні макроекономічної, інституційної, політико-правової, фінансової, інноваційної, інвестиційної, енергетично-ресурсної, техніко-технологічної та виробничої складових економічної безпеки інвестування.

Результати досліджень автора щодо узагальнення та розвитку теоретико-методологічних засад дослідження інтегрованого інвестиційного клімату в національній економіці висвітлено в публікаціях [196; 197; 198; 199; 200; 201; 202; 203; 204].

РОЗДІЛ 2
АНАЛІЗ ПРОЦЕСУ ФОРМУВАННЯ ІНТЕГРОВАНОГО ІНВЕСТИЦІЙНОГО КЛІМАТУ В НАЦІОНАЛЬНІЙ ЕКОНОМІЦІ

2.1. Загальна характеристика інвестиційних процесів в Україні

Ефективність та цільове спрямування заходів державної політики забезпечення економічної безпеки інвестиційних процесів на практиці проявляється в тенденціях і закономірностях залучення інвестиційних ресурсів. При зростанні рівня інвестиційної привабливості національної економіки у результаті формування якісного та повноцінного інтегрованого інвестиційного клімату простежуються тенденції до зростання масштабів та обсягів інвестиційних ресурсів, які залучаються на потреби модернізації національної економіки в цілому і її пріоритетних галузей зокрема. Водночас кінцева продуктивність їх використання посилюється в міру забезпечення системності та планомірності інвестиційних вливань в економіку, які насамперед залежать від здатності державних органів влади створювати безпечні умови інвестування та полегшувати проходження усіх його етапів, в тому числі гарантувати потенційним інвесторам отримання економічних дивідендів від макроекономічних шоків і форс-мажорних ситуацій (воєнних конфліктів, політичної нестабільності, неправомірних дій).

Задля ідентифікації проблем й недоліків інвестування важливо здійснювати оцінювання не лише масштабів капіталовкладень в абсолютному вимірі, але й дослідити структурно-кваліметричні особливості інвестиційних процесів в динаміці за джерелами формування інвестиційних ресурсів, напрямів їх використання, у тому числі просторово-галузевому зрізі.

Макроекономічна та політична нестабільність, погіршення безпекової ситуації на сході України в 2014 році і повномасштабне вторгнення рф у 2022 році поруч із високим рівнем корупції та тінізації економічних відносин

створили передумови для погіршення інвестиційної привабливості економіки України в цілому, її регіонів зокрема. Відтак, інвестиційні процеси в Україні та її регіонах не стабільні, обмежені за обсягами, що відповідно інгібує процеси модернізації національної економіки та нарощення виробничих потужностей, особливо на засадах смарт-спеціалізації й у підсумку знижує потенціал соціально-економічного відновлення країни.

На загал у 2024 році проти 2013 року обсяги капітальних інвестицій знизились майже удвічі з 31,3 млрд дол. США до 13,3 млрд дол. США або на 57,4 % (табл. 2.1). При цьому найвищі темпи скорочення інвестицій в економіку спостерігались у періоди макроекономічної нестабільності 2014-2015 рр., впровадження карантинних заходів спрямованих на боротьбу із COVID-19 у 2020 році та повномасштабного вторгнення рф у 2022 році. Стабілізація процесів соціально-економічного розвитку та встановлення політичного курсу на зближення України з ЄС у 2017-2021 рр. покращили середовище для залучення інвестицій, що на практиці дозволило наростити їх обсяги до позначки 24,7 млрд дол. США у 2021 році.

Таблиця 2.1

Обсяги капітальних інвестицій в Україні, 2013-2024 рр.

Показники	Роки							Темпи приросту, %	
	2013	2017	2019	2021	2022	2023	2024	2024 / 2013	2024 / 2021
Обсяги капітальних інвестицій, *млн дол США*	31262	16862	24143	24694	12667	17153	13310	-57,4	-46,1
ланцюгові темпи приросту, *% до попереднього року*	-8,6	19,9	13,5	31,0	-48,7	35,4	-22,4	-36,4	-35,7
Обсяги капітальних інвестицій у розрахунку на одну особу, *дол. США*	687,2	396,9	574,4	596,8	364,2	493,2	382,7	-44,3	-35,9
ланцюгові темпи приросту, *% до попереднього року*	-8,4	20,5	14,1	32,2	-39,0	35,4	-22,4	-18,8	-26,0

Джерело: побудовано автором на основі даних [75;172, с. 179].

У структурно-просторовому вимірі до 2014 року близько двох третин залучених інвестицій (65,4 %) припадали на столичний регіон (м. Київ та Київська область), а також промислові території східної України (Донецьку, Дніпропетровську, Одеську та Луганську області). Критично низький рівень інвестування спостерігався у аграрно спеціалізованих регіонах України – Херсонській, Чернівецькій, Закарпатській Сумській, Рівненській, Чернігівській та Тернопільській областях, де частка інвестицій у кожній з областей не перевищувала 2 % (додаток А). Високий рівень диференціації обсягів освоєних капітальних інвестицій у просторовому вимірі підтверджує наявність значних розривів у соціально-економічному розвитку регіонів України, які у довоєнному періоді в більшій мірі характеризувалися деструктивними процесами економічного спаду й соціальної депресії, будучи периферійно-аграрними, сільськими та гірськими областями України.

Погіршення безпекової ситуації у 2014 році видозмінили просторовий вимір розподілу капітальних інвестицій. Зокрема, у 2021 році до регіонів з рівнем капіталовкладень понад 300 дол. США на 1 особу населення увійшли м. Київ, Дніпропетровська, Київська, Полтавська, Запорізька області, а також регіони західної та центральної України: Львівська, Вінницька, Хмельницька, Чернігівська, Тернопільська та Черкаська області (рис. 2.1).

Повномасштабне вторгнення рф у 2022 році та загроза окупації значної частини територій України разом із систематичними обстрілами критичної й промислової інфраструктури однозначно деструктивно вплинули на інвестиційну привабливість України та призвели до значного уповільнення процесів інвестування. Відтак, у період 2021-2022 рр. у всіх областях України, за винятком Закарпатської (яка з позиції географічного розташування до зони бойових дій залишалася найбільш безпечною територією України), обсяги капітальних інвестицій знижувались. При цьому найвищими темпами (в межах 60-95 %) скорочення інвестиційних вливань і модернізації галузей національної економіки у 2022 році відбувалось у регіонах, які були частково окуповані та перебували в зоні активних бойових

дій (Луганській, Донецькій, Херсонській, Запорізькій, Харківській, Миколаївській, Дніпропетровській областях) (рис. 2.2).

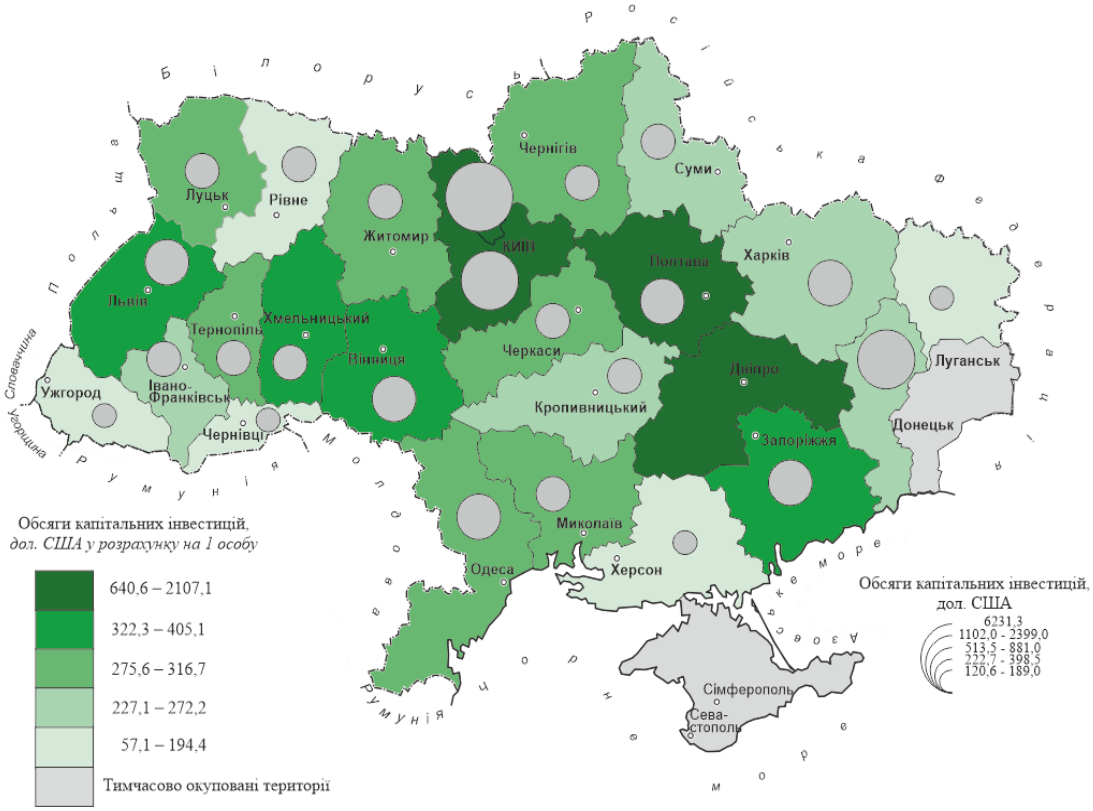

Рис. 2.1. Обсяги капітальних інвестицій в регіонах України у 2021 році.

Джерело: побудовано автором на основі даних [171]

У міру зростання територіальної віддаленості регіонів від лінії бойових зіткнень відтік інвестиційних ресурсів був менш відчутним. Зрештою, порівняно незначне зниження рівня інвестування у західних областях України у 2022 році проти 2021 року (у середньому 25-40 %) та зростання обсягів капіталовкладень у Закарпатській області (10,3 %) пов'язане також із вимушеною міграцією інтелектуально-кадрових ресурсів та релокацією бізнесу разом із його виробничим обладнанням, устаткуванням та іншими потужностями до порівняно безпечних регіонів. Розробка й реалізація державних і регіональних програм підтримки бізнесу та його релокації [119;161] дозволили, з одного боку, зберегти/врятувати частину виробничих потужностей пріоритетних галузей економіки, в той час як з іншого боку, створили передумови для стабілізації ситуації зі залучення капітальних інвестицій у 2024 році за рахунок зростання рівня донорської та грантової

підтримки від іноземних партнерів України, в тому числі капіталовкладень орієнтованих на відбудову (збереження) соціальної і виробничої інфраструктури економіки, що постраждала у результаті тимчасової окупації у 2022 році чи вимушено мігрувала до більш безпечних територій.

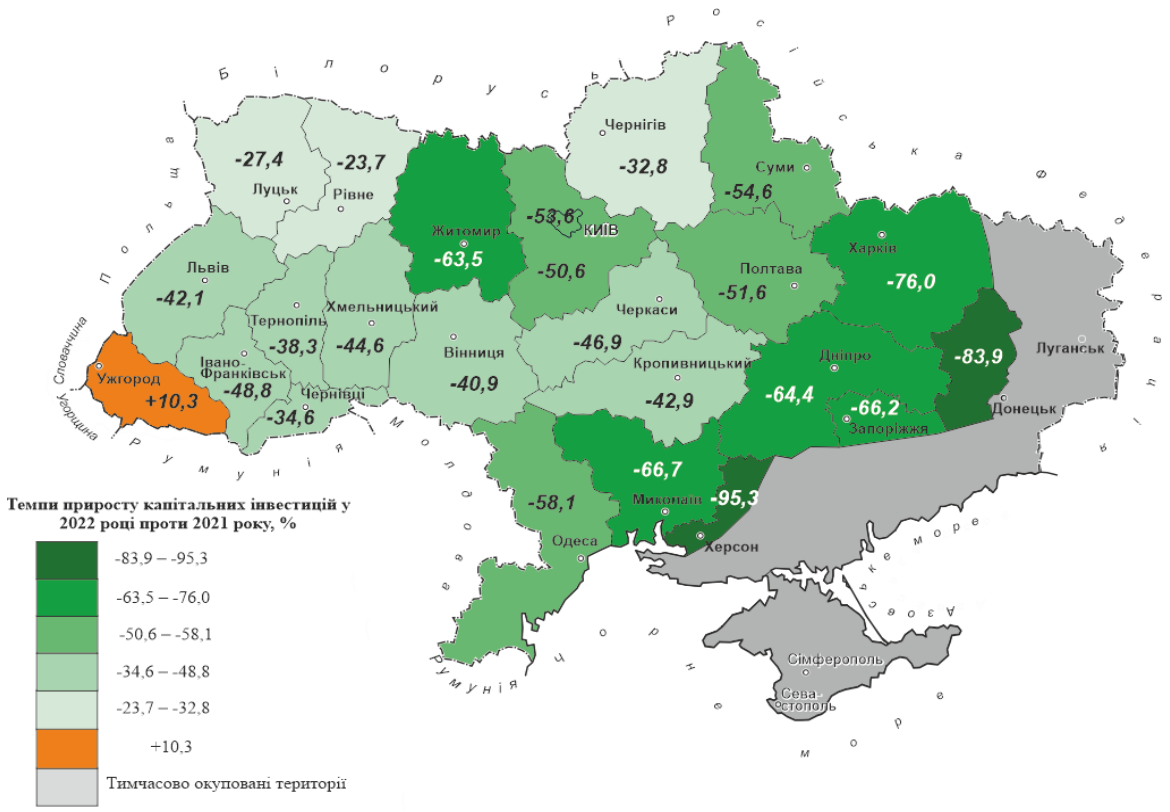

Рис. 2.2. Темпи приросту обсягів капітальних інвестицій в регіонах України у 2022 році проти 2021 року, %

Джерело: побудовано автором на основі даних [75]

Таким чином, у 2024 році на противагу 2022 року у 21 з 24 областей України обсяги капіталовкладень зросли. При цьому більше ніж удвічі рівень інвестиційної підтримки збільшився у Харківській області (з 170,7 до 517,7 млн дол. США). Позитивна тенденція зростання інвестиційних надходжень спостерігалась також у Житомирській, Рівненській, Івано-Франківській та Київській областях, де значення показника збільшилось в середньому в 1,5 рази за період 2022-2024 рр. (додаток А). Водночас негативна динаміка залучення інвестицій продовжувала зберігатись у Луганській, Запорізькій та Донецькій областях, що пов’язано з нестабільністю воєнної ситуації у даних

регіонах та систематичним обстрілом прифронтових територій. У 2023 році скорочення інвестицій було також зафіксовано у Закарпатській (-16,0 %), Тернопільській (-10,0 %), Волинській (-9,3 %) та Чернівецькій (-5,7 %) областях, що свідчить про недостаню ефективність заходів державної і регіональної політики з управління інвестиційними процесами та стимулювання залучення фінансових ресурсів на потреби розширення виробничих потужностей національної і регіональних соціально-економічних систем, в тому числі адаптації релокованого бізнесу на нових територіях.

У цілому результати аналізу засвідчили негативну тенденцію до скорочення обсягів капітальних інвестицій у 2024 році проти 2013 року у регіональному зрізі. Відтак у всіх регіонах України інтенсивність процесів інвестування знижувалась в межах від 11,4 % у Чернігівській області до 99,9 % у Луганській області (рис. 2.3).

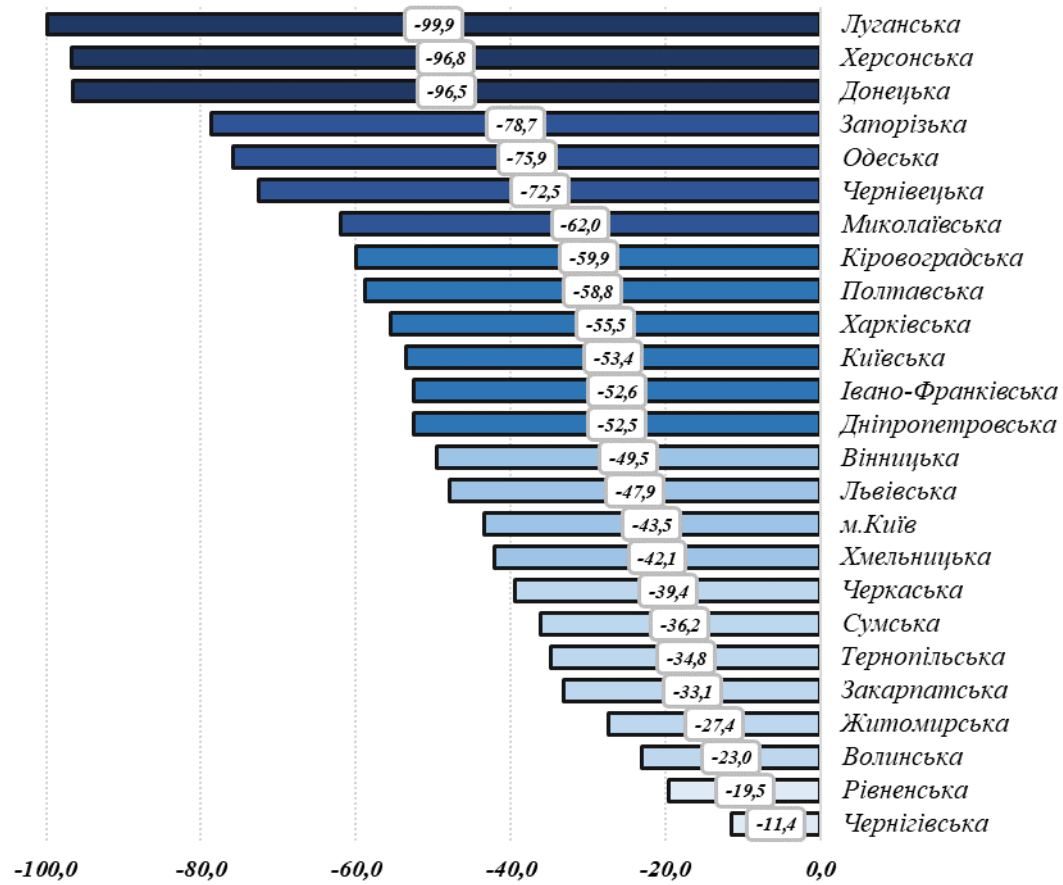

Рис. 2.3. Темпи зниження обсягів капітальних інвестицій у 2024 році проти 2013 року в Україні у регіональному зрізі, %

Джерело: побудовано автором на основі даних [75]

Середньорічний темп приросту капіталовкладень у регіонах України набирав здебільшого від'ємних значень в межах від 0,4 % до 28,1 % і лише у Рівненській, Житомирській, Харківській, Волинській та Чернігівській областях коливався в межах 0,3 % - 4,4 % щорічно (додаток А).

Не менш прикладне значення при оцінюванні параметрів інвестиційних процесів відіграє інформація щодо напрямів спрямування та використання капіталовкладень, від яких залежить кінцева продуктивність процесів інвестування і визначається їх роль у забезпеченні технологізації та цифровізації бізнес-процесів, оптимізації (модернізації) галузевої структури національної економіки, а також збалансованому соціально-економічному розвитку регіонів та зростанні якості життя.

Аналіз аспекту скерування інвестицій демонструє, що упродовж досліджуваного періоду левова частка капіталовкладень спрямовувалась на нарощення матеріальних активів, в той час як на нематеріальну компоненту припадало лише близько 4-5 %. На тлі усіх регіонів до 2021 року вирізнялася лише Донецька область та м. Київ, де у структурному зрізі за критерієм використання інвестицій на нематеріальні активи припадало 13,0 % та 8,8 % відповідно (додаток Б).

На наш погляд, таке структурне співвідношення не у повній мірі є раціональним в умовах зростання значення інновацій та технологій, зокрема цифрових та інформаційних у забезпеченні ефективізації економіки та підвищення якості життя суспільства, позаяк сповільнює процес нарощення конкурентних переваг у пріоритетних галузях національної економіки з високим рівнем технологічної інноваційності. Відповідно, частка інвестицій у програмне забезпечення та бази даних, об'єкти промислової власності, авторські права, патенти та ліцензії мала б бути на порядок вищою або принаймні демонструвати тенденцію до зростання в динаміці за період 2013-2024 рр.

Разом з тим слід відзначити, що структура капіталовкладень у матеріальні активи у досліджуваному періоді зазнала доволі позитивних

трансформацій (рис. 2.4). Зокрема, простежувалась тенденція зростання частки технологій та виробничого обладнання у загальній структурі інвестиційних надходжень. Відтак, суттєво скоротилась частка інвестицій, які скеровувались на створення/розширення об'єктів нерухомості – житлове (з 15,1 % до 7,4 % у 2013-2024 рр.) та нежитлове (6,5 в.п.) будівництво, в той час як відбулося зростання обсягів інвестиційних ресурсів призначених для закупівлі/модернізації рухомого майна, до якого слід віднести транспортні засоби (+3,9 в.п. за досліджуваний період), а також в обладнання, машини, технології та інший виробничий інвентар (+2 в.п.). На наш погляд, реалізацію інвестиційних проєктів, орієнтованих на нарощення технологічного потенціалу, слід розглядати як необхідну умову економічного зростання та повоєнного відновлення економіки України, які можуть позитивно вплинути на посилення конкурентних переваг національної економіки у високотехнологічних галузях.

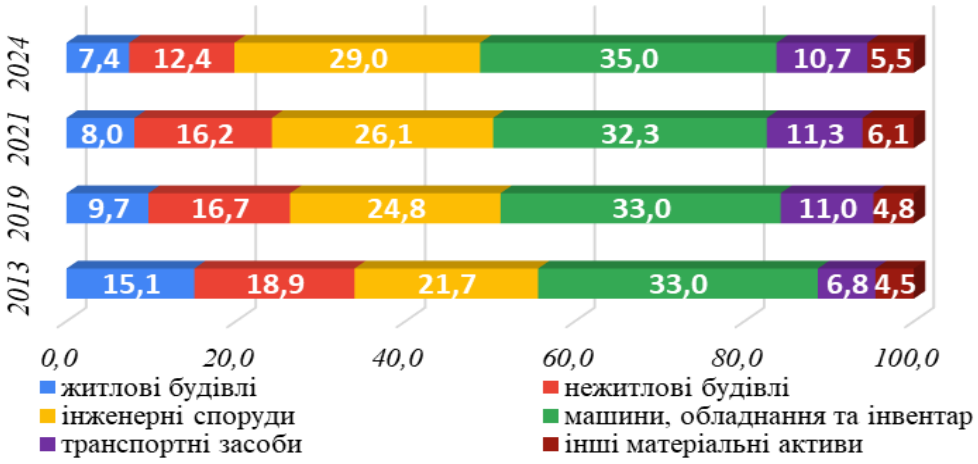

Рис. 2.4. Структура капітальних інвестицій в Україні за видами матеріальних активів, 2013-2024 рр., %

Джерело: побудовано автором на основі даних [172]

Примітно, що у територіальному зрізі станом на 2021 рік у північних та західних областях України інвестори доволі часто вкладали кошти у житлове та нежитлове будівництво, на яке припадало близько третини

капіталовкладень, в той час як у східних та у певній мірі у південних регіонах – у спорудження інженерних споруд та купівлю/модернізацію виробничого обладнання (рис. 2.5). Така регіональна диференціація у напрямах спрямування інвестицій насамперед пов'язана зі галузевою спеціалізацією регіонів України, а також погіршенням безпекової ситуації у результаті воєнної агресії рф головно у східних регіонах України, що на практиці призвело до суттєвого скорочення вливань інвестиційних ресурсів у створення об'єктів житлової та нежитлової нерухомості.

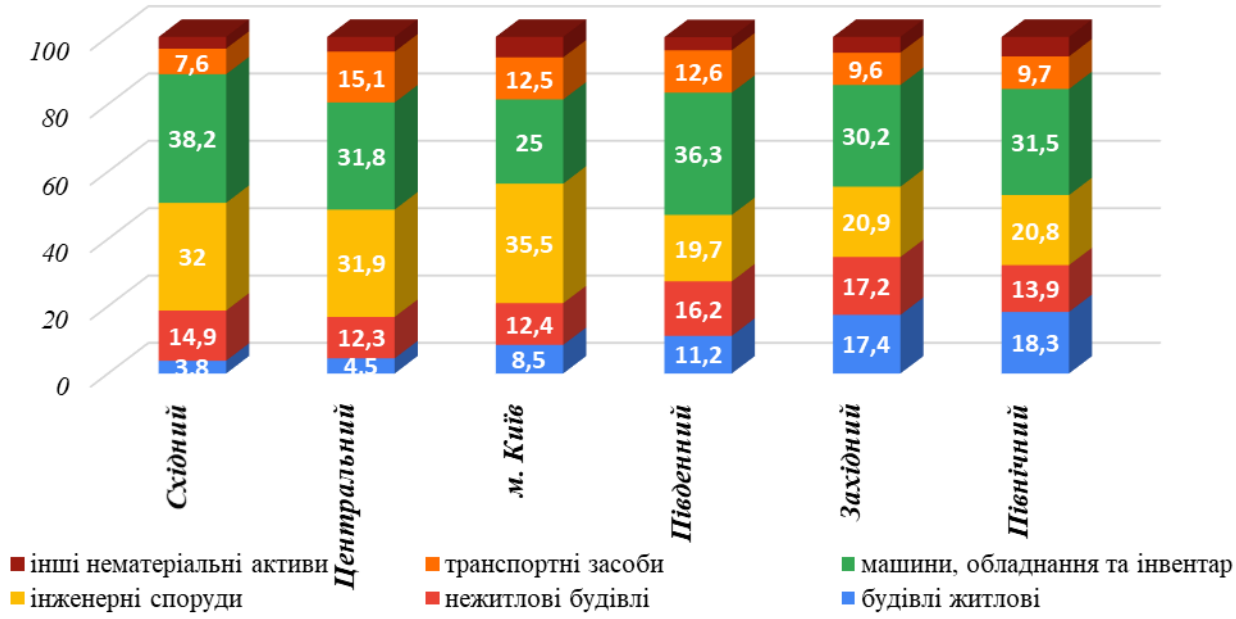

Рис. 2.5. Структура капітальних інвестицій в Україні за видами матеріальних активів: регіональний зріз у 2024 році

Джерело: побудовано автором на основі даних [76]

Упродовж 2013-2024 рр. поруч із скороченням обсягів інвестування видозмінювались також напрями використання капітальних інвестицій. Так, в абсолютному вимірі найвищими темпами скорочувалось фінансування інвестиційних програм, орієнтованих на реалізацію капітального ремонту та нарощення активів, які були у використанні (по 80 % за період 2013-2024 рр.), в той час як витрати на придбання нових активів – на 65,8 % (табл. 2.3). У період повномасштабного вторгнення, починаючи з 2022 року, тенденція до скорочення обсягів капіталовкладень у закупівлю нових виробничих технологій та інших основних засобів уповільнювалася (до 17,4 % за 2021-

2024 рр.), що в цілому позитивно вплинуло на зміну структури капіталовкладень за їх призначенням, а саме зростання частки інвестиційних ресурсів спрямованих на закупівлю нових активів з високим рівнем технологічності та інноваційності.

Таблиця 2.2

Обсяги капітальних інвестицій за напрямами використання в Україні у 2013-2024 рр., млн дол. США

За напрямами використання на	Роки							*Темпи приросту, %*	
	2013	2017	2019	2020	2021	2022	2024	*2024/ 2013*	*2024/ 2021*
- придбання та створення нових активів	39634	15208	16260	12237	16398	9524	13550	-65,8	-17,4
- придбання активів, які були у використанні	2912	1099	1025	819	1090	443	583	-80,0	-46,5
- поліпшення, вдосконалення, реконструкцію, модернізацію	5186	3430	4369	3578	4368	1786	2805	-45,9	-35,8
- капітальний ремонт	8375	2023	2488	2217	2838	914	1566	-81,3	-44,8

Джерело: побудовано автором на основі даних [76]

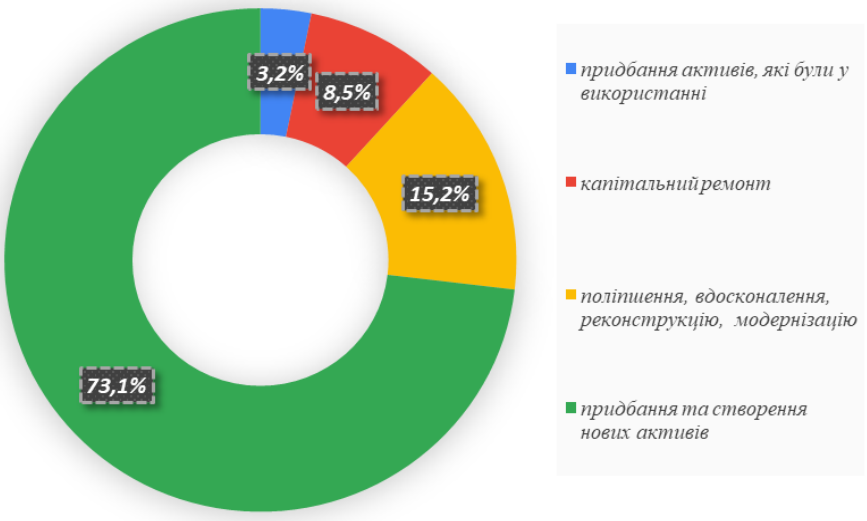

Рис. 2.6. Структура капітальних інвестицій в Україні за напрямами використання у 2024 році, %

Джерело: побудовано автором на основі даних [75]

Відтак у 2024 році з 18,5 млрд дол. США понад 13,5 млрд дол. США або 73,1 % припадало на придбання або створення нових активів, ще 2,8 та 1,6 млрд дол. США на поліпшення, вдосконалення, реконструкцію,

модернізацію і капітальний ремонт відповідно й лише 3,2 % – на придбання активів, які були у використанні (рис. 2.6, додаток В).

Попри напрями скерування й використання важливо розуміти також й джерела формування інвестиційних ресурсів, адже від цього залежить системність, безперервність та ефективність процесів інвестування у розвиток економіки та галузей національного господарства.

Результати аналізування джерел залучення інвестицій засвідчують слабкий рівень інвестиційної привабливості економіки України для потенційних інвесторів та потребу у впровадженні заходів, які б дозволили диверсифікувати та оптимізувати структурний розподіл джерел походження капіталовкладень, який забезпечив би неперервність, стійкість та адаптивність залучення інвестиційних ресурсів до дії макроекономічних шоків та ринкових турбулентностей.

На загал у період 2013-2024 рр. простежувалась тенденція до зростання обсягів фінансування інвестиційних проєктів за рахунок коштів державного бюджету з 772,5 млн дол. США до 1448,9 млн дол. США, що у підсумку призвело до збільшення їх значення у реалізації капіталовкладень у досліджуваному періоді з 2,5 % до 10,9 % (на 8,4 в.п.) та у меншій мірі – за рахунок фінансових ресурсів місцевих бюджетів (на 3,0 в.п.). Разом з тим левова частка капітального інвестування здійснювалася з ініціативи та внутрішніх можливостей безпосередньо суб’єктів господарювання, так як частка власних коштів підприємств і організацій у капітальних інвестиціях залишалася доволі високою та коливалася в межах 66,3 % - 72,8 % з тенденцією до зростання у 2013-2024 рр. (додаток Г, табл. Г.1).

Примітно, що у динаміці щорічний приріст обсягів капітальних інвестицій забезпечувався лише за рахунок коштів державного (15,4 % за 2013-2024 рр.) та місцевих бюджетів (10,9 %) (табл. 2.4). Натомість критично низькою залишалася частка прямого іноземного інвестування за кошти інвесторів – нерезидентів, яка в період повномасштабного вторгнення зійшла практично до нуля та становила лише 0,1 % або 12,7 млн. дол. США й 17,2

млн. дол. США у 2022-2023 рр. Відтак, низький рівень участі інвесторів з-за кордону у інвестиційній діяльності посилив темпи зниження капіталовкладень у 2022-2023 рр.

Не менш тривожними, на наш погляд, були тенденції до:

- скорочення обсягів та частки інвестицій населення у будівництво житла у загальній структурі джерел формування капіталовкладень (відповідний показник за 2015-2024 рр. знизився на 3,5 в. п.), що може свідчити про погіршення матеріального стану домогосподарств і скорочення їх заощаджень, а також ймовірно про послаблення довіри населення до інвестиційних фондів у результаті незадовільного стану економічної безпеки процесів інвестування (девальвація фінансових ресурсів, зростання випадків шахрайства та незавершеного будівництва);

Таблиця 2.3

Обсяги капітальних інвестицій за джерелами фінансування в Україні у 2013-2024 рр., *млн дол. США*

Джерела формування капітальних інвестицій	*Роки*							*Темпи приросту, %*	*Середньорічний темп приросту, %*
	2013	*2015*	*2017*	*2019*	*2021*	*2022*	*2024*	*2024/ 2013*	*2024/ 2013*
кошти державного бюджету	772,5	316,8	575,1	1193,0	1778,9	1178,1	1448,9	87,6	15,4
кошти місцевих бюджетів	850,3	652,8	1562,8	2185,3	1619,9	582,7	763,8	-10,2	10,9
власні кошти підприємств та організацій	20741,5	8439,2	11657,9	15796,7	13290,3	9221,8	9454,4	-54,4	-2,7
кредити банків та інших позик	4345,6	949,4	1112,5	2601,3	976,7	532,0	509,9	-88,3	-9,0
кошти інвесторів-нерезидентів	534,4	374,7	233,4	180,5	28,5	12,7	6,0	-98,9	-15,7
кошти населення на будівництво житла	3011,7	1464,2	1233,3	1254,4	1047,1	810,7	813,6	-73,0	-8,6
інших джерел фінансування	1005,5	305,6	486,6	931,3	635,6	329,3	313,3	-68,8	1,1
Разом	31261,5	12502,6	16861,6	24142,6	19377,1	12667,3	13310	-57,4	-3,1

Джерело: побудовано автором на основі даних [75]

- критично низької участі фінансово-кредитних установ у наданні коштів для реалізації інвестиційних бізнес-проєктів (у 2024 р. за рахунок кредитів банків та інших позик було профінансовано лише 2,4 % капітальних інвестицій в Україні (рис. 2.7), а відповідний показник у абсолютному вимірі знизився з 4345,6 млн дол. США до 509,9 млн дол. США або майже на 90 %. Такий стан справ можна пояснити зниженням ділової активності підприємств у період впровадження карантинних обмежень та початком воєнних дій в Україні, що в цілому погіршило прибутковість бізнес-процесів (особливо прифронтових регіонів) і відповідно підвищило ризики банкрутства суб'єктів господарювання. Водночас в умовах скорочення обсягів кредитних ресурсів, це відобразилося у зростанні вимог від фінансово-кредитних установ до потенційних інвестоотримувачів та скороченням обсягів кредитування інвестиційних процесів в цілому.

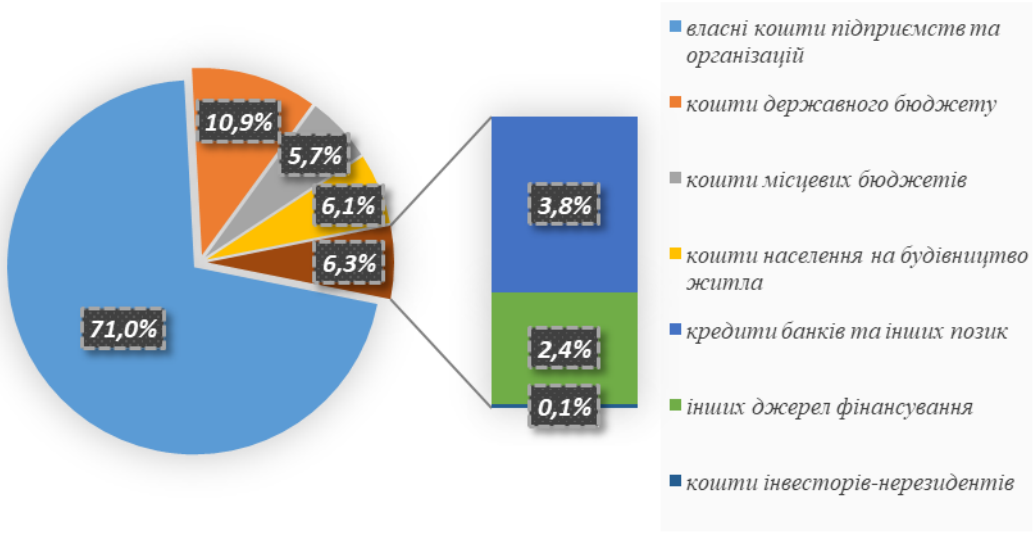

Рис. 2.7. Структура капітальних інвестицій в Україні за джерелами фінансування у 2024 році, %

Джерело: побудовано автором на основі даних [172]

У регіональному зрізі структурний розподіл капітальних інвестицій за джерелами фінансування в цілому повторює загальнонаціональні тенденції, проте має незначні диференціації. Для прикладу, станом на 2021 рік найвищий рівень фінансування з державного бюджету було зафіксовано у

областях Центрального, Західного та Східного макрорегіонів (частка коштів з державного бюджету у капіталовкладеннях становила більше 10 %) (рис. 2.8), в той час з внутрішніх можливостей бізнесу інвестиційні проєкти більшою мірою реалізовувалися у м. Києві (74,8 %), а також регіонах з високим рівнем промислового розвитку – Дніпропетровській (80,2 %), Луганській (72,9 %), Полтавській (71,3 %) областях. Водночас у областях Західного макрорегіону даний показник не перевищував 60 %, а у Чернівецькій та Тернопільській - 8,2 % та 41,2 % відповідно (табл. Г.2 додатку Г).

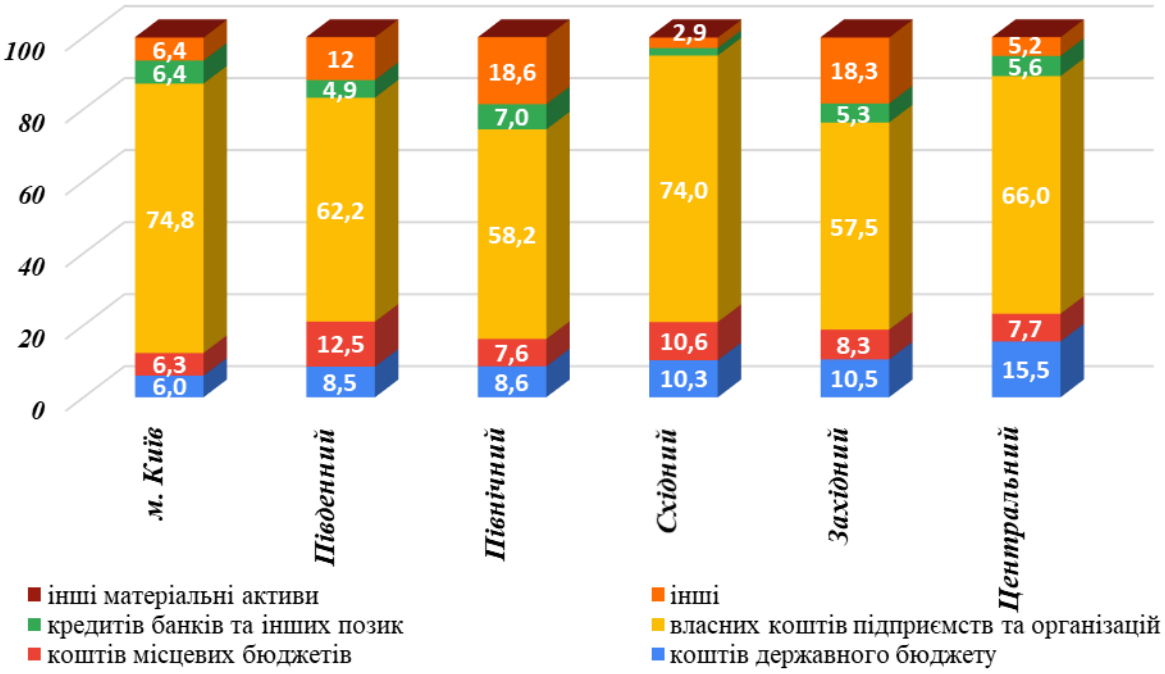

Рис. 2.8. Структура капітальних інвестицій в Україні за джерелами фінансування у 2021 році: регіональний зріз, %

Джерело: побудовано автором на основі даних [75]

Таким чином, результати аналізу джерел залучення інвестиційних ресурсів дозволяють дійти висновку, що у областях Західного та Північного макрорегіону інвестиційні ресурси формуються у більшій мірі за рахунок коштів населення на будівництво житла, тоді як у промислових – завдяки власних коштів підприємств та організацій. Разом з тим у всіх регіонах України фіксується тенденція до скорочення прямих іноземних інвестицій отриманих від нерезидентів, що засвідчує потребу в реформуванні наявної

державної системи гарантій для потенційних інвесторів з-за кордону та пошуку інструментів, які б забезпечили приплив капіталовкладень у поствоєнному періоді України.

Не менш прикладне значення у процесі моніторингу інвестиційних процесів відіграє інформація щодо розподілу капіталовкладень у розрізі видів економічної діяльності в цілому та промисловості зокрема. Станом на 2024 рік більше третини капіталовкладень припадало на промисловість (біля 5,2 млрд дол США), ще по 10 % інвестицій спрямовувались на потреби розвитку таких видів економічної діяльності, як державне управління й оборона; сільське господарство; оптова та роздрібна торгівля; транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність (табл. Д1 та Д2 додатку Д). На наш погляд, галузева структура розподілу капітальних інвестицій є не у повній мірі раціональна, так як три чверті капіталовкладень зосереджені у вищенаведених секторах національного господарства.

Разом з тим, порівняно незначними слід вважати обсяги фінансування інвестиційних проєктів, що реалізовуються в доволі перспективних з точки зору зайнятості видах економічної діяльності: тимчасове розміщення й організація харчування; освіта; мистецтво, спорт, розваги та відпочинок. У 2024 році тут було освоєно лише 159 млн дол. США, що становить менше 1,5 % усіх капіталовкладень. Це свідчить про низьку інвестиційну активність у видах економічної діяльності відповідальних за розвиток професійної, науково-технічної та інноваційної діяльності, що активує процеси погіршення інтелектуального капіталу.

Зрештою невисокий рівень капіталовкладень у сфері надання інформаційних послуг (644 млн дол. США або 4,8 %), зважаючи на роль сектору інформаційних технологій у зростанні валової доданої вартості в умовах формування цифрової економіки, створює передумови для послаблення конкурентних позицій національного господарства в одній із найбільш перспективних за динамікою розвитку в світі галузей економіки.

У структурно-динамічному зрізі упродовж 2013-2024 рр.

простежувалась тенденція до скорочення інвестування у переважній більшості видів економічної діяльності. Водночас, найбільш критично й масштабно у 2024 році проти 2013 це було відчутно у сферах будівництва (79,6 %), тимчасового розміщення й організації харчування (75,2 %), мистецтва, спорту, розваг та відпочинку (83,4 %), а також у промисловості (57,3 %) (рис. 2.9). Таке зниження обсягів капіталовкладень у ключових галузях економіки є загрозливим для економічної безпеки національної господарства, так як сповільнює процеси модернізації і трансформації традиційних галузей економіки та розвиток нових з високим рівнем технологічності й інноваційності. Для прикладу, звуження інвестиційних вкладів у сфері будівництва сигналізує про зниження темпів створення та введення в експлуатацію будівель для бізнесу та житла для населення, що у підсумку погіршує/обмежує перспективи розвитку (розширення) виробничих галузей економіки.

Зрештою з позитивної сторони, у 2024 році проти 2013 року майже у два рази зросли обсяги капіталовкладень у розвиток охорони здоров'я та надання соціальної допомоги та на державне управління й оборону. Такі тенденції обумовлені, по-перше, поширенням пандемії COVID-19 й реалізацією заходів, орієнтованих на боротьбу з наслідками поширення коронавірусної інфекції, а, по-друге, погіршенням безпекової ситуації та повномасштабним вторгненням рф на територію України. Очевидно, що в умовах війни інвестування у нові виробничі потужності національної економіки призупинилося, позаяк значна частина інвестицій почала спрямовуватися на подолання наслідків війни, а саме формування інфраструктури для прийому біженців та надання соціальної допомоги, розробку/виробництво/закупівлю озброєння, реалізацією інвестиційних програм розвитку та модернізацію оборонно-промислового комплексу України.

Зважаючи на те, що промислове виробництво є одним з традиційних драйверів забезпечення планомірного зростання економіки в цілому, важливу

роль має ідентифікація особливостей освоєння капіталовкладень у нарощення технологій та модернізацію обладнання й устаткування у розрізі ключових галузей промисловості.

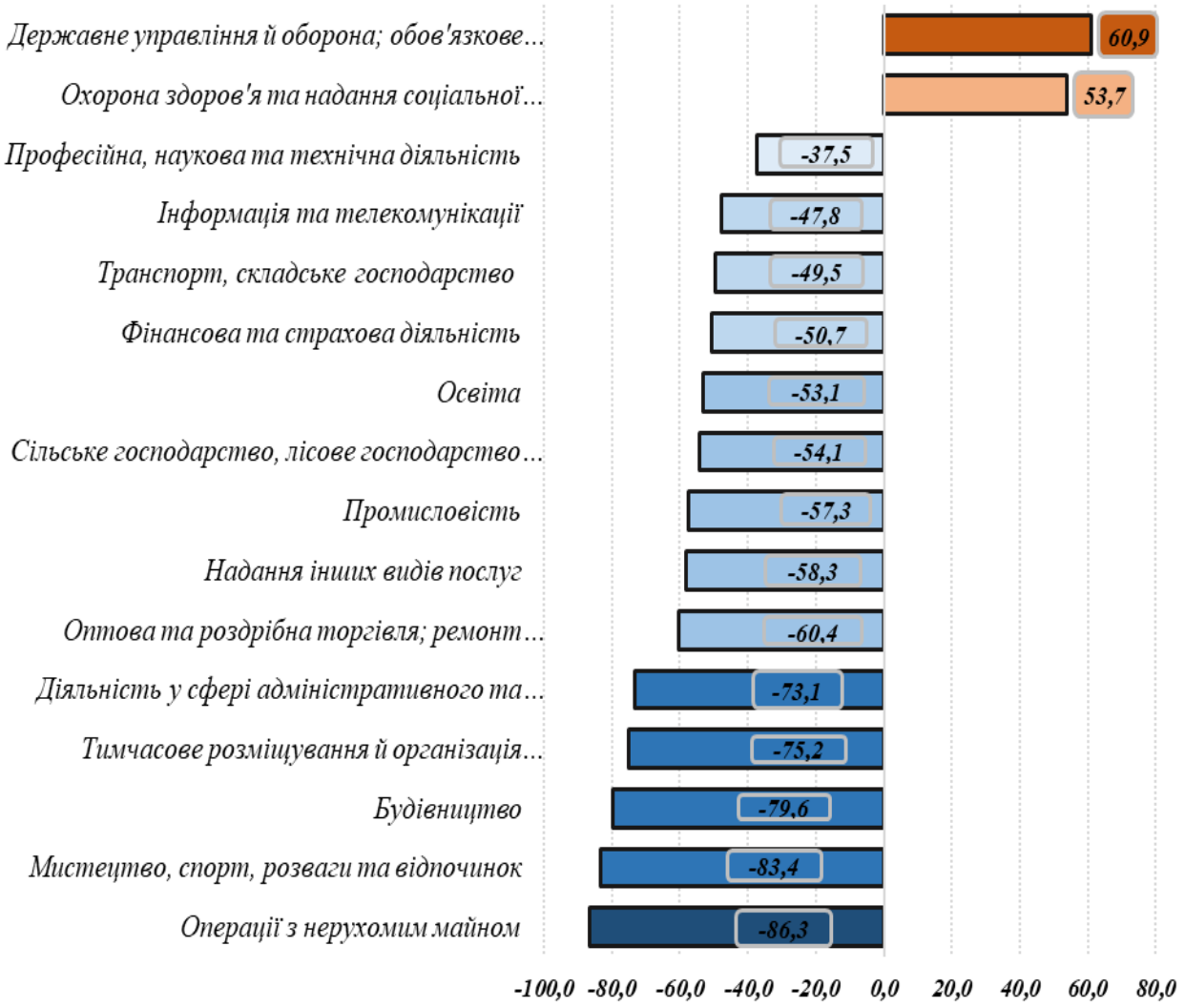

Рис. 2.9. Темпи приросту освоєних капітальних інвестицій у зрізі видів економічної діяльності в Україні у 2024 році проти 2013 року, %

Джерело: побудовано автором на основі даних [75]

На загал у структурному вимірі станом на 2024 рік з 7,3 млрд дол. США освоєних капіталовкладень у промисловості понад 2 млрд дол. США або 28 % або були скеровані на розвиток переробної промисловості (табл. 2.5), що в цілому позитивно, адже ефективізація бізнес-процесів на підприємствах цієї галузі має безпосередній вплив на зростання продуктивності праці й створення нових робочих місць, збільшення обсягів валового регіонального продукту та подолання територіально-просторових

дисбалансів у соціально-економічному розвитку національної економіки і регіональних соціально-економічних комплексів.

Разом з тим, аналіз даного показника в динаміці за період 2013-2024 рр. демонструє тенденцію до звуження інвестиційних вкладень у переробну промисловість. Так, у 2024 році проти 2013 року обсяги капіталовкладень знизились на 63,1 % (з 5,6 млрд дол. США до 2 млрд дол. США), на 45 % та 41 % відповідно скоротилося інвестування у підприємства добувної промисловості, та інвестиційні витрати на впровадження енергоефективних технологій, орієнтованих на забезпечення водопостачання, покращення якості та можливостей доступу населення до питної води, утилізацію відходів і каналізування.

Результати діагностики тенденцій капіталовкладень у галузях промисловості підтвердили факт значного скорочення обсягів освоєння капітальних інвестицій у різних її секторах (рис. 2.10).

У 2024 році проти 2013 року найбільш критично (у розмірі понад 60 %) знизилось фінансування інвестиційних проєктів на підприємствах, профілем діяльності яких є виробництво хімічних речовин і хімічної продукції, коксу та продуктів нафтоперероблення, машин і устаткування, металургійне виробництво, виробництво готових металевих виробів, а також виробництво електричного обладнання. Доволі високі темпи скорочення інвестиційних вливань у 2013-2024 рр. також зафіксовано у галузі машинобудування (86,1 %) та на підприємствах, які орієнтовані на виробництво харчових продуктів (60,9 %).

Разом з тим, слід відзначити й позитивні тренди в розподілі капітальних інвестицій, що проявляються у зростанні на 5,8 % у 2013-2024 рр. обсягів інвестування бізнес-проєктів, орієнтованих на виготовлення комп’ютерів, електронної та оптичної продукції, які є прикладами високотехнологічної продукції та при умові нарощення технологічних можливостей можуть посилити конкурентоспроможність національної економіки.

Таблиця 2.4

Капітальні інвестиції в Україні за видами економічної діяльності промисловості у 2013-2024 роки, млн дол. США

Капітальні інвестиції за видами економічної діяльності промисловості	*Роки*						Темпи приросту, % 2024/2013	Середньо-річний темп приросту, %
	2013	2017	2020	2021	2022	2024		
Промисловість в цілому	12207	5388	6696	8902	3900	7273	-40,4	3,3
Добувна промисловість і розроблення кар'єрів	2705	1337	1867	2247	785	1479	-45,3	7,5
Переробна промисловість, *з них*	5595	2778	3131	4151	1869	2064	-63,1	-3,1
виробництво харчових продуктів, напоїв і тютюнових виробів	1869	712	1071	1032	541	730	-60,9	-1,4
текстильне виробництво; виробництво одягу, шкіри, виробів зі шкіри та інших матеріалів	60	71	45	72	43	46	-23,7	2,1
виготовлення виробів з деревини, виробництво паперу та поліграфічна діяльність	305	257	230	687	328	185	-39,2	9,9
виробництво коксу та продуктів нафтоперероблення	84	37	74	125	12	31	-63,2	11,7
виробництво хімічних речовин і хімічної продукції	332	112	93	108	58	103	-69,0	-2,6
виробництво основних фармацевтичних продуктів і фармацевтичних препаратів	134	71	108	121	67	108	-19,2	2,2
виробництво гумових і пластмасових виробів, іншої неметалевої мінеральної продукції	529	393	342	400	174	232	-56,2	1,9
металургійне виробництво, виробництво готових металевих виробів, крім машин і устаткування	1361	670	742	1000	314	361	-73,4	-3,5
виробництво комп'ютерів, електронної та оптичної продукції	24	28	23	31	19	26	5,8	4,7
виробництво електричного устаткування	125	56	54	86	39	32	-74,6	-1,1
виробництво машин і устаткування, н.в.і.у.	267	124	118	144	71	37	-86,1	-11,1
виробництво автотранспортних засобів, причепів і напівпричепів та інших транспортних засобів	391	180	147	179	110	114	-70,7	-6,8
виробництво меблів, іншої продукції, ремонт і монтаж машин і устаткування	113	68	86	165	95	58	-48,5	0,4
Постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря	3667	1166	1563	2320	1106	1525	-58,4	3,0
Водопостачання; каналізація, поводження з відходами	240	107	136	184	139	140	-41,8	7,0

Джерело: побудовано автором за даними [75]

Рис. 2.10. Темпи приросту освоєних капітальних інвестицій в Україні у зрізі галузей промисловості у 2024 році проти 2013 року

Джерело: побудовано автором на основі статистичних даних

Незважаючи на зростання частки так званих «зелених інвестицій» та капіталовкладень у підприємства сфери інформаційних послуг, їх розподіл у розрізі галузей промисловості є недостатньо раціональним, позаяк насамперед обсяги інвестицій, спрямовані на впровадження енергоощадних технологій, порівняно мізерні та недостатні для повномасштабного перезавантаження промисловості України. Разом з тим, низхідний тренд

обсягів капіталовкладень у добувну і переробну промисловість в умовах моральної застарілості техніко-технологічної бази промислових підприємств пролонговує процеси техніко-технологічної модернізації підприємств промисловості.

Таким чином, результати моніторингу розвитку інвестиційних процесів засвідчують, що інвестиційне середовище в Україні в цілому недостатньо привабливе для потенційних інвесторів, що відображається у збереженні тенденцій до скорочення інвестиційних вкладів та посилення негативних трансформацій за різними ознаками їх вияву. Це актуалізує потребу у модернізації наявних та розробці нових механізмів залучення інвестицій, які б гарантували високий рівень економічної безпеки інвестиційних процесів та у підсумку забезпечили формування повноцінного, головне – інтегрованого інвестиційного клімату.

2.2. Аналізування якості інтегрованого інвестиційного клімату національної економіки України

Для підвищення рівня обґрунтованості та актуальності практичних рекомендацій, орієнтованих на покращення інвестиційного клімату національної економіки, важливо приділяти увагу не лише виявленню та дослідженню структурно-кваліметричних тенденцій і особливостей поточного перебігу процесів інвестування, але й ідентифікувати їх сильні сторони й проблемні аспекти з використанням якісних методів економічного аналізу. Відтак, процес діагностування стану сформованості та якості інтегрованого інвестиційного клімату потребує експертного опитування представників бізнесу. Опитування здійснювалося з використанням анкети, наведеної у Додатку Є.

У дослідженні взяли участь керівники підприємницьких структур та провідні фахівці, діяльність яких безпосередньо пов’язана із розробкою ідей та написанням інвестиційних проєктів, пошуком джерел для їх фінансування

та реалізації, що засвідчує високий рівень обізнаності експертів зі специфікою залучення та використання інвестиційних ресурсів. Експертне опитування проводилося восени 2024 р., усього було опитано 35 респондентів (по 1-му представнику від 1-го суб'єкта господарювання). Опитування проводилося у Львівській області.

У методологічному плані анкета складалася з 19 питань, відповіді на які в сукупності дозволили отримати інформацію відносно:

1) наявного стану інвестиційного клімату та ключових проблем (перешкод) інвестування в економіку України в умовах повномасштабної війни (1-2 питання);

2) міри сформованості компонентів забезпечення інвестиційних процесів (3, 5, 7, 9, 11, 13 питання) та їх ролі у формуванні інтегрованого інвестиційного клімату (15 питання);

3) основних політико-інституційних, фінансово-економічних, виробничо-ресурсних, інноваційно-технологічних, транспортно-логістичних та соціокультурних бар'єрів (перешкод), які погіршують якість інвестиційного середовища України (4, 6, 8, 10, 12, 14 питання);

4) заходів, які першочергово необхідно реалізувати державним органам влади з метою покращення інвестиційного клімату (16 питання).

Варто зазначити, що результати опитування репрезентативні, оскільки учасники дослідження були представниками суб'єктів господарювання різних видів економічної діяльності, з них: 25,7 % – оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів, 20,0 % – переробна промисловість, 14,3 % – сільське господарство, лісове господарство та рибне господарство, по 11,4 % – будівництво та транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність, 8,6 % – інформація та телекомунікації, ще 8,6 % склали представники інших видів економічної діяльності.

У процесі анкетування було охоплено всі сектори підприємництва за ознакою розміру бізнесу, так як 60,0 % опитаних респондентів

працевлаштовані на малих підприємствах з чисельністю персоналу до 50 осіб, близько третини (31,4 %) учасників дослідження представляли середній бізнес (кількість працівників 50-250 осіб), в той час як 8,6 % припадало на великі підприємства з чисельністю постійного персоналу понад 250 осіб.

Разом з тим більше половини суб'єктів господарювання, представники яких взяли участь в дослідженні, мають великий досвід у реалізації інвестиційних проєктів, оскільки перебувають на ринку понад 10 років (52,8 %), ще 22,9 % та 17,1 % - функціонують 6-10 або 3-5 років відповідно. Тоді як на новостворений бізнес припадало лише 5,7 % респондентів.

Результати опитування підтвердили, що умови інвестування в національну економіку не у повною мірою сприятливі та в реаліях повномасштабної війни демонструють головно тенденцію до погіршення. Так, у процесі дослідження лише 2,8 % респондентів зазначили, що вважають інвестиційний клімат національної економіки дуже сприятливим, ще 25,7 % та 28,6 % учасників опитування оцінили його як скоріше сприятливий або задовільний (рис. 2.11).

Рис. 2.11. Результати оцінювання рівня сприятливості інвестиційного клімату України, 2024 р.

Примітка: лише 1 варіант відповіді

Джерело: складено за результатами експертного опитування

Разом з цим тривожним, на нашу думку, є факт того, що майже половина експертів (45,7 %) визначають якість інвестиційного середовища України як скоріше несприятливу (37,1 %) або вкрай несприятливу (8,6 %). Зазначене дає підстави для висновку про присутність значних перешкод процесів інвестування, які у підсумку інгібують процеси модернізації традиційних та розвитку пріоритетних галузей національної економіки України.

Зрештою інвестиційний клімат національної економіки формується у результаті впливу широкого спектру чинників, які у підсумку можуть створювати передумови для пожвавлення процесів інвестування або послаблювати привабливість економіки країни/регіону/галузей економічної діяльності для потенційних інвесторів. Практично усі респонденти (99,4 %) відзначили, що ключовим дестабілізуючим викликом планомірного перебігу/розвитку інвестиційних процесів, на сьогоднішній день, залишається війна, яка суттєво вплинула на зміну інвестиційного клімату, послабивши при цьому інвестиційну привабливість провідних галузей національної економіки. У рейтингу основних перешкод, які чинять найбільший тиск на погіршення якості інвестиційного середовища національної економіки, респонденти першість віддають проблемам загостренню питань із кадровим забезпеченням у результаті вимушеної міграції населення, вимивання інтелектуально-кадрового потенціалу, загрози матеріальних втрат, руйнування приміщень і майна внаслідок воєнних дій, ускладнення доступу до фінансових ресурсів, зростання вартості обслуговування позикових коштів, у зв’язку із зниженням рівня кредитування інвестиційних проєктів через скорочення обігових коштів у банківській системі (рис. 2.12).

Зростання ризиків капіталовкладень в розвиток економіки також пов’язані із низьким рівнем державних гарантій економічної безпеки процесів інвестування, цілеспрямованих атак на енергосистему й перебоями в енергопостачанні, які уповільнюють бізнес-процеси та знижують їх

виробничу продуктивність й економічну результативність.

Рис. 2.12. Результати оцінювання ключових проблем/перешкод інвестування в економіку України в умовах повномасштабної війни, 2024 р., бали

Примітка: 5 – найвища оцінка, 0 – найнижча

Джерело: складено за результатами експертного опитування

Представники підприємницьких структур наголосили, що у період повномасштабної війни спостерігається зниження ділової активності через відсутність перспектив розвитку бізнесу та мінливість безпекової ситуації. Разом з тим до системних чинників дестабілізації інвестиційних процесів слід віднести проблеми девальвації національної валюти та макроекономічну нестабільність, зростання тінізації та офшоризації економічних відносин,

збільшення тиску влади на бізнес й поширення корупції, які мали місце й до повномасштабної війни. У процесі дослідження ставилося завдання оцінити якість та рівень сформованості інтегрованого інвестиційного клімату національної економіки України, який забезпечується у структурному зрізі завдяки подоланню перешкод/бар'єрів політико-інституційного, фінансово-економічного, виробничо-ресурсного, інноваційно-технологічного, транспортно-логістичного та соціокультурного характеру.

На загал респонденти доволі посередньо оцінили стан сформованості політико-інституційної складової забезпечення інвестиційних процесів в Україні (рис. 2.13). Зокрема, 31,3 % учасників опитування зазначили, що існують лише незначні інституційно-правові перешкоди не системного характеру, 2,9 % вважали рівень гарантування безпеки інвестиційних процесів з боку держави достатньо високим, ще 34,3 % визначили рівень політико-інституційної підтримки процесів інвестування як задовільний. Натомість, близько 30 % фахівців з інвестування вважають, що інституційно-правова база управління інвестиційними ресурсами недосконала, мінлива та суперечлива, відтак наявне нормативно-правове забезпечення інвестиційної діяльності потребує суттєвого реформування та модернізації.

Варто зазначити, що до повномасштабної війни ключові інституційно-правові перешкоди/бар'єри інвестування були пов'язані здебільшого із бюрократизацією процедур оформлення дозвільної документації на реалізацію інвестиційних проєктів (будівництво, освоєння технологій, сертифікацію та ліцензування інвестиційної діяльності), відсутністю правових гарантій для приватних інвесторів, високим рівнем корупції та тінізації економічних відносин, незахищеністю прав інтелектуальної власності. Лише ці 4 чинники сумарно складали понад 60 % причин дестабілізації й погіршення політико-інституційної складової забезпечення процесів інвестування в розвиток національної економіки (рис. 2.14).

Незважаючи на те, що у передвоєнному періоді респонденти в цілому позитивно оцінювали рівень сформованості законодавчої бази управління

капіталовкладеннями, повномасштабна війна суттєво погіршила якість інституційно-правового забезпечення процесів інвестування.

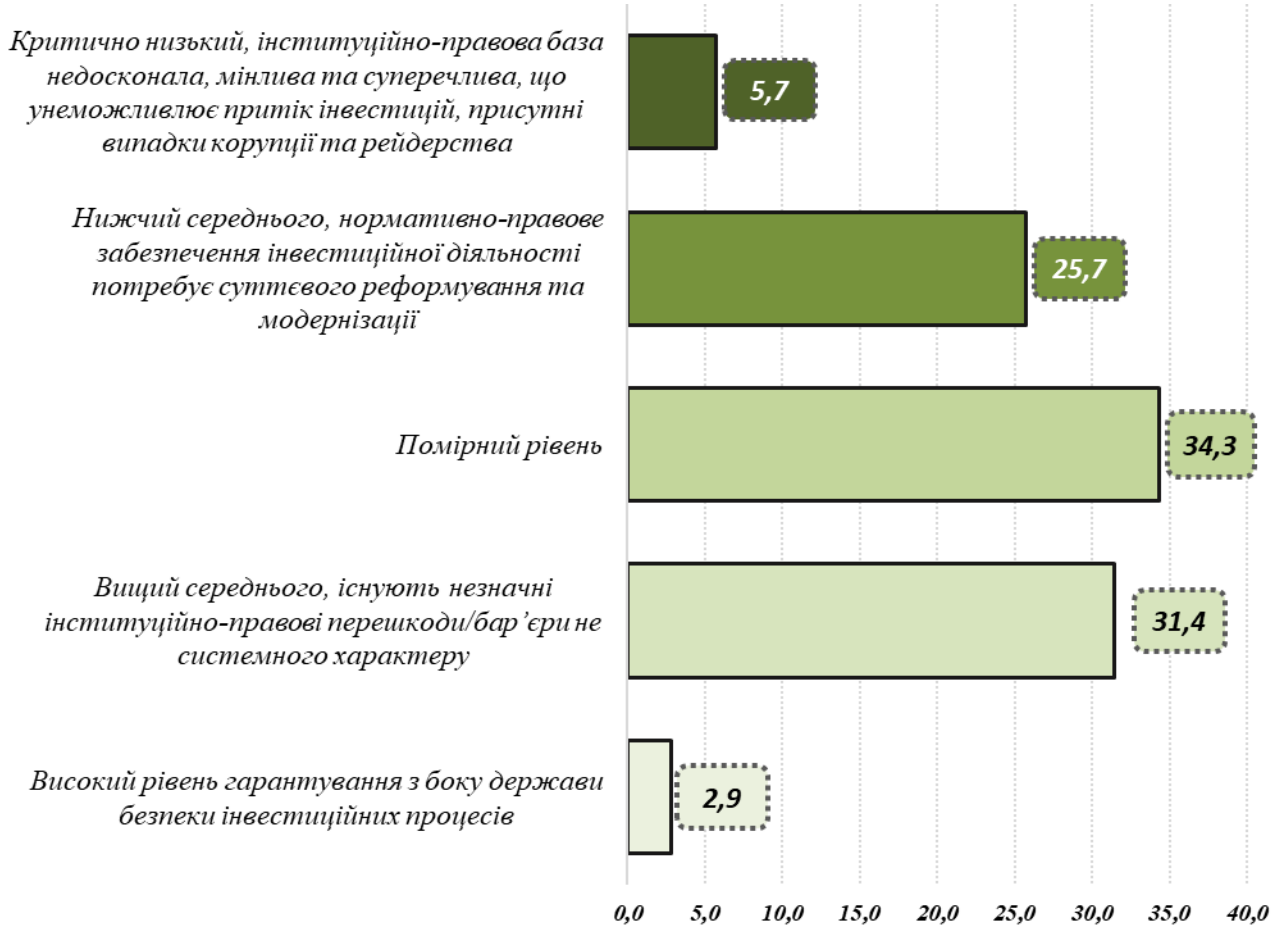

Рис. 2.13. Результати оцінювання стану сформованості політико-інституційної складової забезпечення інвестиційних процесів в Україні, 2024 р., %

Джерело: складено за результатами експертного опитування

Рівень негативного впливу політико-інституційних перешкод на стан інвестиційного клімату зріс практично за всіма чинниками до критичних значень, що засвідчує незадовільний стан державної підтримки інвестиційних процесів та потребу удосконалення/модернізації підходів до управління капіталовкладеннями, в тому числі розробки та впровадження адаптивних, антикризових механізмів, які б посилювали правову безпеку інвестування.

Зрештою політико-інституційні складова інвестиційного клімату фактично встановлює нормативно-правові рамки та «правила гри», за якими

відбувається акумулювання й використання фінансових ресурсів. Однак ухвалення остаточного рішення щодо інвестування коштів здійснюється на основі результатів оцінювання фінансово-економічних умов функціонування національної економіки, зокрема в її галузях та регіонах.

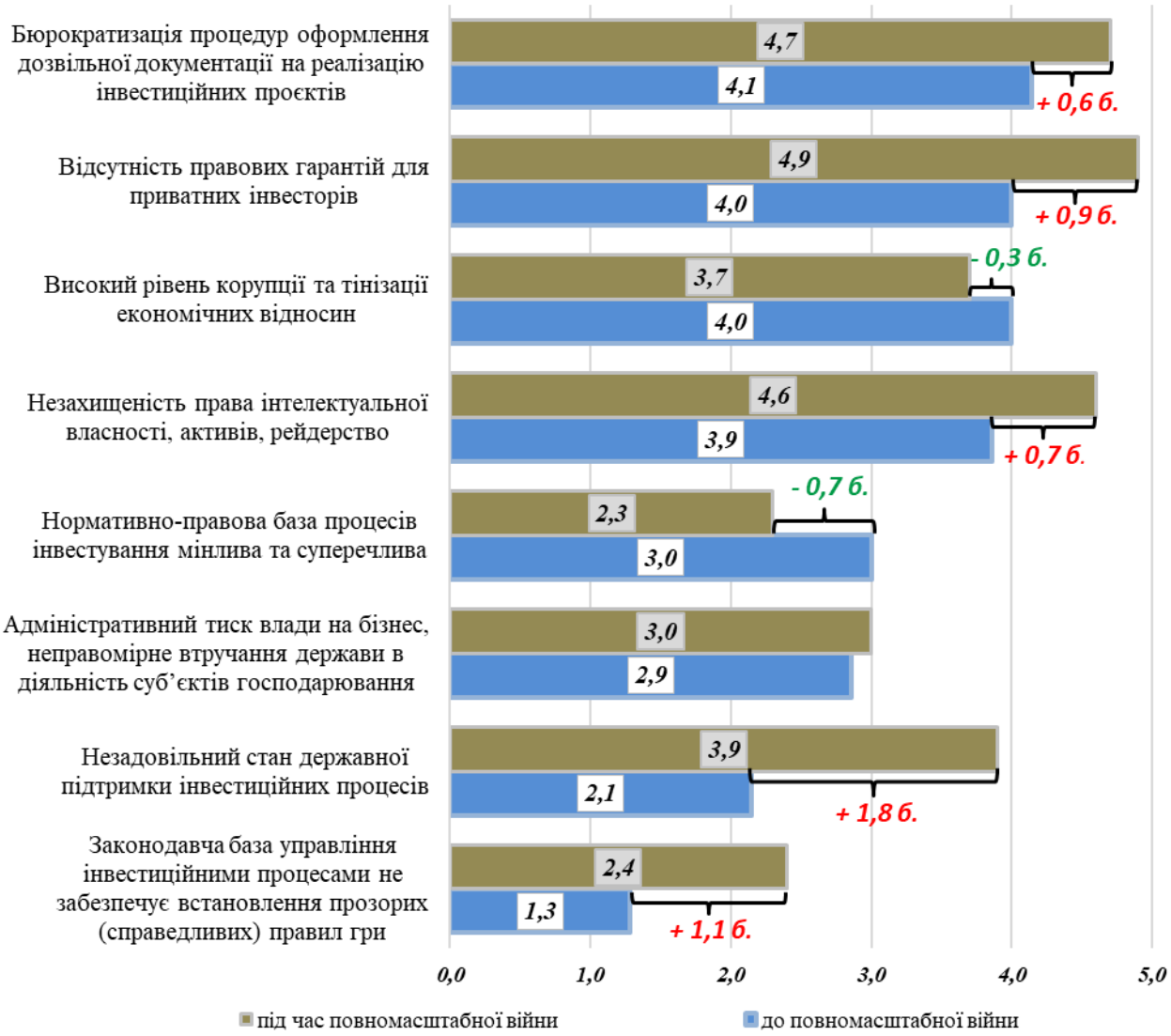

Рис. 2.14. Результати оцінювання ключових політико-інституційних бар'єрів/перешкод, які погіршують якість інвестиційного середовища України, бали

Примітка: 5 – найвища оцінка, 0 – найнижча

Джерело: складено за результатами експертного опитування

Результати експертного опитування засвідчують низький рівень резильєнтності фінансово-економічної складової інвестиційного середовища до викликів ринкових турбулентностей та макроекономічних шоків. Зокрема,

понад 70 % респондентів оцінюють наявний стан сформованості фінансово-економічної складової забезпечення інвестиційних процесів в Україні як критично низький (потенціал економічного зростання у значній мірі вичерпаний, надійність суб'єктів банківської та страхової систем низька) та нижче середнього (57,1 %) (додаток Ж, рис. Ж.1). При цьому оптимістичні настрої зберігалися лише у 5,7 % учасників опитування, які вважали, що деформації в соціально-економічному розвитку є порівняно незначними, а рівень економічної безпеки інвестиційних процесів достатньо помірний.

Примітно, що у довоєнному періоді до ключових фінансово-економічних труднощів процесів інвестування за результатами анкетування експерти віднесли високу вартість залучення та обслуговування позикових коштів (4,0 б.), недосконалу систему підприємницьких ризиків у результаті інвестиційної діяльності (3,7 б.), макроекономічну нестабільність (інфляція, знецінення національної валюти) (3,6 б.) (рис. 2.15).

Водночас повномасштабне вторгнення рф суттєво деформувало фінансово-економічне середовище бізнесу, що відобразилось у скороченні обсягів капіталовкладень та погіршенні фінансово-економічних умов/гарантій інвестування. Відтак до вищенаведених проблем добавилися нові, серед яких неготовність бізнесу та населення інвестувати доходи та заощадження в інвестиційний розвиток економіки (4,3 б.), незадовільний стан фінансово-економічної резильєнтності банківської системи в умовах макроекономічних турбулентностей (3,3 б.).

Це свідчить про загострення кризи недовіри бізнесу та населення до державних органів влади й банківського сектору у питаннях гарантування економічної безпеки інвестиційних процесів, в тому числі через неготовність і, відповідно, несвоєчасне та не у повній мірі оперативне реагування держави на виклики ринкових турбулентностей в умовах повномасштабної війни.

Зрештою поруч із фінансово-економічними аспектами процесів інвестування важливу роль також відіграє виробничо-ресурсна компонента, стан сформованості якої, за результатами опитування більшою мірою

повторює тенденції фінансово-економічної (додаток Ж, рис. Ж.2).

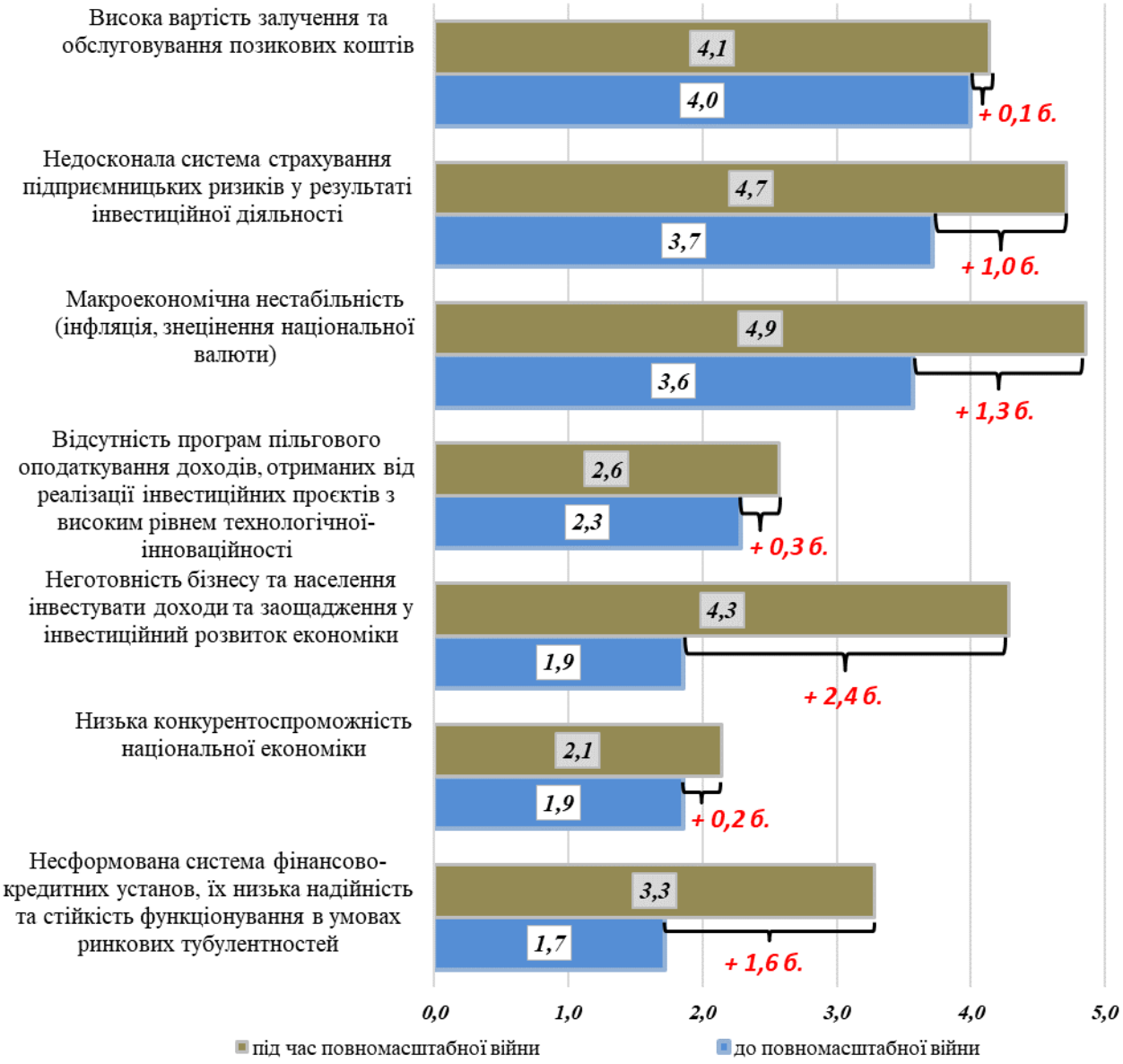

Рис. 2.15. Результати оцінювання ключових фінансово-економічних бар'єрів/перешкод, які погіршують якість інвестиційного середовища України, бали

Примітка: 5 – найвища оцінка, 0 – найнижча

Джерело: складено за результатами експертного опитування

Відтак, 8,6 % експертів з питань інвестування погоджуються з твердженням щодо критично низького рівня забезпечення практично усіма видами ресурсів, що унеможливлює якісне проходження усіх етапів інвестування, значно здорожчує вартість та тривалість реалізації інвестиційних проєктів. Близько двох третин учасників дослідження оцінює

стан сформованості виробничо-ресурсної компоненти забезпечення мотивації до розміщення активів як помірний (34,3 %) або нижче середнього (31,4 %) та визначають її як таку, що послаблює інвестиційну привабливість проблемних регіонів чи галузей національної економіки. Водночас лише 8,6 % респондентів вважають, що національна економіка у повній мірі забезпечена необхідними ресурсами і виробничими технологіями.

Головні проблеми виробничо-ресурсної складової, за даними експертного опитування, великою мірою пов'язані, з одного боку, із низькою якістю інтелектуально-кадрового забезпечення, браком висококваліфікованих та вузькопрофільних фахівців (4,1 бала у довоєнному періоді та 4,9 під час війни), в той час як, з іншого боку, із незадовільним станом розвитку промислово-виробничої інфраструктури, яка є часто морально застарілою та, відповідно, не дозволяє виготовляти інноваційну продукцію, а також низьким рівнем забезпечення матеріально-технічними засобами в цілому. Сукупно вищенаведені проблеми формують більше 60 % усіх виробничо-ресурсних перешкод формування інтегрованого інвестиційного клімату національної економіки.

Разом з тим сповільнюють процеси інвестиційного розвитку затримки зі фінансування інвестиційних проєктів, особливо неповне або несвоєчасне виконання фінансових зобов'язань, яке, по-перше, пролонгує строки окупності проєкту (при цьому можуть зростати витрати на обслуговування інвестиційного процесу та загальна вартість робіт у зв'язку з девальвацією національної грошової одиниці та інфляційними процесами), а, по-друге, створює передумови до послаблення рівня довіри контрагентів та їх бажання (готовності) в принципі брати участь у реалізації проєктів, які реалізовуються за інвестиційні кошти. Результати анкетування демонструють, що повномасштабна війна суттєво погіршила якість інвестиційного середовища України, в тому числі за рахунок дії чинників виробничо-ресурсної компоненти, серед яких зниження до критичних значень інтелектуально-кадрового потенціалу (+0,8 б.) та готовності персоналу освоювати нові

виробничі технології і практики управління бізнес-процесами (+1,7 б.), ускладнення доступу до природних ресурсів, сировини й енергії (+1,0 б.).

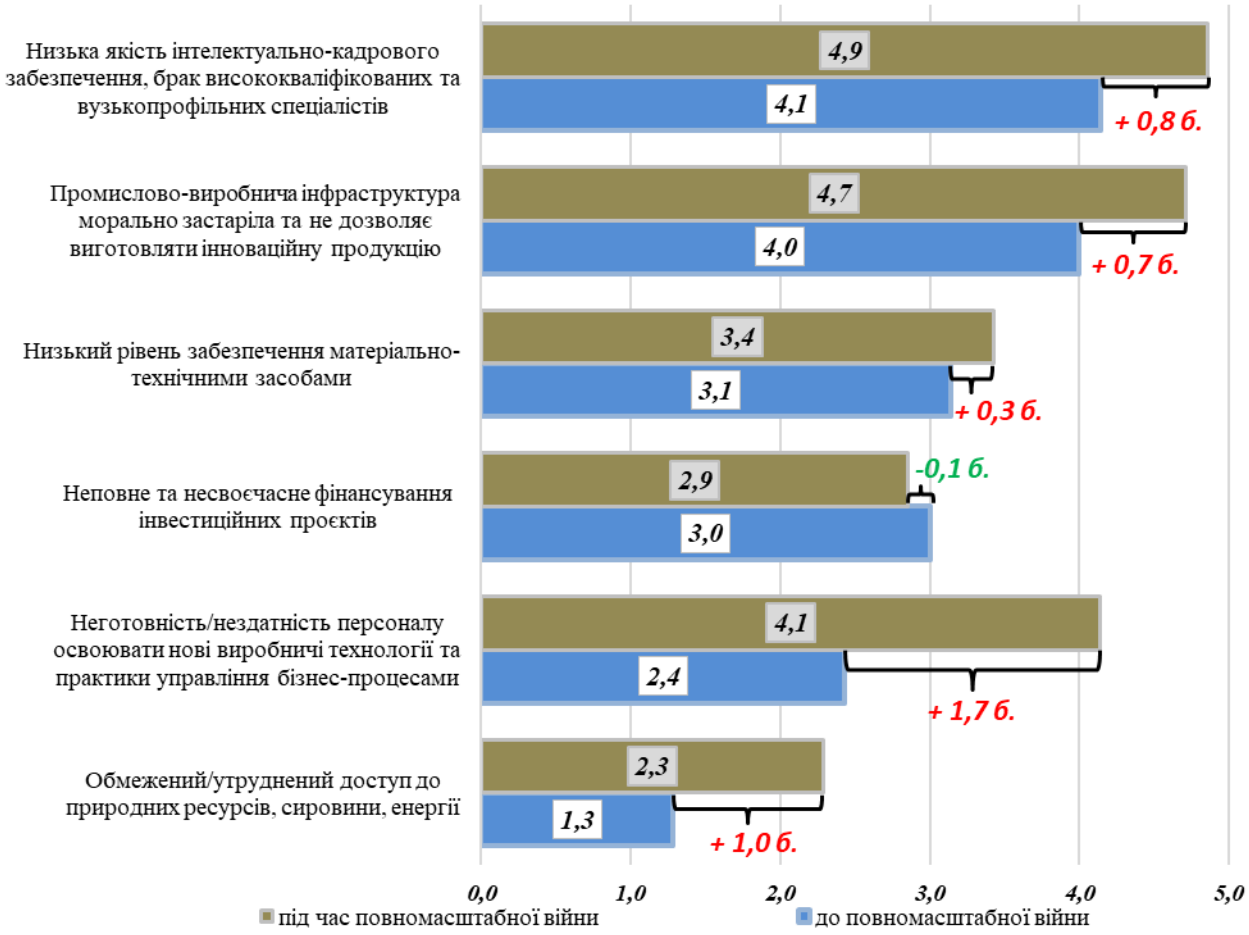

Рис. 2.16. Результати оцінювання ключових виробничо-ресурсних бар'єрів/перешкод, які погіршують якість інвестиційного середовища України, бали

Примітка: 5 – найвища оцінка, 0 – найнижча

Джерело: складено за результатами експертного опитування

Таким чином, державним органам влади варто розробляти механізми та впроваджувати програмно-цільові заходи інвестиційної політики, які б насамперед послаблювали рівень деструктивного впливу виробничо-ресурсних чинників на процеси інвестування, в тому числі сприяли збереженню та відновленню інтелектуально-кадрового потенціалу, оновленню (модернізації) виробничо-технологічної інфраструктури національної економіки.

Зрештою в умовах системної цифровізації бізнес-процесів та

збільшення ролі інновацій у забезпеченні високих темпів економічного зростання національної економіки при формуванні сприятливого інвестиційного клімату важливе місце займає також інноваційно-технологічна складова. В останні роки в Україні спостерігалися тенденції до зростання обсягів та частки капіталовкладень, які скеровувалися на розвиток технологічних інновацій. Однак, як свідчать результати дослідження, потенціал розвитку національної економіки використовувався не у повній мірі через присутність перешкод інноваційно-технологічного характеру, які погіршували якість та кінцеву результативність/продуктивність капіталовкладень.

Так, лише 8,6 % респондентів у процесі опитування оцінили стан сформованості інноваційно-технологічної компоненти забезпечення інвестиційних процесів в Україні, як високий, за якого у всіх галузях національної економіки впроваджуються передові технології, інноваційна інфраструктура розвивається динамічно, що посилює технологічну конкурентоспроможність національної економіки України (додаток Ж, рис. Ж.3). Водночас більшість експертів все таки були менш оптимістичними у своїх судженнях, оскільки 37,1 % та 31,4 % респондентів вважали, що інвестиційні проєкти з високим рівнем технологічності реалізовуються помірними темпами або лише в окремих галузях та регіонах, а це у свою чергу сприяло нарощенню просторово-галузевих диспропорцій в економічному розвитку територій. Разом з тим, вкрай негативно були налаштовані 5,7 % учасників опитування, які притримувались позиції, що інвестиційні кошти використовуються неефективно та не цілеспрямовано, позаяк спрямовуються у розвиток морально застарілих технологій, проєктів з низьким рівнем продуктивності, що посилювало, наприклад, відтік вузькопрофільних спеціалістів в сфері інновацій та інформаційних технологій.

Відтак, до ключових демотиваторів/перешкод інноваційно-технологічного характеру, які погіршують якість інвестиційного клімату,

експерти віднесли незадовільний рівень сучасності та достатності програмного і апаратного забезпечення підприємств, моральну застарілість їх техніко-технологічної бази (4,6 б. у довоєнному періоді та зростання ще на 0,3 б. в умовах повномасштабного вторгнення), низький стан державної підтримки та гарантій при реалізації інноваційних бізнес-проєктів, в тому числі їх масштабування у передових галузях національної економіки (4,3 б.), низьку інвестиційна активність підприємств зі створення, залучення і впровадження передових цифрових технологій, яка особливо суттєво знизились в період повномасштабної війни (+0,6 б з 4,1 б. до 4,7 б.) (рис. 2.17).

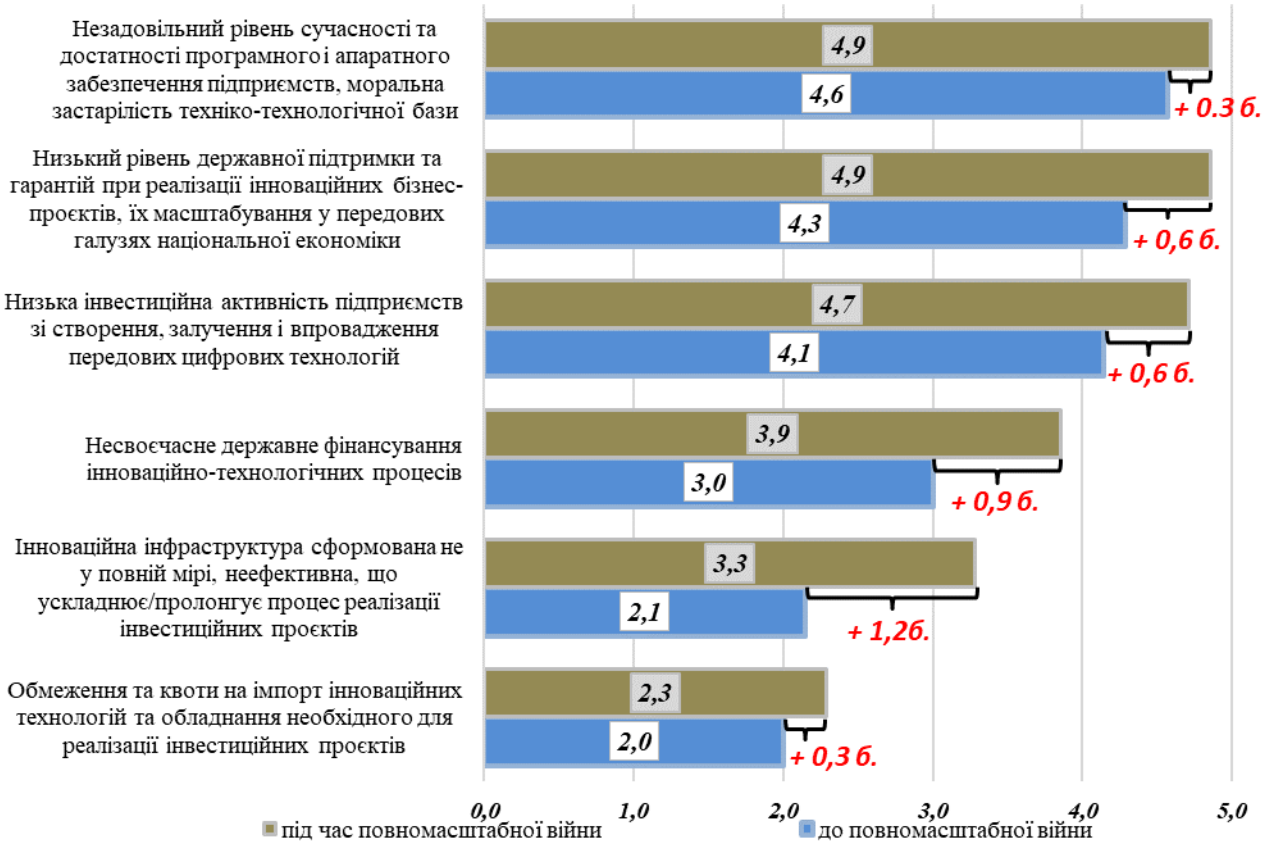

Рис. 2.17. Результати оцінювання ключових інноваційно-технологічних бар'єрів/перешкод, які погіршують якість інвестиційного середовища України, бали

Примітка: 5 – найвища оцінка, 0 – найнижча

Джерело: складено за результатами експертного опитування

Додатково експерти відзначили, що в умовах війни значно скоротилось фінансування державних інвестиційних програм/проєктів з високим рівнем

інноваційності та технологічності, що призвело до їх згортання та відповідно збільшення негативного впливу даного чинника на процес деформації інвестиційного середовища національної економіки. Зрештою найменш значущими загрозами інвестиційній безпеці залишалися обмеження та квоти на імпорт інноваційних технологій, а також обладнання необхідного для реалізації інвестиційних проєктів (2,0 б./2,3 б. відповідно від довоєнного чи воєнного періоду).

На наш погляд, ключові пріоритети державної політики повоєнного відновлення першочергово повинні орієнтуватися на подолання вищезазначених інноваційно-технологічних бар'єрів інвестиційного розвитку національної економіки, оскільки саме поширення передових технологій в пріоритетних галузях економіки, розвиток інноваційної інфраструктури можуть у підсумку оздоровити її та стати драйверами пожвавлення процесів соціально-економічного поступу національної економіки України.

Не менш прикладне значення, при нарощенні якісних характеристик інтегрованого інвестиційного клімату відіграє транспортно-логістична компонента, рівень сформованості якої видозмінюється у залежності від наявності якісних транспортних мереж, доступності та надійності функціонування різних видів транспорту, розгалуженості транспортно-логістичної інфраструктури.

В цілому експерти доволі позитивно оцінюють поточний стан функціонування транспортно-логістичної складової забезпечення інвестиційних процесів (додаток Ж, рис. Ж.4). Зокрема, 8,6 % учасників опитування погодились із тезою про те, що транспортно-логістична інфраструктура сформована й максимально ефективна, а Україна характеризується доволі вигідним геоекономічним розташуванням в центрі Європи. Ще 37,1 % та 17,1 % відповідно охарактеризували рівень розвитку транспортно-логістичної компоненти мотивації до розміщення активів як помірний або вище за середній.

З іншого боку, повномасштабне вторгнення рф, часткова окупація та

руйнування усталених транспортно-логістичних шляхів погіршили якість інвестиційного середовища, а відтак 31,4 % респондентів зазначили, що наявна інфраструктура морально застаріла та потребує значної модернізації/оновлення або капітального ремонту й відбудови у зв'язку зі знищенням під час бойових дій.

На загал результати анкетування дозволили дійти висновку, що у довоєнному періоді транспортно-логістична складова забезпечення якості інвестиційних процесів функціонувала доволі ефективно, а тому жодна з перешкод транспортно-логістичного характеру в бальній оцінці не перевищувала значення в 3 бали (помірний рівень небезпеки для процесів інвестування) (рис. 2.18).

Водночас послаблення безпекової ситуації в Україні ускладнило доступ бізнесу до транспортно-логістичних мереж, просування продукції на ринки збуту (+1,4 б.), сприяло зростанню операційних витрат у зв'язку із невчасною доставкою, зростанням ризиків втрат (пошкодження або знищення товарів, обладнання, сировини та інших матеріальних цінностей) під час транспортування (+3,1 б.), погіршило стан транспортно-логістичної інфраструктури, у зв'язку із згортанням проєктів орієнтованих на будівництво, ремонт та модернізацію дорожніх та залізничних шляхів, оновлення транспортного парку (+1,1 б.).

Зрештою забезпечення системної безпеки та якості процесів інвестування потребує також подолання соціокультурних перешкод, до яких експерти у довоєнному періоді відносили низьку платоспроможність потенційних клієнтів (3,4 б.), загострення проблем із демографічним відтворенням (знелюднення територій, старіння населення, еміграція висококваліфікованих кадрів, скорочення чисельності потенційної робочої сили) (3,3 б.), слабкий рівень розвитку соціальних інституцій (2,9 б.) та незадовільний стан соціального клімату (рис. 2.19).

На загал експерти вважають, що, незважаючи на соціально-економічні потрясіння та негаразди, які мали місце в Україні, рівень сформованості

соціокультурної складової якості інвестиційного клімату в Україні порівняно з іншими компонентами є найбільш оптимальним. Відтак більшість респондентів (51,4 %) притримувалися позиції, що рівень якості життя населення є достатньо задовільним, так як більшість соціальних проблем вирішуються завдяки ефективній і злагодженій діяльності соціальних інституцій національної економіки. Натомість лише близько 15 % учасників опитування наголошували на критичних аспектах впливу соціокультурної компоненти на якість процесів інвестування, які проявлялися в площині погіршення соціального клімату, режиму відтворення населення та криміногенної ситуації (додаток Ж, рис. Ж.5).

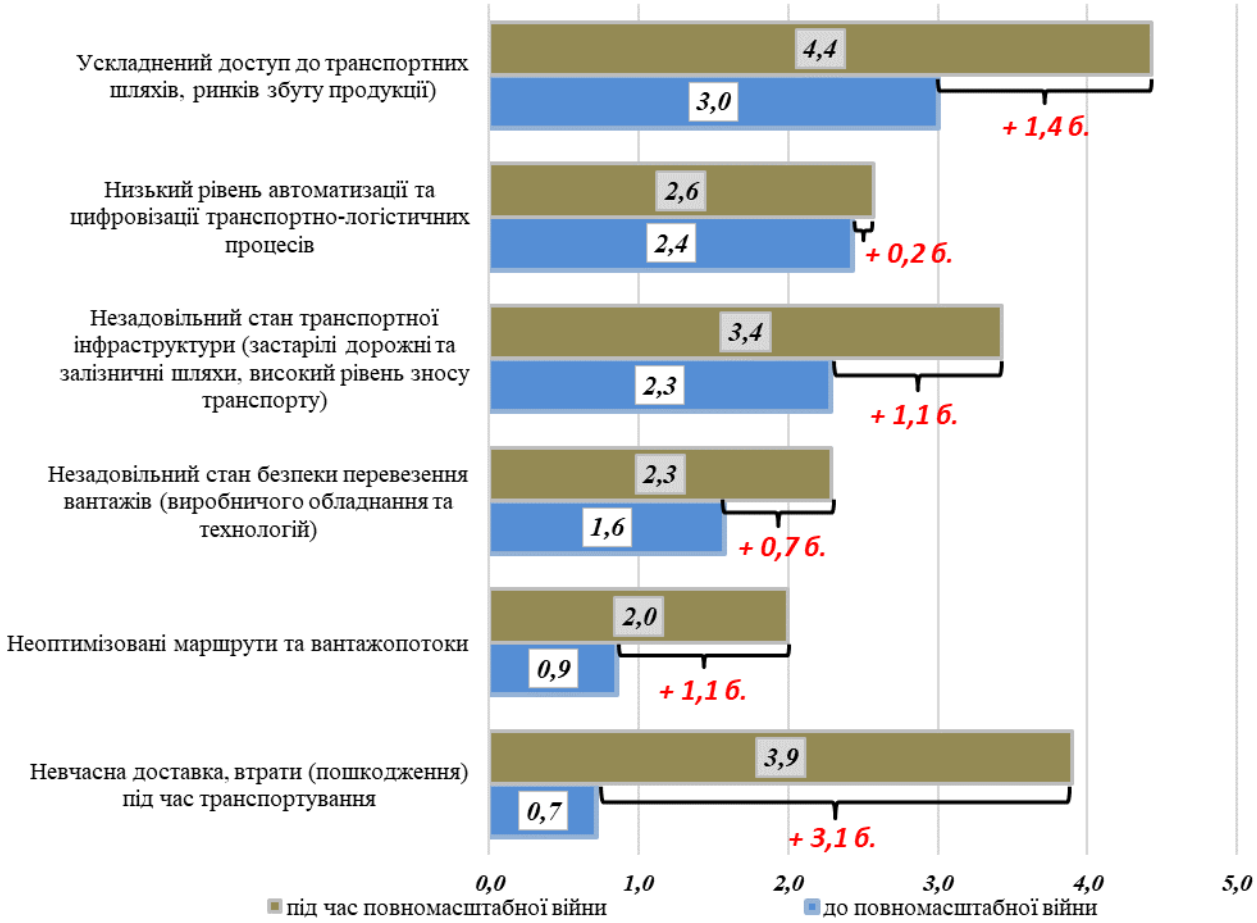

Рис. 2.18. Результати оцінювання ключових транспортно-логістичних бар'єрів/перешкод, які погіршують якість інвестиційного середовища України, балів

Примітка: 5 – найвища оцінка, 0 – найнижча

Джерело: складено за результатами експертного опитування

Тим не менш повномасштабне вторгнення послабило рівень соціальної безпеки України, що на практиці відобразилося в зростанні ваги соціокультурних ризиків у процесах інвестування, серед яких збільшення рівня злочинності та тиску кримінальних структур на діяльність суб'єктів бізнесу (+2,7 б.), погіршення стану соціального клімату (+1,7 б.), загострення проблем соціально-демографічного відтворення (+1,1 б.).

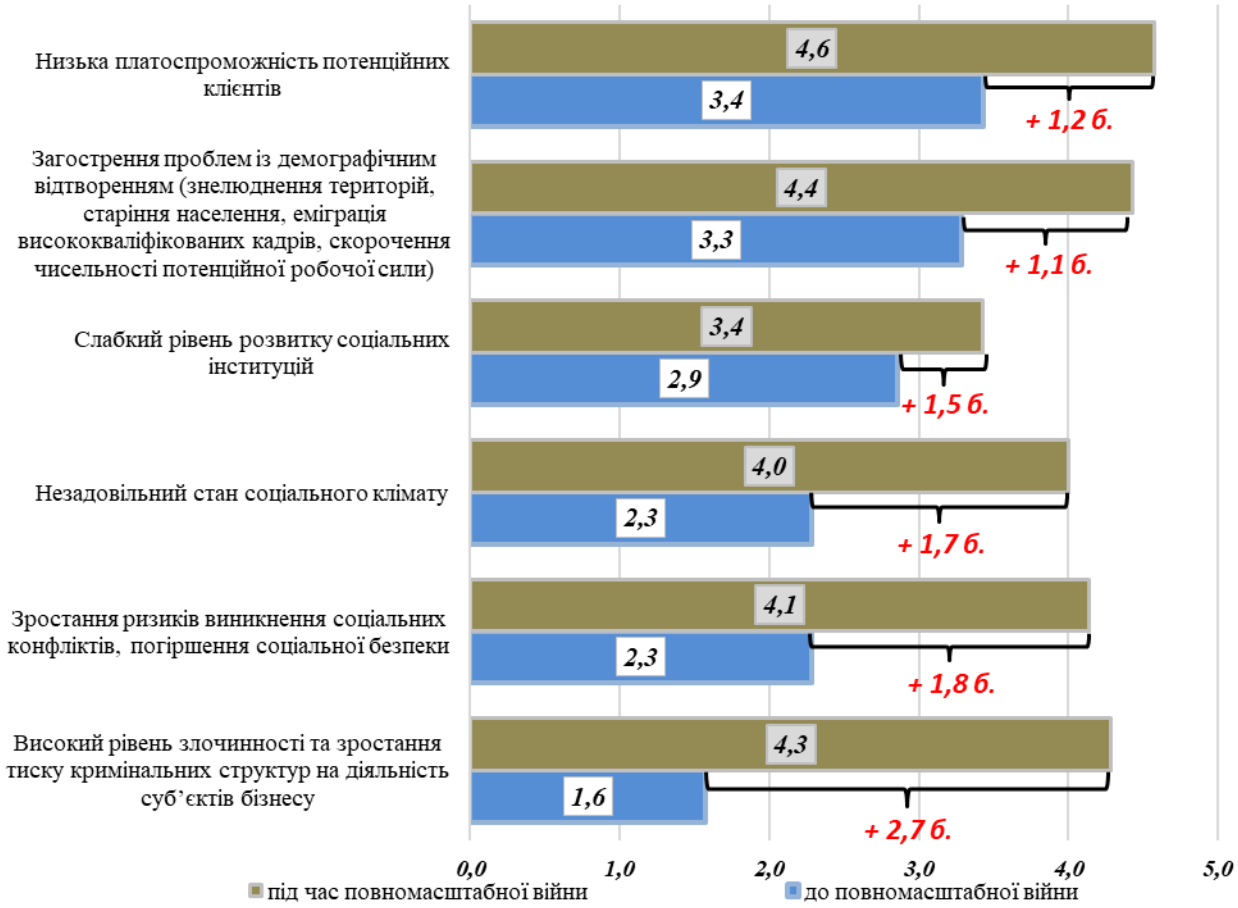

Рис. 2.19. Результати оцінювання ключових соціокультурних бар'єрів/перешкод, які погіршують якість інвестиційного середовища України, бали

Примітка: 5 – найвища оцінка, 0 – найнижча

Джерело: складено за результатами експертного опитування

Не менш практичне значення, на думку респондентів, також матимуть заходи орієнтовані на впровадження практики застосування податкових пільг (у межах місцевих податків і зборів) для підприємств, які здійснюють інвестиційну діяльність у пріоритетних галузях економіки (4,0 б.),

покращення ресурсної, зокрема техніко-технологічної забезпеченості підприємств-інвесторів, сприяння у імпорті інноваційних технологій та обладнання необхідного для реалізації інвестиційних проєктів (3,7 б.), розвиток та стабільне функціонування фінансово-кредитного та страхового сектору (3,7 б.).

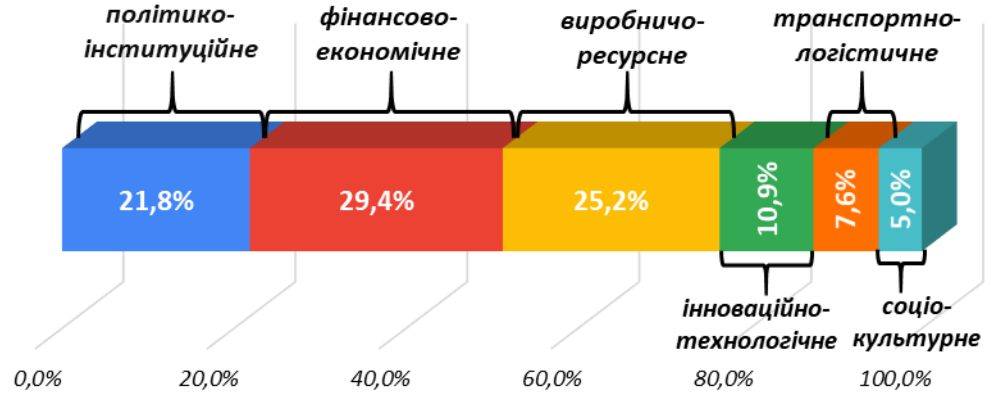

Рис. 2.20. Результати оцінювання важливості компонентів інвестиційного клімату національної економіки України у його забезпеченні, %

Джерело: складено за результатами експертного опитування

Отже, інвестиційному клімату притаманна інтеграційна основа, а відтак його формування вимірюється в розрізі дії чинників політико-інституційного, фінансово-економічного, виробничо-ресурсного, інноваційно-технологічного, транспортно-логістичного та соціокультурного характеру, які у своїй взаємодії забезпечують покращення або погіршення значень структурно-кваліметричних детермінант процесів інвестування та резильєнтність інвесторів до дії негативних перешкод та бар'єрів. Разом з тим, вага їх впливу на рівень формування інтегрованого інвестиційного клімату та збереження його якісних характеристик є нерівноцінною та нерівномірною. На думку респондентів, найвища частка серед складових забезпечення якісних параметрів інвестиційного середовища належить фінансово-економічній компоненті, на яку припадає – 29,4 %, ще 25,2 % – на виробничо-ресурсну та 21,8 % – на політико-інституційна, тоді як менш важливими залишалися транспортно-логістична та соціокультурна складові,

на які у сукупності припадало лише близько 10 % (рис. 2.20).

Рис. 2.21. Результати оцінювання рівня доцільності заходів, які варто реалізувати державним органам влади з метою покращення інвестиційного клімату, балів

Примітка: 5 – першочергові , 0 – найменш затребувані

Джерело: складено за результатами експертного опитування

Відтак, органам державної влади з метою формування нтегрованого інвестиційного клімату необхідно модернізувати державну інвестиційну

політику, таким чином аби вона враховувала покращення кожної з вищенаведених складових у забезпеченні процесів інвестування, а також впроваджувати механізми, які б врегульовували проблеми та відповідно забезпечували покращення характеристик інвестиційного середовища.

Зрештою результати оцінювання доцільності заходів (рис. 2.21), які варто реалізувати державним органам влади з метою покращення інвестиційного клімату, показали, що першочергово управлінські дії держави повинні спрямовуватися на страхування фінансових та інвестиційних ризиків (5,0 б.), поліпшення інвестиційних умов і гарантій для приватних інвесторів (4,7 б.), спрощення процедур оформлення дозвільної документації на реалізацію інвестиційних проєктів: будівництво, освоєння технологій, сертифікацію та ліцензування інвестиційної діяльності (4,4 б.).

Таким чином, державним органам влади передусім слід орієнтуватися на викорінення виявлених проблем, а також системних чинників – демотиваторів, які погіршують якість інвестиційного середовища національної економіки України.

Зрештою кваліметричні характеристики інвестиційного клімату та рівня його інтегрованості, безумовно, є прямою ознакою та результатом управлінського впливу державних органів влади, які відповідальні за формування й реалізацію ефективної інвестиційної політики. У результаті розробки дієвих і ефективних механізмів, інструментів та засобів державної інвестиційної політики та їх скерування на усунення виявлених недоліків, викликів і перешкод інвестування, створюються передумови для покращення інвестиційного середовища національної економіки, що у свою чергу сприятиме активізації процесів внутрішнього та зовнішнього інвестування, в тому числі формування інтегрованого інвестиційного клімату національної економіки.

2.3. Характеристика якості державної політики формування інтегрованого інвестиційного клімату України

Вочевидь, що інвестиційна активність та структурно-кваліметричні параметри інвестиційної діяльності видозмінюються у залежності від рівня сформованості тих, чи інших складових інвестиційного клімату національної економіки. В свою чергу стан і якісні характеристики процесів інвестування насамперед детермінуються в площині дієвості та системності управлінського впливу органів державної влади відповідальних за формування та реалізацію інвестиційної політики, за якої створюються умови для залучення інвестиційних ресурсів (забезпечення мотивації до інвестування), гарантування їх економічної безпеки, раціонального використання та максимізації соціально-економічних ефектів від їх освоєння.

Для оцінювання якості державної політики формування інтегрованого інвестиційного клімату України необхідно проаналізувати досвід державного управління в цій сфері з позиції складових інвестиційного середовища, до яких відносимо політико-інституційну, фінансово-економічну, виробничо-ресурсну, інноваційно-технологічну, транспортно-логістичну та соціокультурну компоненти. Передумови для активізація процесів інвестування створюються у площині політико-інституційного середовища, в межах якого встановлюються нормативно-правові «правила гри», а також формується організаційно-управлінська спроможність органів влади здійснювати державний нагляд та контроль за перебігом процесів пошуку і використання інвестиційних ресурсів.

Починаючи з 90-х років XX ст., в Україні розпочався процес створення законодавчої бази управління інвестиційними процесами, до якої слід віднести закони України «Про інвестиційну діяльність» від 18.09.1991 р., «Про зовнішньоекономічну діяльність» від 16.04.1991 р., «Про режим іноземного інвестування» від 19.03.1996 р., «Про стимулювання інвестиційної діяльності у пріоритетних галузях економіки з метою

створення нових робочих місць» від 06.09.2012 р., «Про державно-приватне партнерство» від 21.06.2012 р., «Про інститути спільного інвестування» від 5 липня 2012 р., «Про державну підтримку інвестиційних проектів із значними інвестиціями в Україні» від 17.12.2020 р.

На сьогоднішній день ключове місце серед нормативно-правових актів займає Закон України «Про інвестиційну діяльність» [158], у якому визначено основоположні засади управління інвестиційними процесами на території України. Зокрема, у законі закріплено поняття інвестицій, інвестиційної та інноваційної діяльності, детерміновано права, обов'язки, принципи взаємовідносин між суб'єктами процесів інвестування, сформовано цілі, форми та способи державного регулювання інвестиційних процесів, а також визначено державні гарантії щодо стабільності умов здійснення інвестиційної діяльності, додержання прав і законних бізнес-інтересів, захисту інвестицій незалежно від форм власності інвесторів і реципієнтів інвестицій.

Зважаючи на те, що на момент здобуття незалежності Україна успадкувала технологічно застарілу промислово-виробничу інфраструктуру з низьким рівнем продуктивності та енергоефективності, а інвестиційна діяльність була не поширеною, першочергові кроки державних органів влади орієнтувалися на активізацію процесів інвестування, удосконалення нормативно-правової бази управління процесами інвестування, в тому числі гармонізації національного законодавства у відповідності до практик передових економік світу, в тому числі країн ЄС.

У цьому відношенні державними органами влади було розроблено низку організаційно-правових документів, серед яких Концепція регулювання інвестиційної діяльності в умовах ринкової трансформації економіки [159], Програма розвитку інвестиційної діяльності на 2002-2010 роки [157], численні укази Президента України орієнтовані на активізацію заходів щодо поліпшення інвестиційного клімату в Україні. У даних документах систематизовано ключові принципи управління інвестиційними

процесами, спрямовані на поступову децентралізацію процесів інвестування, лібералізацію ділової активності, системну модернізацію нормативно-правової бази, стимулювання бізнесу вкладати фінансові ресурси у власний розвиток, забезпечення політичної стабільності і консолідованих дій усіх гілок влади.

Зрештою структурно-галузева трансформація національної економіки та розвиток бізнес-процесів потребували залучення значних за обсягами інвестиційних ресурсів. Однак внутрішні фінансово-економічні резерви бізнесу були обмежені, що сповільнювало темпи модернізації наявних виробничих потужностей та створення нових з високим рівнем технологічності й інноваційності. Відтак проблема дефіциту інвестиційних ресурсів вирішувалась шляхом пошуку та диверсифікації джерел їх формування, в тому числі через зростання обсягів інвестицій з-за кордону та збільшення їх частки в структурі капіталовкладень. З метою стимулювання припливу іноземних інвестицій державними органами влади було розроблено відповідне законодавство: закони України «Про режим іноземного інвестування», «Іноземні інвестиції», «Про Державну програму заохочення іноземних інвестицій в Україні», у яких визначено правовий алгоритм використання інвестицій з-за кордону, означено їх види та можливі форми освоєння, пріоритетні сфери/напрями спрямування іноземних інвестицій, а також зобов’язання держави гарантувати захист інвестиційної діяльності від зміни законодавства.

Незважаючи на прогресивні ініціативи, задекларовані у численних нормативно-правових актах з питань залучення іноземних інвестицій, вітчизняне законодавство потребує удосконалення та модернізації. У цьому відношенні органам державної влади найперше необхідно впроваджувати заходи, які б забезпечували процес зближення норм інвестиційного законодавства України у відповідності до практик ЄС, а також посилювали впорядкованість, уніфікованість, комплексність та узгодженість інвестиційного законодавства через формування так званого «Інвестиційного

кодексу України». Це дозволило б покращити рівень гарантування нормативно-правової безпеки інвестиційної діяльності та резильєнтність інвестиційних процесів від мінливості політичної кон'юнктури.

В умовах зростання ролі інвестицій у забезпеченні економічного зростання національної економіки та покращенні добробуту населення, важливе місце займають законодавчі ініціативи орієнтовані на активізацію інвестиційної діяльності у пріоритетних/стратегічних галузях економіки [160]. Адже ухвалення відповідних нормативно-правових актів дозволяє на практиці раціоналізувати процес використання обмежених інвестиційних ресурсів та реалізовувати найперше проєкти розвитку у видах економічної діяльності, які з позиції соціально-економічних результатів є найбільш суспільно значимими. За роки незалежності в Україні були неодноразово здійснені спроби детермінації пріоритетних галузей, однак, на наш погляд, достатньо дискусійним залишався факт того, що до переліку пріоритетних галузей включалися види господарської діяльності з порівняно низьким рівнем технологічності та ефективності бізнес-процесів, такі як розвиток паливно-енергетичного та агропромислового комплексу, соціальної сфери, подолання наслідків Чорнобильської катастрофи, активізація розвитку медико-фармацевтичної та мікробіологічної промисловості, диверсифікація асортименту та обсягів виробництва товарів широкого вжитку та послуг, в тому числі підвищення її якості та конкурентоспроможності.

Разом із модернізацією інвестиційного законодавства перелік стратегічних напрямів економічної діяльності видозмінювався, проте органи державної влади все одно не у достатній мірі приділяли увагу розвитку підприємницьких ініціатив у сферах інформаційних технологій, транспорту та логістики, відновлювальної енергетики, налагодження масового виробництва у сфері автомобілебудування.

Аналіз нормативно-правового середовища інвестиційної діяльності дозволив дійти висновку, що організаційно-управлінські прогалини у даній сфері насамперед пов'язані з не у достатній мірі сформованими та відповідно

слабо ефективними механізмами протидії корупції й тінізації економічних відносин, недобросовісною конкуренцією, незаконним втручанням держави в діяльність суб'єктів інвестиційної діяльності, в тому числі лобіювання та просування інвестиційних проєктів з низьким рівнем економічної результативності та суспільної корисності. Варто зазначити, що на сьогоднішній день, значна частина інвестиційних процесів підпадає під регулювання нормативно-правових актів різних галузей, що у підсумку ускладнює інвестиційне законодавство, призводить до подвійного трактування норм у різних підзаконних актах і, таким чином, гальмує процеси капіталовкладень в розвиток національної економіки.

Недоліки державної інвестиційної політики пов'язані як із мінливістю законодавства, так і нестійкістю організаційної системи управління інвестиційними процесами на рівні національної економіки, що, відповідно, сприяє бюрократизації процедур оформлення дозвільної документації та у підсумку послаблює рівень сприятливості інвестиційного середовища.

Структура виконавчих органів влади з питань інвестування, розподіл функціональних обов'язків між ними зазнавали постійних змін та трансформацій у залежності від політичного курсу України. Водночас провідне місце серед організаційно-управлінських інституцій займає Міністерство економіки України, яке безпосередньо відповідальне за формування та забезпечення реалізації державної інвестиційної політики та здійснює управління публічними інвестиціями. Відтак, у складі Міністерства функціонує Департамент залучення інвестицій та взаємодії з міжнародними організаціями, а також управління публічних інвестицій.

Додатково на різних етапах створювалися допоміжні виконавчі органи державної влади, назви яких та функціональні обов'язки видозмінювались і трансформувались в умовах розвитку національної економіки та зміни політичної кон'юнктури. Серед них:

- Агентство міжнародного співробітництва та інвестицій (1994-2004 рр.), метою діяльності якого було налагодження ефективної системи взаємодії та

комунікації з міжнародними організаціями, урядами іноземних держав та закордонними бізнес-корпораціями з ціллю пошуку, залучення і ефективного використання зовнішніх фінансових ресурсів на потреби реалізації економічних реформ в умовах ринкової трансформації національної економіки, її структурної перебудови.

- Консультативна рада з питань іноземних інвестицій в Україні (1996-2012 рр.), Рада вітчизняних та іноземних інвесторів (2012-2014 рр.) та Національна інвестиційна рада (2014 – до сьогодні) - як консультативно-дорадчі органи при Президентові України, сфера діяльності яких зосереджується на детермінації проблемних аспектів інвестування в економіку України, обґрунтуванні пропозицій щодо стимулювання процесів інвестування, формуванні привабливого інвестиційного середовища України з урахуванням міжнародного досвіду, визначенні пріоритетних напрямів державної політики покращення інвестиційного клімату в Україні, напрацюванні проєктів законодавчих актів з питань інвестиційної діяльності.

З позитивної сторони слід відзначити, що Національну інвестиційну Раду на відміну від попередніх інституцій можна вважати доволі репрезентативним та дієвим органом влади, так як до процесу обговорення дискусійних питань і пошуку шляхів їх вирішення, на сьогоднішній день, залучається доволі широке коло фахівців з питань інвестування, як у сфері державного управління, так і топ-менеджменту міжнародних корпорацій, які безпосередньо реалізують інвестиційні проєкти в Україні або планують здійснювати інвестиційну діяльність (ArcelorMittal, Bunge, Huawei, Socar, VEON Limited, METRO, VEON Limited та ін.) [153].

Урядовий офіс із залучення та підтримки інвестицій, який був створений у 2016 році та реформований в «UkraineInvest» у 2018 році, як державна установа призначена для налагодження ефективної комунікації інвесторів із державними агенціями, активізації процесів залучення значних за обсягами прямих іноземних інвестицій та надання допомоги існуючим інвесторам у розширенні сфери діяльності бізнесу в Україні, в тому числі

через надання організаційної й інформаційно-консультативної допомоги інвесторам при підготовці та реалізації інвестиційних проєктів.

Разом з тим системоформуюче ядро серед управлінських інституцій займає Державне агентство з інвестицій та розвитку, яке у взаємодії з Міністерством економіки України відповідальне за реалізацію державної політики у сфері інвестиційної діяльності. Дана Інституція наділена широким колом повноважень. До найважливіших відносимо: розробку пропозицій щодо покращення інвестиційного клімату національної економіки та механізмів залучення інвестицій, участь у формуванні проєктів Державної програми економічного і соціального розвитку, налагодження комунікації та співробітництва центральних і місцевих органів виконавчої влади, з установами та організаціями інших країн, міжнародними фінансовими установами у сфері інвестиційної діяльності, сприяння у вирішенні конфліктних ситуацій між іноземними інвесторами та державними органами влади.

Не менш прикладне значення серед організаційно-управлінських інституцій займав Український центр сприяння іноземному інвестуванню, який функціонував у 2005-2010 рр. Його діяльність зосереджувалась передовсім довкола проблем моніторингу процесів іноземного інвестування, вияву їх особливостей, діагностики якості нормативно-правового забезпечення, промоції інвестиційного потенціалу національної економіки серед потенційних інвесторів шляхом підготовки та поширення довідково-інформаційних, рекламних матеріалів, реалізації освітньо-просвітницьких заходів (конференцій, семінарів, симпозіумів, виставок, навчань з питань інвестиційної діяльності та особливостей залучення інвестицій в економіку України), які у підсумку, мали б посилювали мотивацію до розміщення інвестицій та полегшувати процес їх використання. Також діяльність Центру передбачала налагодження тісної взаємодії з місцевими органами виконавчої влади через проведення спільних заходів з активізації інвестиційних процесів із врахуванням галузево-територіальних особливостей,

інвестиційного потенціалу регіонів, а також тісну комунікацію з управлінським персоналом бізнес-структур, які реалізують інвестиційні проєкти в Україні. У підсумку, це дозволяло ідентифікувати ключові перешкоди/недоліки інвестиційної політики та формувати прикладні пропозиції для органів державної влади щодо покращення інвестиційної репутації України та її регіонів.

Варто зазначити, що у 2010 році разом із зміною політичної ситуації дана інституція була реорганізована в Національне агентство України з іноземних інвестицій та розвитку, а потім ліквідована й приєднана до Державного агентства з інвестицій та розвитку (до 2011 року – Державного агентства України з інвестицій та інновацій).

На наш погляд, наявність значної кількості взаємодоповнюючих та в певній мірі взаємозамінних організаційно-управлінських інституцій (органів державної влади) у сфері інвестування, а також часті зміни їх структури та профілю діяльності поруч із нечітким розподілом обов'язків та зон відповідальності, підвищують ризики погіршення якості управління інвестиційними процесами, оскільки створюють передумови для надмірної бюрократизації процедур оформлення дозвільної документації, сертифікації та ліцензування інвестиційних процесів, зменшують економічну ефективність інвестиційної діяльності в цілому.

Таким чином, результати аналізування політико-інституційної компоненти інвестиційного середовища засвідчують наявність значної уваги з боку органів державної влади до формування законодавчої бази управління інвестиційними процесами в Україні. Однак, незважаючи на те, що організаційно-управлінські інституції реалізують заходи з популяризації інвестиційного потенціалу національної економіки в цілому та у зрізі регіонів й пріоритетних галузей, інвестиційну політику не можна визнати проактивною і повноцінною, такою, що в повній мірі забезпечує досягнення мети і цілей як конкретно в інвестиційній сфері, так і відносно впливу на активізацію процесів економічного розвитку та відбудови національної економіки.

На тлі значної кількості державних інституцій, які відповідальні за залучення інвестиційних ресурсів, організаційно-управлінське середовище фінансово-економічної складової забезпечення інвестиційної діяльності представлене порівняно обмеженою кількістю інституцій. Вочевидь, що головним виконавчим органом державної влади, відповідальним за належне функціонування фінансово-банківської системи, залишається Національний банк України, який здійснює регулювання та контроль діяльності комерційних банків та інших фінансово-кредитних установ, забезпечує стійкість національної валюти. Разом з тим в плані регулювання процесів інвестування Національний банк України надає дозволи/ліцензії фінансово-кредитним установам України на право здійснювати фінансові операції, в тому числі з інвестиційними ресурсами, визначає порядок здійснення іноземними інвесторами інвестиційної діяльності на території України, відповідальний за розробку та удосконалення методології обліку прямих іноземних інвестицій.

Починаючи з 2014 року, Національний банк України розпочав процес очищення банківської системи від неплатоспроможних фінансово-кредитних установ та банків, які в тому числі системно порушували законодавство і проводили тіньові/незаконні фінансові операції (з 180 банків у 2014 році станом на 2023 рік залишилось працювати лише 67 найбільш прозорих і ефективних банківських установ), що дозволило оздоровити банківський сектор й посилити його стійкість, а також стабілізувати макроекономічну ситуацію в країні.

Не менш важливу роль у формуванні і реалізації державної політики в сфері інвестицій реалізує Міністерство фінансів України, у структурі якого функціонує Департамент міжнародних фінансових проєктів та Сектор з питань управління публічними інвестиціями. Департамент організовує, налагоджує та координує співробітництво з міжнародними фінансово-кредитними організаціями, серед яких Міжнародний валютний фонд, Світовий банк, Європейський банк реконструкції та розвитку, Європейський

інвестиційний банк, Німецьке товариство міжнародного співробітництва (GIZ), Кредитна установа для відбудови (KfW), Банк розвитку Ради Європи, а також здійснює контроль за цільовим використанням інвестиційних коштів. Для прикладу, за роки співпраці Міністерства з Європейським банком реконструкції та розвитку було реалізовано 614 проєктів з обсягом фінансування 21,3 млрд євро, в той час із Світовим банком – 15 інвестиційних проєктів загальною сумою 14,4 млрд дол. США, які були використані на здійснення інституційних та структурних реформ, підготовку та реалізацію довгострокових інвестиційних проєктів у пріоритетних галузях національної економіки [125].

Зрештою активна підтримка міждержавних інвестиційних інституцій у 2022-2024 рр. дозволила не лише забезпечити покриття першочергових видатків державного бюджету України, але й неперервність фінансування проєктів з високим рівнем суспільно-економічної значимості (будівництво житлових приміщень для вимушених мігрантів, модернізація системи соціального захисту населення (особливо тих, що постраждали у результаті бойових дій), релокація бізнесу й перезапуск його виробничих потужностей, розвиток транспортно-логістичних мереж України). Додатково з метою налагодження процесів інвестування в реалізацію національних проектів з розвитку у 2010 році Кабінетом Міністрів України було створено ДП «Державна інвестиційна компанія» [46], яке мало би стати своєрідним майданчиком взаємодії держави, потенційних інвесторів та девелоперів проєктів, де відбувається зародження інвестиційних бізнес-ідей, обговорення інвестиційних проєктів, підготовка до реалізації та здійснюється їх безпосереднє фінансування.

Незважаючи на те, що дана інституція, згідно статуту, покликана найперше реалізовувати заходи з фінансування інвестиційних проектів, а також пошуку та акумулювання інвестиційних ресурсів та їх перерозподілу між учасниками інвестиційного ринку, її спроможність провадити фінансово-

кредитні операції, на сьогоднішній день, обмежена через відсутність відповідної ліцензії від Національного банку України.

Разом з тим, законодавчі ініціативи щодо створення повноцінних фінансово-кредитних установ з інвестиційним профілем діяльності здійснювались неодноразово. Зокрема, у 2003 році з метою розв'язання проблеми довго- та середньострокового фінансування за рахунок пільгового кредитування інвестиційних бізнес-проектів пріоритетного характеру державою було створено Український банк реконструкції і розвитку, який втім виявився не у повній мірі ефективною установою, був приватизований у 2016 році, що перетворило діяльність даної установи на класичний комерційний банк. Ще одна спроба сформувати Державний банк розвитку України була здійснена у 2013 році [156], проте не була підтримана Верховною радою України.

Таким чином, інфраструктура фінансово-економічної компоненти інвестиційного клімату в Україні сформована не у повній мірі. Водночас потреба створення так званого «Інвестиційного банку/фонду розвитку національної економіки» набиратиме особливо високої актуальності у період повоєнної відбудови. Адже налагодження та прискорення процесів акумулювання фінансових ресурсів, які надходитимуть від донорів та інвесторів, у вигляді репарацій тощо та їх спрямовування на реалізацію інвестиційних проєктів з відновлення та інвестування у реальний сектор економіки вимагають відповідного державного регулювання.

Разом з тим, державним органам влади необхідно модернізувати наявні механізми запобігання неефективного освоєння інвестиційних ресурсів (державних та грантових інвестиційних ресурсів), в тому числі нецільового використання коштів та їх розкрадання, що у підсумку дозволить посилити ділову репутацію та рівень довіри потенційних інвесторів до розміщення інвестицій у пріоритетних галузях національної економіки України.

Зрештою мотивація до інвестування великою мірою видозмінюється у залежності від поточного стану виробничо-ресурсного забезпечення

національної економіки, який покращується у випадку модернізації й технологізації виробничої інфраструктури, зростання рівня забезпеченості інтелектуально-кадровими, природними та енергетичними ресурсами.

Особливість виробничо-ресурсної компоненти інвестиційного клімату полягає в тому, що в основному вона формується на рівні суб'єктів підприємницької діяльності, які відповідальні за створення та нарощення техніко-технологічної бази підприємств, в той час як держава у свою чергу повинна створювати та підтримувати сприятливі умови для ведення господарської діяльності. У нормативно-правовому плані такі умови сформовані та забезпечуються відповідним законодавством (Господарський кодекс України, закони України «Про дозвільну систему у сфері господарської діяльності», «Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності» та ін.), у якому детерміновано ключові засади господарювання в Україні і врегулювання бізнес-відносин, що виникають у процесі організації та здійснення підприємницької діяльності між суб'єктами господарювання та іншими учасниками відносин. Додатково, з метою підвищення конкурентоспроможності продукції національної економіки та стимулювання інвестиційної діяльності, у 2011 році урядом України було розроблено державну програму розвитку внутрішнього виробництва, яка передбачала реалізацію заходів орієнтованих на диверсифікацію і модернізацію внутрішнього виробництва шляхом спрощення регуляторного середовища для ведення бізнесу, стимулювання впровадження енергоефективних та ресурсозберігаючих технологій, а також створення умов для залучення приватного капіталу (доходів від підприємницької діяльності) у розвиток бізнесу.

Не менш прикладне значення мають законодавчі ініціативи орієнтовані на створення промислових зон економічного зростання. Зокрема, ухвалення Закону України «Про індустріальні парки України» дозволило створити передумови для залучення значних інвестиційних ресурсів у розвиток промислового виробництва, а також розпочати процес формування

інфраструктури, необхідної для функціонування індустріальних парків. Як свідчить практика, ключові проблеми, які погіршують якість функціонування індустріальних парків та сповільнюють процеси інвестування пов'язані не із несформованою інфраструктурою виробничо-ресурсного забезпечення їх діяльності. Водночас загроза руйнування та окупації наявних виробничих потужностей індустріальних парків, перебої у енергопостачанні ще більше послабили інвестиційну привабливість промисловості України, що актуалізує потребу в формуванні нових підходів стимулювання інвестиційної активності у період повоєнної відбудови національної економіки.

Зрештою Україна володіє доволі значним сировино-ресурсним потенціалом, який втім використовується лише частково. Незважаючи на те, що органами державної влади розроблено загальнодержавну програму розвитку мінерально-сировинної бази України на період до 2030 року, реалізація заходів з геологічного дослідження надр відбувається вкрай повільно та скоріше фрагментарно, ніж системно через низький рівень фінансування за рахунок інвестиційних коштів. Це засвідчує наявність системних організаційно-управлінських вад державної політики у цій сфері.

Разом з тим, результативність державної інвестиційної політики в умовах технологізації бізнес-процесів великою мірою вимірюється через реалізацію заходів, які у підсумку створюють сприятливе середовище для продукування науково-технологічних розробок і посилюють технологічну конкурентоспроможність національної економіки, її стратегічних галузей і підприємств.

В Україні правове поле забезпечення інноваційно-технологічної діяльності регламентується низкою нормативно-правових документів, серед яких системоформуюче ядро займає Закон України «Про інноваційну діяльність», де сформовано правові, організаційно-управлінські та фінансові засади регулювання інноваційної діяльності, визначено форми стимулювання державою інноваційних процесів. Не менш прикладне значення також мають закони України «Про наукову і науково-технічну діяльність», «Про

спеціальний режим інноваційної діяльності технологічних парків», «Про пріоритетні напрями розвитку науки і техніки», «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні», а також Стратегія розвитку сфери інноваційної діяльності на період до 2030 року.

Варто зазначити, що повномасштабна війна значно видозмінила бачення стратегічних векторів інноваційної діяльності та розвитку країни. Якщо до війни органи державної влади заохочували інвесторів вкладати кошти першочергово у реалізацію проєктів у сфері відновлювальної енергетики, машинобудування та приладобудування, розвитку високоякісної металургії, нанотехнологій, мікроелектроніки, інформаційних технологій, модернізації хімічних технологій та розвитку біотехнологій, високотехнологічного розвитку сільського господарства і переробної промисловості, формування інноваційної культури суспільства, то в період погіршення безпекової ситуації науково-інноваційний потенціал економіки спрямовується насамперед на технологічне оновлення та розвиток сфери національної безпеки і оборони, удосконалення військових технологій, кібербезпеки та оборонних систем, зміцнення оборонно-промислового комплексу, освоєння нових технологій розвитку транспортної системи, ракетно-космічної галузі, авіа- і суднобудування, а також впровадження новітнього медичного обладнання для діагностики та лікування поширених захворювань, а також протезування (біонічні протези, 3D-друк органів).

Звернімо увагу на те, що система вітчизнязних виконавчих органів влади з питань інноваційного розвитку доволі розгалужена. Провідне місце серед організаційно-управлінських інституцій на сьогоднішній день займає Міністерство економіки України, в межах якого функціонує управління інтелектуальної власності та інновацій, яке координує процеси інноваційного розвитку та впровадження механізмів реалізації державної науково-технічної й інноваційної політики.

З ціллю реалізації державних інноваційних програм та активізації процесів формування інноваційної інфраструктури у 2007 році на базі

Державного агентства України з інвестицій та розвитку було засновано ДП «Національний центр впровадження галузевих інноваційних програм», яке надавало повний спектр державних послуг із супроводу процесів інвестування в інноваційний розвиток національної економіки. Додатково у кожному обласному центрі України у 2010 році були створені регіональні центри інновацій та інвестицій, які мали за мету надавати інноваційно-активним суб'єктам господарювання інформаційно-аналітичне, організаційне та інше забезпечення для активізації інвестиційної діяльності та розвивати й розширювати діяльність регіональних інвестиційних інфраструктурних хабів. Незважаючи на актуальність завдань даних інституцій, ефективність їхньої діяльності була не достатньо високою, оскільки зводилась здебільшого до проведення заходів з популяризації інноваційних переваг регіонів.

Разом з тим активізація процесів створення та реалізації технологічних стартапів припадає на 2018 рік, коли урядом України на базі Міністерства фінансів України було створено Фонд розвитку інновацій (Український фонд стартапів), який по суті виступає драйвером розвитку стартап-екосистеми та допомагає інноваційним проєктам з високим рівнем технологічності залучити кошти для розвитку бізнес-ідей, а також відповідальний за популяризацію досягнень high-індустрії України за кордоном, що в цілому позитивно впливає на покращення інвестиційного іміджу України. Відтак за період 2018-2023 рр. завдяки функціонуванню фонду було подано 3700 заявок та профінансовано 229 стартапів сумарна вартість яких становила 160 млн грн [178].

На загал державну політику у сфері інноваційно-технологічного розвитку, на сьогоднішній день, можна вважати доволі системною та продуманою, оскільки, зусилля державних інституцій спрямовуються на: інформаційно-консультативну підтримку потенційних девелоперів інноваційних продуктів з питань доцільності розробки інновацій, комерціалізації та просування в Україні та закордоном, охорони інтелектуальної власності інновацій (Центр підтримки технологій та

інновацій (TISC), який функціонує у 9 областях України на базі провідних науково-дослідних установ у сфері інвестування); залучення інвестицій для впровадження інноваційних бізнес-проєктів, спрямованих на розвиток реального сектору економіки та підвищення конкурентоспроможності експортної продукції (Державна інноваційна фінансово-кредитна установа) [44]; фінансово-організаційна підтримка імплементації вітчизняних високотехнологічних наукових і науково-технічних розробок, а також інновацій у виробничі процеси малих підприємств, що працюють у пріоритетних галузях національної економіки (Державна небанківська фінансово-кредитна установа «Фонд підтримки малого інноваційного бізнесу»); максимальне розкриття інтелектуально-кадрового потенціалу в галузі науки та науково-технічної діяльності шляхом грантової підтримки наукових й експериментальних досліджень (Національний фонд досліджень України) [132], а також заохочення розробки та впровадження винаходів, корисних моделей, промислових зразків, ноу-хау та інших продуктів інтелектуальної й творчої діяльності (Фонд підтримки винаходів).

Таким чином, аналіз нормативно-правового та організаційно-управлінського забезпечення інноваційно-технологічної діяльності в Україні дозволив підтвердити наявність значного інтересу органів влади до процесів інноваційного розвитку та зростання ролі інвестиційних ресурсів у їх активізації. Разом з тим, інноваційна інфраструктура України сформована ще не у повній мірі, що ускладнює/пролонгує процес реалізації інвестиційних проєктів. Не вирішеним також залишається питання фінансування інноваційно-технологічних проєктів, у тому числі з боку держави.

Зрештою, при нарощенні якісних характеристик інтегрованого інвестиційного клімату значне місце займає транспортно-логістична складова. У роки незалежності України в транспортній логістиці відбулися позитивні зміни. Особливий імпульс у активізації процесів її розвитку спостерігався у період 2010-2012 рр. напередодні проведення в Україні чемпіонату з футболу Євро-2012. Відтак, ухвалення Транспортної стратегії

України на період до 2020 року та Національної транспортної стратегії України на період до 2030 року створили сприятливі умови для залучення та освоєння значних інвестиційних ресурсів, спрямованих на удосконалення транспортно-логістичної системи та реалізацію масштабних інфраструктурних проєктів (модернізацію наявних та будівництво нових автошляхів, портів і аеропортів, оновлення транспорту, будівництво мультимодальних транспортно-логістичних вузлів). Розвиток транспортно-логістичної системи України значною мірою, згідно державної політики у цій сфері, обумовлюється європейським напрямом інтеграції, що сприяє підвищенню якості й ефективності транспортних послуг.

Тим не менш, повномасштабна війна дестабілізувала розвиток транспортно-логістичної системи України. Скасування авіасполучення, обмеженість морських перевезень вантажів та критично низький рівень їх безпеки у результаті загрози обстрілу, згортання проєктів з будівництва та капітального ремонту автодоріг послабили інвестиційну привабливість національної економіки України (особливо у регіонах, які наближені до зони бойових дій).

Зрештою важливе значення у процесі формування інтегрованого інвестиційного клімату відіграє соціокультурна компонента, якій, на нашу думку, держава на загал приділяє недостатньо уваги, так як фінансування та популяризація проєктів розвитку соціокультурного характеру відбуваються здебільшого за залишковим принципом. Незважаючи на те, що в Україні розроблено низку програмно-цільових документів з питань соціокультурного розвитку (Стратегія розвитку української культури до 2030 року, Стратегія розвитку креативних індустрій до 2030 року, Стратегія подолання бідності, Стратегія розвитку системи охорони здоров’я, Стратегія реформування системи освіти, Стратегія реформування системи надання соціальних послуг), їх реалізація на практиці відбувалася вкрай повільно, несистемно і не послідовно, без достатньої інвестиційної підтримки, у тому числі публічної.

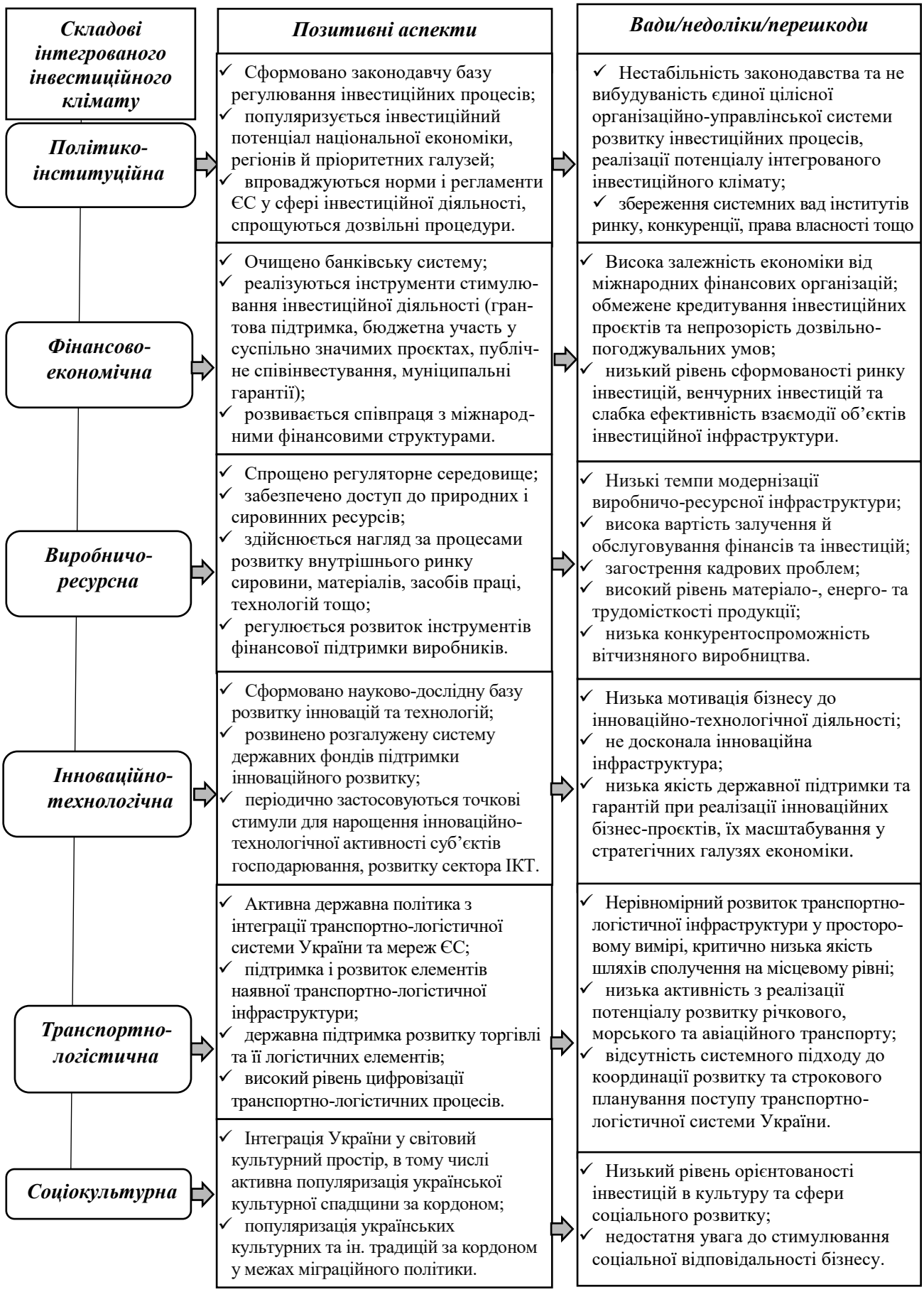

Рис. 2.22. Досвід державної політики формування інтегрованого інвестиційного клімату в Україні: досягнення та вади (авторська розробка)

З позитивної сторони слід відзначити, що активізація процесів інвестування у сфері культури насамперед пов'язана з створенням у 2017 році Українського культурного фонду як державної інституції, яка здійснює безпосередню підтримку креативних ініціатив та реалізацію культурно-мистецьких проєктів. Для прикладу, за період функціонування Українського культурного фонду у 2017-2024 рр. було реалізовано 2717 проєктів, а сума інвестованих коштів у них становила понад 1,6 млрд грн [177].

Варто зазначити, що інтеграція України у світовий культурний простір, зокрема популяризація української культури за кордоном, здійснюється на належному рівні. Водночас рівень доступності населення до культурних і соціальних благ залишається нерівномірним.

Для покращення ситуації заходи державної політики насамперед повинні спрямовуватись у розвиток/модернізацію культурної інфраструктури регіонів України, в тому числі відбудову об'єктів культурної спадщини після руйнувань, спричинених війною, також реалізацію культурно-просвітницьких заходів.

У цілому результати аналізування державної інвестиційної політики дозволяють дійти висновку, що в умовах повномасштабної війни її заходи не у достатній мірі відреагували на значне погіршення інвестиційного клімату та здебільшого залишили поза увагою боротьбу із викоріненням системних вад і проблем, характерних для інвестиційної діяльності в Україні впродовж чи не всього періоду її незалежності.

Відтак, у ході планування та реалізації нової ефективної і проактивної державної інвестиційної політики важливо орієнтуватися на рішучі реформи, метою яких буде подолання (виправлення) недоліків і прорахунків, характерних для чинної системи регулювання інвестиційної діяльності національної економіки у зрізі компонент інтегрованого інвестиційного клімату (рис. 2.22).

У підсумку розробки та спрямування дієвих і ефективних механізмів, інструментів та засобів державної та регіональної політики на усунення

виявлених недоліків, викликів і загроз інвестування дозволить, по-перше, істотно покращити інвестиційне середовище національної економіки; по-друге, активізувати процеси внутрішнього та зовнішнього інвестування; по-третє, забезпечити формування безпосередньо інтегрованого інвестиційного клімату в економіці України.

Висновки до розділу 2

1. У підсумку аналізування інвестиційних процесів в Україні детерміновано чинники, а також тенденції, які не сприяють формуванню в Україні інтегрованого інвестиційного клімату. Визначено, що слабкими сторонами інвестиційного розвитку економіки України слід вважати наступні: порівняно незначні обсяги інвестування, рівень яких скоротився в динаміці майже удвічі за 2013-2024 рр. з 31,3 млрд дол. США до 13,3 млрд дол. США; незадовільний стан інвестування у нематеріальні активи у галузях, які формують науково-інноваційний потенціал розвитку національної економіки (на нематеріальну компоненту припадало лише близько 4-5 % обсягів капіталовкладень); низька інвестиційна активність у пріоритетних галузях економіки з високим рівнем доданої вартості (у 2024 році проти 2013 року обсяги капіталовкладень у переробну промисловість знизились на 63,1 % з 5,6 млрд дол. США до 2,1 млрд дол. США); незначну роль фінансово-кредитних установ у наданні коштів для реалізації інвестиційних проєктів (у 2024 р. за рахунок кредитів банків та інших позик було профінансовано лише 3,8 % капітальних інвестицій в Україні); зниження рівня інвестування за рахунок капіталовкладень з-за кордону (частка прямого іноземного інвестування за кошти інвесторів – нерезидентів в період повномасштабного вторгнення зійшла практично до нуля та становила лише 0,1 % або 12,7 млн. дол. США й 17,2 млн. дол. США у 2022-2023 рр.); нарощення просторово-галузевих диспропорцій у зв’язку з переміщенням промислового капіталу зі сходу в центр та на захід України.

Водночас, економіка України характеризується високим інноваційно-технологічним потенціалом, який потребує його подальшого нарощення та більш ефективної реалізації, у тому числі за рахунок інвестування у розвиток інформаційно-комунікаційних технологій, подолання галузево-секторальних диспропорцій, детінізації інвестиційних процесів. Це актуалізує необхідність модернізації наявних та розробки нових механізмів державної політики залучення інвестицій, які б гарантували високий рівень економічної безпеки інвестиційних процесів та у підсумку забезпечили формування більш інтегрованого інвестиційного клімату.

2. За результатами експертного опитування через інтерв'ювання 35 керівників підприємницьких структур та провідних фахівців з питань інвестування, виявлено характеристики інтегрованого інвестиційного клімату національної економіки. Ідентифіковано найбільш вагомі перешкоди/бар'єри процесів інвестування у розрізі складових інвестиційного середовища, а саме бюрократизацію процедур оформлення дозвільної документації на реалізацію інвестиційних проєктів, недостатність правових гарантій для приватних інвесторів, високий рівень корупції та тінізації економічних відносин, незахищеність прав інтелектуальної власності (політико-інституційна компонента), макроекономічну нестабільність, високу вартість залучення та обслуговування позикових коштів, високі підприємницькі ризики у результаті інвестиційної діяльності (фінансово-економічна компонента), низьку якість інтелектуально-кадрового забезпечення, брак фахівців, слабкий стан розвитку промислово-виробничої інфраструктури (виробничо-ресурсна компонента), незадовільний рівень сучасності та достатності програмного і апаратного забезпечення підприємств, моральну застарілість їх техніко-технологічної бази, відсутність державної підтримки та гарантій при реалізації інноваційних бізнес-проєктів (інноваційно-технологічна компонента), ускладнений доступ бізнесу до систем логістики і збуту продукції, зростання операційних витрат та ризиків втрат погіршення безпекової ситуації (транспортно-логістична компонента), низьку

платоспроможність потенційних клієнтів, загострення проблем соціально-демографічного відтворення (соціокультурна компонента).

Відтак, органам державної влади з метою формування інтегрованого інвестиційного клімату необхідно модернізувати підходи до управління інвестиційними процесами, таким чином аби механізми та заходи інвестиційної політики забезпечували послаблення викликів і загроз інвестиційній діяльності, а відтак гарантували покращення інвестиційного середовища й високий рівень його резистентності в цілому та у зрізі його структурних компонент.

3. На загал в Україні реалізується доволі комплексна державна інвестиційна політика, спрямована на активізацію процесів залучення, покращення структурних характеристик та підвищення ефективності використання інвестиційного капіталу й ресурсів шляхом популяризації інвестиційного потенціалу національної економіки в цілому та у зрізі регіонів й пріоритетних галузей, впровадження норм і регламентів ЄС у сфері інвестиційної діяльності, орієнтованих на спрощення інвестиційних процесів.

Разом з тим результати оцінювання якості державної політики формування в економіці України інтегрованого інвестиційного клімату дозволили детермінувати її вади. Серед них домінантне місце займають перешкоди політико-інституційної (нестабільність законодавства та не вибудуваність організаційної системи управління інвестиційними процесами, нечіткий розподіл функціональних обов’язків та зон відповідальності інституцій різних рівнів влади; збереження системних вад державного регулювання, інститутів ринку, конкуренції тощо), фінансова-економічної (висока залежність економіки від міжнародних фінансових організацій; обмежене кредитування інвестиційних проєктів та непрозорість дозвільно-погоджувальних умов; низький рівень сформованості ринку інвестицій, венчурних інвестицій та слабка ефективність взаємодії об’єктів інвестиційної інфраструктури) та інноваційно-технологічної (обмеженість фінансових можливостей реалізації інноваційно-технологічних проєктів; не досконала

інноваційна інфраструктура, яка пролонгує/ускладнює процес розробки та впровадження інноваційних технологій; низький рівень державної підтримки та гарантій при реалізації інноваційних бізнес-проєктів, їх масштабування у стратегічних галузях національної економіки) складових інтегрованого інвестиційного клімату. Відтак, у ході планування та реалізації нової ефективної і проактивної державної інвестиційної політики важливо орієнтуватися на рішучі реформи, метою яких буде подолання (виправлення) недоліків і прорахунків, характерних для чинної системи регулювання інвестиційної діяльності національної економіки, зокрема з пріоритетністю на формуванні повноцінного інтегрованого інвестиційного клімату.

Результати досліджень автора щодо аналізу процесу формування інтегрованого інвестиційного клімату в національній економіці висвітлено в публікаціях [205; 206; 207; 208; 209; 210; 211; 212; 213; 214].

РОЗДІЛ 3
ПРІОРИТЕТИ ТА ІНСТРУМЕНТАРІЙ ПОЛІТИКИ ФОРМУВАННЯ ІНТЕГРОВАНОГО ІНВЕСТИЦІЙНОГО КЛІМАТУ В ЕКОНОМІЦІ УКРАЇНИ

3.1. Стратегічні імперативи формування інтегрованого інвестиційного клімату

З огляду на зростаюче значення інвестицій у забезпеченні процесів структурно-галузевої трансформації та технологічної модернізації національної економіки, зміцненні та нарощенні конкурентних переваг пріоритетних секторів економіки України та їх інтеграції у глобальний фінансово-економічний простір, виникає об’єктивна необхідність у перегляді наявних стратегічних підходів до управління інвестиційними процесами. Відтак, актуалізується потреба у формуванні новаторського бачення стратегічних пріоритетів політики державного управління інвестиційними процесами контексті їх ефективізації формування інтегрованого інвестиційного клімату в економіці України.

Водночас стратегічне планування цілей та завдань державної політики у сфері інвестування повинне враховувати як внутрішні потреби соціально-економічного розвитку національної економіки (зростання ролі інноваційних видів економічної діяльності, посилення процесів цифровізації і технологізації), так і зовнішні виклики інвестиційного середовища (зростаючу конкуренцію за інтелектуально-кадрові ресурси, фінансовий капітал та технології) і, разом з тим, дозволяти своєчасно виявляти та мінімізувати ризики інвестиційної діяльності, пов’язані з форс-мажорними ситуаціями (воєнними діями, макроекономічною та політичною нестабільністю).

Варто зазначити, що у цьому відношенні органи державної влади повинні виконувати не лише регуляторно-координаційну функцію, тобто встановлювати та регулювати нормативно-правові правила залучення і

використання інвестиційних ресурсів, що забезпечують нарощення мотивації до інвестування, полегшують та прискорюють проходження усіх етапів інвестування, а й здійснювати сценарне довгострокове планування (моделювання) розвитку інвестиційного середовища у зрізі політико-інституційної, фінансово-економічної, виробничо-ресурсної, інноваційно-технологічної, транспортно-логістичної та соціокультурної складових інтегрованого інвестиційного клімату.

Відтак, формування інтегрованого інвестиційного клімату варто розглядати як системний процес, що потребує чітко сформованої довгострокової стратегії, інституційної сформованості органів державної влади та політичної рішучості до імплементації інноваційних рішень у сфері управління інвестиційними процесами. Разом з тим, стратегічне планування державної політики формування інтегрованого інвестиційного клімату виступає ключовим інструментом забезпечення довгострокового розвитку національної економіки в цілому, оскільки дозволяє сформувати чітке бачення пріоритетів, операційних цілей і завдань для державних органів влади, забезпечує послідовність у формуванні інвестиційної політики, посилює її стійкість та адаптивність до політичних змін і зовнішніх викликів.

Таким чином, мета стратегії формування інтегрованого інвестиційного клімату, на нашу думку, має полягати у створенні цілісного, структурно-збалансованого та привабливого інвестиційного середовища здатного забезпечувати залучення інвестицій, їх ефективне освоєння та використання для потреб структурної модернізації і сталого розвиту національної економіки України.

Варто зазначити, що досягнення цієї мети потребує як покращення загального рівня привабливості інституційно-економічного середовища для потенційних інвесторів, так і забезпечення високого ступеня прозорості та простоти адміністративно-бюрократичних процедур, стабільності нормативно-регуляторної бази і прогнозованості її змін, надійного захисту

прав інтелектуальної власності, а також спрощеного доступу до фінансово-економічних, матеріально-технічних та виробничо-інформаційних ресурсів.

Разом з тим, обсяги залучених інвестицій мають зростати не лише у кількісному вимірі, але й у якісному зрізі, та у результаті їх ефективного освоєння і використання, спрямовуватись на підтримку інноваційно-орієнтованих секторів національної економіки шляхом модернізації їх виробничих потужностей та нарощення технологічної бази, впровадження енергоефективних й ресурсноошадних технологій.

Відтак, досягнення стратегічної мети державної політики формування інтегрованого інвестиційного клімату дозволить, по-перше, сформувати сталу тенденцію до зростання обсягів інвестиційних вливань і диверсифікації джерел надходження інвестиційних коштів, зокрема у результаті співпраці інвестиційно орієнтованих компаній та підвищення внутрішньої інвестиційної готовності бізнес-структур реінвестувати власний прибуток в інвестиційні проєкти. В той час, як по-друге, створить передумови для прискорення процесів системного оновлення й модернізації національної економіки відповідно до вимог часу, посилення її конкурентоспроможності на світових ринках та прискорити темпи інтеграції національної економіки загалом, її пріоритетних галузей, зокрема в міжнародні економічні і виробничо-технологічні системи. Зрештою, в довгостроковій перспективі це може стати запорукою не тільки повоєнної відбудови, але й для зміцнення і гарантування економічної безпеки України, в тому числі посилення її стійкості у періоди кризових макроекономічних трансформацій та циклічних коливань зовнішніх ринків.

Зважаючи на те, що рівень привабливості інвестиційного середовища національної економіки детермінуються насамперед в площині чинників політико-інституційного характеру, першочерговий стратегічний пріоритет державної політики формування інтегрованого інвестиційного клімату в Україні має орієнтуватися на посилення інституційно-організаційної спроможності органів державної влади забезпечувати покращення умов

інвестування та здійснювати раціональне управління інвестиційними процесами.

Варто зазначити, що забезпечення такої спроможності передбачає не лише формування й удосконалення нормативно-правової бази управління інвестиційними процесами, але й підвищення інституційної стійкості державних органів влади відповідальних за реалізацію інвестиційної політики, а також впровадження інноваційних підходів стратегічного планування, моніторингу результативності інвестиційної діяльності та оцінювання потенційних ризиків.

З одного боку, реалізація заходів, орієнтованих на організаційно-управлінську ефективізацію процесів акумулювання й використання фінансових ресурсів, дозволить створити міцний фундамент для формування, нарощення та використання інвестиційного потенціалу держави, а також забезпечити зростання рівня довіри потенційних інвесторів до органів державної влади і сформувати позитивний імідж (ділову репутацію) країни.

Водночас, з іншого боку, оптимізація нормативно-правової бази та модернізація існуючих механізмів моніторингу й оцінки ефективності використання інвестиційних коштів сприятимуть підвищенню доступу вітчизняного бізнесу до міжнародних програм інвестування, розгортанню (масштабуванню) інвестиційних бізнес-ініціатив у пріоритетних галузях національної економіки та дозволить максимізувати соціально-економічні дивіденди формування інтегрованого інвестиційного клімату у вигляді покращення якості життя населення та примноження національного багатства.

Разом з тим, політико-інституційна складова інвестиційного середовища встановлює лише нормативно-правові рамки та «правила гри», за якими відбувається мобілізація й використання фінансових ресурсів. Однак ухвалення остаточного рішення щодо інвестування коштів здійснюється на основі оцінювання фінансово-економічних умов функціонування національної економіки, зокрема в зрізі її пріоритетних галузей та територій з високим потенціалом до економічного зростання.

Задля посилення фінансово-економічної привабливості інвестиційного середовища економіки України органам державної влади необхідно реалізовувати політику спрямовану на забезпечення стабільного функціонування та розвиток фінансово-економічної системи національної економіки. Варто зазначити, що посилення стійкості процесів фінансово-економічного розвитку та їх адаптивності до дії негативних чинників набирає особливої актуальності в умовах погіршення безпекової ситуації в Україні через повномасштабне вторгнення рф, яке суттєво сповільнило процеси інвестування через послаблення макроекономічної прогнозованості розвитку національної економіки та надійності (стійкості) фінансово-кредитної системи України в цілому. В умовах дестабілізації фінансово-економічного стану функціонування національної економіки, яка проявляється через девальвацію національної грошової одиниці, посилення інфляційних процесів, зростання фіскально-бюджетного дефіциту та суттєве збільшення навантаження на систему соціальних видатків, фінансово-економічна компонента інвестиційного середовища зазнала значних деформацій, що суттєво ускладнило процес залучення капіталу.

Відтак на тлі зростання ризиків подальшого скорочення інвестиційної активності через погіршення фінансово-економічних умов й гарантій інвестування доцільно аби стратегічні пріоритети, завдання та заходи державної політики формування фінансово-економічної компоненти інтегрованого інвестиційного клімату в Україні зосереджувались на питаннях розбудови ефективної та цілісно-структурної фінансово-економічної системи, яка здатна функціонувати і динамічно розвиватися як у фазі економічного зростання, так і протистояти кризовим викликам у періоди погіршення макроекономічної ситуації.

Зрештою розробка та ефективне впровадження антикризових механізмів забезпечення фінансово-економічної стійкості банківської системи та прогнозованості бюджетної політики мають насамперед забезпечити відновлення довіри у потенційних інвесторів до фінансово-

економічної системи України й посилити готовність бізнесу та населення інвестувати доходи та заощадження в інвестиційний розвиток економіки, а відтак сприяти пожвавленню ділової активності та ініціативності бізнесу у пошуку нових джерел залучення інвестиційних ресурсів через участь у написанні інвестиційних проєктів та поданні грантових заявок на отримання інвестиційних ресурсів з міжнародних донорських програм, європейських фондів розвитку та інших фінансово-кредитних інституцій.

На нашу думку, не менш прикладне значення у процесі формування інтегрованого інвестиційного клімату відіграє виробничо-ресурсна компонента, стратегічний пріоритет якої полягає у покращенні інвестиційного середовища для нарощення й ефективного використання виробничо-ресурсного потенціалу національної економіки. Вочевидь, що зниження ділової активності бізнесу у результаті систематичного обстрілу цивільної та знищення промислово-виробничої інфраструктури прифронтових регіонів України, релокація бізнесу та вимушена міграція висококваліфікованих кадрів, погіршили структурно-кваліметричні параметри виробничо-ресурсної складової інвестиційного середовища.

Таким чином, державним інституціям необхідно розробляти механізми та впроваджувати програмно-цільові заходи інвестиційної політики, які б запобігали негативному впливу виробничо-ресурсних чинників на процеси інвестування, в тому числі активізували процеси нарощення і модернізації виробничо-ресурсного потенціалу національної економіки й посилювали її конкурентоспроможність та привабливість для потенційних інвесторів.

Для усунення проблемних аспектів виробничо-ресурсної компоненти інтегрованого інвестиційного клімату органи державної влади мають реалізовувати заходи орієнтовані на залучення інвестицій у модернізацію матеріально-виробничої інфраструктури пріоритетних галузей національної економіки, масштабування інвестиційної активності у сферах енергоефективності та ресурсозбереження, а також спрямування інвестицій у сферу збереження і нарощення інтелектуально-кадрового забезпечення.

Варто зазначити, що оновлення та розширення виробничо-ресурсної бази стратегічних галузей національної економіки за рахунок вливання інвестиційних коштів дозволить не лише створити умови для нарощення обсягів виробництва продукції й надання послуг в кількісному вимірі, але й стануть підґрунтям для підвищення її якості у відповідності до міжнародних стандартів та зниження собівартості, що сприятиме посиленню експортного потенціалу національної економіки, забезпечить її інтеграцію в світові економічні процеси. Водночас в площині соціального впливу розширення виробничих потужностей пріоритетних галузей національного господарства завдяки активізації процесів інвестування сприятиме покращенню професійної кваліфікації кадрів, забезпечать створення нових високопродуктивних робочих місць, а також забезпечить зростання дотичних сфер економічної діяльності.

Зрештою, ми вважаємо, що стратегічні імперативи розвитку виробничо-ресурсної складової інвестиційного середовища повинні бути тісно пов’язані з інноваційно-технологічною компонентою. Адже нарощення виробничо-технологічного потенціалу та його ефективне використання для потреб примноження національного багатства визначається рівнем організаційно-управлінської спроможності бізнес-структур впроваджувати інновації, що орієнтовані на забезпечення процесів цифровізації і технологічної модернізації пріоритетних секторів національної економіки. Таким чином, потребу у формуванні та реалізації інноваційно-технологічного потенціалу національної економіки визначаємо як надважливий стратегічний пріоритет державної політики покращення інвестиційного середовища, який закладає основу для сталого, прогнозованого й динамічного розвитку економіки у довгостроковій перспективі, а також забезпечує нарощення технологічних конкурентних переваг й гарантує посилення економічної безпеки національної економіки.

Зважаючи на те, що імплементація технологічних новацій потребує мобілізації значних за обсягами інвестиційних та управлінських ресурсів,

органам державної влади передусім необхідно створити умови для консолідації зусиль державного сектору, підприємницьких структур, науково-дослідних установ і громадянського суспільства задля формування інституційних платформ ефективної міжсекторальної взаємодії, які здатні каталізувати та здійснювати підтримку процесів інноваційно-технологічної трансформації і модернізації національної економіки.

Подолання інноваційно-технологічних бар'єрів інвестиційного розвитку дозволить забезпечити розширення мережі інноваційної інфраструктури, а також сприятиме поширенню/проникненню передових технологій в пріоритетні галузі економіки, що у далекоглядній перспективі матиме позитивний вплив на пожвавлення процесів соціально-економічного поступу України, зміцнення стійкості та адаптивності національного господарства.

Не менш прикладне значення у процесі формування якісних характеристик інтегрованого інвестиційного клімату займає транспортно-логістична компонента, рівень сформованості якої видозмінюється у залежності від ефективності заходів державної політики орієнтованих на модернізацію транспортної інфраструктури та підвищення ефективності функціонування логістичних мереж країни в цілому.

Варто зазначити, що спрямування інвестицій в розвиток національних транспортно-логістичних систем насамперед каталізує процеси реконструкції наявних транспортно-логістичних об'єктів та забезпечить розширення їх мережі завдяки будівництву нових. Водночас покращення транспортно-логістичної доступності сформує передумови для зменшення економічної ізольованості слабо інтегрованих у національну економічну систему регіонів, що стимулюватиме зростання підприємницької активності (ініціативності) та в умовах припливу інвестиційних ресурсів в подальшому сприятиме формуванню нових регіональних зон економічного зростання, розширенню індустріальних та транспортно-логістичних хабів. Зрештою раціональне використання транспортно-логістичної інфраструктури ефективізує процеси

взаємодії виробничого сектору з експортною логістикою, в тому числі знизить рівень транзакційних витрат і тривалість логістичних процедур через прискорення товарообігу, а також забезпечить сприятливі умови для посилення інтеграції транспортно-логістичної системи України до міжнародних транспортних коридорів, що відповідно позитивно впливатиме на транзитну, а відтак, інвестиційну привабливість національної економіки України.

Водночас, на наш погляд, забезпечення системної безпеки та якості процесів інвестування потребує також відповідного соціально-культурного середовища, яке формується при реалізації комплексної державної політики, спрямованої на нарощення правової культури суспільства і підвищення його довіри до діяльності державних інституцій, покращення фінансової та інвестиційної грамотності населення, зміцнення усвідомленості суспільства у необхідності здійсненні реформ у контексті сталого економічного поступу національної економіки та модернізації її інституційної структури.

Відтак, стратегічним пріоритетом державної політики формування соціокультурної компоненти інтегрованого інвестиційного клімату є вияв та реалізація інвестиційного потенціалу соціокультурного простору.

Зважаючи на низький рівень соціально-культурної орієнтованості інвестицій та незадовільний стан соціальної відповідальності держави та бізнесу, заходи державної політики повинні орієнтуватися насамперед на реалізацію соціокультурних і просвітницьких проєктів, які формуватимуть у суспільстві відкритість до інновацій, підвищуватимуть готовність до інвестування та мотивуватимуть створювати й реалізовувати інноваційні бізнес-ідеї.

В практичному вимірі досягнення цього стратегічного пріоритету передбачає як підвищення якості та розширення спектру соціокультурних послуг, спрямування фінансово-кредитних ресурсів у розвиток культурної інфраструктури, в тому числі розширення мережі соціально-культурних закладів, так і створення умов для активізації процесів економічного

зростання через розвиток індустрії креативних послуг, а також популяризації туристично-рекреаційного потенціалу України.

В узагальненому вигляді мета та стратегічні пріоритети державної політики формування інтегрованого інвестиційного клімату національної економіки набирають вигляду як на рис. 3.1.

Варто зазначити, що стратегічні пріоритети державного регулювання окреслюють лише загальне бачення ключових напрямів формування/удосконалення інвестиційного середовища у відповідності до його складових, тоді як цілі та завдання детермінують бажаний результат, а також визначають інструменти і механізми, які доцільно застосовувати на практиці при реалізації стратегічних пріоритетів.

При обґрунтуванні завдань державної політики формування інтегрованого інвестиційного клімату органам державної влади першочергово слід зосереджувати увагу на подоланні проблем політико-інституційного та фінансово-економічного характеру, оскільки у ієрархії стратегічних пріоритетів саме політико-інституційне середовище відповідальне за формування закономірностей управління інвестиційними процесами, в той час фінансово-економічне тло детермінує масштабність, інтенсивність та результативність реалізації фінансово-інвестиційних проєктів, визначає умови та можливості доступу бізнесу до фінансово-інвестиційних ресурсів, в також його фінансову спроможність провадити інвестиційну діяльність.

Відтак, на наш погляд, операційні цілі політико-інституційного компоненти інвестиційного середовища мають спрямовуватися насамперед на удосконалення нормативно-правової бази управління інвестиційними процесами, інституційно-організаційну модернізацію системи державного інвестиційного менеджменту, а також формування партнерства між державою, бізнесом та громадянським суспільством.

Рис. 3.1. Стратегічні напрями державної політики формування інтегрованого інвестиційного клімату національної економіки України (авторська розробка)

Практичне втілення вищенаведених операційних пріоритетів державної політики дозволить прискорити процеси гармонізації вітчизняного інвестиційного законодавства у відповідності до європейських та міжнародних стандартів, забезпечити спрощення дозвільних процедур та регулювання інвестиційної діяльності, а також інтенсифікувати цифровізацію управлінських процесів через впровадження електронних сервісів та документообігу, цифрового моніторингу регуляторного й інвестиційного середовища.

Не менш прикладне значення матимуть заходи орієнтовані на посилення інституційної спроможності центральних, регіональних та місцевих органів влади забезпечувати якісний організаційно-управлінський супровід процесів інвестування. У цьому відношенні завдання органів державної влади полягає у створенні умов для покращення системи захисту прав інвесторів, залучення представників бізнесу до формування та удосконалення державної інвестиційної політики, модернізації системи моніторингу і оцінки ефективності інвестиційної політики, зміцнення інституційної незалежності судової системи, спрощення та прискорення процедур вирішення інвестиційних спорів.

З метою подолання системних перешкод процесів інвестування політико-інституційного характеру та більш активного залучення бізнесу і громадянського суспільства до обговорення й вирішення проблемних аспектів у сфері інвестування необхідно розробити ефективні механізми взаємодії та комунікації держави з бізнес-структурами. Відповідно держава повинна взяти на себе відповідальність за реалізацію заходів, які б забезпечили підвищення рівня довіри інвесторів до державної інституційної системи через публічність і регулярну звітність органів державної влади, модернізацію механізмів запобігання корупції в дозвільних і контрольних процедурах, розширення платформ публічної комунікації та прозорої взаємодії між владою, бізнесом і громадянським суспільством, а також популяризацію інвестиційного потенціалу національної економіки, регіонів й пріоритетних галузей через розробку регіональних стратегій інвестиційного розвитку та інвестиційних паспортів територій.

Політико-інституційна компонента інвестиційного клімату закладає нормативно-правове та управлінське підґрунтя для активізації процесів залучення інвестиційних ресурсів, проте їх використання та спрямування у розвиток національної економіки потребує відповідних фінансово-економічних умов. Відтак, у фінансово-економічному вимірі операційні цілі державної політики формування інтегрованого клімату повинні

орієнтуватися, по-перше, на гарантування макрофінансової стабільності, як необхідної передумови залучення капіталовкладень, по-друге, на розвиток фінансових інструментів інвестування та розширення фінансово-інвестиційної інфраструктури й, по-третє, на впровадження ефективних механізмів фінансового стимулювання інвестиційної діяльності у пріоритетних секторах національної економіки.

З одного боку, впровадження заходів з посилення валютної стабільності та стримування інфляційних коливань поруч із реалізацією виваженої та збалансованої монетарної та фіскальної політики, орієнтованої на посилення темпів економічного зростання, мінімізує виникнення фінансово-економічних ризиків для інвесторів, що відіграє особливе значення в підвищенні інвестиційної привабливості національної економіки України в умовах мінливої макроекономічної та безпекової ситуації. З іншого боку, удосконалення інфраструктури фінансових ринків через реалізацію заходів з модернізації біржових платформ та платіжних систем, підвищення прозорості функціонування рейтингових агентств, інвестиційних фондів і страхових компаній, а також реформування банківської системи з фокусом на кредитування реального сектору економіки, впровадження практики страхування інвестиційних ризиків й надання державних гарантій та компенсацій для інвесторів, що працюють у ризикованих умовах або регіонах з низькою інвестиційною активністю, дозволить сформувати більш надійну, безпечну, резильєнтну й інноваційно орієнтовану фінансово-економічну систему, яка здатна стимулювати зростання національної економіки та забезпечувати покращення інвестиційного клімату України.

Операційні цілі та завдання державної політики формування інтегрованого інвестиційного клімату національної економіки, які представлені у табл. 3.1., демонструють важливість реалізації заходів з покращення політико-інституційних та фінансово-економічних умов залучення та використання інвестицій.

Таблиця 3.1

Операційні цілі та завдання державної політики формування інтегрованого інвестиційного клімату національної економіки України: політико-інституційна та фінансово-економічна компоненти

Операційні цілі	Завдання
1. Політико-інституційна складова	
1.1. Удосконалення нормативно-правової бази управління інвестиційними процесами.	1.1.1. Гармонізація національного інвестиційного законодавства відповідно до європейських та міжнародних стандартів. 1.1.2. Спрощення дозвільних процедур та регулювання інвестиційної діяльності 1.1.3. Цифровізація управлінських процесів (впровадження електронних сервісів та документообігу, цифровий моніторинг регуляторного та інвестиційного середовища)
1.2. Інституційно-організаційна модернізація системи державного інвестиційного менеджменту.	1.2.1. Посилення інституційної спроможності державних, регіональних та місцевих органів влади з питань супроводу процесів інвестування. 1.2.2. Покращення системи захисту прав інвесторів, залучення та супровід процесів інвестування. 1.2.3. Залучення представників бізнесу до формування державної інвестиційної політики. 1.2.4. Формування системи моніторингу та оцінки інвестиційної політики. 1.2.5. Забезпечення інституційної незалежності судової системи, спрощення та прискорення процедур вирішення інвестиційних спорів.
1.3. Формування партнерства між державою, бізнесом та громадянським суспільством.	1.3.1. Підвищення рівня довіри інвесторів до державної інституційної системи через публічність та регулярну звітність органів державної влади. 1.3.2. Модернізація механізмів запобігання корупції в дозвільних і контрольних процедурах. 1.3.3. Розширення платформ публічної комунікації та прозорої взаємодії між владою, бізнесом та громадянським суспільством. 1.3.4. Популяризація інвестиційного потенціалу національної економіки, регіонів й пріоритетних галузей (розробка регіональних стратегій інвестиційного розвитку, інвестиційних паспортів територій). 1.3.5. Запровадження механізмів стимулювання участі інвесторів у відновленні пріоритетних галузей національної економіки.
2. Фінансово-економічна складова	
2.1. Гарантування макрофінансової стабільності.	2.1.1. Посилення валютної стабільності та стримування інфляційних коливань. 2.1.2. Реалізація виваженої та збалансованої монетарної та фіскальної політики, орієнтованої на посилення темпів економічного зростання із мінімізацією фінансових ризиків для інвесторів. 2.1.3. Досягнення просторово-структурних змін в економіці.
2.2. Розвиток фінансових інструментів інвестування та фінансово-інвестиційної інфраструктури.	2.2.1. Реформування фондового ринку, стимулювання розширення мережі фінансових інституцій інвестування. 2.2.2. Впровадження практики страхування інвестиційних ризиків. 2.2.3. Удосконалення інфраструктури фінансових ринків: модернізація біржових платформ та платіжних систем, підвищення прозорості функціонування рейтингових агентств, інвестиційних фондів та страхових компаній. 2.2.4. Модернізація банківської системи з фокусом на кредитування реального сектору економіки. 2.2.5. Створення регіональних фінансових центрів і платформ залучення інвестицій.
2.3. Фінансове стимулювання інвестиційної діяльності.	2.3.1. Створення умов для використання фінансових інструментів стимулювання інвестиційної діяльності (грантова підтримка, розширення програм державного співфінансування та кредитування інвестиційних проєктів, публічне співінвестування, муніципальні гарантії). 2.3.2. Зниження фіскального навантаження на інвестиційно-інноваційний бізнес. 2.3.3. Розширення співпраці з міжнародними фінансовими організаціями та донорами інвестиційних ресурсів. 2.3.4. Запровадження системи державних гарантій та компенсацій для інвесторів, що працюють у ризикованих умовах або регіонах з низькою інвестиційною активністю.

Джерело: авторська розробка

Водночас для підвищення рівня інтегрованості і привабливості інвестиційного середовища органам державного управління доцільно впроваджувати заходи спрямовані на подолання виробничо-ресурсних та інноваційно-технологічних бар'єрів/перешкод, що стримують процеси інвестування.

Задля посилення рівня ефективності використання та примноження виробничо-ресурсного потенціалу інвестиційного середовища органи влади повинні провадити проактивну державну політику, яка створить належні умови для покращення інвестиційного забезпечення цифровізації виробничих потужностей та управління виробничими процесами, модернізації нормативно-правових і адміністративних механізмів інвестування в нарощення виробничих потужностей, розробки та реалізації виробничо-галузевих програм залучення інвестицій.

Не менш пріоритетне значення матимуть також заходи пов'язані з розробкою і впровадженням національних та регіональних програм залучення й використання «зелених» інвестицій, які передбачатимуть посилення інституційної підтримки місцевого самоврядування у розробці та реалізації проєктів енергомодернізації, а також створення інформаційно-аналітичних платформ супроводу процесів інвестування у розвиток енерго- та ресурноощадних технологій.

Зрештою, в умовах загострення проблем відтворення інтелектуально-кадрового забезпечення, особливої уваги заслуговують заходи державної політики, що направлені на активізацію процесів інвестування у створення освітньо-наукових кластерів та розширення мережі центрів професійного розвитку, розробку механізмів інвестиційної підтримки оновлення та модернізацію інфраструктури закладів вищої освіти та наукових установ з метою підвищення якості освітнього й дослідницького процесу та впровадження інструментів інвестиційної мотивації фахівців у пріоритетних секторах економіки за рахунок грантового фінансування, підтримки

стартапів, доступу до пільгових кредитів та інвестиційних програм для реалізації власних ініціатив.

Не менш прикладне значення у процесі формування інтегрованого інвестиційного клімату відіграють операційні цілі інноваційно-технологічної компоненти, до яких відносимо розвиток інноваційної регіональної й місцевої інфраструктури та покращення якості середовища інвестування технологічних інновацій. Для забезпечення їх реалізації державні інституції, відповідальні за розвиток інноваційно-технологічного потенціалу, мають, з одного боку, зосередитися на реалізації заходів, які забезпечать формування та розширення мережі регіональних інноваційних хабів, індустріальних технопарків, R&D центрів, в той час як, з іншого боку, сприятимуть активізації процесів трансферу інновацій й технологій між науковими центрами та інноваційними бізнес-структурами, забезпечать посилення фінансової підтримки перспективних місцевих громад у створенні інвестиційних індустріальних парків.

Разом з тим, підвищення привабливості середовища інвестування в інноваційні технології потребує модернізації національної системи захисту прав інтелектуальної власності та спрощення процедур стандартизації, сертифікації й ліцензування інноваційних розробок, а також запровадження податкових і фінансових стимулів для інноваційно активного бізнесу. Досягнення цілей та виконання поставлених завдань державної політики формування виробничо-ресурсної та інноваційно-технологічної компонент інвестиційного клімату (табл. 3.2) дозволить активізувати процеси системної технологізації, цифровізації та автоматизації бізнес-процесів у пріоритетних галузях, а також прискорить процес проникнення передових інноваційних технологій у виробничі процеси та їх комерціалізацію. Це сприятиме посиленню технологічної конкурентоспроможності національного продукту та забезпечить зміцнення інвестиційної позиції та цілісно-структурної інвестиційної привабливості економіки в цілому, в тому числі у частині формування інтегрованого інвестиційного клімату.

Таблиця 3.2

Операційні цілі та завдання державної політики формування інтегрованого інвестиційного клімату національної економіки України: виробничо-ресурсна та інноваційно-технологічна компоненти

Операційні цілі	Завдання
3. Виробничо-ресурсна складова	
3.1. Спрямування інвестицій у модернізацію матеріально-виробничої інфраструктури пріоритетних галузей національної економіки.	3.1.1. Покращення інвестиційного забезпечення цифровізації виробничих потужностей та управління виробничими процесами. 3.1.2. Удосконалення нормативно-правових та адміністративних умов інвестування в нарощення виробничих потужностей. 3.1.3. Розробка та реалізація виробничо-галузевих програм залучення інвестицій.
3.2. Масштабування інвестиційної активності у сферах енергоефективності та ресурсозбереження.	3.2.1. Розробка і впровадження національних та регіональних програм залучення й використання «зелених» інвестицій. 3.2.2. Інституційна підтримка місцевого самоврядування у розробці та реалізації проєктів енергомодернізації. 3.2.3. Створення інформаційно-аналітичної платформи супроводу процесів інвестування у розвиток енерго- та ресурноощадних технологій.
3.3. Спрямування інвестицій у сферу збереження та нарощення інтелектуально-кадрового забезпечення.	3.3.1. Активізувати процеси інвестування у створення освітньо-наукових кластерів та розширення мережі центрів професійного розвитку та безперервного навчання. 3.3.2. Фінансова підтримка оновлення інфраструктури закладів вищої освіти та наукових установ з метою підвищення якості освітнього й дослідницького процесу. 3.3.3. Запровадження механізмів фінансової мотивації фахівців у ключових секторах економіки (гранти, стартапи, доступ до пільгових кредитів та інвестиційних програм для реалізації власних ініціатив).
4. Інноваційно-технологічна складова	
4.1. Розвиток інноваційної регіональної та місцевої інфраструктури.	4.1.1. Забезпечити формування та розширення мережі регіональних інноваційних хабів, індустріальних технопарків та R&D центрів. 4.1.2. Активізувати процеси трансферу інновацій та технологій між науковими центрами та інноваційними бізнес-структурами. 4.1.3. Посилити фінансову підтримку перспективних місцевих громад у створенні інвестиційних індустріальних парків.
4.2. Покращення якості середовища інвестування технологічних інновацій.	4.2.1. Удосконалити національну систему захисту прав інтелектуальної власності, стандартизації, сертифікації та ліцензування інновацій. 4.2.2. Запровадження податкових та фінансових стимулів для інноваційно активного бізнесу. 4.2.3. Формування високотехнологічного цифрового середовища для автоматизації процесів інвестування.

Джерело: авторська розробка

Зрештою при покращенні якісних характеристик інтегрованого інвестиційного клімату важливу роль відіграє також транспортно-логістична та соціокультурна компоненти інвестиційного середовища, оскільки саме вони формують просторову досяжність інвестиційних об’єктів, забезпечують мобільність ресурсів й доступність ринків збуту продукції, впливають на інтенсивність бізнес-процесів та якість середовища ведення бізнесу і проживання населення, відповідають за формування позитивного іміджу національної економіки серед потенційних інвесторів.

Відтак, при розробці механізмів та інструментів модернізації транспортної інфраструктури доцільно аби управлінські зусилля органів державної влади спрямовувалися у залучення інвестицій в удосконалення та розширення мережі транспортних коридорів між Україною та ЄС, забезпечували розгортання інвестиційних проєктів з будівництва «платних автомагістралей» з високими міжнародними стандартами якості і безпеки руху, а також створювали умови для розвитку дорожньої інфраструктури територіальних громад через реалізацію інвестиційних проєктів у форматі державно-приватного партнерства.

З іншого боку, задля підвищення ефективності функціонування та покращення інвестиційної привабливості логістичної системи національної економіки варто впровадити практику фінансового стимулювання для інвесторів, що планують розвивати сферу логістичних послуг, здійснити адаптацію та узгодження національних логістичних стандартів із регламентами та директивами ЄС, активізувати процеси цифровізації логістичних операцій та вантажоперевезень, а також забезпечувати нарощення обсягів капіталовкладень у розширення наявних та будівництво нових мультимодальних індустріально-логістичних хабів.

Разом з тим у рамках модернізації соціально-культурної інфраструктури доцільно реалізовувати управлінські заходи, які дозволять стимулювати приплив інвестицій у розширення мереж соціально-культурних закладів в регіонах/громадах з високим потенціалом економічного зростання

та людського капіталу, налагодження міжрегіональної співпраці та взаємодії в сфері публічного інвестування задля розширення інвестиційних можливостей територіальних громад та зменшення дисбалансів регіонального розвитку.

Не менш прикладне значення у процесі підвищення соціальної згуртованості та інклюзивності громад в сфері інвестиційної політики матимуть освітньо-просвітницькі заходи (тренінги, семінари, конференції, курси) орієнтовані на набуття знань та професійних компетентностей у сфері інвестиційного планування та фінансової грамотності. Адже їх реалізація у довгостроковій перспективі матиме позитивний вплив на формування проактивної інвестиційної позиції в суспільстві, сприятиме підвищенню рівня готовності економічно активного населення брати участь в практичній реалізації місцевих інвестиційних ініціатив, в тому числі пошуку фінансових ресурсів, написанні та реалізації інвестиційних проєктів, що у результаті дозволить посилити організаційну спроможність громад до самостійного планування та ефективного управління інвестиційними ресурсами.

Відтак, досягнення стратегічних і операційних цілей державної політики у сфері розвитку транспортно-логістичної та соціокультурної складових інвестиційного клімату, узагальнено поданих у таблиці 3.3, формує цілісну модель інвестиційної трансформації національної економіки та забезпечує підґрунтя для формування більш якісної й інтегрованої інфраструктури підтримки процесів інвестування. Така інфраструктура виступає не лише інструментом підвищення ефективності функціонування транспортних і логістичних систем, але й важливим чинником створення сприятливого соціально-економічного середовища, що відповідає сучасним викликам глобалізації та зростанню конкуренції за інвестиційні ресурси.

Розвиток транспортно-логістичної мобільності безпосередньо пов’язаний зі зростанням швидкості та надійності переміщення товарів, капіталу й людських ресурсів між регіонами країни та за її межами, що істотно підвищує рівень інтегрованості України у світовий економічний

простір.

Таблиця 3.3

Операційні цілі та завдання державної політики формування інтегрованого інвестиційного клімату національної економіки України: транспортно-логістична та соціокультурна компоненти

Операційні цілі	Завдання
5. Транспортно-логістична складова	
5.1. Модернізація транспортної інфраструктури.	5.1.1. Залучення інвестицій у модернізацію та розширення мережі транспортних коридорів між Україною та ЄС. 5.1.2. Розгортання інвестиційних проєктів з будівництва «платних автомагістралей» з високими стандартами якості та безпеки руху. 5.1.3. Розвиток дорожньої інфраструктури територіальних громад через застосування інвестиційних механізмів державно-приватного партнерства. 5.1.4. Розширення потужностей мультимодальних транспортних вузлів.
5.2. Підвищення ефективності логістичної системи країни.	5.2.1. Цифровізація процесів логістики та вантажоперевезень. 5.2.2. Гармонізація стандартів логістики з нормами ЄС. 5.2.3. Впровадження фінансових стимулів для інвесторів у сфері логістичних послуг. 5.2.4. Розвиток мультимодальних індустріально-логістичних хабів.
6. *Соціокультурна складова*	
6.1. Модернізація соціально-культурної інфраструктури.	6.1.1. Спрямування інвестицій у розвиток соціальної інфраструктури в громадах з високим потенціалом економічного зростання та людського капіталу. 6.1.2. Модернізація системи соціального захисту як інструменту підвищення інвестиційної привабливості територій. 6.1.3. Розвиток міжрегіональної співпраці в сфері публічного інвестування.
6.2. Підвищення соціальної згуртованості та інклюзивності громад в сфері інвестиційної політики.	6.2.1. Стимулювання участі бізнесу в реалізації соціокультурних проєктів на засадах партнерства. 6.2.2. Залучення інвестицій у розвиток культурної, освітньої та соціальної інфраструктури. 6.2.3. Інвестиційна підтримка розвитку креативних індустрій. 6.2.4. Підвищення ролі громадянського суспільства в інвестиційних процесах на місцевому рівні.

Джерело: авторська розробка

Одночасно із цим, підвищення ролі соціокультурних чинників інвестиційного клімату забезпечує формування привабливого середовища для життя та діяльності населення, сприяє зміцненню соціальної згуртованості, розвитку людського капіталу та формуванню позитивного

міжнародного іміджу держави. У сукупності такі результати ведуть до зростання регіональної інвестиційної привабливості, посилення інституційної спроможності територіальних громад та створюють умови для залучення довгострокового інвестиційного капіталу, ефективне використання якого стане основою сталого економічного зростання та підвищення конкурентоспроможності національної економіки.

Разом з тим, визначені стратегічні пріоритети, операційні цілі та завдання формування інтегрованого інвестиційного клімату національної економіки окреслюють лише орієнтири державної політики у напрямі підвищення інвестиційної привабливості України, в той час як їх практична реалізація потребує належного організаційно-економічного та управлінсько-інституційного забезпечення у вигляді дієвих механізмів імплементації, що здатні створити умови для перетворення сформованих стратегічних пріоритетів і цілей у конкретні управлінські рішення, прикладні заходи та інструменти впливу, спрямовані на покращення інвестиційного клімату.

Обґрунтування та розробка механізмів формування інтегрованого інвестиційного клімату національної економіки України становитиме предмет наступного підрозділу дослідження.

3.2. Організаційно-економічний механізм реалізації системної інвестиційної політики

Якісна інвестиційна політика виступає однією із першочергових передумов ефективізації бізнес-процесів у пріоритетних секторах та галузях національного господарства й забезпечення сталого розвитку національної економіки в цілому. Оскільки інвестиції слугують не лише джерелом фінансового капіталу, але й виконують роль потужного інструменту модернізації й розширення виробничих потужностей, впровадження технологічних інновацій та підвищення конкурентоспроможності національної економіки, досягнення стратегічних цілей та пріоритетів

інвестиційної політики у зрізі складових інтегрованого інвестиційного клімату потребує належної управлінської підтримки з боку відповідних органів державної влади.

В умовах все ще фрагментарності заходів інвестиційної політики в Україні, коли основна увага приділяється реалізації короткострокових проєктів із швидким економічним ефектом, а інноваційний і технологічний сектори залишаються недостатньо підтриманими, першочерговим завданням державних інституцій має бути створення дієвого організаційно-економічного механізму регулювання інвестиційної діяльності та забезпечення практичної реалізації більш системної і прогресивної інвестиційної політики. Розробка та імплементація заходів зі стимулювання інвестиційної активності й підвищення організаційної спроможності органів влади до ефективного управління інвестиційними процесами сприятиме збільшенню обсягів залучення інвестиційних ресурсів, їх раціональному розподілу та цільовому використанню відповідно до визначених стратегічних пріоритетів і актуальних потреб економіки. У результаті це полегшить й прискорить ухвалення результативних управлінських рішень, покращить інвестиційну привабливість національної економіки для потенційних інвесторів, а також забезпечить більш результативну та плідну співпрацю і взаємодію органів державної влади, бізнесу й фінансових інституцій.

На нашу думку, у структурному зрізі модель організаційно-економічного механізму формування інтегрованого інвестиційного клімату національної економіки України (рис. 3.2) має охоплювати організаційний та економічний блоки та функціонувати на основі управлінської підсистеми, яка виконує роль своєрідної сполучної ланки, тобто забезпечує належний менеджмент процесів інвестування і недопущення їх перебігу з відхиленням від планової траєкторії, координацію взаємодії між державними органами, бізнес-середовищем та фінансово-банківською системою та сприяє узгодженню стратегічних і тактичних рішень.

Рис. 3.2. Модель організаційно-економічного механізму формування інтегрованого інвестиційного клімату національної економіки України за сучасних умов (авторська розробка)

Для підвищення організаційної спроможності та ефективності функціонування управлінська підсистема організаційно-економічного механізму регулювання інвестиційної діяльності повинна включати комплекс усталених нормативних вимог, методологічних підходів і прийомів до управління, а також мати чітко сформовані інструменти, методи, принципи, етапи (функції) та вимоги, що забезпечують системність, результативність і прозорість процесу управління інвестиційними процесами.

На наш погляд, доцільно аби генеральна мета організаційного блоку полягала у формуванні структурно збалансованої й ефективно функціонуючої організаційно-управлінської підсистеми, що забезпечує розвиток інтегрованих функцій інвестиційного клімату національної економіки.

З іншого боку, функціонування економічного блоку передбачає використання системи економічних важелів та інструментів, спрямованих на створення сприятливих умов для залучення й ефективного освоєння інвестиційних ресурсів, а також підвищення інвестиційної привабливості національної економіки.

Відтак, дієве впровадження заходів організаційно-економічного механізму реалізації системної інвестиційної політики сприятиме формуванню цілісного, структурно-збалансованого та привабливого інвестиційного середовища, здатного гарантувати сталий притік і зростання обсягів інвестиційного капіталу, розвиток пріоритетних галузей економіки й модернізацію національної економіки через інноваційне переоснащення, технічне оновлення та зростання конкурентних можливостей національних підприємств, що, у свою чергу, забезпечить покращення умов життя громадян шляхом формування нових можливостей зайнятості, підвищення рівня заробітків і поліпшення доступу до сучасних сервісів та інфраструктурних об’єктів.

Для результативної роботи управлінська підсистема забезпечення інвестиційної політики повинна відповідати певним вимогам, до яких відносимо: комплексність (охоплення всіх етапів і напрямів інвестиційного процесу), релевантність (відповідність цілей, інструментів і управлінських

рішень актуальним економічним умовам та потребам), інклюзивність (залучення усіх зацікавлених сторін до процесів інвестування, включно з бізнесом, громадськістю та органами державної влади), адаптивність (здатність оперативно реагувати на зміни ринкової кон'юнктури та політичної ситуації), верифікованість (можливість перевірки результатів та підтвердження досягнутих показників), послідовність (логічна і поетапна розробка та імплементація заходів інвестиційної політики), резильєнтність (стійкість до криз і здатність відновлювати ефективність після негативних впливів), інноваційність (використання новітніх технік, прийомів та сучасних методів управління інвестиційними процесами), ефективність (досягнення планових соціально-економічного ефектів при оптимальних витратах інвестиційних ресурсів).

У процесі реалізації послідовних та взаємопов'язаних заходів організаційно-економічного механізму формування інтегрованого інвестиційного клімату національної економіки досягатимуться його завдання. Водночас механізм розглядаємо як динамічну конструкцію, яка потребує регулярної модернізації та адаптації відповідно до вимог та чинників мінливого інвестиційного середовища. Відтак, після реалізації визначеного комплексу заходів і досягнення проміжних результатів у межах повторних ітерацій механізму важливо здійснювати аналіз стану, структури й напрямів розвитку інвестиційної діяльності, планувати, прогнозувати та моделювати інвестиційні процеси, забезпечувати контроль їх виконання і, за необхідності, вносити корективи до державної інвестиційної політики.

Разом з тим, у процесі становлення управлінської підсистеми організаційно-економічного механізму формування інтегрованого інвестиційного клімату не менш важливу роль відіграють принципи, що окреслюють орієнтири й межі допустимих рішень і, за умови їх дотримання, забезпечують основу для побудови раціональної інвестиційної стратегії держави та досягнення високих результатів її реалізації.

Беручи до уваги специфіку процесів інвестування на національному рівні та визначальну роль держави у формуванні сприятливого інвестиційного середовища, вважаємо за доцільне аби управління інвестиційними процесами

здійснювалося з дотриманням принципів системності (взаємопов'язаність і узгодженість усіх складових інвестиційної політики в єдиній цілісній структурі), безперервності (стале впровадження інвестиційних заходів, що підтримує розвиток інвестиційного середовища без зупинок і затримок), адаптивності (здатність механізмів управління інвестиційними процесами оперативно реагувати на виклики економічного середовища), організаційної взаємодії (залучення органів влади всіх рівнів і різного функціонально-структурного профілю до реалізації заходів інвестиційної політики), цільової спрямованості (орієнтація заходів інвестиційної політики на досягнення наперед визначених стратегічних цілей), економічної безпеки і ефективності (перед ухваленням рішень необхідно проводити попередню експертизу для визначення їхнього впливу на функціонування системи, захист національних економічних інтересів, а також інвесторів та суспільства, при цьому рішення мають залишатися ефективними й забезпечувати домінування позитивних ефектів над витратами і втратами), узгодження інтересів (політика у сфері інвестування має забезпечувати баланс між державними, приватними і суспільними інтересами) та прозорості й відкритості (створення і підтримка системи управління інвестиційними процесами, в якій інформація про плани, хід реалізації та результати інвестування максимально доступна та зрозуміла, як для представників бізнесу, так і для широкої громадськості).

Зрештою, при розробці заходів інвестиційної політики, слід враховувати зростаючу роль інформаційних технологій та цифровізації у забезпеченні економічного розвитку і примноженні національного багатства. Тому у процесі формування управлінської підсистеми організаційно-економічного механізму розвитку інтегрованого інвестиційного клімату в Україні варто дотримуватись також принципу інноваційної орієнтації та технологічності. Передусім, йдеться про надання пріоритету підтримки тих інвестиційних проєктів, які базуються на використанні новітніх наукових розробок, передових технологій і нестандартних інженерних рішень з високим рівнем суспільно-економічної корисності, а також створення сприятливих умов для широкого впровадження

інформаційно-цифрових технологій на всіх етапах роботи з інвестиційними проєктами.

Варто зазначити, що визначені принципи управління інвестиційними процесами формують засади та логіку ухвалення управлінських рішень, в той час як їх практична реалізація здійснюється через методи, які гарантують ефективність планування, організації, контролю й адаптації інвестиційної політики. Адже застосування узгодженої системи методів створює умови для поступального покращення інвестиційного середовища, що відображається у збільшенні довіри інвесторів, підвищенні стабільності ринкових правил, зниженні ризиків та зростанні інвестиційної привабливості національної економіки.

На загал, держава, здійснюючи управління розвитком процесів та явищ, застосовує, як методи директивного характеру, так й інструменти економічного стимулювання. У сфері інвестицій адміністративні методи управління виконують функцію своєрідного регулятора, який забезпечує правову дисципліну та прозорість, здійснює нагляд за дотриманням антимонопольних норм законодавства, захищає інтереси інвесторів, запобігає використанню інвестиційних потоків у тіньовій економіці та водночас сприяє зниженню екологічних і соціальних ризиків реалізації інвестиційних проєктів.

На противагу економічні методи управлінської підсистеми організаційно-економічного механізму формування інтегрованого інвестиційного клімату охоплюють фінансово-кредитну та виробничо-ресурсну підтримку інвестиційних процесів, застосування системи податкових пільг і преференцій, розвиток інфраструктурної бази шляхом створення індустріальних парків, технопарків та спеціальних економічних зон, а також використання дерегуляційних інструментів, спрямованих на спрощення дозвільних процедур. Використання адміністративних й економічних методів та інструментів управління інвестиційними процесами у підсумку стимулює формування умов, за яких реципієнти інвестиційних ресурсів виявляють більшу зацікавленість у розробці та реалізації інвестиційних проєктів, в тому числі здійснюють пошук додаткових фінансових джерел для розширення масштабів своєї діяльності,

тоді як інвестори отримують додаткові стимули для спрямування капіталу у такі проєкти.

Зрештою, ефективність управління інвестиційними процесами, а також оперативність і своєчасність ухвалення раціональних рішень значною мірою визначаються рівнем організованості (сформованості) та досконалості інформаційно-аналітичного забезпечення в сфері інвестування, а також від якості й системності моніторингу процесів у зрізі складових інтегрованого інвестиційного клімату.

Відтак, у практичній діяльності органам державної влади доцільно застосовувати широкий спектр аналітичних методів, які забезпечать формування інформаційного підґрунтя для реалізації управлінських заходів відповідно до результатів оцінювання поточного стану, виявлених структурних характеристик і деформацій, аналізу динаміки розвитку інвестиційного середовища та прогнозування його подальших тенденцій.

У цьому відношенні вагому роль відіграють методи системного аналізу, сценарного моделювання, експертної оцінки, аналізу чутливості та ситуаційного аналізу, оцінювання ризиків та невизначеності, аналогій, нейронних мереж, теорії ігор та інші. Їх інтеграція в управлінську підсистему організаційно-економічного механізму формування інтегрованого інвестиційного клімату в національній економіці дозволить заздалегідь ідентифікувати вплив можливих валютних коливань, змін відсоткових ставок і попиту на прибутковість інвестиційних проєктів, здійснювати оцінювання потенційних економічних, політичних і технологічних ризиків, розробляти механізми їх нейтралізації та сформувати альтернативні сценарії розвитку для визначення найбільш доцільної інвестиційної стратегії в системі розвитку національної економіки України.

Врешті-решт реалізація заходів державної політики у сфері інвестування потребує використання відповідної системи інструментів, які, у підсумку, й дозволяють втілювати заходи організаційно-економічного механізму управління інвестиційними процесами. Інструменти регулювання інвестиційних процесів вирізняються різноманіттям, адже їхнє завдання

полягає у забезпеченні ефективного управлінського впливу на покращення фінансово-економічної, виробничо-ресурсної, інноваційно-технологічної, транспортно-логістичної та соціокультурної складових інвестиційного клімату.

Враховуючи специфіку організаційно-економічних заходів, орієнтованих на формування інтегрованого інвестиційного клімату в національній економіці, пріоритетними у застосуванні, на наш погляд, мають бути податково-стимулюючі (впровадження режиму пільгового оподаткування, податкових канікул, інвестиційного податкового кредиту), інтеграційні (розвиток міжнародних і міжрегіональних економічних зв'язків, реалізація спільних проєктів, створення вільних економічних зон та індустріальних парків), структурно-галузеві (підтримка розвитку пріоритетних галузей: сектору інформаційних технологій, агропродовольчого комплексу, відновлюваної енергетики), грошово-кредитні (формування прозорих умов доступу до фінансових ресурсів шляхом регулювання відсоткових ставок, забезпечення кредитної доступності та стимулювання розвитку фондового ринку), регуляторно-дозвільні (спрощення дозвільних процедур, зменшення бюрократії, прозорість та легкість сертифікації і ліцензування інвестиційних процесів) інструменти, а також антимонопольно-конкурентні, інституційні реформи та інструменти управління структурними змінами.

Зважаючи на погіршення безпекової ситуації в Україні внаслідок війни та зростання загроз руйнування промислово-виробничої інфраструктури, особливого значення набувають інструменти управління інвестиційними ризиками, які передбачають страхування капіталовкладень, надання державних гарантій, розвиток механізмів хеджування та створення стабілізаційних фондів. Їхня ключова функція полягає у зменшенні невизначеності для інвесторів і мінімізації можливих фінансових втрат, що робить інвестиційне середовище більш передбачуваним навіть за умов високої воєнної турбулентності та макроекономічної невизначеності.

Не менш вагому роль відіграють інструменти стратегічного маркетингу територій, спрямовані на формування позитивного інвестиційного іміджу регіонів і держави загалом через позиціонування конкурентних переваг

територій, брендинг регіонів/галузей, а також просування їхніх можливостей на міжнародному рівні. Водночас з метою формування соціокультурної компоненти інтегрованого інвестиційного клімату варто також застосовувати інструменти соціального інвестування, орієнтовані на розвиток людського капіталу, зокрема через зростання обсягів капіталовкладень у розвиток освіти, медицини, культури та соціальної інфраструктури. Адже спрямування фінансово-інвестиційних ресурсів у розвиток соціокультурної складової інвестиційного середовища створить сприятливі передумови для підвищення якості життя населення, посилення соціальної стабільності й довіри суспільства і бізнесу до діяльності органів державної влади у сфері інвестування.

Зрештою ключове місце в структурі організаційно-економічного механізму формування інтегрованого інвестиційного клімату національної економіки займає комплекс організаційних та економічних заходів, реалізація яких має відбуватися у визначеній послідовності. На нашу думку, першим і провідним організаційним кроком має стати створення та інституціоналізація організаційної структури управління інвестиційними процесами і координації інвестиційної політики.

У цьому контексті насамперед необхідно детермінувати відповідальні державні та регіональні інституції, чітко розмежувати їхні функції та сфери компетенції, а також удосконалити наявні механізми взаємодії між ними. Важливим кроком є створення єдиного координаційного центру, спроможного забезпечити узгодженість дій органів державної влади, місцевого самоврядування, бізнесу й інвесторів, що у свою чергу сприятиме уникненню дублювання управлінських рішень, зменшенню рівня бюрократичних бар’єрів і підвищенню ефективності використання обмежених фінансово-інвестиційних ресурсів.

З метою посилення організаційної спроможності центральних органів виконавчої влади доцільно, по-перше, активізувати діяльність Міжвідомчої ради з інвестицій при Кабінеті Міністрів України, зокрема наростити якість управлінської взаємодії (координації) між міністерствами та відомствами, компетенція яких безпосередньо чи опосередковано стосується розвитку

інвестиційного середовища. По-друге, зміцнити інституційний статус урядового офісу UkraineInvest через розширення його повноважень у форматі «єдиного інвестиційного вікна» та надання права видавати обов'язкові для виконання рекомендації державним органам, що покращить процес забезпечення комплексного організаційного супроводу інвесторорів на всіх етапах реалізації проєктів, а також, підвищить результативність координаційних механізмів й сприятиме посиленню узгодженості організаційних заходів у процесі реалізації державної інвестиційної політики.

Не менш прикладне значення в умовах утвердження децентралізованої моделі управління національною економікою набувають заходи зі створення регіональних інвестиційних офісів при обласних державних (військових) адміністраціях та запровадження інституту так званих «інвестиційних уповноважених» у територіальних громадах, які сприятимуть підвищенню якості управлінського супроводу інвестиційних процесів на місцевому рівні через налагодження й прискорення комунікації між інвесторами, органами влади та бізнесом, забезпечення оперативного вирішення адміністративно-бюрократичних питань, надання консультацій щодо інвестиційних можливостей та перспектив, формування прозорого та орієнтованого на інвестора механізму підтримки інвестиційних проєктів на всіх етапах їх реалізації, що у довгостроковій перспективі матиме позитивний вплив на підвищення інвестиційної привабливості національної економіки в цілому та регіонів й територіальних громад зокрема.

Задля покращення взаємодії між центральними та місцевими органами влади доцільно модернізувати наявні механізми координації, які унеможливлюють дублювання функцій, забезпечують ефективний розподіл завдань, а також сприяють формуванню сталих партнерських відносин між державою та регіонами. Прикладами таких інструментів є укладення меморандумів про розподіл відповідальності та повноважень між Кабінетом Міністрів України та обласними державними (військовими) адміністраціями при реалізації масштабних інвестиційних проєктів, створення міжвідомчих координаційних рад з питань регіонального розвитку, впровадження спільних

цифрових платформ для моніторингу інвестиційних проєктів, розробка інтегрованих регіональних стратегій із залученням усіх рівнів влади, запровадження гнучких механізмів державно-приватного партнерства для реалізації пріоритетних проєктів розвитку територій.

Зрештою, результативне функціонування організаційно-економічного механізму формування інтегрованого інвестиційного клімату значною мірою залежить від якості та рівня сформованості нормативно-правового і методичного забезпечення процесів інвестування. Відтак, розроблення та реалізація комплексу заходів, спрямованих на модернізацію існуючої системи регулювання інвестиційної діяльності, доцільно розглядати як необхідну передумову підвищення ефективності інвестиційної політики держави.

У цьому відношенні пріоритетним завданням державної політики має стати актуалізація інвестиційного законодавства з урахуванням економічних викликів в умовах погіршення безпекової ситуації, посилення процесів глобалізації та міжнародних зобов'язань України. Наявна нормативно-правова база інвестиційної діяльності характеризується фрагментарністю й розпорошеністю, що ускладнює її практичне застосування й послаблює правову визначеність та прогнозованість для інвесторів. Тому важливим кроком є проведення кодифікації та систематизації чинних правових норм і підходів до управління шляхом зведення їх у єдиний інвестиційний кодекс або рамковий закон, що сприятиме формуванню чіткої, зрозумілої та прозорої системи правил інвестиційної діяльності, зменшенню ризиків правових колізій і забезпеченню більшої довіри з боку як національних, так і міжнародних інвесторів.

У частині удосконалення законодавчої бази, до першочергових завдань відносимо потребу оновлення Закону України «Про інвестиційну діяльність», приведення його положень у відповідність до європейських стандартів та впровадження сучасних механізмів захисту інвестора, а також формування інтегрованої Національної інвестиційної стратегії, яка повинна визначати ключові напрями інвестування, цільові показники ефективності та механізми їх досягнення.

Разом з тим, органам державної влади необхідно активізувати роботу над розробленням та імплементацією державних цільових програм інвестиційного спрямування, які повинні формуватися на конкурсних засадах, передбачати прозорі критерії відбору інвестиційних проєктів, а також ефективні механізми їх моніторингу та оцінки результативності. Водночас необхідно реалізовувати заходи з модернізації системи галузевих і регіональних планів розвитку, які мають бути узгоджені з національною стратегією інвестиційного розвитку та відображати реальні потреби економіки на місцях, що сприятиме гармонізації державних і місцевих орієнтирів формування сприятливого інвестиційного середовища, дозволить уникнути дублювання завдань і встановити першочергові пріоритети залучення інвестиційного капіталу. Важливою складовою цього процесу є укладання угод про співробітництво між центральними органами влади, місцевим самоврядуванням і бізнесом, які повинні містити чіткий розподіл відповідальності сторін, визначення спільних ресурсів та інструментів управління ризиками.

Системність реалізації зазначених заходів з удосконалення нормативно-праової бази процесів інвестування потребує також розроблення уніфікованих методик оцінювання інвестиційних ризиків і привабливості проєктів, що мають включати стандартизовані підходи до визначення їх економічної та соціальної ефективності, аналізу ризиків і застосування рейтингових систем для оцінки інвестиційної привабливості регіонів.

Не менш прикладне значення матимуть управлінські напрацювання у сфері формалізації стандартів підготовки інвестиційних проєктів, що передбачають встановлення єдиних вимог до структури бізнес-планів, техніко-економічних обґрунтувань, оцінки ризиків і фінансових моделей. У результаті, це забезпечить підвищення прозорості та якості інвестиційних пропозицій, а також створення єдиної цифрової платформи для реєстрації, моніторингу й супроводу інвестиційних проєктів, яка гарантуватиме відкритість процесів, оперативний обмін інформацією між усіма рівнями влади та інвесторами й сприятиме громадському контролю за використанням фінансово-інвестиційних ресурсів.

Якщо нормативно-правові інструменти та методичні підходи до управління інвестиційними процесами створюють фундамент для регламентації інвестиційної діяльності, то подальший розвиток інтегрованого інвестиційного клімату вимагає зосередження зусиль органів державної влади на посиленні управлінського впливу щодо ключових складових інвестиційного середовища національної економіки.

Для прикладу, з метою зміцнення виробничо-ресурсної компоненти інвестиційного клімату доцільно насамперед реалізовувати заходи, орієнтовані на підвищення ефективності використання природних та матеріальних ресурсів через удосконалення наявних механізмів управління надрами, землею та енергетичними ресурсами. У цьому відношенні важливо забезпечити створення єдиних електронних кадастрів землі, надр та водних ресурсів, запровадження обов'язкового енергетичного аудиту бізнесу та системи стимулів за підвищення його енергоефективності, запровадження програм підтримки нарощення потужностей ресурсноощадного виробництва.

Разом з тим, у процесі формування інноваційно-технологічної складової інвестиційного середовища першочергово необхідно активізувати роботу (особливо на регіональному та місцевому рівнях) над розширенням мережі технопарків, інноваційних кластерів і науково-дослідних центрів шляхом консолідації зусиль науки, бізнесу й держави в єдину інноваційну систему. Для реалізації цього завдання на державному рівні доцільно удосконалити наявні механізми державно-приватного партнерства, що забезпечать спрощення процедур залучення приватних інвестицій у розбудову інфраструктури технопарків та інноваційних кластерів. Важливе значення також матимуть заходи зі створення та реалізації системи цільових грантових і кредитних програм, орієнтованих на фінансову підтримку стартапів та розвиток малих інноваційних компаній, які планують працювати у сферах високих технологій, а також управлінські дії орієнтовані на розширення участі українських наукових інституцій у міжнародних дослідницьких проєкта**х** і програмах ЄС (Horizon Europe, Digital Europe), що у підсумку через можливість доступу до передового досвіду світових наукових центрів покращить умови трансферу

технологій та сприятиме зростанню інноваційної спроможності національної економіки

Вважаємо, що не менш вагомим завданням державної політики у цій сфері залишається формування національної електронної платформи трансферу технологій, яка має функціонувати як системний інструмент акумулювання й інтеграції баз даних патентів, результатів наукових досліджень і комерційних пропозицій, створюючи основу для ефективної взаємодії науки, бізнесу та держави. Відтак, її функціонування забезпечить формування прозорої і результативної площадки взаємодії між науковими інституціями та бізнес-структурами, сприяючи швидшому впровадженню інноваційних технологій у практику.

У контексті модернізації та підвищення якості функціонування транспортно-логістичної інфраструктури, а також формування відповідної компоненти інтегрованого інвестиційного клімату, органам державної влади доцільно реалізовувати заходи, спрямовані на підтримку інвестиційних проєктів зі створення мультимодальних логістичних хабів і вантажних терміналів у стратегічно важливих вузлових точках транспортних мереж національної економіки. Прикладне значення у цьому процесі матимуть організаційно-управлінські дії з розроблення та ухвалення державної програми розвитку мультимодальної логістики, яка визначатиме пріоритетні об’єкти та джерела фінансування, спрощення дозвільних процедур і запровадження механізму «єдиного вікна» для погодження інвестиційних проєктів у сфері транспортно-логістичної інфраструктури, створення спеціалізованого державного інвестиційного фонду, що співфінансуватиме масштабні логістичні проєкти, а також формування національного реєстру транспортно-логістичних проєктів із відкритим доступом для інвесторів. До важливих завдань слід також віднести створення публічно-приватних консорціумів для управління логістичними хабами, що об’єднуватимуть інтереси держави, місцевих громад та бізнес-структури на партнерських засадах. Крім того, з метою підвищення ефективності управління транспортними потоками доцільно інвестувати фінансові ресурси у розвиток інтелектуальних транспортних систем, а також у

створення цифрової інфраструктури логістичних процесів на основі смарт-платформ, здатних забезпечити цифровий моніторинг, прогнозування та відстеження руху в реальному часі.

Розбудова ключових компонентів інтегрованого інвестиційного клімату національної економіки створює необхідні передумови для переходу до виконання комплексних інвестиційних проєктів, ефективність яких безпосередньо залежить від якісного організаційно-управлінського забезпечення.

Реалізація масштабних інвестиційних проєктів, пов’язаних із будівництвом інноваційних технопарків, промислових комплексів та інфраструктурних об’єктів, передбачає насамперед формування відповідного інституційного підґрунтя у вигляді спеціалізованих структур управління, покликаних забезпечувати координацію взаємодії між центральними органами державної влади, місцевими адміністраціями та приватними інвесторами, що унеможливлює дублювання функцій, сприяє раціональному розподілу відповідальності, створює умови для підвищення результативності управлінських рішень.

У нормативно-правовій площині особливого значення набуває впровадження типових договорів для реалізації державно-приватного партнерства, спрощення адміністративних процедур, пов’язаних із отриманням дозвільної документації, а також формування цілісної системи правового захисту інвесторів, що у своїй сукупності дозволяє мінімізувати регуляторні бар’єри, підвищити передбачуваність ділового середовища та зміцнити довіру бізнесу до інституційної системи національної економіки.

У фінансово-економічному вимірі пріоритетного значення набуває розроблення багатоканальних моделей залучення ресурсів, що поєднують бюджетні асигнування, інвестиції міжнародних фінансових організацій та приватного капіталу, водночас передбачають впровадження механізмів державних гарантій і страхування ризиків, завдяки чому створюються стимули для активної участі приватних інвесторів у довгострокових інфраструктурних і виробничих проєктах.

Організаційний супровід реалізації таких ініціатив вимагає концентрації уваги на плануванні, контролі та моніторингу, що передбачає використання сучасних цифрових інструментів управління проєктами, здатних у режимі реального часу відображати динаміку виконання робіт, обсяги їх фінансових і ступінь дотримання календарних графіків, завдяки чому забезпечується належний рівень прозорості процесів, створюються передумови для своєчасного коригування управлінських рішень та досягається підвищення загальної результативності реалізації інвестиційних проєктів.

Зрештою формування системної інвестиційної політики передбачає не лише розроблення стратегічних пріоритетів та інструментів їх реалізації, але й створення механізму постійного контролю за результатами, що досягаються. У цьому контексті особливого значення набуває запровадження системи моніторингу та оцінювання ефективності реалізації інвестиційної політики, яка покликана забезпечити своєчасне виявлення проблем, оперативне коригування управлінських рішень і підвищення прозорості інвестиційних процесів.

Організація такої системи передбачає створення спеціалізованих структурних підрозділів у складі органів державної влади чи інвестиційних агентств, що здійснюватимуть збір, узагальнення та аналітичну обробку даних про стан інвестиційної діяльності. Важливим заходом є запровадження єдиних методичних підходів та стандартизованих показників оцінювання, які дозволять забезпечити порівнянність і достовірність інформації. Серед ключових індикаторів доцільно використовувати обсяги прямих іноземних та капітальних інвестицій, рівень інноваційної активності підприємств, кількість створених робочих місць, темпи зростання валової доданої вартості у пріоритетних галузях, а також показники інвестиційної привабливості регіонів і стратегічних галузей економіки України.

Ефективність моніторингу значною мірою залежить від цифровізації управлінських процесів. Запровадження електронних платформ і інтегрованих інформаційних систем надасть змогу органам державної влади відстежувати хід реалізації інвестиційних програм у режимі реального часу, формувати

інтерактивні карти інвестиційної активності, здійснювати прогнозування динаміки інвестиційних потоків.

Організаційна складова організаційно-економічного механізму формування інтегрованого інвестиційного клімату національної економіки України визначає інституційні рамки та створює основу для розвитку інвестиційного середовища, проте його подальше підсилення та функціонування можливе лише за рахунок комплексного використання економічних важелів і стимулів.

Відтак, у контексті розвитку економічного блоку пропонованого нами механізму органам державної влади першочергово слід забезпечити реалізацію заходів, спрямованих на популяризацію інвестиційного потенціалу національної економіки та її пріоритетних галузей, що має здійснюватися через ефективне поєднання інструментів економічної дипломатії, розвитку міжнародних партнерств і експортно-інвестиційного просування.

У цьому напрямі органам влади насамперед доцільно реалізовувати заходи спрямовані на розширення системи економічних представництв України за кордоном (інвестиційні офіси, торгово-інвестиційні аташе, бізнес-хаби), які виконуватимуть функцію своєрідних комунікаційних майданчиків обміну інформацією між іноземними інвесторами та українським бізнесом, проведення міжнародних інвестиційних форумів, бізнес-мішинів (business mission) і роуд-шоу (road show), орієнтованих на представлення потенціалу пріоритетних галузей національної економіки. Особливу увагу слід приділити формуванню національного бренду «Invest in Ukraine», який має поєднувати цілісну концепцію просування економіки України як привабливого інвестиційного партнера з використанням сучасних цифрових інструментів промоції, серед яких інвестиційні портали, інтерактивні онлайн-платформи та відкриті бази даних із актуальною інформацією про інвестиційні проєкти й земельні ділянки для розміщення виробництв. Не менш ефективним інструментом може бути налагодження партнерства з міжнародними фінансовими організаціями та експортно-кредитними агентствами, що дозволить інтегрувати українські проєкти у світові фінансові ринки.

Разом із тим, необхідно розширювати програми двостороннього та багатостороннього співробітництва у сфері економічної дипломатії, що передбачає укладання угод про захист інвестицій, уникнення подвійного оподаткування і взаємне визнання сертифікацій, а також створення мережі регіональних офісів економічної дипломатії в Україні, покликаних забезпечувати експортно-інвестиційне просування місцевих компаній і формування позитивного міжнародного іміджу національної економіки.

Водночас, для активізації припливу іноземного та залучення вітчизняного капіталу в національну економіку слід сформувати відповідну систему фінансово-економічного стимулювання інвестиційної активності, що охоплює податкові пільги й преференції, розвиток кредитних інструментів, запровадження інвестиційних субсидій та компенсацій, надання гарантій стабільності умов інвестування й ефективних механізмів страхування ризиків, особливо воєнних.

Зокрема, у сфері податкової політики, з одного боку, на наш погляд, доцільно запровадити практику надання податкових пільг підприємствам, що реінвестують прибуток у модернізацію/нарощення власних виробничих потужностей, в той час як, з іншого, – податкових канікул для інвесторів, які вкладають фінансові ресурси у розвиток безпекових галузей, включаючи оборонно-промисловий комплекс, виробництво засобів індивідуального захисту, сектор кібербезпеки, енергетичної незалежності та критичної інфраструктури.

Важливим напрямом фінансово-економічного стимулювання виступає також розвиток пільгового кредитування з компенсацією частини відсоткових ставок, наданням державних гарантій для довгострокового фінансування інвестиційних проєктів у співпраці з міжнародними фінансовими установами, а також впровадженням інвестиційних субсидій і компенсаційних програм для підтримки фінансування інфраструктурних проєктів, ініціатив технологічного оновлення пріоритетних секторів економіки та інноваційних стартапів.

Не менш прикладного значення набувають заходи зі забезпечення стабільності фінансових умов інвестування, що передбачають фіксацію

податкових і регуляторних параметрів та недопущення ретроспективних змін у законодавстві, а також розвиток системи страхування політичних і комерційних ризиків шляхом створення національного фонду страхування інвестицій та залучення міжнародних агентств із гарантування капіталовкладень.

Водночас, реалізація державної політики стимулювання інвестиційної активності має забезпечувати не лише акумулювання інвестиційних ресурсів, а й їх цільове спрямування на підтримку проєктів з розширення та модернізації виробничої й інноваційно-технологічної інфраструктури в межах державно-приватного партнерства, а також на масштабування інвестиційної діяльності у пріоритетних секторах національної економіки. Передусім тут ідеться про реалізацію заходів, орієнтованих на формування сприятливих фінансово-економічних умов для інвестування у розвиток індустріальних парків, технопарків, бізнес-інкубаторів, а також створення сучасних логістичних хабів і транспортних коридорів. Прикладами таких заходів може бути застосування механізмів податкового стимулювання приватних учасників державно-приватного партнерства, а також створення спеціальних фондів співфінансування інвестиційних ініціатив у сфері розвитку індустріальних парків і технопарків, де державні ресурси можуть використовуватимуться як гарантійний чи компенсаційний інструмент для приватного капіталу.

Зрештою, на фінальному етапі реалізації інвестиційних проєктів ключове завдання державних органів та інституцій інвестиційного розвитку полягає у забезпеченні дієвого фінансово-економічного моніторингу та контролю, що на практиці дозволяє оцінити ефективність використання залучених інвестиційних ресурсів, а також своєчасно виявляти можливі ризики, запобігати їх негативному впливу та оперативно коригувати управлінські рішення.

У цьому відношенні органам влади слід забезпечити створення та удосконалення системи регулярної фінансової звітності з обов’язковим поданням проміжних і підсумкових звітів інвесторів та виконавців проєктів, в тому числі імплементувати цифрові інструменти контролю шляхом формування електронної системи моніторингу, здатної у режимі реального часу відстежувати рух інвестиційних ресурсів, стан виконання планових робіт та

дотримання графіків та, відтак, дозволяє своєчасно виявляти наявність фінансових ризиків.

З іншого боку, не менш доцільними, на наш погляд, виступають заходи з проведення аудиту інвестиційної діяльності та незалежної оцінки зі залученням міжнародних аудиторських компаній і незалежних експертів, що у підсумку створить передумови для підвищення довіри до результатів реалізації проєктів. Водночас для забезпечення об'єктивності оцінювання важливо визначати ключові індикатори ефективності, до яких, для прикладу, пропонуємо відносити рівень рентабельності інвестиційної діяльності, обсяги виробництва, кількість створених робочих місць та обсяги податкових надходжень.

Водночас особливу увагу слід приділяти контролю за використанням бюджетних коштів у проєктах, які реалізуються на умовах державно-приватного партнерства, адже це вимагає контролю та прозорого підходу. З метою підвищення відкритості доцільно сформувати публічний реєстр інвестиційних проєктів, у якому відображатимуться обсяги фінансування, етапи виконання, результати аудиту та соціально-економічні ефекти. Не менш важливим управлінським завданням залишається розробка дієвих механізмів реагування на ризики, що мають передбачати оперативне втручання держави у випадках перевищення витрат, зриву графіків чи неефективного використання інвестиційних ресурсів, включаючи застосування фінансових санкцій, перегляд умов публічного інвестування або переорієнтацію інвестиційних ресурсів на більш результативні напрями їх використання

Таким чином, розвиток організаційно-економічного механізму формування інтегрованого інвестиційного клімату національної економіки України та впровадження узгоджених і послідовних заходів у його межах створюють необхідні передумови для зміцнення інвестиційної позиції держави та підвищення привабливості її пріоритетних галузей. Водночас для повного розкриття і використання інвестиційного потенціалу в умовах зростання ролі публічно-приватного партнерства у реалізації стратегічно значущих інвестиційних проєктів постає потреба у формуванні дієвого інструментарію, здатного забезпечити оптимальне поєднання державних і приватних ресурсів,

мінімізацію інвестиційних ризиків та зростання ефективності використання капіталу. Саме ці аспекти становлять предмет подальшого дослідження у наступному підрозділі.

3.3. Інструментарій публічно-приватного партнерства в системі реалізації стратегічно значимих інвестиційних проєктів

Становлення інтегрованого інвестиційного клімату національної економіки має вирішальне значення для забезпечення сталого та планомірного розвитку, підвищення конкурентоспроможності і зміцнення безпеки національної економіки України. Однак, попри важливість макрорівневих стратегій, інвестиційна діяльність у своїй суті реалізується через окремо взяті інвестиційні проєкти, які сукупно визначають рівень інвестиційної активності країни. Саме вони стають безпосередніми носіями та драйверами економічних змін, оскільки забезпечують втілення інноваційних технологій, розбудову нових виробничих потужностей, створення робочих місць і формування доданої вартості у реальному секторі економіки.

Відтак, управлінська діяльність органів державної влади та інституцій, відповідальних за формування й реалізацію інвестиційної політики, має бути спрямована не лише на створення сприятливого загальноекономічного середовища, а й на цілеспрямоване стимулювання реалізації стратегічно значимих інвестиційних проєктів у сферах енергетики та енергоефективності, транспортно-логістичної інфраструктури, оборонно-промислового комплексу, високотехнологічного машинобудування, цифровізації, агропромислового сектору, в тому числі відновлення й модернізації критичної інфраструктури, що набуває особливої ваги в контексті сучасних воєнних викликів і завдань повоєнної відбудови національної економіки та регіональних соціально-економічних систем.

Одним із найбільш ефективних інструментів реалізації стратегічно важливих інвестиційних проєктів є публічно-приватне партнерство, яке забезпечує як поєднання фінансових, матеріальних та організаційних ресурсів

держави й бізнесу, так і додатково створює синергетичний ефект, що проявляється у здатності залучених сторін досягати значно вищих результатів, аніж за умови їхньої ізольованої діяльності. Завдяки оптимальному розподілу інвестиційних ризиків та більш раціональному використанню фінансового капіталу публічно-приватне партнерство сприяє прискоренню впровадження стратегічних ініціатив, підвищенню економічної віддачі та довгостроковій стійкості проєктів. Водночас воно виконує важливу інституційну функцію формування довіри інвесторів до держави через створення прозорих, передбачуваних і збалансованих правил взаємодії, що мінімізують невизначеність і забезпечують підвищення привабливості національного інвестиційного середовища.

Відтак, актуалізується завдання визначення сучасного та релевантного інструментарію публічно-приватного партнерства в системі реалізації стратегічно значимих інвестиційних проєктів, що ґрунтується на оптимальному балансі ролей держави й приватного сектору, коли органи влади формують інституційно-правові засади інвестиційної діяльності, гарантують прозорість, стабільність і прогнозованість інвестиційного середовища, тоді як бізнес забезпечує надання фінансових, технологічних та управлінських ресурсів. У результаті досягається не лише синергічний ефект у процесі реалізації проєктів, але й створюються умови для мінімізації ризиків, підвищення ефективності використання капіталу та формування довгострокових конкурентних переваг національної економіки в умовах трансформаційних змін та післявоєнної відбудови.

Варто зазначити, що формування та імплементація інструментів публічно-приватного партнерства відзначаються високим рівнем варіативності й динамічності, оскільки їхній зміст та ефективність безпосередньо зумовлюються галузевою специфікою економіки та пріоритетами державної інвестиційної політики. У цьому контексті добір відповідних механізмів публічно-приватного партнерства повинен здійснюватися з урахуванням не лише стратегічних орієнтирів соціально-економічного розвитку, але й особливостей окремих секторів національної економіки, що, у свою чергу,

актуалізує потребу в їх гнучкій адаптації, інституційному оновленні та постійному вдосконаленні.

На наш погляд, реалізація інвестиційних проєктів у форматі публічно-приватного партнерства має бути сконцентрована насамперед у тих сферах, розвиток яких детермінує формування довгострокової соціально-економічної резильєнтності та водночас сприяє посиленню воєнної та національної безпеки.

Для прикладу, з метою нарощення технологічної конкурентоспроможності національної економіки органам державної влади доцільно зосередити увагу на формуванні дієвих механізмів публічно-приватного партнерства, застосування яких дозволить реалізовувати інвестиційні проєкти, спрямовані на створення та розвиток сучасної інноваційної інфраструктури, що охоплює будівництво інноваційних технопарків, наукових кластерів і дослідницьких R&D-центрів, здатних акумулювати інтелектуальні ресурси, забезпечувати ефективну інтеграцію науки та бізнесу, сприяти комерціалізації результатів наукових досліджень і формувати комплексні умови для їхнього практичного впровадження у виробничо-технологічні процеси. Важливим напрямом у цьому контексті є формування національної електронної платформи трансферу технологій, покликаної створити єдиний комунікаційний простір між науковими установами, підприємницькими структурами та потенційними інвесторами, що своєю чергою сприятиме прискоренню інноваційних процесів й підвищенню інвестиційної привабливості економіки України.

В плані розвитку транспортної, соціальної та комунальної інфраструктури стратегічного значення набувають інвестиційні проєкти, спрямовані на модернізацію міжнародних транспортних коридорів, зокрема в межах мережі TEN-T, що створює умови для прискорення руху товарів і послуг, підвищення ефективності логістичних операцій, розширення транзитного потенціалу України та її глибшої інтеграції у європейський економічний простір. Одночасно актуальним напрямом є будівництво й реконструкція морських портів та авіаційних хабів, які виконують функцію ключових логістичних вузлів, формують основу міжнародної

конкурентоспроможності національної економіки, сприяють диверсифікації зовнішньоекономічних зв’язків і забезпечують інтеграцію України у глобальні ланцюги постачання.

Воєнні дії, масштабні обстріли та руйнування критичної інфраструктури поруч із обмеженістю бюджетних ресурсів зумовлюють нагальну потребу в активізації інвестиційної діяльності на засадах публічно-приватного партнерства у сфері енергетики, що передбачає залучення додаткових фінансових джерел і впровадження сучасних управлінських механізмів. За цих умов публічно-приватне партнерство розглядається як дієвий інструмент, здатний поєднати державні гарантії та стратегічні пріоритети з фінансовими ресурсами, технологічним потенціалом і інноваційними можливостями приватного бізнесу, що у комплексі може забезпечити системне вирішення завдань енергетичної безпеки та сприятиме реалізації довгострокової стратегії сталого розвитку. Важливим напрямом реалізації такого партнерства є будівництво сонячних і вітрових електростанцій, які забезпечать диверсифікацію джерел енергії, зменшать залежність від традиційних викопних ресурсів, стимулюватимуть декарбонізацію економіки та сприятимуть інтеграції України у європейський енергетичний простір. Не менш прикладне значення набувають інвестиційні проєкти створення біоенергетичних комплексів на основі відходів аграрного сектору, що не лише формує альтернативні джерела енергії, але й забезпечує раціоналізацію використання наявних ресурсів, зменшення екологічного навантаження та розвиток циркулярних моделей господарювання.

З метою підвищення стабільності функціонування національної енергосистеми в умовах воєнних дій важливу роль відіграє впровадження систем накопичення енергії (Energy Storage), здатних вирівнювати пікові навантаження, мінімізувати втрати та гарантувати безперервність енергопостачання навіть за умов надзвичайних ситуацій. У перспективі повоєнного відновлення національної економіки стратегічного значення набувають також інвестиційні ініціативи орієнтовані на розвиток водневої енергетики й впровадження смарт-мереж, які сформують надійний фундамент

для більш швидкої інтеграції України у глобальні енергетичні тренди, посилять процеси децентралізації енергетичної системи та відкриють можливості для більш гнучкого й ефективного управління потоками енергії на національному та регіональному рівнях.

У контексті посилення обороноздатності України стратегічним завданням державної політики управління інвестиційними процесами є мобілізація фінансово-інвестиційних ресурсів, спрямованих на реалізацію високотехнологічних проєктів у сфері оборонно-промислового комплексу. Їх запровадження та реалізація на засадах публічно-приватного партнерства формують передумови для становлення інноваційного воєнно-промислового комплексу, орієнтованого на впровадження сучасних технологій подвійного призначення, зміцнення воєнно-технологічної автономності держави та активну інтеграцію України у міжнародні ринки військово-технічної продукції.

Пріоритетними напрямами інвестування у даній сфері слугують виробництво безпілотних літальних апаратів різного призначення (розвідувальних, ударних, транспортних), створення виробничих потужностей для випуску ключових компонентів до дронів (оптики, акумуляторів, систем управління та навігації), розробка новітніх систем протиповітряної оборони й кіберзахисту, а також організація виробництва високоточних боєприпасів і сучасних навігаційних систем.

Не менш прикладне значення, на нашу думку, мають інвестиційні проєкти, орієнтовані на модернізацію виробництва та розвиток конкурентоспроможних галузей промисловості. Серед них варто виокремити будівництво фармацевтичних заводів із повним циклом виробництва, відновлення авіа- та космічного машинобудування, розвиток високотехнологічного машинобудування (зокрема верстатобудування та електротехніки), а також масштабування IT-індустрії та цифрового виробництва. Реалізація таких проєктів на засадах публічно-приватного партнерства відкриває можливості для пожвавлення й прискорення інвестиційних процесів шляхом поєднання державних і приватних ресурсів, а

також забезпечить процеси системної модернізації та відбудови промисловості відповідно до актуальних потреб економіки і суспільства повоєнного періоду. Зрештою, узагальнення стратегічно значимих інвестиційних проєктів у функціонально-галузевому вимірі, наведене в таблиці 3.4, підтверджує нагальність та об'єктивну необхідність системної модернізації національної економіки. Водночас практична реалізація цього завдання в межах державної політики потребує застосування комплексного інструментарію публічно-приватного партнерства, здатного забезпечити ефективну інтеграцію державних і приватних ресурсів, оптимальний розподіл ризиків та створення сприятливих умов для прискорення структурних трансформацій, повоєнного відновлення та довгострокового розвитку національної економіки.

У науковій літературі [3; 5] публічно-приватне партнерство розглядається як особлива форма взаємодії держави та бізнесу, що реалізується у форматі довгострокових партнерських домовленостей, які ґрунтуються на збалансованому розподілі ризиків, відповідальності та вигод й спрямовуються на реалізацію суспільно значущих проєктів, які не можуть бути забезпечені виключно зусиллями державного або приватного сектора. Відтак, публічно-приватне партнерство постає як система довгострокових договірних відносин, що інтегрує фінансові ресурси, управлінські компетенції та інноваційний потенціал приватного сектору з регуляторними інструментами й політичними гарантіями держави, приватного партнерства, здатного забезпечити ефективну інтеграцію державних і приватних ресурсів, оптимальний розподіл ризиків та створення сприятливих умов для прискорення структурних трансформацій, повоєнного відновлення та довгострокового розвитку національної економіки.

Водночас, публічно-приватне партнерство розглядається як особлива форма взаємодії держави та бізнесу, що реалізується у форматі довгострокових партнерських домовленостей між державними інституціями та приватними суб'єктами господарювання, які ґрунтуються на збалансованому розподілі ризиків, відповідальності та вигод й спрямовуються на реалізацію суспільно значущих проєктів, які не можуть бути забезпечені виключно зусиллями державного або приватного сектора.

Таблиця 3.4

Стратегічно значимі інвестиційні проєкти: функціонально-галузевий зріз

Напрями реалізації	Зміст проєктів	Приклади стратегічно значимих проєктів
Інноваційно-технологічний	Створення та розвиток інноваційної інфраструктури, інтеграція науки та бізнесу, комерціалізація наукових результатів	• Будівництво інноваційних технопарків та наукових кластерів; • формування національної електронної платформи трансферу технологій; • створення R&D-центрів міжнародного рівня; • розвиток дата-центрів і платформ Big Data.
Інфра-структурний	Розвиток транспортної, соціальної та комунальної інфраструктури, що формує основу інвестиційної привабливості регіонів	• Модернізація міжнародних транспортних коридорів (TEN-T); • будівництво та реконструкція морських портів і авіаційних хабів; • розвиток сучасних лікарняних комплексів і медичних хабів; • спорудження інноваційних освітніх кампусів і центрів професійної підготовки.
Енергетичний	Забезпечення енергетичної безпеки та зелений перехід	• Будівництво сонячних і вітрових електростанцій; • Створення біоенергетичних комплексів на основі відходів агросектора; • Впровадження систем накопичення енергії (Energy Storage); • Розвиток водневої енергетики та смарт-мереж.
Виробничо-потужнісний	Модернізація виробництва та розвиток конкурентоспроможних галузей промисловості	• Будівництво фармацевтичних заводів із повним циклом виробництва; • відновлення авіа- та космічного машинобудування (Антонов, Південмаш); • розвиток високотехнологічного машинобудування (верстатобудування, електротехніка); • масштабування IT-індустрії та цифрового виробництва.
Оборонно-промислові та високо-технологічний	Формування інноваційного воєнно-промислового комплексу, здатного одночасно зміцнювати обороноздатність та генерувати експортні надходження	• Виробництво безпілотних літальних апаратів (розвідувальних, ударних, транспортних); • створення виробництв компонентів до дронів (оптика, акумулятори, системи управління); • розробка систем протиповітряної оборони та кіберзахисту нового покоління; • виробництво високоточних боєприпасів і систем навігації.
Агро-промислові та продовольчий	Розвиток аграрного виробництва, зміцнення продовольчої безпеки та експортного потенціалу	• Будівництво сучасних агропереробних комплексів; • впровадження технологій «точного землеробства»; • створення логістичних агрохабів для експорту продукції; • розвиток аквакультури та органічного виробництва.
Екологічно та ресурсо-зберігаючий	Реалізація проєктів у сфері захисту довкілля та раціонального використання ресурсів	• Модернізація систем водопостачання та водоочищення; • розбудова інфраструктури управління відходами (waste-to-energy); • рекультивація земель і відновлення лісів; • розвиток «зеленої» урбаністики.
Соціально-гуманітарний	Підвищення якості життя населення, розвиток людського капіталу	• Будівництво сучасних житлових кварталів за стандартами енергоефективності; • розвиток мережі центрів реабілітації та підтримки ветеранів; • впровадження програм цифрової освіти та перекваліфікації кадрів; • культурно-туристичні кластери для розвитку регіонів.

Джерело: побудовано автором

Відтак, публічно-приватне партнерство постає як система довгострокових договірних відносин, що інтегрує фінансові ресурси, управлінські компетенції та інноваційний потенціал приватного сектору з регуляторними інструментами й політичними гарантіями держави.

Виходячи з цього, публічно-приватне партнерство розглядаємо як інституційно оформлений механізм мобілізації фінансових, організаційних та інноваційних ресурсів, що уможливлює підтримання стійкості національної економіки в умовах багатовимірних викликів воєнного часу. Війна супроводжується масштабними руйнуваннями інфраструктури, відчутним дефіцитом державних фінансових ресурсів та істотним зростанням ризиків інвестиційної діяльності, що у сукупності зумовлює необхідність пошуку альтернативних моделей реалізації стратегічно важливих інвестиційних проєктів, здатних поєднувати ефективність приватного сектору із гарантіями та регулятивною підтримкою держави.

Як справедливо зазначають Ж. Жигалкевич [51], Я. Ізмайлов й І. Єгорова [73], застосування інструментів публічно-приватного партнерства в умовах, коли значна частина державного бюджету спрямовується на задоволення оборонних потреб, постає ефективною альтернативою прямому бюджетному фінансуванню та відкриває додаткові можливості для реалізації капіталомістких інвестиційних проєктів, що мають стратегічне значення для національної економіки. Ключовою перевагою публічно-приватного партнерства є механізм збалансованого розподілу ризиків, який передбачає, що держава, виконуючи функцію гаранта політичної стабільності та регуляторної передбачуваності, формує інституційні умови для реалізації інвестиційних проєктів, тоді як приватний сектор бере на себе зобов’язання щодо фінансових вкладень, впровадження сучасних технологій і забезпечення управлінської ефективності, що, у свою чергу, детермінує підвищення результативності інвестиційних процесів, зміцнення їх стійкості, а також створення довгострокових передумов для реалізації стратегічних соціально-економічних пріоритетів держави та суспільства.

Відтак, публічно-приватне партнерство доцільно розглядати не лише як інструмент організації взаємодії між державними інституціями та бізнесом, а й як комплексний механізм, що забезпечує збалансований і оптимальний розподіл інвестиційних ризиків, диверсифікацію джерел фінансування, упровадження інноваційних технологій та формування передумов для повоєнної відбудови й відновлення, модернізації та довгострокового розвитку національної економіки, водночас слугуючи стратегічним інструментом формування інтегрованого інвестиційного клімату, здатного гарантувати довгострокову соціально-економічну резильєнтність, підвищувати спроможність національної економіки адаптуватися до зовнішніх викликів, створювати умови для сталого розвитку в умовах глобальної конкуренції.

Разом із цим, партнерські моделі реалізації інвестиційних проєктів мають потенціал не лише компенсувати економічні та інфраструктурні втрати, завдані війною, але й стати каталізатором структурної модернізації національної економіки. Адже масштабні воєнні руйнування формують своєрідне «вікно можливостей» для відбудови національної економіки на якісно нових засадах, що передбачає активне застосування «зелених» та енергоощадних технологій, цифрових рішень, стійких логістичних систем, орієнтованих на підвищення ефективності й довгострокової економічної безпеки.

Застосування механізмів публічно-приватного партнерства у процесі формування інтегрованого інвестиційного клімату національної економіки створює можливості для прискореного проходження усіх етапів інвестиційної діяльності, оскільки організаційна гнучкість приватних партнерів дозволяє мінімізувати бюрократичні затримки, знизити часові витрати на адміністративні узгодження та, відповідно, сприяти більш оперативній і результативній реалізації проєктів. Водночас партнерство з бізнесом слугує важливим джерелом інноваційності, адже приватний сектор традиційно є носієм нових технологій, інноваційних управлінських практик та цифрових рішень, в тому числі створює умови для модернізації інфраструктури й промислового виробництва, а також підвищення якості публічних послуг. Зрештою публічно-приватне партнерство великою мірою детермінує процеси

міжнародної інтеграції національної економіки та її пріоритетних галузей, так як завдяки залученню іноземних інвесторів і транснаціональних корпорацій. Водночас, ефективність та повнота реалізації можливостей і переваг публічно-приватного партнерства при реалізації стратегічно важливих інвестиційних проєктів залежать від спроможності його інструментів забезпечувати комплексний розвиток усіх елементів інтегрованого інвестиційного клімату національної економіки та диференціюватися з урахуванням їх специфіки (рис. 3.4). Це означає, що механізми публічно-приватного партнерства повинні бути спрямовані не лише на створення сприятливого політико-інституційного середовища та залучення фінансово-інвестиційних ресурсів, але й забезпечувати розвиток інноваційно-технологічної, виробничо-ресурсної, транспортно-логістичної та соціокультурної складових інвестиційного клімату. Таким чином, публічно-приватне партнерство постає як стратегічний інструмент, здатний забезпечити не лише реалізацію окремих проєктів, але й формування довгострокових передумов для підвищення конкурентоспроможності національної економіки та її пріоритетних галузей й поглиблення інтегрованості інвестиційного клімату в цілому.

Вочевидь, що передумови для розвитку публічно-приватного партнерства та його активної участі у реалізації стратегічно важливих інвестиційних проєктів формуються передусім у площині політико-інституційного середовища, яке забезпечує координацію та узгодженість дій держави, бізнесу й суспільства, створюючи цілісну основу для стабільного та ефективного функціонування партнерських механізмів. У контексті модернізації інституційного середовища при реалізації інфраструктурних, енергетичних, інноваційних і соціальних проєктів органам державної влади передусім необхідно сформувати стратегічно-програмні засади, що включають національні та регіональні стратегії розвитку публічно-приватного партнерства, а також державні й галузеві програми/плани залучення приватного капіталу.

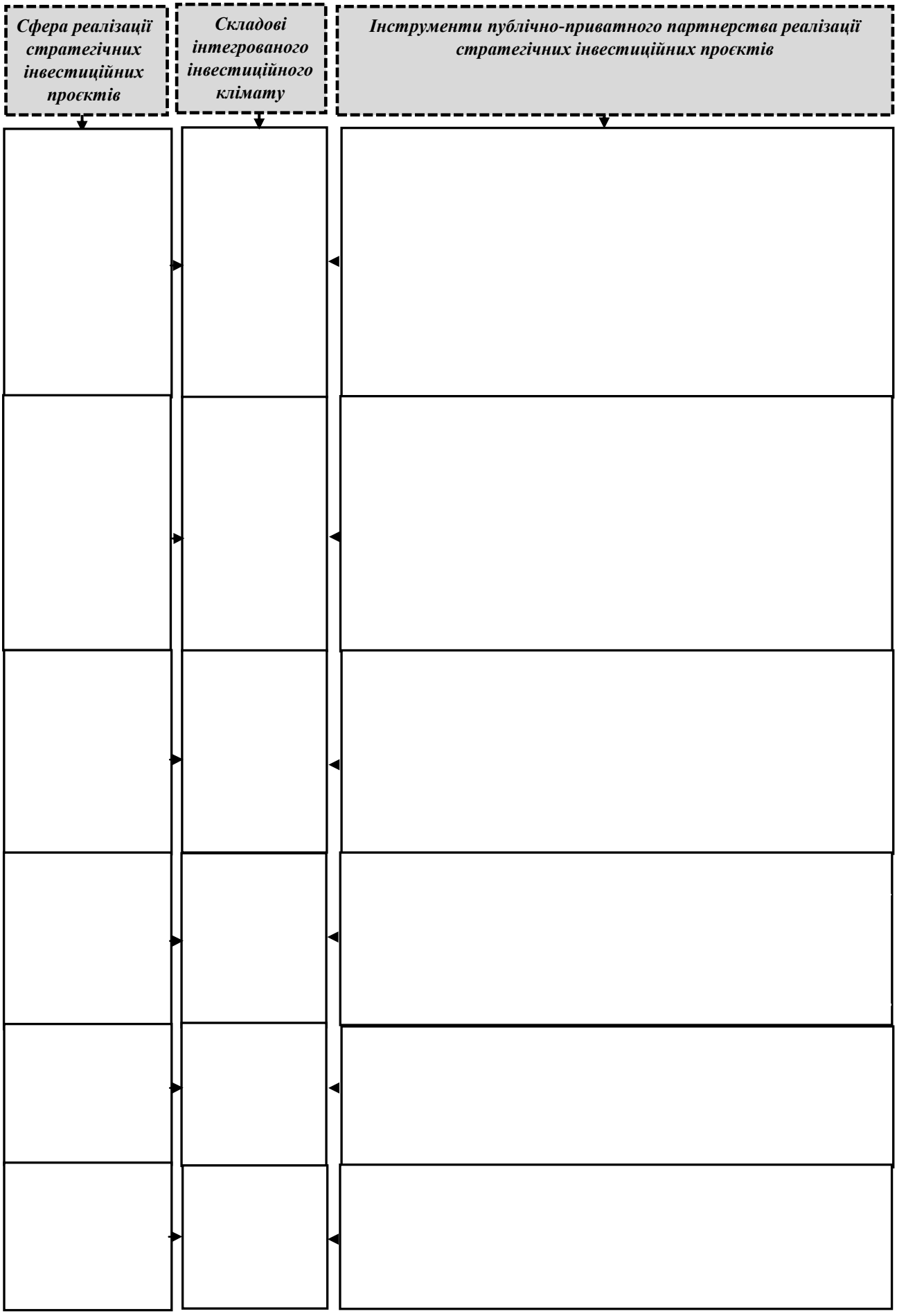

Рис. 3.4. Інтегрований підхід до реалізації стратегічно значимих інвестиційних проєктів у форматі державно-приватного партнерства (авторська розробка)

Адже саме вони детермінують інвестиційні пріоритети, формують довгострокове бачення економічного розвитку, окреслюють ключові/пріоритетні напрями капіталовкладень, створюють надійний фундамент для гармонійного узгодження державних і приватних інтересів. Разом із тим, під час розроблення стратегічно-програмних засад розвитку публічно-приватного партнерства органам державної влади доцільно враховувати регіонально-галузеву специфіку економічної діяльності, зокрема, таким чином, аби формування та реалізація регіональних стратегій публічно-приватного партнерства створювали сприятливі умови для більш рівномірного розподілу інвестицій, стимулювали розвиток віддалених і менш економічно розвинених регіонів, сприяли подоланню територіальних диспропорцій і зниженню соціально-економічної нерівності.

Водночас ефективність зазначених процесів значною мірою визначається рівнем сформованості організаційно-інституційних механізмів публічно-приватного партнерства. Вирішальне значення у цьому контексті матимуть заходи спрямовані на створення спеціалізованих агентств, офісів та департаментів з питань публічно-приватного партнерства при обласних військових (державних) адміністраціях, які виконують роль посередників між владними структурами і бізнесом, забезпечуватимуть експертно-аналітичний супровід процесів інвестування, надаватимуть консультаційні послуги для потенційних інвесторів і здійснюватимуть моніторинг та контроль за дотриманням принципів ефективного та прозорого партнерства. Важливим елементом у формуванні інституційної інфраструктури публічно-приватного партнерства також є міжвідомчі координаційні ради, які на практиці покликані узгоджувати позиції різних органів державної влади, сприяти координації дій та запобігати виникненню бюрократичних бар’єрів.

Не менш фундаментальним чинником становлення та розвитку публічно-приватного партнерства в Україні слугує система правових і регуляторних інструментів. Передусім ідеться про потребу формування на державному рівні законодавчо-методичної бази та регуляторних стандартів, які чітко регламентують порядок ініціювання, підготовки, укладення і реалізації

договорів публічно-приватного партнерства, створюючи при цьому передбачувані та стабільні «правила гри» для держави і приватного бізнесу, а також удосконалення наявних механізмів захисту прав інвесторів, що включають гарантії стабільності умов договорів, захист від необґрунтованих державних втручань та можливість надання компенсацій у разі зміни регуляторного середовища чи дострокового припинення угод.

Окремої уваги заслуговують заходи, спрямовані на запровадження комплексного підходу до врегулювання спорів, що виникають у процесі реалізації інвестиційних проєктів у форматі публічно-приватного партнерства, який передбачає інституційну багаторівневість механізмів правового захисту та охоплює як процедури арбітражу, медіації й судового розгляду, так і можливість звернення до міжнародних інституцій (міжнародного комерційного арбітражу, спеціалізованих трибуналів чи Європейського суду з прав людини) у випадках, коли національні засоби захисту виявляються недостатньо ефективними.

З метою підвищення ефективності комунікації між суб’єктами публічно-приватного партнерства, забезпечення оперативного реагування на виклики й напрацювання узгоджених рішень органам влади доцільно активніше використовувати інструментарій партнерського діалогу, прикладами якого є укладення меморандумів про взаєморозуміння між урядом і бізнесовими структурами, напрацювання угод про стратегічне партнерство центральних та місцевих органів влади з міжнародними корпораціями, налагодження діяльності консультативних рад, а також проведення національних та регіональних інвестиційно-галузевих форумів.

Зрештою, для підвищення довіри інвесторів, мінімізації корупційних ризиків та забезпечення більш ефективної й соціально відповідальної співпраці у сфері публічно-приватного партнерства пріоритетного значення набувають заходи з імплементації комплексних інструментів прозорості та доброчесності. Зокрема, особливої уваги набуває розробка й обов’язкове застосування антикорупційних програм усіма учасниками партнерських відносин, чітке регламентування процедур відкритих конкурсів і тендерів із широким

залученням професійних асоціацій, громадських організацій та засобів масової інформації.

Важливим напрямом у забезпеченні належного рівня прозорості та підзвітності моделі публічно-приватного партнерства є формування єдиних державних реєстрів договорів та інвестиційних угод, які, будучи у відкритому доступі, створюють умови для здійснення громадського й професійного контролю за їх виконанням, упровадження сучасних електронних систем закупівель, що унеможливлюють будь-які маніпуляції результатами конкурсного відбору приватних партнерів і забезпечують дотримання принципів доброчесної конкуренції, а також інституціоналізація практики регулярного оприлюднення розгорнутих звітів про динаміку реалізації проєктів, обсяги використаних фінансових ресурсів і досягнуті соціально-економічні результати. Сукупне застосування зазначених механізмів дозволить як посилити прозорість управлінських процесів і підвищити підзвітність органів влади та приватних суб'єктів, так і сформувати стійкі інституційні передумови для зростання ефективності реалізації інвестиційних ініціатив у межах публічно-приватного партнерства.

Разом з тим, реалізація стратегічно значимих інвестиційних проєктів потребує не лише належної політико-правової підтримки, а й забезпечення фінансово-економічної допомоги, що може бути ефективно реалізована через механізми публічно-приватного партнерства. Встановлення таких партнерських відносин сприяє мобілізації приватного капіталу, оптимізації використання бюджетних ресурсів, розподілу ризиків між державою та бізнесом, а також формуванню стійкої інституційної основи для впровадження інноваційних і соціально орієнтованих проєктів.

Ефективний фінансово-економічний супровід інвестиційних проєктів з будівництва та модернізації транспортної, енергетичної й соціальної інфраструктури у форматі публічно-приватного партнерства потребує впровадження комплексу прикладних заходів, серед яких випуск інфраструктурних і муніципальних облігацій, розширення мережі наявних інвестиційних та гарантійних фондів зі змішаним капіталом держави й бізнесу з

метою зменшення ризиків для приватних інвесторів і підвищення стабільності фінансових потоків, а також запровадження механізму Availability Payment «плата за доступність», що передбачає гарантовані регулярні платежі держави приватному партнеру за належне функціонування об’єкта, незалежно від рівня його фактичного завантаження.

Окремої уваги заслуговують управлінські дії з модернізації системи податкових стимулів та пільг, зокрема зниження ставок оподаткування, звільнення від мита на імпорт обладнання й запровадження прискореної амортизації для інвесторів у стратегічно значимих галузях національної економіки. Важливим напрямом також є впровадження практики надання державних гарантій за кредитами приватних партнерів, що, у підсумку, дозволить здешевити залучення позикових коштів та стимулювати участь бізнесу у пріоритетних інвестиційних проєктах.

Разом з тим, у контексті поглиблення інноваційно-технологічної взаємодії держави та бізнесу на засадах публічно-приватного партнерства органам державної влади доцільно розробляти й упроваджувати механізми, спрямовані на створення сприятливих організаційних, фінансово-економічних і правових умов для активного залучення приватного сектору до процесів формування інноваційних кластерів та дослідницько-розробних центрів, що об’єднують промислові підприємства, університети, науково-дослідні інститути та стартап-структури у спільні інноваційні простори, де відбувається прискорена комерціалізація результатів досліджень, зростає рівень кооперації науки й бізнесу, формується кадровий потенціал нової генерації через дуальні освітні програми та інтеграцію студентів і молодих учених у прикладні науково-технічні проєкти, орієнтовані на потреби ринку праці. У цьому відношенні державним інституціям варто реалізовувати заходи зі співфінансування будівництва базової інфраструктури (енергетично-комунікаційної та дорожньо-логістичної інфраструктури) з державного та місцевих бюджетів, закріплення можливості довгострокової оренди чи передачі у концесію земельних ділянок із готовою інфраструктурою для резидентів хабів, запуску спеціалізованих фондів

розвитку хабів, до яких держава та приватні партнери вносять кошти на умовах розподілу прибутку.

Не менш прикладне значення матимуть управлінські дії з впровадження цифрових логістичних й інвестиційних платформ з використанням блокчейн-технологій для прозорого управління контрактами та фінансовими потоками, формування системи співфінансування стартапів і високотехнологічних проєктів, зокрема через податкові стимули, пільгове кредитування та партнерство з венчурними фондами, інституціоналізація інноваційно-технологічної компоненти у стратегіях розвитку публічно-приватного партнерства, включаючи національні й регіональні програми модернізації економіки.

Реалізація вищенаведених заходів та інституціоналізація інноваційно-технологічної компоненти інвестиційного клімату створять передумови для активізації розвитку високотехнологічного виробництва, прискорення процесів цифровізації економіки, розширення біотехнологічної та ІТ-сфери, а також зміцнення конкурентних позицій авіакосмічної галузі. У сукупності ці чинники слугуватимуть стратегічними драйверами інноваційного зростання, формування нових ринкових ніш і підвищення соціально-економічної резильєнтності національної економіки.

Слід наголосити, що становлення інноваційно-технологічної складової інвестиційного клімату при реалізації інвестиційних проєктів на засадах публічно-приватного партнерства має супроводжуватися активними діями з боку органів державної влади, спрямованими на впровадження комплексу заходів із нарощення виробничо-ресурсного потенціалу, що набуває особливої ваги в контексті необхідності модернізації промисловості та її відбудови у поствоєнному періоді, а також розвитку агропереробної галузі, будівництва та енергетики, в тому числі формування нових виробничих кластерів, здатних забезпечити структурне оновлення національної економіки.

На наш погляд, першочергові управлінські дії в цьому напрямі мають, з одного боку, зосереджуватися на укладанні концесійних угод, що передбачають надання інвесторам права на будівництво та експлуатацію стратегічно

важливих об’єктів у межах визначеного строку, включно з розширенням практики оренди та лізингу державного майна (зокрема будівель, земельних ділянок, обладнання) приватним інвесторам, в той час як, з іншого боку, спрямовуватися на більш ширше впровадження моделей BOT / BOOT / DBFO, які охоплюють проєктування, будівництво, фінансування й управління об’єктами з подальшою їх передачею у державну власність і створенням спільних підприємств (Joint Ventures) за участю держави й приватного сектору.

Задля посилення процесів концентрації інвестицій, розвитку інфраструктури та формування нових виробничих ланцюгів суттєвого значення набуває створення та державна підтримка розвитку індустріальних парків і виробничих зон, які є своєрідними платформами для локалізації бізнесу, стимулювання технологічного оновлення, збільшення обсягів виробництва та розширення експортного потенціалу національної економіки.

Імплементація вищеперелічених пропозицій у процесі здійснення інвестиційних ініціатив через моделі публічно-приватного партнерства дозволить зменшити навантаження на державний бюджет, підвищити ефективність експлуатації об’єктів виробничої інфраструктури, забезпечити оптимальний розподіл ризиків та залучити довгострокові інвестиційні ресурси.

Поруч із нарощенням виробничо-ресурсного потенціалу особливої уваги з боку органів державної влади потребує й транспортно-логістична складова інтегрованого інвестиційного клімату, яка відіграє важливу роль у забезпеченні мобільності ресурсів та формуванні транзитного потенціалу національної економіки. В умовах збройної агресії рф саме сфера транспортно-логістичних послуг зазнала найбільших руйнувань, адже значні пошкодження отримали міжнародні транспортні коридори, морські та річкові порти, аеропорти й інфраструктура мультимодальних перевезень. Це істотно обмежило можливості України у сфері міжнародної торгівлі, спричинило зростання логістичних витрат і поглибило існуючі дисбаланси у розвитку регіональних економік. У зв’язку з цим відбудова та модернізація транспортно-логістичної інфраструктури національної економіки повинні розглядатися як один із ключових пріоритетів реалізації інвестиційних проєктів на засадах публічно-

приватного партнерства, при цьому особливий акцент має робитися на розвитку міжнародних транспортних коридорів, відновлення портів і аеропортів, а також формування сучасних мультимодальних логістичних хабів, здатних забезпечити інтеграцію України у глобальні ланцюги постачання.

Задля реалізації таких проєктів на державному рівні доцільним є впровадження концесійних форм державно-приватної співпраці, що дозволить залучати приватні інвестиції для будівництва платних доріг, прискорювати процеси модернізації автомагістралей, портів і аеропортів, водночас підвищуючи ефективність управління інфраструктурними об’єктами та зменшуючи навантаження на державний бюджет. Подальший розвиток інвестиційних механізмів на засадах публічно-приватного партнерства передбачає, зокрема, випуск транспортно-логістичних інфраструктурних облігацій як ефективного інструменту акумулювання довгострокових фінансових ресурсів інституційних інвесторів, спрямованих на розбудову міжнародних транспортних коридорів, формування нових логістичних артерій і розвиток партнерських мультимодальних хабів, здатних інтегрувати автомобільний, залізничний, авіаційний і водний транспорт у єдину систему. Такий підхід сприятиме оптимізації вантажопотоків, зниженню логістичних витрат, зміцненню транзитного потенціалу України, а також впровадженню цифрових транспортно-логістичних систем на основі технологій блокчейну, Big Data та штучного інтелекту, які забезпечать прозорість перевезень, автоматизацію митних процедур і прискорення логістичних процесів.

Для посилення соціальної складової публічно-приватного партнерства доцільно зосередити увагу на впровадженні партнерських програм у сфері освіти, що передбачатимуть співфінансування освітніх та професійних курсів бізнесом і державою, реалізацію соціальних інфраструктурних проєктів у форматі державно-приватного будівництва шкіл, лікарень і культурних об’єктів, орієнтованих на відновлення пам’яток і створення сучасної туристичної інфраструктури, а також на формування громадсько-бізнесових консультаційних рад як постійно діючих майданчиків для інституціоналізованого діалогу між громадою, владою та бізнесом.

Таблиця 3.5

Інструментарій публічно-приватного партнерства та його очікувані ефекти у формуванні інтегрованого інвестиційного клімату національної економіки (авторська розробка)

Інструменти публічно-приватного партнерства	**Форми імплементації інструментів**	**Очікувані ефекти/результати у контексті покращення інвестиційного середовища**
Стратегічно-програмні	Упровадження національних і регіональних стратегій розвитку публічно-приватного партнерства; державних і галузевих програм залучення приватного капіталу	Системне планування; концентрація інвестиційних ресурсів; узгодженість дій держави й бізнесу
Організаційно-інституційні	Створення спеціалізованих агентств, офісів, департаментів із питань ППП; формування міжвідомчих координаційних рад	Підвищення ефективності управління; інституційна підтримка; зменшення бюрократичних бар'єрів
Інструменти партнерського діалогу	Укладання меморандумів про взаєморозуміння між урядом і бізнесом, угод про стратегічне партнерство з корпораціями; проведення консультативних рад та національних інвестиційних форумів	Посилення комунікації; формування довгострокових партнерств; інтеграція у глобальний бізнес-простір
Інструменти прозорості й доброчесності	Розроблення антикорупційних програм у сфері публічно-приватного партнерства; проведення відкритих конкурсів і тендерів; обов'язкове оприлюднення інформації про хід реалізації проєктів	Зменшення корупційних ризиків; підвищення прозорості та підзвітності; покращення інвестиційної привабливості бізнесу
Інфраструктурні та муніципальні облігації	Емісія цінних паперів органами влади для фінансування інфраструктурних проєктів	Залучення довгострокових інвестицій; розвиток муніципальної інфраструктури
Інвестиційні та гарантійні фонди	Створення спеціалізованих фондів за участю держави й приватних інвесторів	Зменшення ризиків приватних вкладень; стимулювання масштабних проєктів
Availability Payment (плата за доступність)	Регулярні виплати приватному партнеру з бюджету за надану інфраструктуру ч	Забезпечення фінансової стабільності проєктів; прогнозованість доходів
Технологічні та індустріальні хаби	Створення спеціалізованих зон із готовою інженерною та виробничою інфраструктурою	Скорочення термінів запуску виробництв; підвищення інвестиційної привабливості
Інноваційні кластери та R&D-центри	Об'єднання підприємств, університетів, НДІ та стартапів у спільні простори	Посилення зв'язку науки й бізнесу; розвиток високотехнологічних робочих місць
Співфінансування високотехнологічних проєктів	Надання грантів, пільгоих кредитів, венчурного фінансування	Підтримка стартапів; підвищення конкурентоспроможності економіки
Спільні програми ресурсного забезпечення	Консорціуми бізнесу та держави для спільних закупівель	Зменшення витрат; стабільність постачання
Державно-приватні індустріальні парки	Спільне створення виробничих майданчиків з інфраструктурою	Оптимізація витрат на виробництво; збільшення обсягів виробництва
Партнерські проєкти мультимодальних хабів	Кооперація держави та приватних компаній у створенні інтегрованих транспортно-логістичних центрів	Оптимізація вантажопотоків; зниження логістичних витрат; інтеграція у глобальні ланцюги постачання
Концесії на транспортні об'єкти	Передача приватним інвесторам права будівництва, реконструкції та експлуатації об'єктів на визначений строк із подальшою передачею у власність держави	Залучення приватного капіталу; зменшення бюджетного навантаження; підвищення якості транспортних послуг
Інфраструктурні облігації для транспортних коридорів	Випуск державних або муніципальних облігацій для акумулювання коштів інституційних інвесторів на розвиток транспортних коридорів	Передбачуване фінансування; зниження ризиків; розвиток стратегічних транспортних артерій
Соціальні інфраструктурні проєкти	Державно-приватне будівництво шкіл, лікарень, культурних об'єктів	Підвищення якості життя населення; соціальна стабільність

Втілення цих заходів на практиці створить передумови для підвищення якості життя населення та соціальної стабільності в суспільстві, формування довіри суспільства й зміцнення соціального капіталу, розвитку культурного середовища та зростання туристичних потоків, а також зменшення соціальних конфліктів і підвищення легітимності управлінських рішень.

В узагальненому вигляді інструментарій та очікувані ефекти розвитку публічно-приватного партнерства в контексті їх впливу на покращення інвестиційного клімату та посилення рівня його інтегрованості представлено у таблиці 3.5.

Таким чином, імплементація моделей публічно-приватного партнерства у процеси інвестування формує системні передумови для зміцнення інтегрованого інвестиційного клімату в цілому та його структурних компонент зокрема, оскільки забезпечує зниження інституційних та фінансових ризиків, підвищення прогнозованості й стабільності бізнес-середовища, а також створює сприятливі умови для довгострокового залучення приватного капіталу до стратегічних проєктів, спрямованих на модернізацію та повоєнну відбудову інфраструктури й розвиток ключових галузей економіки.

Розширення практики публічно-приватного партнерства стимулює інтеграцію сучасних технологій у виробничі процеси, сприяє оптимізації механізмів управління та активізує структурне оновлення економіки, що безпосередньо впливає на формування сприятливого інвестиційного середовища. Водночас завдяки розширенню міжнародної кооперації, залученню іноземних інвестицій та укріпленню позицій держави як передбачуваного й надійного партнера у світовому економічному просторі посилюється інтеграція країни до глобальних ринків, що забезпечує комплексне підсилення інтегрованого інвестиційного клімату та підвищує його стійкість до зовнішніх викликів.

Висновки до розділу 3

1. З метою покращення якості інвестиційного середовища національної економіки України управлінська діяльність органів державної влади повинна спрямовуватись на ухвалення раціональних рішень та реалізовуватись відповідно до мети і стратегічних пріоритетів державної політики формування інтегрованого інвестиційного клімату. Визначено, що на сучасному етапі розвитку економіки України до стратегічних пріоритетів формування інтегрованого інвестиційного клімату слід віднести: посилення інституційно-організаційної спроможності у процесі формування інвестиційного середовища, забезпечення стабільного функціонування та розвитку фінансово-економічної системи національної економіки, покращення інвестиційного клімату для нарощення й ефективного використання виробничого потенціалу, формування та реалізація інноваційно-технологічного потенціалу національної економіки, розвиток транспортно-логістичної компоненти інтегрованого інвестиційного клімату, реалізація інвестиційного потенціалу соціокультурного простору.

Реалізація визначених стратегічних пріоритетів потребує постановки і досягнення операційних цілей державної політики формування інтегрованого інвестиційного клімату національної економіки, що стосується інституційно-організаційної модернізації системи державного інвестиційного менеджменту, розвитку фінансових інструментів інвестування та фінансово-інвестиційної інфраструктури, масштабування інвестиційної активності у сферах енергоефективності та ресурсозбереження, підвищення рівня соціальної згуртованості та інклюзивності громад в сфері інвестиційної політики та покращення якості середовища інвестування технологічних інновацій.

Відтак, реалізація стратегічних пріоритетів та операційних цілей політики формування інтегрованого інвестиційного клімату в Україні дозволить ефективізувати процеси інвестиційної діяльності, покращити систему захисту прав інвесторів, залучення та супроводу інвестиційних процесів, посилити інституційну спроможність органів влади на всіх рівнях інвестиційного

менеджменту, послабити інвестиційні ризики та запровадити державні гарантії і компенсації для інвесторів, що працюють у галузях та на територіях з низькою інвестиційною активністю, створити інформаційно-аналітичні платформи супроводу процесів інвестування у розвиток енерго- та ресурноощадних технологій, мережі регіональних інноваційних хабів, індустріальних технопарків та R&D центрів, сформувати високотехнологічне цифрове середовище для автоматизації процесів інвестування, спрямувати інвестиції у розвиток транспортно-логістичної і соціальної інфраструктури, зокрема на рівні громад і територій.

2. Досягнення стратегічних пріоритетів формування інтегрованого інвестиційного клімату національної економіки потребує побудови відповідного організаційно-економічного механізму. Такий механізм складається з взаємопов'язаних між собою елементів організаційного і економічного блоків та реалізується через послідовне поетапне впровадження заходів кожного з них, коли завдання організаційного блоку стосуються формування ефективно функціонуючої організаційно-управлінської підсистеми забезпечення розвитку інтегрованого інвестиційного клімату, в той час як економічного блоку орієнтовані на задіяння системи економічних важелів і інструментів, здатних забезпечити сприятливі умови для залучення й ефективного освоєння інвестиційних ресурсів, покращення інвестиційної привабливості національної економіки, у тому числі в умовах війни.

При цьому заходами організаційно-управлінського блоку державної політики є створення та інституціалізація організаційної структури управління інвестиційними процесами і координації інвестиційної політики, напрацювання системи нормативно-правових та методичних засад, посилення управлінського впливу на виробничо-ресурсну, інноваційно-технологічну, транспортно-логістичну, соціокультурну компоненти інтегрованого інвестиційного клімату, забезпечення організаційно-управлінського супроводу реалізації комплексних інвестиційних проєктів, запровадження системи моніторингу та оцінювання ефективності реалізації інвестиційної політики. Своєю чергою, заходи економічного (стимулюючого) характеру стосуються популяризації

інвестиційного потенціалу національної економіки та її пріоритетних галузей, формування системи фінансово-економічного стимулювання інвестиційної активності шляхом застосування податкових пільг та преференцій, кредитних інструментів, інвестиційних субсидій та компенсацій, підтримки проєктів з розширення (модернізації) виробничої та інноваційно-технологічної інфраструктури на засадах державно-приватного партнерства, а також забезпечення масштабування інвестиційної діяльності у пріоритетних галузях національної економіки, фінансово-економічного моніторингу та контролю за реалізацією інвестиційних проєктів.

3. Становлення інтегрованого інвестиційного клімату в Україні в умовах трансформаційної динаміки та воєнних викликів неможливе без активного застосування механізмів публічно-приватного партнерства, що забезпечують синергію ресурсів держави та бізнесу, оптимізацію ризиків і прискорення впровадження стратегічно важливих інвестиційних проєктів. Відтак, у процесі дослідження було ідентифіковано стратегічно значимі інвестиційні проєкти у галузевому та функціональному вимірах, що дало змогу окреслити пріоритетні інструменти публічно-приватного партнерства для їх реалізації, детермінувати форми їх практичної імплементації та прогнозовані ефекти у контексті впливу на формування інтегрованого інвестиційного клімату національної економіки як у цілому, так і в розрізі його структурних компонент.

Зокрема, визначено, що концентрація зусиль на реалізації інвестиційних проєктів у таких стратегічних сферах, як енергетика, транспортно-логістична інфраструктура, оборонно-промисловий комплекс, високотехнологічне машинобудування та цифровізація, формує основу довгострокової соціально-економічної резильєнтності й конкурентоспроможності, сприяє інтеграції у європейський та глобальний економічний простір і водночас забезпечує реалізацію пріоритетних завдань повоєнної відбудови національної економіки. При цьому інструментарій публічно-приватного партнерства доцільно розглядати як багатовимірну систему взаємопов’язаних механізмів, що поєднують стратегічно-програмні засоби, організаційно-інституційні рішення, стандартизовані та прозорі процедури взаємодії між державою і бізнесом,

сучасні фінансові інструменти, а також секторальні моделі співпраці, здатні адаптуватися до специфіки окремих галузей. Їх імплементація на практиці шляхом розроблення та впровадження національних і регіональних стратегій розвитку публічно-приватного партнерства, реалізації державних і галузевих програм залучення приватного капіталу, створення спеціалізованих агентств і департаментів із питань публічно-приватне партнерство, формування міжвідомчих координаційних рад, укладання меморандумів про взаєморозуміння з бізнесом, угод про стратегічне партнерство з корпораціями, а також організації консультативних рад і національних інвестиційних форумів дозволить, у підсумку, забезпечити покращення якості процесів інвестування, ефективніше використання інвестиційних ресурсів, узгодженість дій держави й бізнесу, зростання ефективності управління та інституційної підтримки, скорочення бюрократичних бар'єрів, посилення комунікації, формування довгострокових партнерств, інтеграцію у глобальний бізнес-простір, зниження корупційних ризиків, підвищення прозорості й підзвітності, а також покращення інвестиційної привабливості бізнес-середовища.

Результати досліджень автора щодо визначення пріоритетів та інструментарію політики формування інтегрованого інвестиційного клімату в економіці України висвітлено в публікаціях [215; 216; 217; 218; 219; 220; 221].

ВИСНОВКИ

У дисертації узагальнено та представлено нові теоретико-методологічні підходи до вирішення науково-прикладного завдання обґрунтування теоретико-методичних і прикладних засад державного регулювання у сфері формування інтегрованого інвестиційного клімату в національній економіці повоєнного періоду. Отримані науково-теоретичні, методичні та практичні результати дозволяють зробити такі висновки.

1. У результаті аналізу теоретико-методологічних основ дослідження інвестиційного середовища та державної інвестиційної політики встановлено, що інвестиційний клімат виступає складною економічною категорією, структура якої формується через широкий спектр елементів різних компонентів макроекономічного середовища (політико-інституційного, фінансово-економічного, виробничо-ресурсного, інноваційно-технологічного, транспортно-логістичного та соціокультурного). У зв'язку з цим інвестиційний клімат має інтегративний характер, а його ефективне регулювання забезпечує формування цілісного сприятливого макроекономічного простору для інвестування. До ключових принципів інтегрованого інвестиційного клімату належать: стабільність політико-правової та економічної системи; захист прав інвесторів; ефективність і прозорість регулювання інвестиційних процесів; соціальна відповідальність та сталий розвиток; державна підтримка інвестицій у сфері інноваційно-технологічної модернізації.

2. Обґрунтовано, що інтегрований інвестиційний клімат формується на національному, регіональному (територіальному) та галузевому рівнях. У його структурі як комплексній системі можна виділити такі складові елементи, як суб'єкти та чинники формування стимулюючого й дестимулюючого впливу, які класифікуються за рівнем формування, етимологією, характером, інтенсивністю, способом, вектором, масштабом, періодичністю та повторюваністю впливу. Взаємодія цих чинників визначає інвестиційну привабливість економічної системи та є ключовою умовою її забезпеченості капіталом. Основною метою формування інтегрованого інвестиційного клімату

є збільшення обсягів інвестицій, удосконалення їх структури та підвищення ефективності використання, а також досягнення суспільних цілей (економічного благополуччя, покращення якості життя, забезпечення сталого розвитку територій тощо) шляхом залучення додаткових фінансових (інвестиційних) ресурсів у економічні процеси.

3. Доведено, що інвестиційні процеси за своєю природою характеризуються високим рівнем ризику, тому одним із ключових завдань державної політики у формуванні інтегрованого інвестиційного клімату є забезпечення економічної безпеки інвестиційних операцій. З метою підвищення ефективності управлінської діяльності, спрямованої на зміцнення економічної безпеки інвестування, органам державного управління доцільно декомпонувати інвестиційний процес на окремі етапи для більш точної ідентифікації перешкод, ризиків і загроз та забезпечення їх подолання, що в підсумку сприятиме підвищенню надійності інвестиційних операцій. У результаті формується система завдань державної політики з забезпечення економічної безпеки інвестиційних процесів відповідно до специфіки проходження ключових етапів інвестиційної діяльності: планування інвестиційного проєкту, залучення та освоєння інвестицій, отримання дозволів і введення об’єктів інвестування в експлуатацію, забезпечення окупності інвестицій та реінвестування, з урахуванням макроекономічних, інституційних, політико-правових, фінансових, інноваційних, інвестиційних, енергетично-ресурсних, техніко-технологічних та виробничих аспектів економічної безпеки інвестування.

4. У результаті аналізу інвестиційних процесів в Україні визначено чинники та тенденції, які негативно впливають на формування інтегрованого інвестиційного клімату. Встановлено, що слабкими сторонами інвестиційного розвитку економіки України є: порівняно низькі обсяги інвестування; незадовільний стан інвестування у нематеріальні активи в секторах, що формують науково-інноваційний потенціал національної економіки; низька інвестиційна активність у пріоритетних галузях із високою доданою вартістю; обмежена роль фінансово-кредитних установ у фінансуванні інвестиційних проєктів; скорочення іноземних капіталовкладень; посилення просторово-

галузевих диспропорцій унаслідок переміщення промислового капіталу зі сходу в центр та на захід країни.

За результатами експертного опитування 35 керівників підприємницьких структур та провідних фахівців з інвестування виявлено характеристики інтегрованого інвестиційного клімату національної економіки. Ідентифіковано найбільш суттєві перешкоди та бар'єри інвестиційної діяльності за складовими інвестиційного середовища, до яких належать: бюрократизація процедур отримання дозвільної документації для реалізації інвестиційних проєктів; недостатній рівень правових гарантій для приватних інвесторів; високий рівень корупції та тінізації економічних відносин; незахищеність прав інтелектуальної власності; макроекономічна нестабільність; висока вартість залучення та обслуговування позикових коштів; значні підприємницькі ризики в результаті інвестиційної діяльності; слабкий розвиток промислово-виробничої інфраструктури; відсутність державної підтримки та гарантій при реалізації інноваційних бізнес-проєктів тощо.

5. Результати оцінювання ефективності державної політики щодо формування інтегрованого інвестиційного клімату в економіці України дозволили виявити її основні недоліки. Серед них провідне місце займають перешкоди політико-інституційного характеру (нестабільність законодавчої бази та не вибудуваність організаційної системи управління інвестиційними процесами, нечіткий розподіл функціональних обов'язків і зон відповідальності інституцій різних рівнів влади, збереження системних вад державного регулювання, ринкових та конкурентних інститутів), фінансово-економічного (висока залежність економіки від міжнародних фінансових організацій, обмежене кредитування інвестиційних проєктів, непрозорість дозвільно-погоджувальних процедур, низький рівень розвитку ринку інвестицій та венчурного капіталу, недостатня ефективність взаємодії суб'єктів інвестиційної інфраструктури) та інноваційно-технологічного (обмежені фінансові ресурси для реалізації інноваційно-технологічних проєктів, недосконала інноваційна інфраструктура, що ускладнює процес розробки та впровадження технологій, низький рівень державної підтримки та гарантій при реалізації та

масштабуванні інноваційних бізнес-проєктів у стратегічних секторах національної економіки) складових інтегрованого інвестиційного клімату. Виходячи з цього, при плануванні та впровадженні нової ефективної і проактивної державної інвестиційної політики особлива увага має приділятися проведенню системних реформ, спрямованих на усунення виявлених недоліків та прорахунків чинної системи регулювання інвестиційної діяльності, з пріоритетом на формування повноцінного інтегрованого інвестиційного клімату.

6. Встановлено, що для підвищення якості інвестиційного середовища національної економіки України управлінська діяльність органів державної влади має бути орієнтована на прийняття обґрунтованих рішень і реалізовуватися у відповідності до цілей та стратегічних пріоритетів державної політики формування інтегрованого інвестиційного клімату. На сучасному етапі розвитку економіки України до стратегічних імперативів формування інтегрованого інвестиційного клімату належать: посилення інституційно-організаційної спроможності у процесі створення інвестиційного середовища; забезпечення стабільного функціонування та розвитку фінансово-економічної системи; покращення інвестиційного клімату для нарощення та ефективного використання виробничого потенціалу; формування та реалізація інноваційно-технологічного потенціалу національної економіки; розвиток транспортно-логістичної складової інтегрованого інвестиційного клімату; а також реалізація інвестиційного потенціалу соціокультурного простору.

7. Констатовано, що досягнення стратегічних пріоритетів формування інтегрованого інвестиційного клімату національної економіки потребує створення відповідного організаційно-економічного механізму. Такий механізм включає взаємопов’язані елементи організаційного та економічного блоків і реалізується через поетапне впровадження заходів кожного з них. Завдання організаційного блоку спрямовані на формування ефективно функціонуючої організаційно-управлінської підсистеми забезпечення розвитку інтегрованого інвестиційного клімату, тоді як економічний блок зосереджується на використанні системи економічних важелів і інструментів, здатних створити

сприятливі умови для залучення та ефективного освоєння інвестиційних ресурсів і підвищення інвестиційної привабливості національної економіки, зокрема в умовах воєнного конфлікту. До заходів організаційно-управлінського блоку державної політики належать створення та інституціалізація організаційної структури управління інвестиційними процесами й координації інвестиційної політики, розробка нормативно-правових і методичних засад, а також посилення управлінського впливу. Заходи економічного (стимулюючого) характеру передбачають популяризацію інвестиційного потенціалу національної економіки та її пріоритетних секторів, формування системи фінансово-економічного стимулювання інвестиційної активності через податкові пільги та преференції, кредитні інструменти, а також здійснення фінансово-економічного моніторингу та контролю за реалізацією інвестиційних проєктів.

8. Показано, що формування інтегрованого інвестиційного клімату в Україні в умовах трансформаційних змін та воєнних викликів є неможливим без активного використання механізмів публічно-приватного партнерства, які забезпечують синергію ресурсів держави та бізнесу, оптимізацію ризиків і прискорене впровадження стратегічно важливих інвестиційних проєктів. У ході дослідження ідентифіковано стратегічно значимі інвестиційні проєкти у галузевому та функціональному вимірах, реалізація яких у пріоритетних сферах – енергетиці, транспортно-логістичній інфраструктурі, оборонно-промисловому комплексі, високотехнологічному машинобудуванні та цифровізації – створює основу довгострокової соціально-економічної резильєнтності та конкурентоспроможності, сприяє інтеграції в європейський та глобальний економічний простір і забезпечує виконання ключових завдань повоєнного відновлення національної економіки. Інструментарій публічно-приватного партнерства доцільно розглядати як багатовимірну систему взаємопов’язаних механізмів, що поєднує стратегічно-програмні засоби, організаційно-інституційні рішення, стандартизовані та прозорі процедури взаємодії між державою і бізнесом, сучасні фінансові інструменти, а також секторальні моделі співпраці, здатні адаптуватися до специфіки окремих галузей.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ ІНФОРМАЦІЇ

1. Антоненко В., Ляшок Я., Попова О., Катранжи Л., Ляшок Н. Інвестиційна привабливість України в контексті її повоєнного відновлення. *Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики.* Том 4 (57), 2024. С. 363–381.

2. Ареф'єва О. В. Капітальні інвестиції та інвестиційна діяльність у забезпеченні цілей сталого розвитку: сучасні виклики, фінансові інструменти, стимулювання. Економічний вісник Дніпровської політехніки, 2025, №3. С. 132-140.

3. Батракова Т.І., Курченко М.М. Перспективи та стратегії розвитку міжнародного інвестування в Україні. Young Scientist. № 7 (131). 2024. С. 205 – 210.

3. Біла книга економічної політики України до 2030 року: національний і регіональний виміри./Антонюк Л., Гуменна О., Поручник А., Тарута С., Харламова Г., Чала Н. Київ: СПД Павленко, 2018. - 152 с.

4. Бережна І. Ю. Особливості формування інвестиційного потенціалу у трансформаційній економіці: інституційний підхід // Ефективна економіка. 2012. № 11.

5. Богуславська С. І. Використання інструментів державно-приватного партнерства для повоєнного відновлення економіки України. *Бізнес інформ*. 2023. №10. С. 76-85.DOI: https://doi.org/10.32983/2222-4459-2023-10-76-85

6. Бойчук Р. Форми, методи та інструменти державного регулювання інвестиційної діяльності. *Право та інноваційне суспільство*. 2016. № 2(7). С. 9-17.

7. Бондаревська О.М. Економічна безпека регіонів у системі економічної безпеки держави. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету.*2019. № 1. С. 54-57.

8. Бормотова М., Луценко І., Смолова А. Інвестиційний клімат та інвестиційна привабливість, чинники їх формування. *Інфраструктура ринку*. 2020. Вип. 47. С. 62-65. https://doi.org/10.32843/infrastruct47-11.

9. Боровік Л.В., Осадча Ю.В. Залучення інвестицій як напрям активізації розвитку підприємництва в Україні. *Вісник Херсонського національного технічного університету*. 2024. №1. С. 397-402. DOI: i.org/10.35546/kntu2078-4481.2024.1.56

10. Брінь П., Акулова М. Проблеми інвестиційного клімату. *Національного технічного університету «ХПІ»*. 2013. № 69 (1042). С. 112-116.

11. Бутнік-Сіверський О.Б. Інтелектуальна безпека, яка характеризує якісні ознаки складових національної безпеки України. *Питання інтелектуальної власності*. 2019. № 16. С. 59-73.

12. Вакулич М. Складові формування інвестиційного клімату в трансформаційній економіці України. *Європейський вектор економічного розвитку*. 2013. № 1. С. 39-47. URL: http://eurodev.duan.edu.ua/images/PDF/2013/1/6.pdf.

13. Варналій З.С. Економічна безпека : [навч. посіб.] / З.С. Варналій. К. : Знання, 2009. 647 с.

14. Васильців Т. Г., Лупак Р. Л., Рудковський О. В., Бєлікова С. О. Характеристика економічної безпеки розвитку сфери обслуговування України. *Ефективна економіка*. 2019. № 9. DOI: 10.32702/2307-2105-2019.9.1

15. Вдовічен А. Інвестиційні параметри регіонального розвитку: монографія. Чернівці: Прут, 2006. 499 с. URL: http://rps.chtei-knteu.cv.ua:8585/jspui/bitstream/123456789/1182/1/28.pdf.

16. Власюк О.С. Теорія і практика економі чної безпеки в системі науки про економіку. Нац. ін т пробл. міжнар. безпеки при Раді нац. безпеки і оборони України. К., 2008. 48 с.

17. Гаврилюк О. В. Інвестиційний імідж та інвестиційна привабливість України. *Фінанси України*. 2008. № 2. С. 68-81.

18. Гарькава В.Ф. Економічна безпека регіонів України. *Економіка України*. 2022. № 2 (723). С. 37-49. DOI: https://doi.org/10.15407/economyukr.2022.02.037

19. Георгіаді Н.Г. Федорчак О.Є. Сутність і види механізмів залучення інвестицій на підприємство. *Інвестиції: практика та досвід.* 2013. №22. С. 6-

11.

20. Герасименко Ю.В. Сутність інвестиційного процесу як економічної категорії. *Вісник аграрної науки Причорномор'я*. 2007. №1. С. 76-82.

21. Герасимова О. Синхронізація процесів залучення інвестицій для економічного відновлення України. *Трансформаційна економіка*, 2023. № 4 (04). С. 18-23.

22. Гжибовська Т. Громадський контроль як інструмент впливу на органи публічної влади в умовах воєнного стану. *Вісник Львівського національного університету імені Івана Франка*. 2024. Вип. 54. С. 196-203.

23. Гладишевський А. В., Коробчук Т. І. Фінансовий механізм публічного інвестування в сучасних умовах. *Економіка та суспільство*. 2022. Вип. 41. URL : https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/1555/1496.

24. Глобалізація і безпека розвитку : монографія / О. Г. Білорус. Київ : КНЕУ, 2001. 733 с.

25. Гнатенко В. Основні складові економічної безпеки держави. *Державне управління*. 2021. №1(7). С. 66-82.

26. Гоблик В. Конкурентоспроможність економіки регіону та регіональний розвиток. *Економіка та суспільство*. 2023. № 47. URL : https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-47-83.

27. Гобрей М. В. Теоретико-методична сутність інвестиційного процесу як економічної категорії. *Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України*. 2017. Вип. 6. С. 151-154.

28. Голеніщева Є. Ю. Особливості формування та реалізації державної інвестиційної політики в різних країнах світу. Вісник Нац. ун-ту цивільного захисту України. Серія: Державне управління. 2016. Вип. 1. С. 115–122.

29. Гонта О. І., Дубина М. В., Пілевич Д. С. Формування комплементарної інвестиційної політики України: виклики глобалізації та вимоги економічної безпеки : Монографія. Чернігів. 2013. 184 с.

30. Гончаренко Я. І. Концесія як форма залучення іноземних інвестицій: світовий досвід та українська практика. *International Scientific Journal «Internauka». Series: «Economic Sciences»*. 2024. URL :

https://doi.org/10.25313/2520-2294-2024-7.

31. Гордієнко В. П., Боярко І. М. Науково-методичні підходи до оцінки інвестиційної безпеки регіону. *Інвестиції: практика та досвід*. 2013. № 19. С. 11-15.

32. Гриб В. Демографія війни: хто відбудує повоєнну Україну. *Interfax-Україна*. URL : https://interfax.com.ua/news/blog/905422.html.

33. Григоренко І. Управління ризиками в інфраструктурних проектах в Україні. *Економіка і менеджмент*. 2016. № 3 (105). С.97-101.

34. Грицай Т. Л. Місце та значення інвестиційного аналізу в управлінні проектами. *Інвестиції: практика та досвід*. 2011. № 15. С. 8-12.

35. Гриценко Л. Л. Державна інвестиційна політика: сутність, цілі та завдання. *Наукові праці Кіровоградського національного технічного університету. Економічні науки*. 2012. Вип. 22(2). С. 89-95.

36. Гришкевич О. М. Сучасні форми впровадження публічних інвестицій в умовах секторальної стимуляції економічного відновлення. *Інтелект XXI*. 2020. № 5. С. 89-95.

37. Грушко В. Інструменти податкового регулювання інвестиційної активності. *Фінанси України*. 2008. №2. С. 89-97.

38. Гутаров О. І., Гутарова О. О. Інвестиційні рішення: сутність, методи обґрунтування та правила прийняття. *Вісник ХНАУ ім. В.В. Докучаєва. Серія Економічні науки*. 2021. № 2., Т. 2.2021. С. 91-104.

39. Данилюк А. Індустріальний парк у Львові першим в Україні отримав страхування від воєнних ризиків. *Lviv Media* (03.10.2023). URL: https://lviv.media/lviv/81525-industrialnij-park-u-lvovi-pershim-v-ukrayini-otrimav-strahuvannya-vid-voyennih-rizikiv/

40. Дацій Н. В. Форми та напрями державної інвестиційної політики розвитку інвестиційної діяльності в галузях національної економіки. *Інвестиції: практика та досвід*. 2010. № 17. С. 79-82.

41. Демчук Н. І. Індикатори і критерії ефективності інвестицій та інвестиційного забезпечення харчових підприємств. *Вчені записки ТНУ імені. В. І. Вернадського. Серія: Економіка і управління*. 2017. Т. 28 (67). № 2. С. 37-42.

42. Денисов О.Є. Економічна безпека галузей промисловості в системі економічної безпеки держави : дис. … док.екон. наук : 21.04.01. Київ, 2019. 496 с.

43. Державна інноваційна фінансово-кредитна установа. URL: https://sfii.gov.ua/invention-support-fund/

44. Державна регіональна політика України: особливості та стратегічні пріоритети : Монографія / за ред. З. С. Варналія. К. : НІСД, 2007. 768 с.

45. Державне підприємство «Державна інвестиційна компанія». URL: https://dik.gov.ua/%d0%bf%d1%80%d0%be-%d0%bd%d0%b0%d1%81-2/

46. Державне управління регіональним розвитком України : Монографія / за заг. Ред. В. Є. Воротіна, Я. А. Жаліла. К. : НІСД, 2020. 288 с.

47. Державне управління: проблеми адміністративно-правової теорії та практики : Навч. посіб. / за заг. ред. В. Б. Авер'янова. Київ : Факт, 2003. 384 с.

48. Економічний глобалізм: розвиток та зростання : монографія / [за заг. ред. В. В. Рокочої]. Київ : Таксон, 2005. 320 с.

49. Єрмошенко М.М. Фінансова безпека держави: національні інтереси, реальні загрози, стратегія забезпечення. К.: КНТЕУ, 2001. 309 с.

50. Жигалкевич Ж.М. Стратегічне управління розвитком державно-приватного партнерства в умовах повоєнної трансформації економіки. *Журнал стратегічних економічних досліджень*. 2025. № 1(24). DOI: 10.30857/2786-5398.2025.1.11

51. Жовнірчик Я., Гусєв В. Удосконалення механізму формування інвестиційного клімату у сфері агропромислового комплексу України. *Публічне управління та регіональний розвиток*. 2022. Вип. 17. С. 1079-1110. URL: https://pard.mk.ua/index.php/journal/article/view/331/286.

52. Журавель А.В., Буяджи Ю.А. Державні гарантії здійснення інвестиційної діяльності іноземними інвесторами. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2016. №2. С. 98-102.

53. Заблодська І. В., Рогозян Ю. С. Досвід розбудови території Хорватії після збройного конфлікту: умови, пріоритети та інструментарій. *Економіка та право*. 2022. № 3 (66). С. 72-84.

54. Загородній А. Г., Вознюк Г. Л. Фінансово-економічний словник. К. : Знання, 2007. 1072 с.

55. Загорський В. С., Борщук Є. М. Системний аналіз концепції сталого розвитку : Монографія. Львів : ЛРІДУ НАДУ, 2011. 252 с.

56. Зайченко В. В. Забезпечення технологічної конкурентоспроможності економіки: теорія, методологія, практика : Монографія. Львів : вид-во АТБ «ННВК». 2020. 392 с.

57. Законодавство щодо регіонального розвитку. Історія становлення, сучасний стан та напрями змін. К. : Програма «U-LEAD з Європою». 32 с. URL : https://rdpa.regionet.org.ua/images/Legislation_on_regional_development.pdf.

58. Залунін В. Ф., Левчинський Д. Л. Теоретичні і методичні основи управління інвестиційним процесом у будівництві. *Науковий вісник Ужгородського університету : Серія: Економіка*. 2013. Вип. 3(40). С. 31–35.

59. Замрига А. В., Стріяшео Г. М. Публічне адміністрування інвестицій в умовах воєнного стану: правовий погляд. *Актуальні питання у сучасній науці*. 2024. № 9 (27). С. 674-682.

60. Засадко В. В., Матвеєв Є. Е. Західний регіон України в умовах воєнного стану: управління ендогенним потенціалом розвитку в контексті адаптації до інституційних стандартів ЄС. *Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України*. 2022. Вип. 2 (154). С. 3-8.

61. Затонацька Т. Світовий досвід формування державної інвестиційної політики та механізмів її реалізації. *Вісник Київського національного ун-ту імені Т. Шевченка*. 2014. Вип. 8 (161). С. 6-10.

62. Зварич О. І. Інвестиційна діяльність у регіоні: управління інструментами грошово-кредитної політики: Монографія. Івано-Франківськ : Вид-во ЛІК, 2016. 208 с.

63. Зварич І. Т., Зварич О. І. Інституційні засади економічного розвитку регіонів України у світлі формування інноваційних систем. *Підприємництво та інновації*. 2021. Вип. 16. С. 26–31.

64. Зварич І. Т., Зварич О. І., Дмитришин Л. І. Інвестиційний механізм забезпечення потенціалу розвитку регіонів. *Наукові перспективи*. 2023. № 5

(35). С. 372-385.

65. Звєряков М. І., Кухарська Н. О., Клевцевич Н. А., Шараг О. С. Стратегування регіонального розвитку: теорія, методологія, концепція: Монографія. Одеса : Атлант ВОІ СОІУ, 2019. 241 с.

66. Здреник В.С. Сутність і необхідність інвестиційного планування на підприємстві. *Бухгалтерський облік, аналіз та аудит: проблеми теорії, методології, організації.* 2015. №2. С. 58-63.

67. Злотенко О. Б., Рудніченко Є. М. Система моніторингу економічної безпеки інвестиційної діяльності промислового підприємства. *Причорноморські економічні студії*. 2019. Вип. 41. С. 99-104.

68. Івашко А. О., Вергелюк Ю. Ю. Шляхи підвищення інвестиційної привабливості України в період військової агресії. Фінансова система країни: тенденції та перспективи розвитку : матер. IX Міжнар. наук.-практ. інт.-конф. Острог : Видавництво Національного університету «Острозька академія», 2022. С. 43–46.

69. Івашко О. А. Сучасна парадигма дослідження публічних інвестицій. *Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України*. 2023. Вип. 6 (164). С. 33-38.

70. Івашова Л. М., Івашов М. Ф. Досвід державного фінансового контролю в країнах ЄС та напрями його імплементації до України. *Вісник Академії митної служби України: серія Державне управління*. 2014. № 2. С. 12-23.

71. Івашова Л. М., Шевченко Н. І. Стратегічні напрями розвитку системи управління державними фінансами: цифровізація процесів моніторингу і контролю. Публічне управління та митне адміністрування. 2023. № 3 (38). С. 34-42.

72. Ізмайлов Я. О., І.Г. Єгорова Аналіз державно-приватного партнерства в Україні та світі. Бізнес інформ. 2019. №1. С. 60-67.

73. Інститути спільного інвестування : Банківська енциклопедія. К. : Центр наукових досліджень Національного банку України : Знання, 2011. 504 с.

74. Інтернет-ресурс Головного управління Державної служби статистики

України у Львівській області. URL : https://www.lv.ukrstat.gov.ua/.

75. Інтернет-ресурс Державної служби статистики України. URL : http://ukrstat.gov.ua.

76. Історія економіки та економічної думки : навч. посібник / Д. Богиня, Н. Краус, О. Манжура та ін. Хмельницький: ХНУ, 2010. URL: https://duikt.edu.ua/uploads/l_1402_50724796.pdf

77. Іщук С. О. Економіка регіонів України в умовах повномасштабної війни: новітні тенденції. *Економічний часопис Волинського національного університету імені Лесі Українки*. 2023. № 3. С. 24-33.

78. Кардаш В. Рівень державної підтримки галузі, як додатковий показник, що визначає її інвестиційну привабливість. *Вісник НУ «Львівська політехніка»*. 2005. № 369. С.129-132.

79. Квітка С. А. Публічно-приватне партнерство як дієвий механізм взаємодії влади та бізнесу. *Аспекти публічного управління*. 2015. № 7–8 (21–22). С. 47–56.

80. Квурт В. Про підготовку Концепції адаптації Львівщини до умов воєнного стану та на післявоєнний період. *Офіційна веб-сторінка Львівської обласної ради* (16.06.2022 р.). URL: https://lvivoblrada.gov.ua/news/volodimir-kvurt-pro-pidgotovku-koncepciji-adaptaciji-lvivshchini-do-umov-vojennogo-stanu-ta-na-pislyavojennii-period

81. Кириленко В. І. Інвестиційна складова економічної безпеки : Монографія. К. : КНЕУ, 2015, 232 с.

82. Кисіль В. А. Регіональна політика України в умовах воєнного стану: аналіз дослідницького дискурсу. *Політикус*. 2024. Вип. 1. С. 53-59.

83. Кіш Є. Європейські принципи та функції євро-регіонального та транскордонного співробітництва. *Науковий вісник МНУ імені В. О. Сухомлинського*. 2019. № 1 (47). С. 46-51.

84. Клепанчук О. Ю. Структурні зміни та інституційні реформи на внутрішньому ринку України : Монографія. Львів : Растр-7. 2022. 426 с.

85. Клименко О. Види, методи та інструменти інвестиційно-промислової політики. *Економіка та держава*. 2010. № 3. С. 114-116.

86. Коваль Р. А. Інформаційно-аналітичні системи управління діяльністю регіональних органів влади: сучасні підходи до їх розробки. *Актуальні проблеми державного управління: Збірник наукових праць Харківського регіонального інституту державного управління*. Вип. 1 (31). Харків: ХРІДУ НАДУ, 2007. С. 349-358.

87. Ковтун Н. Теоретичні засади інвестиційного процесу та інвестиційної діяльності: співвідношення основних понять та категорій. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія: Економіка*. 2008. № 101. С. 25-29.

88. Коковський Л. Економічна безпека як об'єкт економіко-географічного дослідження. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Географія*. 2013. Вип. 1. С. 12-15.

89. Кравців В., Мельник М., Антонов В. Залучення прямих іноземних інвестицій в економіку України: проблеми та політика активізації : монографія. Львів : ІРД НАН України, 2011. 368 с.

90. Кравченко С. О. Державно-управлінські реформи: теоретико-методологічне обґрунтування та напрями впровадження : Монографія. Київ: НАДУ, 2008. 296 с.

91. Краус Н. М. Інвестиційний менеджмент : Навчально-методичний посібник. Полтава: Астрая, 2011. 176 с.

92. Крахмальова Н. А., Ліщук В. В. Інвестиційний клімат і проблеми іноземного інвестування в Україні : Монографія. Київ : КНУТД. 2017. 223 с.

93. Кривенко К., Савчук В., Бєляєв О. Політична економія: навч. посіб. / ред. К. Кривенка. Київ: КНЕУ, 2001. 508 с.

94. Крижний А. На Львівщині з’явиться ще один індустріальний парк. *Економічна правда* (02.04.2024). URL: https://www.epravda.com.ua/news/2024/04/2/711921/

95. Криклива М. О. Методи оцінки ефективності інвестицій в сучасних умовах ведення бізнесу. *Молодий вчений*. 2019. № 1 (65). С. 216-218.

96. Крихівська Н., Чернишова Г. Інвестиційна привабливість України: основні проблеми та шляхи їх вирішення. *Економіка і суспільство*. 2017.

Випуск 9. С. 260-264. URL: https://economyandsociety.in.ua/journals/9_ukr/45.pdf

97. Кропельницька С. О., Криховецька З. М., Мацьків В. В., Плець І. І. Проблемні аспекти управління ризиками інвестиційних та інфраструктурних проєктів відновлення України. *Актуальні проблеми розвитку економіки регіону*. 2023. Вип 19. Т.1. С. 254-263.

98. Крупка М. І. Фінансово-кредитний механізм інноваційного розвитку економіки України : Монографія. Львів. : ЛНУ імені Івана Франка, 2001. 608 с.

99. Крупка М. І., Ванькович Д. В., Демчишак Н. Б., Кульчицький М.І. Формування фінансового потенціалу інвестиційної діяльності в економіці України : Монографія. Л.: ЛНУ ім. Івана Франка, 2011. 404 с.

100. Кубах Т. Інвестиційний клімат держави: теоретичний та практичний аспект. *Ефективна економіка*. 2013. № 12. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=2604.

101. Куджаїдзе З. Сутність і структура виробничих інвестицій та чинники інвестиційної привабливості підприємства. *Академічні візії*. 2023. № 18. URL : https://academy-vision.org/index.php/av/article/view/373.

102. Кудрявцева В. В. Механізм реалізації державної інвестиційної політики / Інноваційна система та інформаційні технології в сучасній науці. Харків : Право, 2017. С. 76–81.

103. Кудрявцева В. В. Структура інвестиційного ринку як матриця господарсько-правового регулювання. *Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого»*. 2014. № 4 (19). С. 148-158.

104. Кулаков О. О. Аналіз сучасного стану інноваційно-інвестиційної діяльності України. *Держава та регіони. Серія: Економіка та підприємництво*. 2023. № 2. С. 12-18.

105. Куницька-Іляш М. В. Забезпечення фінансово-економічної безпеки пріоритетних галузей національної економіки України : Дис. д.е.н. за спец. 08.00.03 – економіка та управління національним господарством. Львів : ЛТЕУ, 2024. 530 с.

106. Куницька-Іляш М.В. Місце фінансової безпеки галузі в структурі

національної безпеки. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2021. № 3. С. 29-34. DOI: 10.31891/2307-5740-2021-294-3-4

107. Куцик П. О., Бойко Р. В. Узагальнення методології аналізу інвестиційних процесів у регіоні. *Бізнес Інформ. Міжнародний науковий економічний журнал.* 2024. № 7. С. 106–114.

108. Куцик П. О., Бойко Р. В. Формування інституціонального забезпечення регіональної інвестиційної політики в умовах воєнної економіки. *Наукові записки Львівського університету бізнесу та права. Серія економічна. Серія юридична.* 2025. № 44. С. 73-80.

109. Куцик П. О., Бойко Р. В. Шляхи та засоби удосконалення інституціонального забезпечення регіональної інвестиційної політики в умовах війни та поствоєнної відбудови. *Проблеми економіки.* 2025.

110. Левчинський Д.Л. Суть та економічна природа інвестицій та інвестиційного процесу. *Механізм регулювання економіки.* 2011. № 2. С. 131-139.

111. Лендєл О. Теоретико-методичні аспекти здійснення інвестиційної діяльності в сучасних економічних умовах. *Інвестиції: практика та досвід*. 2016. № 18. С. 83-87.

112. Линник О. А. Публічне адміністрування інвестицій в Україні: сучасний стан та перспективи. *Київський часопис права*. 2024. № 4. С. 67-74.

113. Литвин О. В. Концептуальні підходи до визначення терміну «інвестиційна привабливість». *Причорноморські економічні студії*. 2016. Вип. 9-1. С. 51-55.

114. Ліпич Л. Г., Івашко О. А. Фінансові домінанти інвестиційної безпеки держави. *Моделювання регіональної економіки*. 2011. № 2. С. 165-172.

115. Лоза С. Інвестиційний клімат в Україні: стан, проблеми та можливі шляхи покращення. *Економіка і управління*. Вип. 55. С. 46-58.

116. Лугова М. С., Цимбалюк І. О., Павліха Н. В. Інвестиційна діяльність регіону в умовах європейської інтеграції: ретроспективний аналіз та напрями активізації : Монографія. Луцьк : Вежа-Друк, 2022. 242 с.

117. Луцик Ю. Економічна безпека в умовах глобальних викликів та

загроз. *Таврійський науковий вісник. Серія: Економіка*. 2023. №15. С. 74-83. https://doi.org/10.32782/2708-0366/2023.15.9

118. Львівська ОВА запускає Програму підтримки бізнесу в області на період воєнного стану. URL: https://loda.gov.ua/news?news_departments=21&id=66809

119. Ляшук Н. Основні нормативно-правові підстави впровадження індикативного планування для реалізації інвестиційних проєктів. *Публічне управління: концепції, парадигма, розвиток, удосконалення*. 2023. №5. С. 51–59. https://doi.org/10.31470/2786-6246-2023-5-51-59

120. Мартиненко В.Ф. Державне управління інвестиційним процесом в Україні : монографія. Київ, 2005. 296 с.

121. Мельничук Н. Аналіз інвестиційного клімату в Україні та перспективи його розвитку. *Економічний аналіз.* 2011. № 8. Ч. 1. С. 135-138.

122. Методичні рекомендації щодо розрахунку рівня економічної безпеки України : Наказ Міністерства економічного розвитку і торгівлі України від 29.10.2013 р. № 1277. URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1277731-13#Text

123. Мещерякова Н.М. Теоретичні аспекти розвитку інвестиційного процесу на регіональному рівні. *Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право. Серія Економічні науки*. 2015. №2. С. 75-82.

124. Міністерство фінансів України. URL: https://mof.gov.ua/uk/

125. Моделювання економічної безпеки: держава, регіон, підприємство: монографія / [Геєць В.М., Кизим М.О., Клебанова Т.С., Черняк О.І. та ін.] / за ред. В.М. Гейця. Харків: ІНЖЕК. 2006. 240 с.

126. Мордаль Є., Гуща А. Інвестиційний клімат України та шляхи його поліпшення. *Інвестиції: практика та досвід*. 2017. № 17. С. 33-38. URL: http://www.investplan.com.ua/pdf/17_2017/8.pdf.

127. Мошенський С. З. Фондовий ринок та інституційне інвестування в Україні: вплив на інвестиційну безпеку держави : Монографія. Житомир : ЖДТУ, 2008. 432 с.

128. Мунтіян В.І. Економічна безпека України: монографія. К., 1999. 462 с.

129. Найкомфортніше релокований бізнес почуває себе на Львівщині. *УКРІНФОРМ* (31.08.2023 р.). URL: https://www.ukrinform.ua/rubric-regions/3755245-najkomfortnise-relokovanij-biznes-pocuvae-sebe-na-lvivsini-ekspert.html

130. Наконечна Н., Пацула О. Ризики грошово-кредитної сфери у системі зміцнення фінансової безпеки України. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ (серія економічна)*. 2024. № 1. С. 62–66.

131. Національний фонд досліджень України. URL: https://nrfu.org.ua/about-us/the-mission-and-purpose-of-the-foundation/

132. Недільська Л., Ященко М. Інвестиційно-інноваційна складова стратегії розвитку регіону. *Європейський науковий журнал Економічних та Фінансових інновацій*. 2023. № 1 (11). С. 125-139.

133. Нестерова С. В. Методи оцінки ефективності інвестицій: сутність та характеристики. *Економіка і суспільство*. 2018. № 19. С. 1105-1110.

134. Нечипорук О. В. Інвестиційна політика, її роль та місце в системі інвестиційної діяльності. *East European Scientific Journal*. 20212. № 5(69). С. 9-17.

135. Нечипорук О. В. Класифікаційні ознаки інструментарію інвестиційної політики держави. *Економіка та суспільство*. 2021. Вип. 6. URL : file:///D:/BOSS/Downloads/371Текст статті-358-1-10-20210614.pdf.

136. Нечипорук О. Проблема залучення іноземних інвестицій в Україні під час війни. *Економіка та суспільство*, 2023. № 54. URL : https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-54-6.

137. Нечитайло У. Інвестиційний потенціал та інвестиційний клімат: особливості формування та співвідношення. *Науковий вісник Ужгородського університету*. 2011. №2. С. 97-103.

138. Нікитенко Д. В. Інвестиційна безпека України: сутність та інституціональне забезпечення : Монографія. Рівне : НУВГП, 2018. 376 с.

139. Новак І. Теоретико-методологічні засади формування категорії інвестиційний клімат. *Економіка: реалії часу.* 2014. № 1(11). С. 113-118.URL:

https://economics.net.ua/files/archive/2014/No1/113-118.pdf

140. Носова О. Інвестиційний клімат в Україні: основні напрями поліпшення. *Стратегічні пріоритети*. 2008. № 1(6). С. 59-65.

141. Огляд інструментів підтримки фінансової стійкості у період воєнного стану в Україні : Аналітичний огляд. К. : Національний інститут стратегічних досліджень. URL : https://niss.gov.ua/news/komentari-ekspertiv/ohlyad-instrumentiv-pidtrymky-finansovoyi-stiykosti-u-period-voyennoho-3.

142. Олешко А. А., Шацька З. Я., Ровнягін О. В. Smart-спеціалізація України в перспективі післявоєнного відновлення економіки. *Ефективна економіка*. 2022. № 5. URL : http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/5_2022/11.pdf.

143. Оніщенко О. Теоретичні аспекти вивчення інвестиційного клімату та інвестиційної привабливості. *Університетські наукові записки*. 2010. №1 (33). С. 246-252. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Unzap_2010_1_45

144. Орлова Н. С., Максимова Т. В. Механізм організації системи моніторингу інвестиційної політики сталого розвитку в Україні. *Інвестиції: практика та досвід*. 2016. № 1. С. 64-69.

145. Орловська Ю. Стратегічне управління інвестиціями в регіональний розвиток. К.: Знання України, 2004. 336 с.

146. Осецький В. Л. Інвестиції як інструмент інноваційного розвитку економіки. *Вісник української академії банківської справи*. 2005. № 1 (18). С. 3-7.

147. Осьмак Д.І., Кушал І.М. Зарубіжний досвід стимулювання інвестиційної діяльності. *Вісник східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля*. 2023. № 4 (280). С. 36-40. DOI: https://doi.org/10.33216/1998-7927-2023-280-4-36-40

148. Панков М. М. Зміст інвестиційного процесу та механізм інвестиційного регулювання. *Вчені записки Університету «КРОК»*. 2019. № 3 (51). С. 40–52.

149. Папп В. В., Гобрей М. В. Шляхи вдосконалення механізму

формування інвестиційного клімату в регіонах країни (на прикладі Закарпатської області). *Економіка і суспільство*. 2018. Вип. 16. С. 600-605.

150. Пастернак-Таранушенко Г. А. Економічна безпека держави. Методологія забезпечення: Монографія. К.: Київський економічний інститут менеджменту, 2003. 320 с.

151. Пересада А. Управління інвестиційним процесом. К.: Лібра, 2002.

152. Питання Національної інвестиційної ради України. Указ Президента України від 12 березня 2020 р. № 79/2020. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/79/2020#Text

153. Поліщук А., Повстин О. Інвестиційний клімат як фактор національної безпеки. 2019. URL: https://sci.ldubgd.edu.ua/bitstream/BA.pdf

154. Приходько І., Дацишин Д. Інвестиційний клімат України в контексті зовнішньоекономічної діяльності. *Інфраструктура ринку*. 2020. Вип. 49. С. 23-27.https://doi.org/10.32843/infrastruct49-5.

155. Про державний банк розвитку України. Проєкт Закону України. URL:https://ips.ligazakon.net/document/view/jg2np00a?an=3

156. Про затвердження Програми розвитку інвестиційної діяльності на 2002-2010 роки. Постанова Кабінету Міністрів України від 28.12.2001 р. № 1801. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1801-2001-%D0%BF

157. Про інвестиційну діяльність. Закон України від 18.09.1991 р. № 1560-XII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1560-12#Text

158. Про Концепцію регулювання інвестиційної діяльності в умовах ринкової трансформації економіки. Постанова Кабінету Міністрів України від 01.06.1995 р. №384. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/384-95-%D0%BF#Text

159. Про стимулювання інвестиційної діяльності у пріоритетних галузях економіки з метою створення нових робочих місць. Закон України від 06.09.2012 р. № 5205-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5205-17#Text

160. Програма релокації підприємств. URL: https://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=3e766cf9-f3ca-4121-8679-e4853640a99a&title=ProgramaRelokatsiiPidprimstv

161. Пронь Л.М. Інвестиційна політика та інвестиційний розвиток регоіну. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: Публічне управління та адміністрування.* 2022. Том 33 (72). С. 143-148. DOI: https://doi.org/10.32782/TNU-2663-6468/2022.6/22

162. Пшенична В. Ефективність механізму формування інвестиційного клімату в Україні. *Інвестиції: практика та досвід*. 2010. № 7. С. 14-17. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ipd_2010_7_6.

163. Рибак Г., Федотова Ю. Економічна безпека регіонів України в процесі децентралізації. *International Science Journal of Management, Economics & Finance*. 2023. № 2(1). С. 56- 64. DOI: 10.46299/j.isjmef.20230201.06.

164. Сазонець І., Федорова В. Інвестування : підручник. К.: Центр учбової літератури, 2011. 312 с.URL: https://library.nusta.edu.ua/depository.pdf

165. Саінчук Н.В., Гаврилюк О.В., Голик І.І. Механізм державного регулювання залучення іноземних інвестицій в економіку України. *Науковий вісник Ужгородського національного університету.* 2020. № 30. С. 144-149.

166. Сак Т. В. Економічна безпека України: поняття, структура, основні тенденції. *Інноваційна економіка*. 2013. № 6. С. 336-340.

167. Словопедія. Літературне слововживання. Метод, методика, методологія. URL: http://slovopedia.org.ua/32/53404/31375.html.

168. Соколова О. Інвестиційні теорії у світлі українських реалій. *Європейський вектор економічного розвитку*. 2012. № 2 (13). С. 449-454. URL: https://eurodev.duan.edu.ua/images/PDF/2012/2/90.pdf.

169. Сосновська О.О., Житар М.О. Економічна безпека підприємства: сутність та ознаки забезпечення. *Облік і фінанси*, 2018. № 3 (81). С. 124-132.

170. Статистичний збірник «Регіони України» 2021. Ч. 2. Державна служба статистики України. К. : ДССУ, 2022. 634 с.

171. Статистичний щорічник України за 2023 рік. Державна служба статистики України. К. : ДССУ, 2024. 269 с.

172. Стратегії розвитку України: теорія і практика / за ред. О. С. Власюка. К. : ШСД, 2002. 864 с.

173. Струніна В. Шляхи поліпшення інвестиційного клімату в Україні.

Економіка України. 2001. № 9. С. 11 -16.

174. Сухоруков А.І., Харазішвілі Ю.М. Ефективність соціально-економічного розвитку та економічна безпека регіону (на прикладі Закарпатської області); аналіт. доп. К.: НІСД. 2013. 32 с.

175. Товт Т. Формування сприятливого інвестиційного клімату регіону. *Східна Європа: економіка, бізнес та управління*. 2019. Вип. 6 (23). С. 505-510. DOI: https://doi.org/10.32782/easterneurope.23-75.

176. Український культурний фонд. URL: https://ucf.in.ua/p/about

177. Український фонд стартапів. URL: https://usf.com.ua/about-usf/

178. Федорчак О. Основні підходи до наукового визначення інвестиційного клімату. *Ефективність державного управління.* 2016. Вип. 1-2(1). С. 162-171. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efdu_2016_1-2%281%29__20.

179. Фролова Г. Оцінка інвестиційного клімату в Україні. *Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу.* 2014. № 2 (26). С. 67-69. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vbumb_2014_2_15

180. Центр підтримки технологій та інновацій (TISC). URL: https://tisc.nipo.gov.ua/

181. Череп О.Г. Формування інвестиційної політики з метою забезпечення конкурентоспроможності економіки держави. *Вісник Хмельницького національного університету* 2011, № 6, Т. 4. С. 311-316.

182. Чернега В. Вплив податкової політики на інвестиційний клімат країни. *Інтелект XXI*. 2022. №3. С.78-81. https://doi.org/10.32782/2415-8801/2022-3.14.

183. Чуницька І. Інвестиційний клімат України: сутність, проблеми та шляхи їх вирішення. *Приазовський економічний вісник.* 2019. Вип. 3(14). С. 111-117. URL: http://pev.kpu.zp.ua/journals/2019/3_14_uk/21.pdf.

184. Шабанова О. Інвестиційний клімат функціонування недержавних пенсійних фондів. *Інвестиційні ресурси відтворювальних процесів в Україні*. 2014. № 2(20). С. 123-126.

185. Шапуров О. Інвестування: підручник для студентів ЗДІА спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа та страхування» денної та

заочної форм навчання. Запоріз. держ. інж. акад. Запоріжжя: ЗДІА, 2017. 176 с. URL:
https://moodle.znu.edu.ua/pluginfile.php/775473/mod_resource/content/2/3.pdf.

186. Шевченко Н. Методи реалізації державної інвестиційної політики. *Науковий вісник Академії муніципального управління*. 2010. Вип. 1. С. 259-268. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvamu_upravl_2010_1_36.

187. Шевченко Н. Фактори, що визначають інвестиційну привабливість держави. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2009. №4.URL: http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=63.

188. Шевчук В.Я., Рогожин П.С. Основи інвестиційної діяльності . – К. : Генеза, 1997. –384с.

189. Шлемко В.Т., Бінько І.Ф. Економічна безпека України: сутність і напрямки забезпечення : Монографія. К. : НІСД, 1997. 144 с.

190. Штулер І.Ю., Сержанов В.В. Державна політика залучення інвестицій у стратегії розвитку національних економік. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2017. №16, Ч. 2, С. 162-166.

191. Штулер І.Ю., Шевченко Д.В. Сутність економічної безпеки та її система управління. *Актуальні проблеми економіки*. 2020. №11(233). С. 59-71.

192. Що таке метод, що таке підхід у наукових дослідженнях. URL: https://uk-ua.vedavrat.org/Jyotish/12485/what-an-approach-and-what-a-method-technique-way-mode-a-manner-metod-podhod.

193. Юрчук Н. П., Вовк В. Ю., Топіна Р. П. Інноваційно-інвестиційна діяльність як основа реалізації концепції сталого розвитку економіки України. *Агросвіт*. 2019. № 3. С. 53–61. DOI: 10.32702/2306-6792.2019.3.53

194. Яремик Х.Я. Система циклів інвестиційного процесу. *Науковий вісник НЛТУ України*. 2015. Вип. 25.7. С. 268-272.

195. Яровенко Т., Бережна С. Інвестиційний клімат країн в умовах фінансової нестабільності. *Галицький економічний вісник.* 2023. № 4. С. 165-170. https://doi.org/10.33108/galicianvisnyk_tntu2023.04.165.

196. Яхимець Ю.М., Рибчук А.В. Проблеми формування інтегрованого інвестиційного клімату в державі. Бізнес-інформ. № 11, 2022. С.101–107. DOI:

https://doi.org/10.32983/2222-4459-2022-11-101-107

197. Яхимець Ю. М. Економічний зміст поняття «інвестиційний клімат». Збірник матеріалів міжнародної конференції «Modernization of science and its influence on global processes» 21 жовтня 2022р. м. Берн, Швейцарська Конфедерація. С. 12–13.

198. Яхимець Ю.М. Фактори формування сприятливого інвестиційного клімату в економіці країни. Збірник матеріалів міжнародної конференції «Modern and global methods of the development of scientific thought» 25-28 жовтня 2022 р. м. Флоренція, Італійська Республіка. С.144–146.

199. Яхимець Ю.М. Інструменти моделювання інвестиційного клімату. Матеріали X Міжнародної науково-практичної Інтернет – конференції. Актуальні проблеми обліково – аналітичного процесу в управлінні підприємницькою діяльністю: 27 жовтня 2022 р., м. Мукачево. С. 193–196.

200. Яхимець Ю.М. Імперативи теоретичного дослідження інвестиційного клімату національної економіки. Бізнес-інформ. № 3, 2023. С.33–38. DOI: https://doi.org/10.32983/2222-4459-2023-3-33-38

201. Яхимець Ю.М, Рибчук А.В. Чинники активізації інвестиційного клімату. Збірник матеріалів міжнародної конференції «Scientific method: reality and future trends of researching» 24 березня 2023 р. м. Загреб. Хорватська Республіка. С. 22–23.

202. Яхимець Ю.М. Характеристика структурних елементів інвестиційного клімату. Бізнес-інформ. № 4, 2023. С.47–52. DOI:https://doi.org/10.32983/2222-4459-2023-4-47-52

203. Яхимець Ю. М. Інституційне середовище формування сприятливого інвестиційного клімату. Збірник матеріалів міжнародної конференції «The oretical and practical scientific achievements: research and results of the ir implementation» 7 квітня 2023 р. м. Пізза, Італійська Республіка. С. 15–16.

204. Яхимець Ю.М. Інвестиційний клімат – мотиваційний інструмент вибору державно – приватних проектів розвитку. Матеріали V Міжнародної науково-практичної конференції "Модернізація економіки: сучасні реалії, прогнозні сценарії та перспективи розвитку". (м. Херсон – м. Хмельницький,

Україна) 27-28 квітня 2023 року. С. 545–547.

205. Яхимець Ю.М. Сприятливий інвестиційний клімат – фактор економічної безпеки національної економіки. Матеріали X-ї Міжнародної науково-практичної конференції “Актуальні проблеми сучасної науки” / За редакцією Олега Кузика, Ігоря Столярчука. Дрогобич: Редакційно-видавничий відділ ДДПУ імені Івана Франка, 2023. С.419–420.

206. Яхимець Ю.М.Державне регулювання взаємодії національних і регіональних процесів формування сприятливого інвестиційного клімату. Матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції «Scientific opinions on modern methods of solving problems», 02-04 жовтня 2023 р., м. Прага, Чехія. С. 42–43.

207. Яхимець Ю.М. Ситуаційні умови корегування інвестиційного клімату. Матеріали XI Міжнародної науково-практичної Інтернет – конференції. Актуальні проблеми обліково – аналітичного процесу в управлінні підприємницькою діяльністю: 26 жовтня 2023 р., м. Мукачево. С. 316–318.

208. Яхимець Ю.М. Формування привабливого інвестиційного клімату в системі ієрархічних рівнів національної економіки. Інвестиції: практика та досвід, 2023. № 19. С. 125–129. DOI: https//doi.org/10.32702/2306 6814.2023.19.12

209. Яхимець Ю.М. Мотиваційні умови формування інвестиційного клімату як інтегрованого економічного поняття. Матеріали VI Міжнародної науково-практичної конференції "Модернізація економіки: сучасні реалії, прогнозні сценарії та перспективи розвитку" 18-19 квітня 2024 року (м. Херсон – м. Хмельницький, Україна). С. 74–76.

210. Яхимець Ю.М. Соціальна детермінанта формування інтегрованого інвестиційного клімату в державі. Матеріали XI-ї Міжнародної науково-практичної конференції “Актуальні проблеми сучасної науки” / За редакцією Олега Кузика, Ігоря Столярчука. Дрогобич: Редакційно-видавничий відділ ДДПУ імені Івана Франка, 2024. – С.640–641.

211. Яхимець Ю. М. Концептуальні засади державної політики гарантування економічної безпеки формування інтегрованого інвестиційного

клімату. Агросвіт, № 21, 2024. С. 163–168. DOI:https //doi.org/10.32702/2306-6792.2024.21.163

212. Яхимець Ю.М. Принципи формування інтегрованого інвестиційного клімату. Актуальні проблеми обліково-аналітичного процесу в управлінні підприємницькою діяльністю : Матеріали XII Міжнародної науково-практичної Інтернет – конференції –. 23 жовтня 2024 р., м. Мукачево. С. 344–346.

213. Яхимець Ю. М. Класифікація чинників формування інтегрованого інвестиційного клімату в національній економіці. Ефективна економіка, №2, 2025. DOI: http://doi.org/10.32702/2307-2105.2025.2.104

214. Яхимець Ю.М. Інноваційно-технологічна компонента інтегрованого інвестиційного клімату. Матеріали XII-ї Міжнародної науково-практичної конференції “Актуальні проблеми сучасної науки” / За редакцією Олега Кузика, Ігоря Столярчука. – Дрогобич : Редакційно-видавничий відділ ДДПУ імені Івана Франка, 2025. С. 626–627.

215. Яхимець Ю. М. Стратегічні орієнтири формування інтегрованого інвестиційного клімату. Науковий Вісник Одеського національного економічного університету. №7-8, 2025. С.18–25. DOI: https://doi.org/10.32680/2409-9260-2025-7-8-332-333-18-25

216. Яхимець Ю. М. Умови формування якісних рис інтегрованого інвестиційного клімату в Україні.Актуальні проблеми розвитку економіки регіону: науковий журнал. Івано-Франківськ: Вид-во Карпатського (Прикарпатського) національного університету імені Василя Стефаника, 2025. Вип. 21. Т. 2. С. 281–291.

217. Яхимець Ю. М. Формування інтегрованого інвестиційного клімату інструментами публічно-приватного партнерства у процесі реалізації стратегічних національних проектів. Економічний простір. № 206. С. 133-138. DOI: https://doi.org/10.30838/EP.206.133-138

218. Яхимець Ю.М. Державні механізми забезпечення інтегрованого інвестиційного клімату в українській економіці. Ефективні механізми господарювання в контексті сучасної економічної теорії: матеріали доповідей Міжнародної науково-практичної конференції (м. Запоріжжя, 7–8 березня 2025

р.). Львів Торунь: Liha-Pres, 2025. С.109–112.

219. Яхимець Ю.М. Інституційні інструменти формування інтегрованого інвестиційного клімату в Україні. Збірник матеріалів міжнародної конференції «Technologies and strategies for the implementation of scientific achievements».7.03.2025 р. Швеція, Стокгольм, 2025. С. 11–14.

220. Яхимець Ю.М. Інтегрований економічний клімат – стратегічна мета української держави. Інтелектуальний ресурс сьогодення: наукові задачі, розвиток та запитання : Матер. V міжнар. наук. Конфер. 29 серпня 2025 року, м. Чернівці. С. 11–13.

221. Яхимець Ю. М. Еволюція державної політики формування інтегрованого інвестиційного клімату в Україні. Бізнес-навігатор. Випуск 2 (79), 2025. С. 464–470. DOI: https://doi.org/10.32782/business-navigator.79-76

222. Allee, T., & Peinhardt, C. (2011). Contingent credibility: The investment treaty system and foreign direct investment. *World Politics*, 63(3), pp. 401–432.

223. Barro, R. J. (1990). Government spending in a simple model of endogeneous growth. *Journal of Political Economy*, 98(5), pp. 103–125.

224. Bénassy-Quéré, A., Fontagné, L., & Lahrèche-Révil, A. (2005). How corporate taxes influence FDI location: wins and losses. *Journal of Public Economics*, 89(7), pp. 1213–1231.

225. Blonigen, B. A., & Piger, J. (2014). Determinants of foreign direct investment. *Canadian Journal of Economics*, 47(3), pp. 775–812.

226. Boughton,James M. 2003. "On the Origins of the Fleming-Mundell Model," IMF Staff Papers, Palgrave Macmillan, vol. 50(1), pp. 1-9.

227. Busse, M., & Hefeker, C. (2007). Political risk, institutions and foreign direct investment. *European Journal of Political Economy*, 23(2), pp. 397–415.

228. Contractor, F. J., Dangol, R., Nuruzzaman, N., & Raghunath, S. (2020). How do country regulations and business environment impact foreign direct investment? *Management International Review*, 60(4), pp. 503–536.

229. Desai, M. A., Foley, C. F., & Hines, J. R. (2006). Capital controls, liberalizations, and foreign direct investment. *Review of Financial Studies*, 19(4), pp. 1433–1464.

230. Dunning, J. H. (2001). The eclectic paradigm as an envelope for theoretical and empirical determinants of foreign direct investment. *International Business Review,* 9(2), pp. 163–190.

231. Eccles, R. G., & Klimenko, S. (2019). The investor revolution: Shareholders are getting serious about sustainability. *Harvard Business Review*, 97(3), pp. 106–116.

232. Faeth, I. (2009). Determinants of foreign direct investment – a combined classification of investment theories. *Journal of Economic Surveys*, 23(1), pp. 165–196.

233. Fazzari, S. M., Hubbard, R. G., & Petersen, B. C. (1988). Financing constraints and corporate investment. *Brookings Papers on Economic Activity*, 1988(1), pp. 141–195.

234. Friede, G., Busch, T., & Bassen, A. (2015). ESG and financial performance: aggregated evidence from more than 2000 empirical studies. *Journal of Sustainable Finance & Investment*, 5(4), pp. 210–233.

235. Gitman L., Jonk M. Fundamentals of investing. Pearson/Addison-Wesley, 2008. 681 p.

236. Gompers, P. A., & Lerner, J. (2001). The venture capital revolution. *Journal of Economic Perspectives*, 15(2), pp. 145–168.

237. Gunningham, N. (2020). Sustainable finance: The role of central banks and financial regulators. *Sustainability*, 12(19), pp. 76–85.

238. Hirshleifer J. On the Theory of Optimal Investment Decision. The Journal of Political Economy. 1958. Vol. 66, No. 4, pp. 329–352.

239. Hall, R. E., & Jorgenson, D. W. (1967). Tax policy and investment behavior. *The American Economic Review*, 57(3), pp. 391–414.

240. Hansen, Alvin H. Monetary theory and fiscal policy. (New York : McGraw-Hill, 1949. 600 pages.

241. Hicks, D. Value and Capital: An Inquiry into some Fundamental Principles of Economic Theory, 1939. Oxford Press, 349 pages.

242. Janicki, H. P., & Wunnava, P. V. (2004). Determinants of foreign direct investment: Empirical evidence from EU accession candidates. *Applied Economics*, 36(5), pp. 505–509.

243. Jensen, M. C. (1986). Agency costs of free cash flow, corporate finance, and takeovers. *The American Economic Review*, 76(2), pp. 323–329.

244. Jensen, N. M. (2003). Democratic institutions and foreign direct investment. *International Organization*, 57(3), pp. 587–616.

245. Kaplan, S. N., & Zingales, L. (1997). Do investment-cash flow sensitivities provide useful measures of financing constraints? *The Quarterly Journal of Economics*, 112(1), pp. 169–215.

246. Keynes J. M. General Theory of Employment, Interest and Money. Collected Writings of Jjhn Maynard Keynes, vol. VII, London: Macmillan, 1973. URL: https://www.files.ethz.ch/isn/125515/1366_keynestheoryofemployment.pdf (дата звернення: 24.01.2025).

247. Kostova, T., & Zaheer, S. (1999). Organizational legitimacy under conditions of complexity: The case of the multinational enterprise. *Academy of Management Review*, 24(1), pp. 64–81.

248. Mayr, Otto (1971). "Adam Smith and the Concept of the Feedback System: Economic Thought and Technology in 18th-Century Britain". Technology and Culture. 12 (1): pp. 1–22.

249. Malthus, Thomas Robert. Definitions In Political Economy. BoD – Books on Demand, 2024 p. - 116 pages.

250. Marx Karl. Foundations of the Critique of Political Economy (Grundrisse 1857-59). Penguin Books in association with New Left Review, 1973. 889 pages.

251. Marshall, A. (1919) Industry and Trade: A Study of Industrial Technique and Business Organization and of Their Influences on the Condition of Various Classes and Nations. MacMillian and Co. Limited, London, New York. 875 pages.

252. Modigliani, F., & Miller, M. H. (1958). The cost of capital, corporation finance and the theory of investment. *The American Economic Review*, 48(3), pp. 261–297.

253. Myers, S. C. (1977). Determinants of corporate borrowing. *Journal of Financial Economics*, 5(2), pp. 147–175.

254. Neumayer, E., & Spess, L. (2005). Do bilateral investment treaties increase foreign direct investment to developing countries? *World Development*, 33(10), pp. 1567–1585.

255. North, D. C. (1990). *Institutions, Institutional Change and Economic Performance*. Cambridge University Press. 1990. 239 pages.

256. Pandya, S. S. (2016). Political economy of foreign direct investment: Global trends and research frontiers. *Annual Review of Political Science*, 19, pp. 455–476.

257. Porter Michael E. (2005). Competition strategy: Techniques for Analyzing Industries and Competitors. THE FREE PRESS. New York. 422 pages.

258. Reinert Erik S. "A Brief Introduction to Veit Ludwig von Seckendorff (1626–1692)", European Journal of Law and Economics, May 2005, Volume 19, Issue 3, pp 221–230.

259. Ricardo D. On the Principles of Political Economy and Taxation. London, 1821. 538 pages.

260. Rodrik, D. (1995). Political economy of trade policy. *Handbook of International Economics*, 3, pp. 1457–1494.

261. Rostow W. W. (1960). The stages of economic growth: A non-communist manifesto. Cambridge: Cambridge University Press.190 pages.

262. Say J-B. A Treatise on Political Economy; or the Production, Distribution, and Consumption of Wealth," 6th Edition), Augustus M. Kelley, New York, 1803. 488 pages.

263.Sauvant, K. P. (2015). The negotiation of a global investment agreement. *Journal of World Investment & Trade*, 16(2), pp. 232–263.

264. Schneider E. Wirtschaftlichkeitsrechnung – Theorie der Investition. Tübingen : Mohr, 1973. 166 pages.

265. Sharpe, W. F. Investments. New York: Prentice Hall, 1985. 746 pages.

266. Spiethoff A. Vorbemerkungen zu einer Theorie der Uberproduktion. Jahrbuch fur Gesetzgebung, Verwaltung und Volkswirtschaft, 2009. 365 pages.

267. Smith, Adam. An inquiry into the nature and causes of the wealth of nations. Edinburgh, 1776. 540 pages.

268. Stammler, R. Theorie der Rechtswissenschaft (Theory of Legal Science) (in German). Halle an der Saale. Halle a.d. S., Buchhandlung des Waisenhauses. 1911. 516 pages.

269. Veblen, Thorstein. Theory of Business Enterprise. New Brunswick, New Jersey: Transaction Books.1904. 423 pages.

270. Weber, M. Economy and Society. University of California Press. 1921. 1648 pages.

ДОДАТКИ

Додаток А

Обсяги капітальних інвестицій в Україні 2013-2024 рр., регіональний зріз, млн дол. США

Регіони України	Роки											Частка регіону, %		Темп приросту, % *2024/2013*	Середньорічний темп приросту, % *2024/2013*
	2013	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2013	2024		
Вінницька	764,4	337,5	324,9	441,6	648,0	608,4	504,5	513,5	303,6	291,8	385,9	2,4	2,9	-49,5	-2,0
Волинська	416,3	282,3	249,9	264,8	319,4	490,0	338,3	302,8	219,9	199,3	320,3	1,3	2,4	-23,0	1,7
Дніпропетровська	2663,6	1186,6	1298,1	1613,3	2216,5	2590,4	2173,6	2399,0	853,2	1115,8	1264,2	8,5	9,5	-52,5	-0,4
Донецька	3492,1	380,2	465,8	649,3	991,9	1183,7	986,6	1102,0	177,2	158,5	123,0	11,2	0,9	-96,5	-11,1
Житомирська	376,0	185,1	218,1	290,3	321,4	327,6	343,9	347,5	126,7	201,2	273,1	1,2	2,1	-27,4	3,8
Закарпатська	331,0	173,0	182,5	211,4	275,8	361,0	188,5	187,8	207,3	174,1	221,4	1,1	1,7	-33,1	0,1
Запорізька	855,6	356,8	432,1	597,1	578,4	575,6	574,7	669,5	226,2	157,6	182,0	2,7	1,4	-78,7	-7,2
Івано-Франківська	600,2	439,9	311,0	365,0	345,4	360,0	235,1	308,1	157,7	230,5	284,6	1,9	2,1	-52,6	-2,1
Київська	2589,3	1115,1	1307,6	1297,0	1496,8	1946,0	1215,1	1317	650,8	928,5	1205,5	8,3	9,1	-53,4	-1,3
Кіровоградська	403,4	185,7	248,7	275,3	264,0	301,6	250,2	239,7	136,9	123,4	161,8	1,3	1,2	-59,9	-4,8
Луганська	1422,4	94,3	161,3	125,2	118,4	129,9	120,9	120,6	7,1	2,9	1,3	4,6	0,0	-99,9	-28,1
Львівська	1228,2	612,8	728,2	906,4	1066,0	1201,8	876,9	881,0	510,0	588,2	640,1	3,9	4,8	-47,9	-2,7
Миколаївська	626,6	274,2	380,8	420,3	371,3	485,5	352,6	303,1	101,1	129,1	238,1	2,0	1,8	-62,0	0,9
Одеська	1485,3	457,0	654,7	838,4	874,5	815,6	795,2	690,9	289,6	263,0	358,4	4,8	2,7	-75,9	-6,1
Полтавська	1193,1	381,7	597,4	596,2	685,2	890,1	933,1	872,4	422,1	496,4	491,3	3,8	3,7	-58,8	-2,0
Рівненська	355,0	198,4	169,2	230,4	265,7	260,4	209,6	222,7	170,0	268,8	285,8	1,1	2,1	-19,5	1,2
Сумська	340,5	167,7	225,5	261,2	284,9	299,2	267,1	273,5	124,1	159,8	217,2	1,1	1,6	-36,2	0,6
Тернопільська	372,4	175,2	191,3	268,9	307,9	356,4	270,7	312,8	193,0	173,6	242,8	1,2	1,8	-34,8	0,2
Харківська	1162,6	514,8	647,6	728,0	865,8	885,0	751,1	712,3	170,7	333,3	517,7	3,7	3,9	-55,5	4,4
Херсонська	265,8	142,2	179,7	276,8	325,5	478,5	267,0	189,0	9,0	12,1	8,6	0,9	0,1	-96,8	-6,4
Хмельницька	455,1	311,7	357,1	394,8	414,5	407,6	393,8	398,5	220,9	230,7	263,3	1,5	2,0	-42,1	-3,0
Черкаська	427,0	205,3	254,3	306,2	408,5	440,5	336,8	351,4	186,4	227,3	258,9	1,4	1,9	-39,4	-0,5
Чернівецька	282,4	127,7	104,4	112,5	136,8	158,5	123,1	124,5	81,4	76,8	77,6	0,9	0,6	-72,5	-8,5
Чернігівська	355,6	162,5	208,1	276,4	329,8	338,2	295,1	306,6	206,2	262,6	314,9	1,1	2,4	-11,4	2,2
м.Київ	8797,8	4034,8	4160,1	5115,1	7364,1	8250,8	6047,3	6231	2894	4008	4972,0	28,1	37,4	-43,5	0,3
Україна	**31262**	**12503**	**14059**	**16862**	**21276**	**24143**	**18851**	**19377**	**8646**	**10814**	**13310**	**100**	**100**	**-57,4**	**-2,5**

Джерело: побудовано автором на основі даних [76].

Додаток Б

Капітальні інвестиції в Україні у розрізі видів матеріальних активів: регіональний зріз станом на 2021 рік

Регіони України	*Капітальні інвестиції, в цілому*	*Матеріальні активи*	з них у:						*Нематеріальні активи, %*
			будівлі житлові	*будівлі нежитлові*	*інженерні споруди*	*машини, обладнання та інвентар*	*транспортні засоби*	*інші матеріальні активи*	
Вінницька	14013094	13854948	7,5	16,9	17,3	30,5	22,6	5,2	1,1
Волинська	8263244	8181409	19,9	14,7	20,4	28,1	12,3	4,6	1,0
Дніпропетровська	65469771	64848238	1,2	19,0	29,7	39,8	7,5	2,8	0,9
Донецька	30072847	26159814	0,9	9,3	47,7	31,3	7,5	3,2	13,0
Житомирська	9484439	9397856	3,7	10,9	37,4	30,0	14,5	3,5	0,9
Закарпатська	5126333	5046060	19,8	18,0	17,7	31,3	8,8	4,3	1,6
Запорізька	18270778	18058827	0,8	7,1	37,1	43,0	7,0	5,1	1,2
Івано-Франківська	8408234	8215085	18,5	25,7	17,2	26,2	10,2	2,3	2,3
Київська	35927395	35073524	28,1	14,1	13,9	30,0	6,7	7,2	2,4
Кіровоградська	6540378	6482354	1,7	14,1	31,3	39,6	9,7	3,5	0,9
Луганська	3291761	3281992	2,6	19,0	10,9	50,2	12,4	4,8	0,3
Львівська	24041905	23256837	13,6	14,6	22,8	32,5	10,0	6,4	3,3
Миколаївська	8272664	8212564	2,1	10,0	25,4	38,8	20,1	3,5	0,7
Одеська	18853678	18477148	17,4	20,2	14,8	34,7	9,5	3,5	2,0
Полтавська	23808239	23585824	2,8	7,8	43,1	28,9	14,7	2,7	0,9
Рівненська	6076296	6032460	15,4	23,3	13,3	31,3	12,3	4,4	0,7
Сумська	7465009	7366575	5,7	17,1	18,0	38,1	16,6	4,4	1,3
Тернопільська	8536591	8519684	26,0	13,5	24,2	26,1	5,9	4,3	0,2
Харківська	19438622	19087320	19,5	15,6	16,7	35,8	7,7	4,7	1,8
Херсонська	5157946	5117786	3,6	11,9	28,0	38,1	12,1	6,3	0,8
Хмельницька	10874810	10772730	9,9	15,8	25,4	35,7	9,2	4,0	0,9
Черкаська	9590276	9452174	6,4	15,4	25,5	35,7	8,9	8,1	1,4
Чернівецька	3397187	3376722	36,1	21,9	14,8	18,2	6,0	3,1	0,6
Чернігівська	8367139	8268683	4,0	13,6	33,5	33,8	11,1	3,9	1,2
м. Київ	170053375	155119685	8,5	12,4	35,5	25,0	12,5	6,1	8,8
Разом	528802011	505246299	9,5	14,2	29,3	31,4	10,8	4,9	4,5

Додаток В

Структура капітальних інвестицій за напрямами використання в Україні у 2013-2024 рр., %

За напрямами використання на	*Роки*							*Абсолютні відхилення, в. п.*	
	2013	*2017*	*2019*	*2020*	*2021*	*2022*	*2024*	*2024/2013*	*2024/2021*
- придбання та створення нових активів	70.6	69.9	67.4	64.9	66.4	75.2	73.2	+2,6	+6,8
- придбання активів, які були у використанні	5.2	5.0	4.2	4.3	4.4	3.5	3.2	-2,0	-1,3
- поліпшення, вдосконалення, реконструкцію, модернізацію	9.2	15.8	18.1	19.0	17.7	14.1	15.2	+5,9	-2,5
- капітальний ремонт	14.9	9.3	10.3	11.8	11.5	7.2	8.5	-6,5	-3,0

Джерело: побудовано автором на основі даних [76].

Додаток Г

Таблиця Г.1

Структура капітальних інвестицій за джерелами фінансування в Україні у 2013-2024 рр., %

Джерела формування капітальних інвестицій	*Роки*											*Абсолютні відхилення, в. п.*	
	2013	*2014*	*2015*	*2016*	*2017*	*2018*	*2019*	*2020*	*2021*	*2022*	*2024*	*2024/2013*	*2024/2021*
кошти державного бюджету	2,5	1,2	2,5	2,6	3,4	3,9	4,9	8,7	9,2	9,3	10,9	8,4	1,7
кошти місцевих бюджетів	2,7	2,7	5,2	7,5	9,3	8,7	9,1	10,4	8,4	4,6	5,7	3,0	-2,7
власні кошти підприємств та організацій	66,3	70,5	67,5	69,3	69,1	70,8	65,4	66,5	68,6	72,8	71,0	4,7	2,4
кредити банків та інших позик	13,9	9,9	7,6	7,5	6,6	7,7	10,8	6,6	5,0	4,2	3,8	-10,1	-1,2
кошти інвесторів-нерезидентів	1,7	2,6	3,0	2,7	1,4	0,3	0,7	0,4	0,1	0,1	0,1	-1,6	0,0
кошти населення на будівництво житла	9,6	10,1	11,7	8,3	7,3	6,0	5,2	4,9	5,4	6,4	6,1	-3,5	0,7
інших джерел фінансування	3,2	3,0	2,4	2,1	2,9	2,5	3,9	2,4	3,3	2,6	2,4	-0,8	-0,9

Джерело: побудовано автором на основі даних [76].

Таблиця Г.2

Обсяги та структура капітальних інвестицій в Україні за джерелами фінансування: регіональний зріз, 2021 рік

Регіони України	Разом	в тому числі за рахунок:									
		коштів державного бюджету		*коштів місцевих бюджетів*		*власних коштів підприємств та організацій*		*кредитів банків та інших позик*		*інших джерел*	
		обсяги, млн дол. США	частка, %	обсяги, млн дол. США	частка, %	обсяги, млн дол. США	частка, %	обсяги, млн дол. США	частка, %	обсяги, млн дол. США	частка, %
Вінницька	513,5	56,3	11,0	34,0	6,6	330,8	64,4	41,5	8,1	50,9	9,9
Волинська	302,8	50,9	16,8	19,1	6,3	173,8	57,4	7,4	2,4	51,6	17,1
Дніпропетровська	2399,0	161,1	6,7	258,5	10,8	1922,9	80,2	42,4	1,8	14,2	0,6
Донецька	1102,0	123,1	11,2	81,6	7,4	884,1	80,2	9,6	0,9	3,7	0,3
Житомирська	347,5	67,5	19,4	49,2	14,2	183,1	52,7	33,2	9,5	14,7	4,2
Закарпатська	187,8	7,1	3,8	18,9	10,1	108,5	57,8	3,6	1,9	49,7	26,5
Запорізька	669,5	188,4	28,1	42,8	6,4	424,7	63,4	8,8	1,3	4,8	0,7
Івано-Франківська	308,1	11,6	3,8	34,8	11,3	183,9	59,7	21,2	6,9	56,7	18,4
Київська	1316,5	20,9	1,6	63,0	4,8	756,9	57,5	93,0	7,1	382,7	29,1
Кіровоградська	239,7	46,4	19,3	17,8	7,4	142,7	59,5	29,8	12,4	3,1	1,3
Луганська	120,6	13,5	11,2	15,6	12,9	87,9	72,9	2,8	2,3	0,8	0,7
Львівська	881,0	100,7	11,4	69,4	7,9	535,0	60,7	48,6	5,5	127,3	14,4
Миколаївська	303,1	47,0	15,5	14,6	4,8	207,2	68,4	22,5	7,4	11,9	3,9
Одеська	690,9	46,5	6,7	100,6	14,6	408,6	59,1	19,9	2,9	115,2	16,7
Полтавська	872,4	132,1	15,1	78,3	9,0	621,9	71,3	15,4	1,8	24,7	2,8
Рівненська	222,7	21,7	9,7	19,4	8,7	136,3	61,2	4,2	1,9	41,1	18,4
Сумська	273,5	32,9	12,0	23,4	8,6	176,7	64,6	24,3	8,9	16,3	6,0
Тернопільська	312,8	39,1	12,5	23,9	7,6	131,3	42,0	34,8	11,1	83,8	26,8
Харківська	712,3	31,6	4,4	131,0	18,4	384,4	54,0	42,8	6,0	122,6	17,2
Херсонська	189,0	6,5	3,4	32,5	17,2	120,1	63,6	15,4	8,1	14,6	7,7
Хмельницька	398,5	41,7	10,5	30,2	7,6	259,4	65,1	24,6	6,2	42,7	10,7
Черкаська	351,4	72,5	20,6	21,4	6,1	209,5	59,6	24,4	7,0	23,6	6,7
Чернівецька	124,5	15,7	12,6	10,8	8,7	47,5	38,2	1,1	0,9	49,3	39,6
Чернігівська	306,6	71,2	23,2	34,7	11,3	190,5	62,1	6,0	1,9	4,3	1,4
м. Київ	6231,3	373,2	6,0	394,4	6,3	4662,9	74,8	399,6	6,4	401,1	6,4

Додаток Д

Таблиця Д.1

Обсяги капітальних інвестицій у розрізі видів економічної діяльності в Україні 2013-2024 рр., млн дол. США

Види економічної діяльності	*Роки*											*Темпи приросту* 2024/2013, %	*Середньорічний темп приросту, %*
	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2024		
Усього	**31262**	**18459**	**12503**	**14059**	**16862**	**21276**	**24143**	**18851**	**24694**	**12667**	**13310**	**-57,4**	**-2,5**
Сільське господарство, лісове господарство та рибне господарство	2325	1581	1380	1976	2415	2430	2288	1880	2563	1591	1068	-54,1	-2,9
Промисловість	12207	7255	4013	4609	5388	7349	9835	6696	8902	3900	5209	-57,3	0,2
Будівництво	5104	3033	1990	1739	1962	2059	2412	1469	2042	1009	1039	-79,6	-9,0
Оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів	2776	1743	946	1172	1266	1905	1709	1546	2154	1135	1100	-60,4	-2,0
Транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність	2311	1304	856	983	1427	1841	1694	1294	1610	1532	1166	-49,5	-2,3
Тимчасове розміщування й організація харчування	185	125	64	58	80	98	110	72	99	68	46	-75,2	-7,5
Інформація та телекомунікації	1234	688	1052	613	692	1099	815	830	874	522	644	-47,8	0,3
Фінансова та страхова діяльність	832	523	295	301	303	392	435	444	370	275	410	-50,7	-1,8
Операції з нерухомим майном	1695	945	545	770	846	1013	1089	740	1124	442	232	-86,3	-7,0
Професійна, наукова та технічна діяльність	453	246	186	257	299	397	461	439	628	186	283	-37,5	6,8
Діяльність у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування	502	300	299	392	479	435	454	320	482	204	135	-73,1	-1,1
Державне управління й оборона; обов'язкове соціальне страхування	944	489	638	876	1235	1640	2101	2311	2711	1130	1519	60,9	12,2
Освіта	129	69	71	88	131	164	185	139	142	62	60	-53,1	-1,0
Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	218	103	108	175	252	299	367	550	798	538	336	53,7	12,5
Мистецтво, спорт, розваги та відпочинок	318	43	48	38	62	135	160	103	162	67	53	-83,4	6,8
Надання інших видів послуг	27	14	12	13	24	21	26	17	33	9	11	-58,3	6,2

Джерело: побудовано автором на основі даних [76].

Таблиця Д.2

Структура капітальних інвестицій у розрізі видів економічної діяльності в Україні 2013-2024 рр., %

Види економічної діяльності	*Роки*											*Абсолютні відхилення, в. п.*	
	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2024	*2024/2013*	*2024/2021*
Усього	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	-	-
Сільське господарство, лісове господарство та рибне господарство	7,4	8,6	11,0	14,1	14,3	11,4	9,5	10,0	10,4	12,6	8,0	0,6	-2,4
Промисловість	39,0	39,3	32,1	32,8	32,0	34,5	40,7	35,5	36,0	30,8	39,1	0,1	3,1
Будівництво	16,3	16,4	15,9	12,4	11,6	9,7	10,0	7,8	8,3	8,0	7,8	-8,5	-0,5
Оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів	8,9	9,4	7,6	8,3	7,5	9,0	7,1	8,2	8,7	9,0	8,3	-0,6	-0,5
Транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність	7,4	7,1	6,8	7,0	8,5	8,7	7,0	6,9	6,5	12,1	8,8	1,4	2,2
Тимчасове розміщування й організація харчування	0,6	0,7	0,5	0,4	0,5	0,5	0,5	0,4	0,4	0,5	0,3	-0,2	-0,1
Інформація та телекомунікації	3,9	3,7	8,4	4,4	4,1	5,2	3,4	4,4	3,5	4,1	4,8	0,9	1,3
Фінансова та страхова діяльність	2,7	2,8	2,4	2,1	1,8	1,8	1,8	2,4	1,5	2,2	3,1	0,4	1,6
Операції з нерухомим майном	5,4	5,1	4,4	5,5	5,0	4,8	4,5	3,9	4,6	3,5	1,7	-3,7	-2,8
Професійна, наукова та технічна діяльність	1,4	1,3	1,5	1,8	1,8	1,9	1,9	2,3	2,5	1,5	2,1	0,7	-0,4
Діяльність у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування	1,6	1,6	2,4	2,8	2,8	2,0	1,9	1,7	2,0	1,6	1,0	-0,6	-0,9
Державне управління й оборона; обов'язкове соціальне страхування	3,0	2,6	5,1	6,2	7,3	7,7	8,7	12,3	11,0	8,9	11,4	8,4	0,4
Освіта	0,4	0,4	0,6	0,6	0,8	0,8	0,8	0,7	0,6	0,5	0,5	0,0	-0,1
Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	0,7	0,6	0,9	1,2	1,5	1,4	1,5	2,9	3,2	4,3	2,5	1,8	-0,7
Мистецтво, спорт, розваги та відпочинок	1,0	0,2	0,4	0,3	0,4	0,6	0,7	0,5	0,7	0,5	0,4	-0,6	-0,3
Надання інших видів послуг	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,0	-0,1

Джерело: побудовано автором на основі даних [76].

Додаток Е

Структура капітальних інвестицій у розрізі видів економічної діяльності промисловості в Україні 2013-2024 рр., %

Капітальні інвестиції за видами економічної діяльності промисловості	*Роки*											*Абсолютні відхилення, в. п.*	
	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2024	*2024/2013*	*2024/2021*
Добувна промисловість і розроблення кар'єрів	22,2	23,2	21,1	19,1	24,8	27,0	27,0	27,9	25,2	20,1	20,3	-1,8	-2,9
Постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря	30,0	26,5	24,4	26,1	21,6	20,9	29,7	23,3	26,1	28,4	21,0	-9,1	-5,6
Водопостачання; каналізація, поводження з відходами	2,0	1,0	1,9	1,9	2,0	1,6	1,6	2,0	2,1	3,6	1,9	0,0	0,9
Переробна промисловість, з них:	45,8	49,3	52,7	52,8	51,6	50,5	41,7	46,8	46,6	47,9	28,4	-17,4	-20,9
Виробництво харчових продуктів, напоїв і тютюнових виробів	33,4	31,8	29,3	34,2	25,6	30,0	30,1	34,2	24,9	28,9	35,4	2,0	3,6
Текстильне виробництво; виробництво одягу, шкіри, виробів зі шкіри та інших матеріалів	1,1	1,5	2,1	2,9	2,5	1,8	1,4	1,4	1,7	2,3	2,2	1,1	0,8
Виготовлення виробів з деревини, виробництво паперу та поліграфічна діяльність	5,4	4,7	8,7	8,0	9,3	7,5	9,4	7,3	16,6	17,5	9,0	3,5	4,2
Виробництво коксу та продуктів нафтоперероблення	1,5	1,3	1,3	1,2	1,3	1,5	1,7	2,4	3,0	0,7	1,5	0,0	0,2
Виробництво хімічних речовин і хімічної продукції	5,9	5,1	3,6	2,7	4,0	2,8	2,3	3,0	2,6	3,1	5,0	-0,9	-0,1
Виробництво основних фармацевтичних продуктів і фармацевтичних препаратів	2,4	3,3	3,5	2,6	2,5	2,4	2,3	3,4	2,9	3,6	5,3	2,9	1,9
Виробництво гумових і пластмасових виробів, іншої неметалевої мінеральної продукції	9,5	9,4	8,3	10,1	14,1	13,0	10,3	10,9	9,6	9,3	11,2	1,8	1,8
Металургійне виробництво, виробництво готових металевих виробів, крім машин і устаткування	24,3	27,9	27,0	23,6	24,1	26,1	29,4	23,7	24,1	16,8	17,5	-6,8	-10,3
Виробництво комп'ютерів, електронної та оптичної продукції	0,4	0,5	0,9	0,9	1,0	0,9	0,6	0,7	0,8	1,0	1,2	0,8	0,7
Виробництво електричного устаткування	2,2	1,4	1,3	2,3	2,0	1,9	1,7	1,7	2,1	2,1	1,5	-0,7	0,1
Виробництво машин і устаткування, н.в.і.у.	4,8	4,8	4,2	3,7	4,5	4,0	3,0	3,8	3,5	3,8	1,8	-3,0	-3,0
Виробництво автотранспортних засобів, причепів і напівпричепів та інших транспортних засобів	7,0	6,2	7,2	5,4	6,5	5,5	5,1	4,7	4,3	5,9	5,5	-1,4	-0,6
Виробництво меблів, іншої продукції, ремонт і монтаж машин і устаткування	2,0	2,2	2,6	2,5	2,5	2,5	2,7	2,8	4,0	5,1	2,8	0,8	0,6

Джерело: побудовано автором на основі даних [76].

Додаток Є

АНКЕТА

Шановний експерте!

Просимо Вас взяти участь в анкетному опитуванні, яке проводиться з метою дослідження якості та рівня сформованості інтегрованого інвестиційного клімату в національній економіці України. Отримані результати будуть використані для надання характеристики стану, проблемних аспектів, обґрунтування заходів державної політики розвитку і покращення інвестиційного середовища в Україні.

Результати анкетування будуть використані лише в узагальненому вигляді. Просимо відверто відповідати на запитання. Від повноти і правдивості Ваших відповідей буде залежати успіх вирішення зазначених проблем.

Дякуємо за Вашу участь в опитуванні!

1. Як би ви оцінили наявний стан інвестиційного клімату України *(якщо з огляду на мотивацію до розміщення активів інвестиційний клімат визначає та поєднує провідні аспекти у межах політико-інституційного, фінансово-економічного, виробничо-ресурсного, інноваційно-технологічного, транспортно-логістичного, соціокультурного середовищ макроекономічної системи)***?**

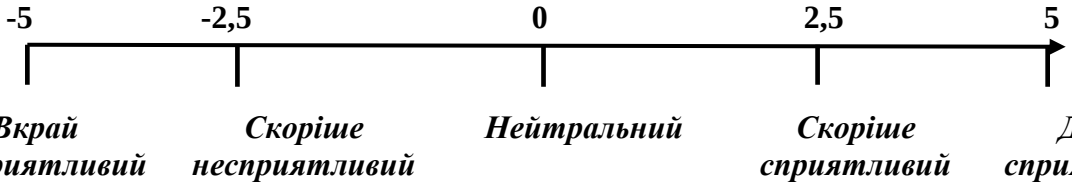

2. Визначте ключові проблеми та демотиваційні чинники інвестування в економіку України в умовах повномасштабної війни? *(5 – найвища оцінка, 0 – найнижча)*

Бальна оцінка						***Проблеми/перешкоди процесів інвестування***
0	**1**	**2**	**3**	**4**	**5**	
						Загроза матеріальних втрат, руйнування приміщень і майна внаслідок воєнних дій
						Атаки на енергосистему / перебої в постачанні енергоресурсів
						Відсутність перспектив розвитку бізнесу через мінливість безпекової ситуації та загрозу окупації
						Девальвація національної валюти, послаблення макроекономічної стійкості
						Низький рівень державних гарантій економічної безпеки процесів інвестування в умовах війни
						Проблеми із кадровим забезпеченням у результаті міграції населення
						Надмірна бюрократизація процесів інвестування: отримання дозволів, ліцензування, сертифікація інвестиційної діяльності
						Ускладнився доступ до ринків збуту інвестиційної продукції, збільшився час та вартість їх доставки
						Спостерігається зниження ділової активності через відсутність перспектив розвитку бізнесу
						Ускладнився доступ до фінансових ресурсів, зросла вартість обслуговування позикових коштів.
						Збільшується рівень тінізації та офшоризації економічних відносин, а також тиск влади на бізнес-структури
						Спостерігається деформація бізнес- та інвестиційної інфраструктури.
						Війна суттєво не вплинула на зміну інвестиційного клімату
						Інше *(вкажіть)*

3. **Оцініть стан сформованості політико-інституційної складової забезпечення інвестиційних процесів в Україні** *(якщо політико-інституційна складова – це про повноцінне, стабільне і прозоре правове середовище інвестиційної діяльності, прозора судова, фіскальна, митна системи)***?**
   1. Високий рівень гарантування з боку держави безпеки інвестиційних процесів.
   2. Вищий середнього, існують незначні інституційно-правові перешкоди/бар'єри не системного характеру.
   3. Помірний рівень.
   4. Нижчий середнього, нормативно-правове забезпечення інвестиційної діяльності потребує суттєвого реформування та модернізації.
   5. Критично низький, інституційно-правова база недосконала, мінлива та суперечлива, що унеможливлює притік інвестицій, присутні випадки корупції та рейдерства.

4. **Оцініть за 5-ти бальною шкалою ключові політико-інституційні бар'єри (перешкоди), які погіршують якість інвестиційного середовища** *(5 – найвища оцінка, 0 – найнижча)***?**

	До повномас-штабної війни	Під час повно-масштабної війни
Незадовільний стан державної підтримки інвестиційних процесів		
Законодавча база управління інвестиційними процесами не забезпечує встановлення прозорих (справедливих) правил гри		
Високий рівень корупції та тінізації економічних відносин		
Бюрократизація процедур оформлення дозвільної документації на реалізацію інвестиційних проєктів: будівництво, освоєння технологій, сертифікацію та ліцензування інвестиційної діяльності		
Незахищеність права інтелектуальної власності, активів, рейдерство		
Відсутність правових гарантій для приватних інвесторів.		
Адміністративний тиск влади на бізнес, неправомірне втручання держави в діяльність суб'єктів господарювання		
Нормативно-правова база процесів інвестування мінлива та суперечлива		
Інше *(вкажіть)* _____		

5. **Оцініть стан сформованості фінансово-економічної компоненти забезпечення інвестиційних процесів в Україні** *(якщо фінансово-економічна складова – це про стабільність функціонування та розвитку національної економіки в цілому та фінансових установ й ринків зокрема, прозора та добросовісна конкуренція, стабільність національної валюти, наявність ринків збуту з високим ростом)***?**
   1. Високий, національна економіка розвивається динамічно та володіє значним потенціалом до зростання, фінансово-економічна інфраструктура процесів інвестування досконала.
   2. Вищий середнього, існують незначні деформації в соціально-економічному розвитку, економічна безпека процесів інвестування забезпечена не у повній мірі.
   3. Помірний рівень.
   4. Нижчий середнього, негативні наслідки війни істотно сповільнюють розвиток економіки та посилюють девальвацію національної валюти, фінансово-економічна система не у повній мірі резильєнтна до ринкових турбуленостей та макроекономічних шоків.

5. Критично низький, потенціал економічного зростання у значній мірі вичерпаний, надійність суб'єктів банківської та страхової систем вкрай незадовільна.

6. Оцініть за 5-ти бальною шкалою ключові фінансово-економічні бар'єри (перешкоди), які погіршують якість інвестиційного середовища (5 – найвища оцінка, 0 – найнижча)**?**

	До повномасштабної війни	Під час повномасштабної війни
Низька конкурентоспроможність національної економіки		
Неготовність бізнесу та населення інвестувати доходи та заощадження у інвестиційний розвиток економіки		
Макроекономічна нестабільність (інфляція, знецінення національної валюти)		
Несформована система фінансово-кредитних установ, їх низька надійність та стійкість функціонування в умовах ринкових тубулентностей		
Недосконала система страхування підприємницьких ризиків у результаті інвестиційної діяльності		
Відсутність програм пільгового оподаткування доходів, отриманих від реалізації інвестиційних проєктів з високим рівнем технологічної-інноваційності		
Висока вартість залучення та обслуговування позикових коштів		
Інше *(вкажіть)* _____		

7. Оцініть стан сформованості виробничо-ресурсної компоненти забезпечення інвестиційних процесів в Україні *(якщо виробничо-ресурсна складова – це про доступність ринків та якісної виробничої інфраструктури, кваліфікованої робочої сили, можливість безбар'єрного доступу до природних ресурсів, сировини, енергії, технологій тощо)***?**

- Високий, національна економіка у повній мірі забезпечена ресурсами та виробничими технологіями.
- Вищий середнього, існують незначні труднощі з доступом до окремих видів ресурсів.
- Помірний рівень.
- Нижчий середнього, окремі складові ресурсного забезпечення інвестиційної діяльності залучити доволі складно, що послаблює інвестиційну привабливість проблемних регіонів чи галузей національної економіки
- Критично низький, рівень забезпечення практично усіма видами ресурсів незадовільний, що унеможливлює якісне проходження усіх етапів інвестування, значно здорожчує вартість та тривалість реалізації інвестиційних проєктів; існує високий ризик банкрутства.

8. Оцініть за 5-ти бальною шкалою ключові виробничо-ресурсні бар'єри (перешкоди), які погіршують якість інвестиційного середовища (5 – найвища оцінка, 0 – найнижча)**?**

	До повномасштабної війни	Під час повномасштабної війни
Обмежений/утруднений доступ до природних ресурсів, сировини, енергії		

Низький рівень забезпечення матеріально-технічними засобами		
Промислово-виробнича інфраструктура морально застаріла та не дозволяє виготовляти інноваційну продукцію		
Неповне та несвоєчасне фінансування інвестиційних проєктів		
Низька якість інтелектуально-кадрового забезпечення, брак висококваліфікованих та вузькопрофільних спеціалістів		
Неготовність/нездатність персоналу освоювати нові виробничі технології та практики управління бізнес-процесами		
Інше *(вкажіть)* _____		

9. Оцініть стан сформованості інноваційно-технологічної компоненти забезпечення інвестиційних процесів в Україні *(якщо інноваційно-технологічна складова – це про поширення передових технологій в галузях економіки, державна фінансова підтримка реалізації інноваційних проєктів, розвиток інноваційної інфраструктури та наявність висококваліфікованої робочої сили, талановитих та креативних фахівців у галузі технологій)***?**

1. Високий, у всіх галузях національної економіки впроваджуються передові технології, інноваційна інфраструктура розвивається динамічно, що посилює технологічну конкурентоспроможність економіки України.
2. Вищий середнього, у деяких галузях економіки спостерігається незначне відставання у впровадженні інновацій.
3. Помірний рівень.
4. Нижчий середнього, інвестиційні проєкти реалізовуються лише в окремих галузях та регіонах, що сприяє нарощенню просторово-галузевих диспропорцій в економічному розвитку територій, відсутність державної підтримки при реалізації інноваційних проєктів.
5. Критично низький, інвестиційні кошти використовуються неефективно та не цілеспрямовано, позаяк спрямовуються у розвиток морально застарілих технологій, проєктів з низьким рівнем продуктивності, що посилює відтік вузькопрофільних спеціалістів в сфері інновацій та інформаційних технологій.

10. Оцініть за 5-ти бальною шкалою ключові інноваційно-технологічні бар'єри (перешкоди), які погіршують якість інвестиційного середовища (5 – найвища оцінка, 0 – найнижча)**?**

	До повномасштабної війни	Під час повномасштабної війни
Інноваційна інфраструктура сформована не у повній мірі, неефективна, що ускладнює/пролонгує процес реалізації інвестиційних проєктів		
Низький рівень державної підтримки та гарантій при реалізації інноваційних бізнес-проєктів, їх масштабування у передових галузях національної економіки		
Несвоєчасне державне фінансування інноваційно-технологічних процесів		
Обмеження та квоти на імпорт інноваційних технологій та обладнання необхідного для реалізації інвестиційних проєктів		
Низька інвестиційна активність підприємств зі створення, залучення і впровадження передових цифрових технологій		
Незадовільний рівень сучасності та достатності програмного і апаратного забезпечення підприємств, моральна застарілість техніко-технологічної бази		
Інше *(вкажіть)* _____		

11. Оцініть стан сформованості транспортно-логістичної компоненти забезпечення інвестиційних процесів в Україні *(якщо транспортно-логістична складова – це про стан розвитку транспортно-логістичної інфраструктури національної економіки України, наявність якісних транспортних мереж, дотримання стандартів безпеки та правил у галузі, вигідне геоекономічне розміщення країни/регіону)***?**

1. Високий, транспортно-логістична інфраструктура сформована й максимально ефективна, Україна характеризується вигідним геоекономічним розташуванням в центрі Європи.
2. Вищий середнього, транспортно-логістична інфраструктура перебуває в процесі активного розвитку, існують незначні труднощі з дотриманням стандартів безпеки у галузі транспортування.
3. Помірний рівень.
4. Нижчий середнього, транспортно-логістична інфраструктура морально застаріла та потребує значної модернізації/оновлення.
5. Критично низький, транспортно-логістична інфраструктура деформована / частково зруйнована, що в умовах погіршення безпекової ситуації суттєво погіршує якість процесів інвестування.

12. Оцініть за 5-ти бальною шкалою ключові транспортно-логістичні бар'єри (перешкоди), які погіршують якість інвестиційного середовища (5 – найвища оцінка, 0 – найнижча)**?**

	До повномас-штабної війни	Під час повно-масштабної війни
Незадовільний стан транспортної інфраструктури (застарілі дорожні та залізничні шляхи, високий рівень зносу транспорту)		
Неоптимізовані маршрути та вантажопотоки		
Ускладнений доступ до транспортних шляхів, ринків збуту продукції)		
Незадовільний стан безпеки перевезення вантажів (виробничого обладнання та технологій)		
Низький рівень автоматизації та цифровізації транспортно-логістичних процесів		
Невчасна доставка, втрати (пошкодження) під час транспортування		
Інше *(вкажіть)*_____		

13. Оцініть стан сформованості соціокультурної компоненти забезпечення інвестиційних процесів в Україні *(якщо соціокультурна складова – це про стан розвитку соціальних інституцій національної економіки України та стабільність соціального клімату, низький рівень злочинності у суспільстві та покращення демографічної ситуації)***?**

1. Високий, якість життя населення, рівень його відтворення є оптимальними та забезпечують стабільність соціального клімату в суспільстві.
2. Вищий середнього, соціальні проблеми є незначними та вирішуються завдяки ефективній та злагодженій діяльності соціальних інституцій національної економіки України
3. Помірний рівень.
4. Нижчий середнього, соціальне забезпечення вразливих категорій суспільства практично відсутнє, що погіршує соціальний клімат, режим відтворення населення та криміногенну ситуацію.

5. Критично низький, соціокультурна компонента забезпечення інвестиційних процесів відсутня, соціальні процеси в національній економіці розвиваються неконтрольовано та хаотично, що відображається у несприятливу соціальному кліматі, зростання тиску кримінальних структур та злочинності.

14. Оцініть за 5-ти бальною шкалою ключові соціокультурні бар'єри (перешкоди), які погіршують якість інвестиційного середовища (5 – найвища оцінка, 0 – найнижча)**?**

	До повномасштабної війни	Під час повномасштабної війни
Зростання ризиків виникнення соціальних конфліктів, погіршення соціальної безпеки		
Незадовільний стан соціального клімату		
Слабкий рівень розвитку соціальних інституцій		
Загострення проблем із демографічним відтворенням (знелюднення територій, старіння населення, еміграція висококваліфікованих кадрів, скорочення чисельності потенційної робочої сили)		
Високий рівень злочинності та зростання тиску кримінальних структур на діяльність суб'єктів бізнесу		
Низька платоспроможність потенційних клієнтів		
Інше *(вкажіть)* _____		

15. Визначте, які компоненти інвестиційного клімату національної економіки України, на Ваш погляд, відіграють найбільшу роль у його формуванні *(5 – найвища оцінка, 0 – найнижча)***?**

Бальна оцінка						***Складові інтегрованого інвестиційного клімату***
0	**1**	**2**	**3**	**4**	**5**	
						Політико-інституційне
						Фінансово-економічне
						Виробничо-ресурсне
						Інноваційно-технологічне
						Транспортно-логістичне
						Соціокультурне

16. **Визначте заходи, які першочергово варто реалізувати державним органам влади з метою покращення інвестиційного клімату** *(надайте відповідь за кожним зі заходів, коли 5 – найбільш важливі і першочергові кроки, 1 – найменш значущі та другорядні дії влади)***:**

Бальна оцінка						***Заходи державної політики покращення інвестиційного клімату***
0	**1**	**2**	**3**	**4**	**5**	
						Системна і комплексна політика за всіма складовими інвестиційного середовища.
						Спрощення процедур оформлення дозвільної документації на реалізацію інвестиційних проєктів: будівництво, освоєння технологій, сертифікацію та ліцензування інвестиційної діяльності.
						Розвиток та стабільне функціонування фінансово-кредитного та страхового сектору.

						Надання податкових канікул для підприємств, які реалізовують реінвестиційну діяльність у пріоритетних галузях національного господарства.
						Страхування фінансових та інвестиційних ризиків.
						Забезпечення діджиталізації процесів державного нагляду за інвестиційною діяльністю.
						Покращення ресурсної, зокрема техніко-технологічної забезпеченості підприємств-інвесторів, сприяння у імпорті інноваційних технологій та обладнання необхідного для реалізації інвестиційних проєктів.
						Розробка інвестиційних паспортів територій.
						Застосування податкових пільг (у межах місцевих податків і зборів)
						Поширення передових технологій в галузях економіки.
						Поліпшення інвестиційних умов і гарантій для приватних інвесторів
						Створення інвестиційних платформ та інвестиційних площадок обміну інформацією, бізнес-ідеями.
						Нічого не робити і не заважати бізнесу
						Інше (*вкажіть*)
						Інше (*вкажіть*)

17. Яка орієнтовна кількість персоналу працевлаштована на Вашому підприємстві?

1. До 50 осіб.
2. 50-250 осіб.
3. Понад 250 осіб.

18. Який основний вид економічної діяльності Вашого бізнесу.

1. Сільське господарство, лісове господарство та рибне господарство
2. Добувна промисловість і розроблення кар'єрів
3. Переробна промисловість
4. Постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря
5. Водопостачання; каналізація, поводження з відходами
6. Будівництво
7. Оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів
8. Транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність
9. Тимчасове розміщування й організація харчування
10. Інформація та телекомунікації
11. Фінансова та страхова діяльність
12. Операції з нерухомим майном
13. Професійна, наукова та технічна діяльність
14. Діяльність у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування
15. Державне управління й оборона; обов'язкове соціальне страхування
16. Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги
17. Мистецтво, спорт, розваги та відпочинок
18. Діяльність екстериторіальних організацій і органів

19. Вкажіть період перебування на ринку Вашого підприємства?

1. 1-2 роки.
2. 3-5 років.
3. 6-10 років.
4. Понад 10 років.

Дякуємо за співпрацю!

Додаток Ж

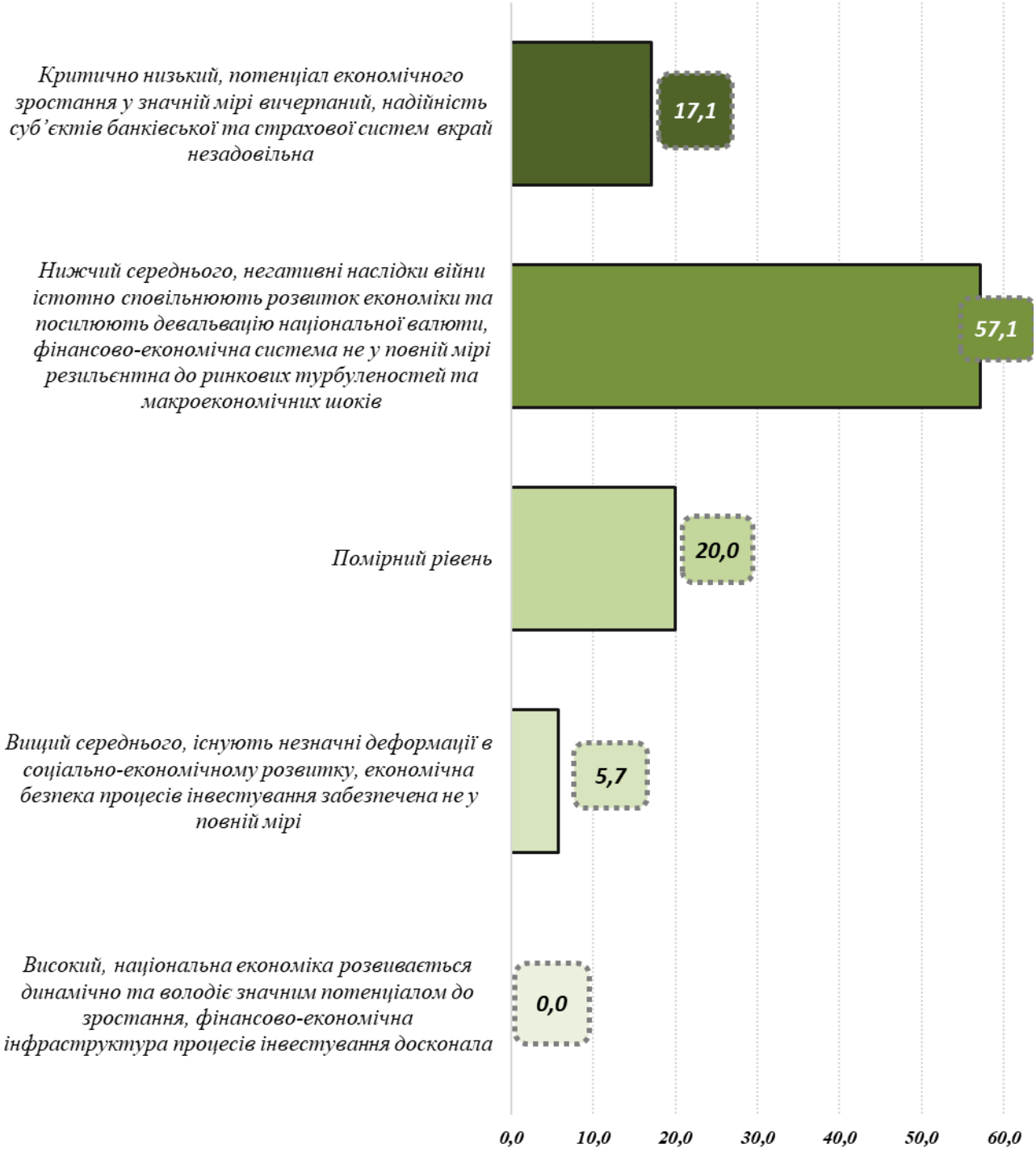

Рис. Ж.1. Результати оцінювання стану сформованості фінансово-економічної складової забезпечення інвестиційних процесів в Україні, %

Джерело: складено за результатами експертного опитування

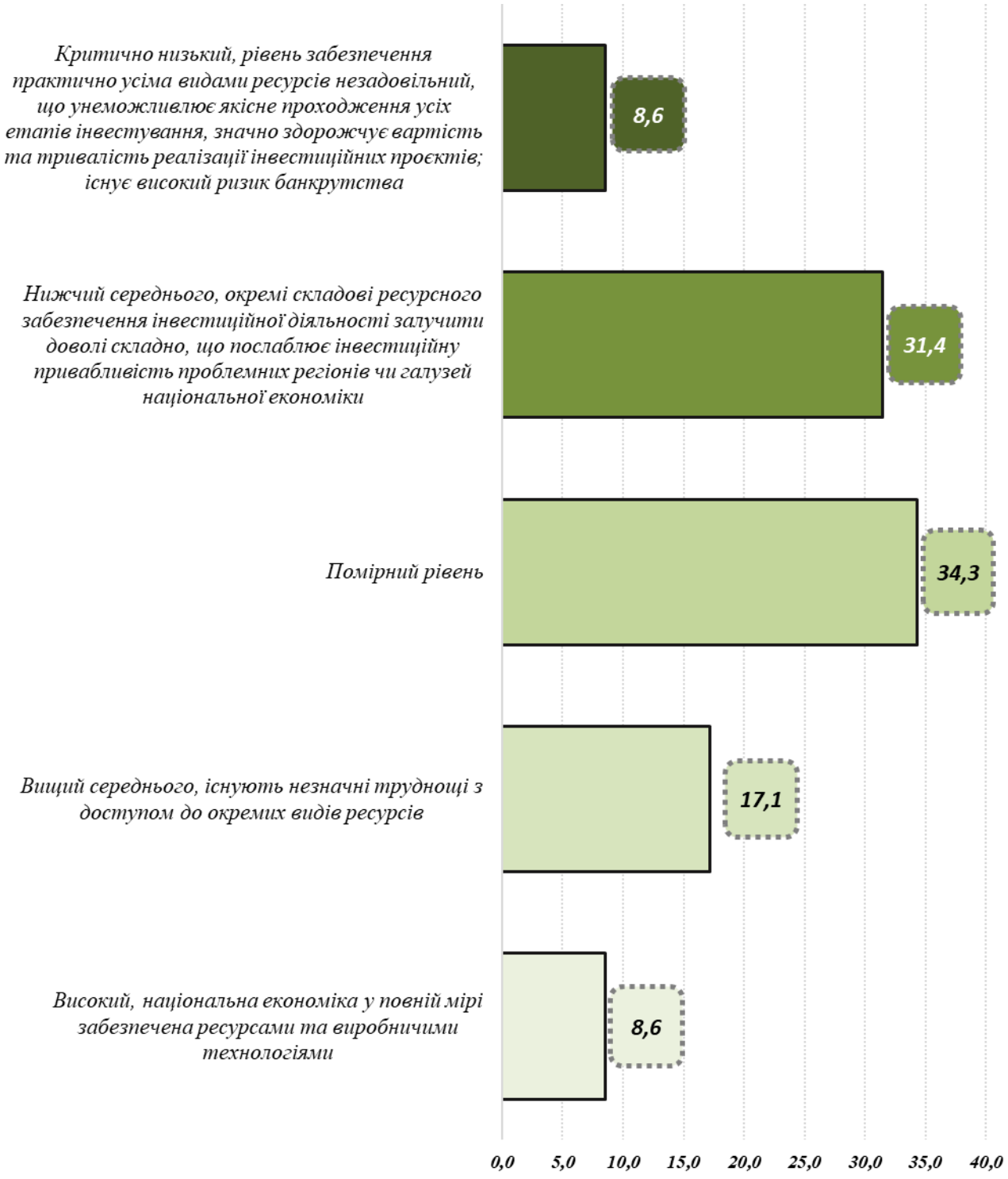

Рис. Ж.2. Результати оцінювання стану сформованості виробничо-ресурсної складової забезпечення інвестиційних процесів в Україні, %

Джерело: складено за результатами експертного опитування

Рис. Ж.3. Результати оцінювання стану сформованості інноваційно-технологічних складової забезпечення інвестиційних процесів в Україні, %

Джерело: складено за результатами експертного опитування

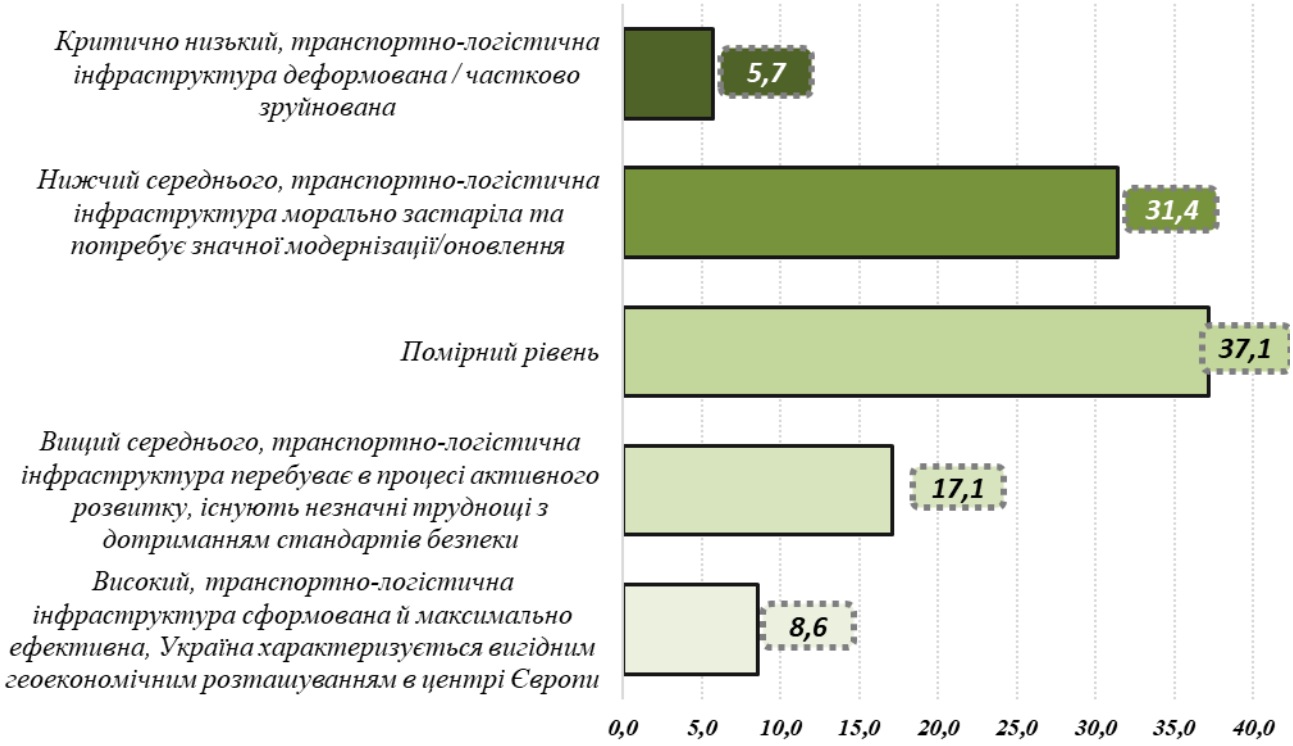

Рис. Ж.4. Результати оцінювання стану сформованості транспортно-логістичної складової забезпечення інвестиційних процесів в Україні, %

Джерело: складено за результатами експертного опитування

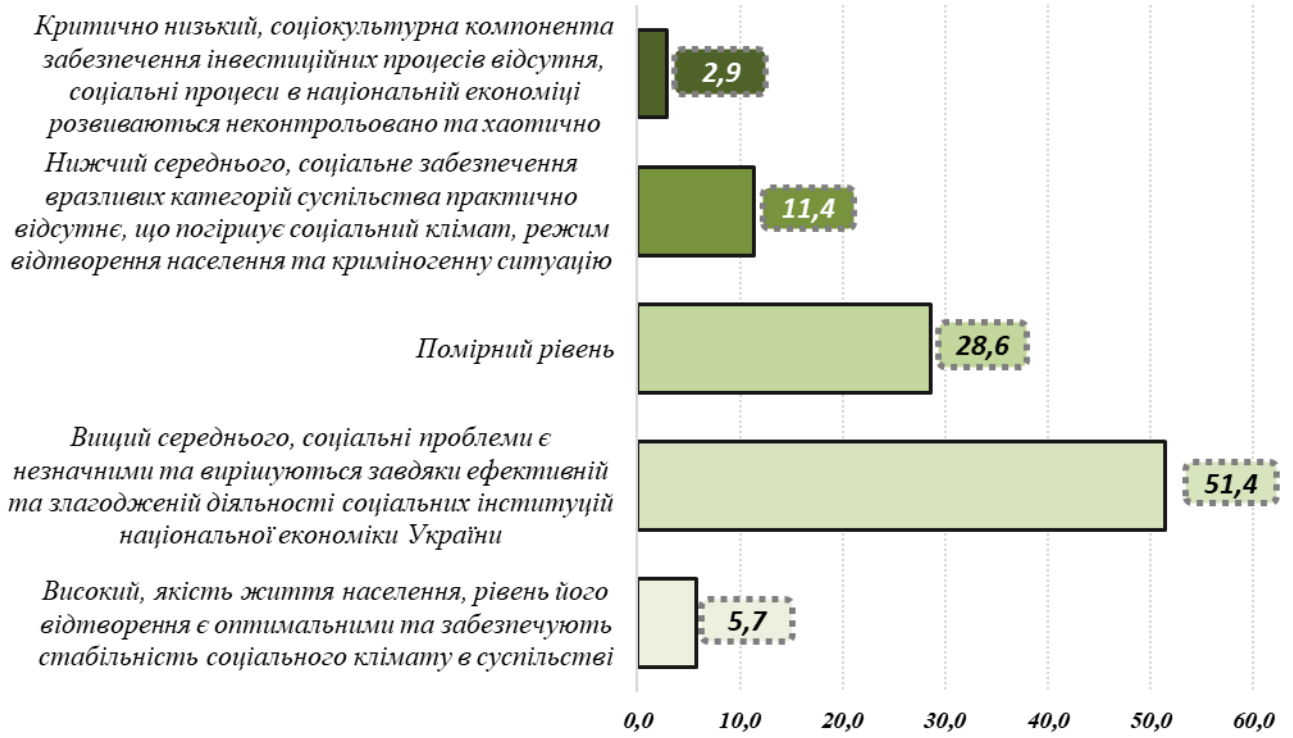

Рис. Ж.5. Результати оцінювання стану сформованості соціокультурної складової забезпечення інвестиційних процесів в Україні, %

Джерело: складено за результатами експертного опитування